RADU TEODORESCU

MÂNTUIREA CA ŞI ORTODOXIE ÎN RELIGIA COMPARATĂ

Cugir 2014

CUPRINS

Introducere
1. Mântuirea în istoria religiilor
2. Mântuirea în religia comparată
3. Mântuirea în creştinism
4. Mântuirea ca şi ortodoxie
5. Acțiunile necesare pentru mântuire în ortodoxie
6. Mântuirea în aghiografia creştin ortodoxă
7. Mântuirea şi legătura ei cu patrologia creştin ortodoxă
8. Mântuirea ca şi soteriologie creştin ortodoxă
9. Mântuirea în ascetica şi mistica creştin ortodoxă
Concluzii.
Bibliografie

INTRODUCERE

„Nenumăraţi îşi doresc să câştige Împărăţia fără de nevoinţe, fără de lupte, fără de sudoare; dar aceasta este cu neputinţă.”

Sfântul Macarie Egipteanul[1]

Cartea pe care o scriem adresează o temă centrală a Bisericii şi a Ortodoxiei. Este o carte despre problema mântuirii. După cum ştie mai toată lumea mântuirea înseamnă că cineva nu este pedepsit de Dumnezeu şi este răsplătit de El pentru o viaţă bună pe care a dus-o pe pământ. Începând de la religiile primare ale omului cum este animismul, totemismul, şamanismul sau tabuismul, conceptul de mântuire a existat în toate marile religii ale lumii. În mod real, în sens religios mântuirea nu poate fii separată de eshatologie ea fiind denumită de unii ca şi „eshatologie personală” sau „eshatologie privată.” Prin urmare, în această carte vom încerca să răspundem la o problemă fundamentală a omului: ce este mântuirea? Din punct de vedere ortodox, mântuirea este un act irevocabil şi veşnic. Pe parcursul istoriei au existat mai multe concepţii referitoare la mântuire şi deşi mântuirea este un subiect imuabil s-au găsit mulţi care să răstălmăcească sensul şi importanţa mântuirii.[2] Începând din modernitate şi mai ales din secolul al XX-lea mântuirea este privită de mai mulţi ca şi un act ştiinţific care ţine de un fel de evoluţie materială şi gnostică a omului şi este din acest punct de vedere un act care nu are nici o implicaţie religioasă. Vom arăta că mântuirea este un act prin excelenţă religios, adică ţine de legătura omului cu Dumnezeu. Avem mai multe motive să credem că acolo unde nu este nici o legătură a omului cu Dumnezeu nu poate exista nici mântuire.

Deşi până la Domnul Iisus Hristos acest lucru a fost de mai multe ori contestat sau chestionat, în paginile Noului Testament, Domnul Iisus Hristos a spus cât se poate de clar că cei buni din această lume se vor mântui, adică vor merge cu Dumnezeu în rai, în timp ce cei răi se vor condamna sau damna şi vor merge cu cel rău în iad. Lucrarea pe care o scriem nu este o lucrare care se bazează pe teorii sau superstiţii ci ea este fondată biblic sau scripturistic. Teologia creştin ortodoxă consideră că omul este o fiinţă liberă care are posibilitatea de a alge între bine şi rău. Ceea ce mai spune teologia creştin ortodoxă este faptul că acestor două noţiuni morale şi etice de bine şi de rău le corespund două spaţii transcendente sau metafizice: raiul şi iadul. Prin urmare, noţiunile de bine şi de rău sunt noţiuni antecedente lumii în care trăim. Atât binele cât şi răul au existat esenţial mai înainte de facerea universului, a lumii şi a omului în cele din urmă. Pe lângă mărturiile biblice ne vom argumenta părerile din această carte şi cu scrierile sfinţilor părinţi care ne-au lăsat mai multe mărturii despre ceea ce înseamnă mântuirea.

Teologia creştin ortodoxă susţine că viaţa de pe pământ a omului este un stadiu pregătitor pentru rai sau iad. În funcţie de faptele sale pe pământ omul v-a fii un moştenitor al raiului sau al iadului. Acest lucru a fost atestat de Sfântul Matei în Noul Testament: „când va veni Fiul Omului întru slava Sa, şi toţi sfinţii îngeri cu El, atunci va şedea pe tronul slavei Sale. Şi se vor aduna înaintea Lui toate neamurile şi-i va despărţi pe unii de alţii, precum desparte păstorul oile

[1] Sfântul Macarie Egipteanul (295-392 d. Hr.) a fost o personalitate centrală a Bisericii Ortodoxe care a trăit în secolul al IV-lea după Hristos. De mai multe ori el este confundat cu un alt sfânt care poartă acelaşi nume şi care a trăit în Egipt dar acesta nu se numeşte Macarie Egipteanul ci Macarie al Alexandriei. Sfântul Macarie Egipteanul a scris foarte multe lucruri folositoare dar probabil cele mai celebre sau mai cunoscute sunt *Omiliile duhovniceşti*, (PSB, Bucureşti, 1992).

[2] În secolul al III-lea Origen din Alexandria a fost cel care a dat o înţelegere deformată a mântuirii. El a conceput mântuirea ca şi apocatastază, adică restaurarea tuturor ceea ce includea şi diavolii din iad. Mântuirea ca şi apocatastază a fost respinsă de Biserica Ortodoxă la sinodul al V-lea ecumenic din anul 553. În acest sens, ortodoxia şi Biserica Ortodoxă ajungea să spună că dacă pentru om mai sunt şanse de mântuire cât timp este în viaţă, pentru cel rău şi diavolii săi nu mai există nici o şansă de mântuire. P. Tzamalikos, *Origen: philosophy of history & eschatology,* (Brill, Leiden, 2007).

de capre. Şi va pune oile de-a dreapta Sa, iar caprele de-a stânga.” (Matei 25, 31-33). Acest text este unul fundamental din punct de vedere ortodox referitor la ceea ce înseamnă mântuire. Lumea nu v-a fii judecată de Dumnezeu în funcție de gradul financiar de evoluție şi dezvoltare la care a ajuns cineva ci v-a fii judecată de Dumnezeu dacă a făcut fapte bune sau rele. Domnul Iisus Hristos vorbeşte în acest text de două spații fundamentale de existență ultimă sau eshatologică, cel al raiului şi al iadului. Simbolic El a vorbit de oi [bine] şi capre [rău] pentru ca noi să putem înțelege sensul vorbelor Sale. Teologia creştin ortodoxă susține că viața a fost dată de Dumnezeu omului pentru a se pregătii pentru mântuire. În timpul vieții sale omul este chemat să facă sau să lucreze binele. Vedem însă că nu toți oamenii lucrează binele. În lumea noastră sunt mulți care sunt străini de noțiune de bine: criminali, perverşi, înşelători, făcători de războaie, sabotori sau sodomiți sunt numai câteva exemple. În timp ce unii sunt creştini sau călugării care se nevoiesc o viață întreagă pentru a fii plăcuți lui Dumnezeu, alții cum sunt criminalii în serie nici nu îşi ridică măcar problema existenței lui Dumnezeu. Această contradicție dintre binele şi răul din lumea noastră aduce cu sine în discuție problema mântuirii. Teologia creştin ortodoxă susține că cei răi care o viață întreagă au făcut răul şi răutatea îşi pierd mântuirea. Trecutul şi istoria a demonstrat că există oameni care au provocat şi unii provoacă răul în jurul lor în mod intenționat. Un om care provoacă răul în mod intenționat se pune pe sine automat în slujba iadului şi el devine din mai multe punct de vedere un agent al iadului.[3] După cum Dumnezeu este antecedent lumii în care trăim, aşa şi raiul şi iadul sunt realități antecedente lumii în care trăim. Răul prin urmare este un lucru care vine dintr-o existență anterioară. Facerea răului însă este un act liber la care omul poate singur să adere sau nu.[4]

În această carte vom vorbii mai multe despre faptul că începând cu modernitatea şi mai ales cu secolul al XX-lea a avut loc o schimbare de poziție sau un fel de transfer al concepțiilor referitoare la mântuire. Dacă în vechime mântuirea era privită ca şi un act exclusiv religios, mai bine spus, un act care ținea de legătura omului cu Dumnezeu, modernitatea şi secolul al XX-lea au emis de mai multe ori ipoteza sau părerea că mântuirea este mai mult un act ştiințific care ține de evoluția şi avansarea omului şi a civilizației sale. În acest sens, marile adevăruri religioase şi biblice au ajuns să fie contestate. O mare contribuție sau aport la acest gen de gândire a avut Charles Darwin când a emis celebra sa teză a evoluției, în care el susținea că omul nu este facere sau creație a lui Dumnezeu ci produs al evoluției.[5] Mântuirea este prin esență un act religios şi el nu v-a fii niciodată un act ştiințific, filosofic sau cultural. Referitor la termenul de mântuire există mai multe ipoteze dar cel mai sigur este un termen care vine din limba ebraică de la termenul de Mesia care înseamnă mânuitor. Este important să susținem că în limba română dar şi în alte limbi europene, există mai mulți alți termeni pentru mântuire. Salvare este un termen identic cu mântuire şi el se înrudeşte foarte mult cu francezul salut şi englezescul salvation dar conotațiile nu sunt identice. Mântuirea este de cele mai mult ori un termen exclusiv bisericesc care are de a face cu acceptare unei persoane în rai sau a trece în rai din această viață pământească. Mântuirea în sens religios nu înseamnă salvare de la înec sau faptul că am supraviețuit unei bolii crunte după mai multă suferință ci mântuirea înseamnă că după momentul morții vom fii cu Dumnezeu în rai. Ne putem da

[3] Se spune că într-un liceu de excepție a venit un profesor de filosofie extrem de bun. Acesta a intrat în sala de curs şi a întrebat pe elevii din clasa cea mai bună a sa: celui care îmi v-a răspunde la o întrebare v-a primii nota maximă. În clasa liceenilor s-a făcut linişte. Atunci profesorul şi-a ridicat glasul său şi a spus: care este sensul vieții? Un elev a răspuns: sensul vieții este să fii extrem de bogat. Profesorul a răspuns nu. Un alt elev a spus: sensul vieții este să fii faimos şi celebru. Profesorul a răspuns nu. Un alt elev a spus că sensul vieții este să te bucuri de cât mai multe plăceri pe care ți le poate oferii viața. Profesorul a răspuns nu. În clasă s-a aşternut tăcerea. În cele din urmă un elev s-a ridicat şi a spus: eu cred că sensul vieții este să te mântuieşti aşa cum spune Biserica şi creştinismul ortodox. Atunci profesorul de filosofie a răspuns elevului: tu vei primii nota maximă. Răspunsul este corect.

[4] O temă spinoasă a comiterii răului este ridicată de posesiunile demonice. Posesiunea demonică face ca cel posedat să fie un instrument pasiv în slujba unui diavol. Ceea ce sfinții părinți au remarcat este că posesiunea demonică nu este un stadiu care apare instantaneu. Cei care din nefericire ajung să fie posedați au dus o viață de păcate şi de mai multe ori de neglijență față de cele sfinte [Biserică, Biblie, spovedanie, împărtăşanie] şi de mai multe ori de destrăbălare. Pe acest fond de neglijență şi de destrăbălare diavolii pot poseda deplin o ființă umană. În România secolului al XX-lea o persoană care a investigat foarte mult aceste cazuri a fost părintele Ilarion Argatu. Pr. Alexandru Argatu - *Vă sfătuieşte arhimandritul Ilarion Argatu - Despre vrăji şi farmece şi lupta împotriva lor* (Ed. Mila creştină, 2006).

[5] Darwin şi-a susținut celebrele sale opinii într-o care apărută în Anglia în anul 1859 Originea speciilor. Lucrarea a fost tradusă şi în româneşte şi a apărut în anul 1957 la Editura Academiei din Bucureşti. Sunt foarte mulți care susțin că modernitatea a început odată cu Charles Darwin. Acest lucru însă este reprobabil fiindcă teoriile lui Darwin s-au desprins foarte mult de lumea religioasă şi de relația sau legătura omului cu Dumnezeu.

seama astfel de implicațiile profunde ale mântuirii. Se ştie astfel că omul nu se poate mântui pe sine. Dumnezeu însă are posibilitatea şi puterea de a îl mântui pe om dacă acesta este vrednic de mântuire. Vom vorbii în această carte despre care sunt condițiile generice pe care trebuie să le îndeplinească cineva sau o persoană pentru a se mântui. Vom vorbii şi despre implicațiile pocăinței sau ale metanoiei în actul mântuirii. De cele mai multe ori mântuirea este un act care ține foarte mult de pocăința omului. Prin pocăință înțelegem că după cuvintele rugăciunii Tatăl nostru, „şi ne iartă nouă păcatele noastre pe cum şi noi iertăm greşiților noştri", atunci când păcatele noastre nu sunt extrem de grave şi impardonabile, Dumnezeu este dispus să ne ierte şi să ne mântuiască. Pentru necredincioşi şi atei sau oamenii fără de Dumnezeu mântuirea este un nonsens sau un lucru fără de noimă. Cei care cred şi ştiu de existența lui Dumnezeu îşi vor da seama de rolul şi de funcția mântuirii.

Mântuirea este un act sau un angajament care ține de întreaga viață a omului. După cum vom vedea nu numai creştinismul ortodox vorbeşte despre mântuire ci sunt mai multe alte religii care vorbesc de mântuire. În această carte ne vom permite luxul de a vedea cum este privită mântuirea în marile religiile ale lumii dar vom insista asupra faptului că o condiție fundamentală a mântuiri este ortodoxia. Evident, vom vorbii mai multe despre ortodoxie. Ortodoxia este fără nici o îndoială ceea ce defineşte calitatea de a ne mântui. Însă trebuie să ştim că există concepții hinduse, buddhiste, şintoiste, taoiste, zoroastrianiste sau islamice referitoare la mântuire. Aceasta ca să enumerăm numai câteva dintre marile concepții despre mântuire din religiile lumii.[6] Actul mântuirii ține foarte mult de faptul că fiind creator al omului Dumnezeu are dreptul de a îl pedepsi pe om atunci când acesta o merită. La fel de bine Noul Testament ne încredințează că Dumnezeu nu numai pedepseşte ci El şi răsplăteşte: „bucurați-vă şi vă veseliți că plata voastră multă este în ceruri." (Matei 5, 11). Evident, Dumnezeu nu este obligat să ne răsplătească nouă faptele bune dar din multa Sa iubire şi din marea Sa bunătate pe care o are față de noi ne răsplăteşte. Pentru ca să luăm răsplată de la Dumnezeu se cuvine să ne nevoim şi să facem mai multe lucruri care să ne aducă răsplata lui Dumnezeu. Omul este chemat să se facă plăcut lui Dumnezeu. Aceasta nu într-un mod linguşitor, însă omul trebuie să aibă pe tot parcursul vieții sale conştiința că este o ființă făcută sau creată de Dumnezeu. Suntem în existență şi datorăm ultima respirație de aer lui Dumnezeu. Din moment ce Dumnezei ne-a creat credem că Dumnezeu nu are nici un interes să ne piardă, totuşi, sunt cei care din propria inițiativă devin lucrători ai răului.[7]

Mântuirea după cum am spus, nu este o temă pe care o putem de mai multe ori să o desprindem de contextul ei religios. Nu putem să nu concepem mântuirea în sens religios. De fapt, unul dintre principalele sensuri ale religiei este să ne aducă la mântuire. Este puțin probabil că oamenii care nu au nici un fel de religie, prin urmare, nici un fel de legătură cu Dumnezeu vor ajunge să se mântuiască. Mai mulți au vorbit de mântuire ca şi o mare trecere. Este vorba mai mult decât toate de trecerea de la viața pământească la un alt stadiu de existență care nu mai are nimic de face cu lume de aici. La fel de bine din punct de vedere dogmatic şi religios mântuirea este ireversibilă. Această carte după cum am spus se vrea un mic aport pe drumul de mântuire al omului. Omul se vrea dincolo de toate o ființă care să se mântuiască. Acest gen de mântuire este din punct de vedere creştin un angajament care omul îl face prin gura naşilor la botez. Mântuirea nu este prin urmare un act de un moment deşi Noul Testament ne spune că primul om care s-a mântuit din istoria lumii a fost tâlharul care a fost răstignit de-a dreapta Domnului Iisus Hristos care i-a spus acestuia în agonia morții: „Iiuse pomeneşte-mă când vei venii întru împărăția Ta." Cazul tâlharului pocăit pe cruce însă a fost un caz

---

6 **Harold G. Coward**, ***Sin and Salvation in the World Religions***: ***A Short Introduction*** **(Oneworld, 2003).**

7 Răul este seducător dar el nu poate fii înfăptuit fără liberul arbitru sau acordul personal al omului. La fel de bine răul cucereşte prin ispită, prin „înşelăciune." **Richard Mayhue,** *Unmasking Satan: Understanding Satan's Battle Plan and Biblical Strategies*, (Grand Rapids: Michigan, 1988).

excepţional şi care nu se potriveşte tuturor. Sunt mulţi care cred că pot duce o viaţă întreagă de răutăţi şi de păcate şi se vor pocăi în momentul morţii. Biserica Ortodoxă a respins această opinie.

O povestire ortodoxă este cât se poate de sugestivă în acest sens: se spune că un călugăr cu viaţă îmbunătăţită a voit să ştie cum se face că atât de multă lume din jurul său se află pe calea pierii şi a pierzaniei. Aşa că în urma mai multor rugăciuni, i s-a descoperit de la Dumnezeu modul în care acţionează cel rău asupra noastră. Pe când acest călugăr îmbunătăţit se ruga se spune că i s-a arătat o privelişte înfricoşătoare. Dintr-o dată s-a deschis iadul şi acolo călugărul a putut vedea un fel de consiliu al diavolilor. Pe un fel de scaun mai înalt care semăna foarte mult cu un tron era cel rău înconjurat de toţi slujitorii lui. Unul dintre slujitori a venit să dea un fel de raport despre faptele şi acţiunile sale. El a început prin a spune:

- Eu întunecimea ta sunt cel care îi cuceresc pe oameni în felul următor. Eu îi dau în gând omului nu să renunţe la Biserica Ortodoxă, ci îi spun, viaţa este scurtă, pe lângă Biserică tu mai poţi merge şi pe la baruri şi crişme şi mai poţi şi petrece şi face chefuri. Trăieşte-ţi viaţa. În acest mod eu câştig pe foarte mulţi al iad.

Cel rău i-a răspuns:

- Luaţi şi pedepsiţi-l fiindcă el numai ne înşeală, fiindcă este scris că nu poţi sluji la doi domni.

Acest slujitor al celui rău a fost atunci luat şi aruncat într-un abis fără de margini.

Înaintea celui rău a venit un alt slujitor de al său:

- Eu întunecimea ta îi cuceresc pe oameni la iad în modul următor. Eu îi spun omului: ei, tu ştii că Biserica Ortodoxă este biserica adevărată, dar tu poţi să mai mergi şi pe la alte biserici şi secte sau confesiuni, nu? Doar şi ele tot pe Dumnezeu şi pe Iisus Hristos îl propovăduiesc nu? Aşa eu cuceresc pe mulţi la iad.

Atunci cel rău a spus:

- Luaţi-l şi pedepsiţi-l fiindcă se ştie că „Biserica nici porţile iadului nu o vor birui.”

Acest slujitor a fost şi el luat şi aruncat undeva departe in iad.

Între slujitorii răului s-a făcut linişte. Nimeni nu mai spunea nimic. Atunci un alt diavol a venit în faţa celui rău şi a spus:

- Eu întunecimea ta aduc pe mulţi în iad în modul următor. Eu îi spun omului: ei acum eşti tânăr, ai viaţa înainte.

Petrece, chefuieşte, îmbată-te, desfrânează-te şi fă tot ceea ce îţi place fiindcă la bătrâneţe vei avea destul timp să te pocăieşti. În modul acesta câştig pe mulţi la iad.

Se spune că cel rău şi mai marele diavolilor s-a ridicat şi-a luat cununa de şerpi de pe cap şi a pus-o acestuia din urmă spunând:

- Ei, acest lucru îmi place. Tu eşti cel mai adevărat slujitor al meu. Amânarea pocăinţei este metoda care îmi place cel mai mult şi cea mai eficentă de a extinde iadul sau infernul nostru.[8]

Mântuirea este din mai multe puncte de vedere şi în special ortodox ieşirea omului definitivă de sub sfera de influenţă a răului şi a maleficului. Deşi sunt mai multe cazuri în care unii oameni au fost drepţi şi sfinţi, cum a fost cazul dreptului Iov, totuşi ei s-au confruntat cu problema răului şi a păcatului. Aceasta fiindcă după cum am spus, în această lume Dumnezeu îngăduie ca omul să fie ispitit. Înţelegem că acest stadiu de ispitire a omului nu v-a fii etern şi v-a venii şi o vreme când omul nu v-a mai fii ispitit. Ar fii cât se poate de ridicol şi de absurd ca omul să fie ispitit etern şi pentru totdeauna. Sfinţii părinţi dintre care pe unii îi vom enumera în rândurile care vor urma sunt de părere că omul nu v-a fii ispitit sau încercat de Dumnezeu etern. Din mai multe puncte de vedere Dumnezeu îngăduie ca omul să fie ispitit pentru a se demonstra care este caracterul său. Cu toţii ştim că şi în lumea noastră sunt mai multe cazuri de înşelăciune care încep prin promisiuni făcute care nu se vor realiza niciodată. Istoria a cunoscut mai multe cazuri de înşelăciune statală sau guvernamentală.[9] Prin urmare, încercările şi ispitele cu care se confruntă omul în viaţa sa nu sunt

[8] Această pildă sau parabolă creştin ortodoxă este una dintre multele alte povestiri ortodoxe despre modul în care omul este ispitit de puterile malefice ale răului. O povestire similară este relatată în Patericul egiptean (Alba Iulia, 1990).

[9] În timpul celui de al doilea război mondial partidul nazist german a făcut mai multe promisiuni Germaniei, Europei şi lumii întregi. Aceste promisiuni constau într-o lume mai bună şi mai multe drepturi pe care eventual naziştii le vor aduce lumii. Toate aceste promisiuni s-au dovedit a fii false, naziştii dând dovadă de o cruzime ieşită din comun care a dus la crearea de lagăre de concentrare. O lucrare pe tema manipulării

lipsite de sens. De mai multe ori răspunsul la toate aceste lucruri v-a venii numai de la Dumnezeu. Asemenea unui profesor care de mai multe ori îşi testează elevii prin extemporale, lucrări de control sau teze trimestriale sau semestriale şi Dumnezeu ne încearcă şi ne testează. Trebuie să ştim din acest punct de vedere că omul nu se poate mântui pe sine. La fel de bine existența lui Dumnezeu aduce cu sine tematica sau problematica mântuirii. Mântuirea este astfel decizia sau hotărârea ultimă a omului de a opta sau nu spre Dumnezeu.

Nevoia de mântuire o găsim din cele mai arhaice perioade al lumii şi ale omului. Omul a voit să fie o entitate care să ştie că viața lui are un sens sau o destinație ultimă care este fără de nici o îndoială raiul. Din punct de vedere religios, mântuirea nu este salvarea de la un incendiu, o viață în sărăcie sau salvarea de la o inundație ori accident de maşină, ci mântuirea este admiterea omului în rai. Începând de la botez viața omului este fără doar şi poate o pregătire sau o creştere a omului în spre rai. Cu cât omul ajunge mai aproape de Dumnezeu în timpul vieții sale cu atât el are mai multe şanse sau posibilități de a se mântui. Vom arăta în această carte că mântuirea este de mai multe ori un proces şi nu un simplu act. La fel de bine mântuirea este un act care este dincolo de istoria şi temporalitatea omului. Mântuirea este un proces care începe în timp dar care se sfârşeşte dincolo de timp şi de temporalitate. Aceasta fiindcă în comuniune cu Dumnezeu noțiunea de timp dispare fiindcă omul ajunge să Îl cunoască pe Cel care este autor al timpului. După cum am spus, în mântuire omul intră într-o nouă etapă de existență, o etapă care după am spus a fost determinată de acțiunile şi faptele sale în timpul vieții pământeşti. Vom arăta că ortodoxia consideră că mântuirea este un act cât se poate de mult eshatologic care se înscrie într-o ordine a lucrurilor separată de existența pământească. De fapt lumea de aici este numai o prefigurare a lumii de apoi. Acest lucru a fost exprimat de Domnul Iisus Hristos în cadrul rugăciunii Tatăl nostru în care îi cerem lui Dumnezeu „vie împărăția Ta precum în cer aşa şi pe pământ." În acest sens, pământul pe care trăim este menit de Dumnezeu să fie o prefigurare a raiului. Dar evident omul a făcut din pământ de mai multe ori o prefigurare a iadului. Lumea noastră este menită să fie o prefigurare a raiului, dar această prefigurare eşuează când nu ne dăm interesul de a o menține acolo unde a intenționat-o Dumnezeu. Prin urmare, în acelaşi mod de gândire, viața noastră este în procesul unei finalități ultime şi decisive. Această finalitate este mântuirea.

Ceea ce vom arăta este că în urma a mai multor secole de experiență şi de încercări, mântuirea este condiționată de ortodoxie sau de mărturisirea ortodoxiei sau a credinței ortodoxe. Evident, acest lucru este contestat şi aici vom insista mai mult asupra lui. Țelul sau rostul principal al acestei cărți este să demonstreze şi să evidențieze că mântuirea omului stă în strânsă legătură cu ortodoxie şi cu credința ortodoxă. S-a afirmat în acest sens că ortodoxia este „înseşi firea sau natura omului."[10] În acest sens este în interesul autorului să prezinte că mântuirea nu poate fii separată de noțiunea de ortodoxie. Ce este ortodoxia şi cum se leagă ea de mântuire, este o invitație pe care o adresăm cititorului în rândurile care urmează.

CAPITOLUL 1

MÂNTUIREA ÎN ISTORIA RELIGIILOR

„Cel care cade, cade din propria lui voință şi cel care stă şi nu cade, stă şi nu cade din voia lui Dumnezeu."
Augustin din Hippo[11]

---

maselor a fost scrisă de profesorul Ioan Coja *Marele manipulator şi asasinarea lui Culianu, Creauşescu, Iorga* (Editura Miracol, Bucureşti, 1999).

[10] Ieromonah Rafail Noica, *Celălalt Noica* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1993).

[11] Augustin din Hippo (354-430) a fost un sfânt în jurul căruia există mai multe controverse. În jurul acestor controverse care se leagă cel mai mult de anumite scrieri ale sale cum sunt Retractiones, scrieri în care Augustin îşi recunoştea anumite greşeli dogmatice şi de credință, Augustin avea să primească numele popular de fericit. Totuşi el este pomenit ca sfânt în calendarul ortodox pe data de 15 iunie. În tradiția Bisericii Ortodoxe a rămas obiceiul de a nu spune Sfântul Augustin ci fericitul Augustin. Poate cea mai celebră carte a Fericitului Augustin este Confesiunile sale**.** Fer. (Sf.) Augustin – *Confessiones*– E. Munteanu, *Confesiuni*, ed. a 2-a, Nemira, Bucureşti, 2006; trad. Gh. I Şerban, *Confesiuni*, ed. a 3-a, Humanitas, Bucureşti, 2007.

Istoria religiilor este foarte mult legată de istoria mântuirii. Mai mult decât toate istoria religiilor s-a voit un fel de istorie a mântuirii. Odată ce omul a stabilit o legătură cu Dumnezeu, această legătură putea fii sau chiar era în unele cazuri un garant al mântuirii. Dar după cum vom vedea istoria religiilor nu a fost întotdeauna o istorie a mântuirii. De mai multe ori omul a fost atras în religiile sale de noțiuni străine de mântuire. Anumite tendințe spre mântuire se pot vedea în religiile arhaice ale omului sau ale triburilor. Omul de la începuturile istoriei şi a mântuirii a simțit că există ceva sau un lucru dincolo de această existență. Acest lucru el l-a dedus fiindcă a fost conştient de existența lui Dumnezeu. Animismul a fost una dintre primele tendințe religioase ale omului în care omul a devenit conştient că există o forță spirituală în mai toate lucrurile din lume. Pentru animist mântuirea înseamnă a intra în contact cu lumea spiritelor. Animişti au devenit conştienți că există o lume a spiritelor între care unele spirile sunt bune în timp ce altele sunt rele. Totuşi, de mai multe ori animismul nu a avansat mai mult decât de ideea că există o lume a spiritelor pe lângă lumea materială.[12] Prin urmare, o nevoie de mântuire s-a simțit în primele religii ale lumii dintre care am putea amintii după cum am menționat animismul. Animismul după cum am spus avea meritul de a îl pune pe om în legătură cu lumea spiritelor. Animismul este crezul în lumea spiritelor şi a tot ceea ce ține de această lume. La un anumit nivel ceea ce devine evident din studiul animismului este că nu exista un concept diferențiat de mântuire. Animismul presupunea că mântuirea este faptul de a intra în legătură sau în contact cu lumea spiritelor şi nimic mai mult. Acest fapt a fost în cele din urmă respins ca şi fals fiindcă deşi animiştii erau conştienți că sunt spirite bune şi spirite rele pentru ei de mai multe ori mântuirea însemna a intra în contact cu spiritele indiferent dacă erau bune sau rele. Oricum este bine să ştim că şi în religiile arhaice exista conceptul de mântuire şi mai ales la şamani de mai multe ori se vede acest lucru. Şamanismul a fost o altă formă de manifestare a spiritului religios arhaic. Şamanul era cel care voia să ajungă la mântuire indiferent dacă o făcea prin spirite bune sau rele. Din acest punct de vedere şamanismul a devenit o formă de vrăjitorie.[13]

În această carte vom avea o privire pozitivă asupra mântuirii în istoria religiilor. Aceasta fiindcă după cum am spus, mai toate religiile au avut în sensul lor pozitiv o funcție bună. Religiile de mai înainte de Domnul Iisus Hristos au avut funcția de a pregăti calea venirii Domnului Iisus Hristos. Mai multe religii dețin adevăruri de credință care sunt într-un anume fel fragmentate. Ceea ce trebuie să ştim este că orice religie are o anumită concepție despre mântuire sau soteriologie. O religie care nu are o concepție anume referitoare la mântuire nu poate fii o religie în sens adevărat şi real. Vom vorbii în rândurile care vor urma despre principalele religii ale lumii şi despre modul în care ele concep sau privesc mântuirea. Am început acest demers cu religiile primare sau arhaice ale lumii. Animismul credea că simplul contact cu lumea spiritelor este mântuitor. Acest lucru s-a demonstrat că este fals fiindcă nu există numai spirite bune ci şi spirite rele. Tot în cadrul religiilor arhaice avem de a face cu totemismul. Totemismul este cel care crede că mântuirea se câştigă prin faptul că cineva este descendent dintr-o anumită familie sau rudenie.[14] Prin urmare, animismul, totemismul sau tabuismul sunt crezuri primare care au un puternic conținut religios dar care nu au ajuns la elaborarea unui concept sau învățături referitoare la mântuire. În cadrul acestor forme primare de religie şi credință însă se poate simții nevoia omului de mântuire care era un fel de contact cu o realitate supranaturală sau transcendentă care rezolva toate greutățile şi problemele omului. Din punct de vedere religios, primilor oameni după ce ei au căzut în păcat

---

[12] În acest context ar fii de remarcat că în vechime sau în perioadă arhaică a umanității nu s-a vorbit niciodată de extratereştrii sau de OZN [UFO] cum se vorbeşte tot mai des în zilele noastre. Religiile animiste susțineau că universul este plin de prezența spiritelor. Începând cu modernitatea mai mulți au susținut şi de fapt au înlocuit crezurile animiste cu crezul în lumea spiritelor. Spiritele au devenit extratereştrii. John of the Gentiles, *Demonic theory of the UFOs* (SUA, 2012).

[13] Mircea Eliade, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului* (Paris, 1951).

[14] Totemismul este cel care susține că aceste legături de rudenie sau uneori chiar şi cu animale sunt mântuitoare fiindcă îl pun pe om în legătură cu Dumnezeu. Totemul [rudă sau animal] devine un fel de tabu de care persoanele nu se pot atinge. Trebuie să spunem că practicile totemice nu au nici un fel de mântuire fiindcă ele sunt cât se poate de mult legate de crezuri magice. Anumite practici totemice au existat inconştient în istorie. Dacii au fost cei care susțineau că capul de lup este cel care le aduce victorii în luptele cu alte popoare şi naționalități. Se ştie că în armatele dacice capul de lup era mai mult decât un fel de simbol şi el devenise un fel de totem, o sursă de mântuire într-un anume fel. Claude, Lévi-Strauss *Totemism* (1963), James George Frazer *Totemism* (1887). La fel de bine în cultura Romei antice vom vedea un anumit element legat de lup. O legendă cu caracter totemic ne spune că Romulus şi Remus fondatorii Romei au fost la un moment dat hrăniți de o lupoaică. Este interesant de remarcat asemănarea totemică dintre daci şi italieni romani care ambii aveau anumite afinități totemice față de lup şi lupoaice.

Dumnezeu le-a promis un mântuitor. Acest mântuitor avea să fie din punct de vedere istoric Domnul Iisus Hristos. De ce a fost Domnul Iisus Hristos mântuitor al omului? Cartea Genezei ne spune că Adam şi Eva au fost scoşi din rai datorită neascultării lor de Dumnezeu. Din acest punct de vedere era nevoie de o restaurare a omului şi a legăturii sale cu Dumnezeu.[15] Din punct de vedere ortodox mântuirea este mai mult un fel de „restaurare" a omului. La nivel de lume, căderea şi restaurarea omului a primit mai multe înțelegeri sau mai multe moduri de interpretare. Oricum, dacă porțile raiului au fost închise omului până la Domnul Iisus Hristos, de la Domnul Iisus Hristos ele s-au deschis din nou. Prin Domnul Iisus Hristos omul a devenit din nou vrednic să fie moştenitor la raiului.[16]

În primul rând vom vorbii de marile religii ale Asiei. Asia este ca şi suprafață cel mai mare continent al lumii şi are una dintre cele mai mari populații. Diversitatea religioasă a Asiei este extrem de mare. Sunt mai multe religii în Asia probabil decât pe orice alt continent al lumii. În această carte nu vom vorbii de toate curentele şi mişcările religioase ale Asiei ci de cele mai importante. Poate cea mai importantă religie a Asiei după cum am spus-o în mai multe alte cărți şi articole este hinduismul. Poate că unul dintre cei mai mari întemeietori ai hinduismului a fost Pantajali. Pantajali a fost cel care a susținut că centrul hinduismului este practica yoga.[17] Prin urmare hinduismul susține că calea spre mântuire este fără doar şi poate yoga. Cei care practică yoga se vor mântui. La fel de bine mântuirea în hinduism este fără doar şi poate un fel de stare de iluminare pe care o oferă gurul. Echivalentul duhovnicului în creştinism la hinduşi este gurul. Gurul este cel care aduce iluminare adeptului şi în cele din urmă prin ascultarea de el adeptul hindu ajunge la mântuire.[18] Prin urmare, concepția hindusă despre mântuire se leagă foarte mult de practicile yoga. Yoga este un fel de practică care este extrem de populară în zilele noastre. Adeptul ajunge să practice yoga în vederea mântuirii. Ceea ce vom vedea este că nu credem că există mântuire în practica yoga. Yoga este un complex de practici şi de rugăciuni care susțin că îl vor pune pe adept în legătură cu Dumnezeu care în cele din urmă v-a duce la mântuirea lui. Acest lucru s-a demonstrat ca fiind reprobabil fiindcă după cum ştim hinduismul nu recunoaşte existența unui singur Dumnezeu şi la fel de bine concepția religioasă a hinduismului este panteistă.[19] După cum am spus, în această carte vom avea o privire cât se poate de mult pozitivă la adresa hinduismului. Spunem acest lucru fiindcă orice religie are intenții cât se poate de bune sau mai bine spus doreşte o legătură cu Dumnezeu. În cadrul hinduismului este bine să ştim acest lucru şi este cât se poate de mult ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a omului. Evident, sunt mai multe lucrări demonice care schimbă sensul religiei. Din acest punct de vedere trebuie să ştim că după spusele sfântului Pavel"Satan poate lu**a chip de înger luminos" (2 Corinteni 11, 14).**[20]

Hinduismul este o religie care a existat mai înainte de creştinism. În hindusă mântuire se spune nirvana. Toată religia hindusă vorbeşte despre faptul că atunci când omul ajunge de mântuire el ajunge la nirvana. Nirvana însă nu este identică cu mântuirea creştină. În următoarele rânduri vom vorbii mai mult despre acest lucru. În primul rând trebuie să ştim care sunt diferențele dintre mântuirea creştină şi nirvana [mântuirea hindusă]. Hinduşii cred că această viață este un fel de ciclu [samsara] prin care trece omul. Acest ciclu al vieții nu este liber ci el este predestinat. Soarta sau predestinația la hinduşi se cheamă karma. Omul ajunge să trăiască o viață bună sau rea în funcție de karma care i-a fost rezervată de zei.[21] Spre deosebire de creştinism şi iudaism care privesc mântuirea ca şi un nou stadiu de existență şi ca şi intrarea omului în rai, hinduismul are o concepție diferită de referitor la mântuire. Nirvana sau mântuirea hindusă este o eliberare de ciclul reîncarnărilor şi în acest sens, în hinduism nu există noțiunea de damnare ca şi în sens creştin. Concepția hindusă a mântuiri este din acest punct de vedere una retrogradă. În hinduism nu se vorbeşte de o unire cu Dumnezeu în stadiul paradisiac sau în rai ci mai mult se vorbeşte de „pierdere" a persoanei în marele tot. Brahman este

[15] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (Sibiu, 1941).
[16] Ilarion Alfeiev, *Hristos, biruitorul iadului. Pogorârea la iad din perspectiva ortodoxă* (Editura Sofia: Bucureşti, 2008).
[17] Patañjali, *Yoga Sutra*, traducere: Sorin Voinea, (Editura RAM, Bucureşti, 2006).
[18] Emil Jurcan, *Maestrul oriental şi duhovnicul creştin* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2002).
[19] Radu Teodorescu, *Binele în religia comparată* (Cugir, 2013).
[20] Referitor la acest lucru este bine să precizăm că atunci când într-o religie se face manifestată lucrarea demonică aderenții acelei religii nu sunt vinovați de acest lucru. Este bine să facem acest fel de distincție fiindcă altfel nu mai putem face diferența dintre bine şi rău. Igantie Brancianinov, *Despre înşelare* (Editura Apologeticum, 2005).
[21] Hinduismul nu vorbeşte despre un singur Dumnezeu ci despre 3 zei principali: Brahman, Şiva şi Vişnu. Heinrich Zimmer, *Filosofiile Indiei* (Editura Humanitas: Bucureşti, ediția a II-a, 2012).

marele tot. Din acest punct de vedere mântuirea în hinduism este iluzorie. În timp ce raiul înseamnă în hinduism unirea cu marele tot sau cu Brahman, iadul înseamnă reîncarnarea eternă. În hinduism iadul nu înseamnă un loc cu flăcări şi diavoli ci o eternă reîncarnare a omului din om în om, din animal în animal sau invers.

Este cât se poate de necesar din acest punct de vedere să evidenţiem că mântuirea sau nirvana hindusă este o mare înşelare şi o mare divagaţie de la adevăr. Creştinismul vorbeşte despre faptul că cei buni vor fii răsplătiţi şi cei răi vor fii pedepsiţi. Prin yoga hindusul crede că el se poate mântui şi ajunge nu la o unire cu Dumnezeu ci la o pierdere integrală a persoanei şi a existenţei sale proprii. După cum am spus, mânuirea presupune o legătură sau o relaţie cu un Dumnezeu personal. Acest lucru nu există la hinduşi. Dumnezeu este impersonal şi este un fel de treime de fiinţe impersonale şi este bine să ştim acest lucru. Hinduismul este o religie care are un concept destul de confuz şi vag despre mântuire. Este bine să ştim din acest punct de vedere ceea ce înseamnă nirvana hindusă la care aderă foarte mulţi. Raiul este interpretat destul de confuz în hinduism şi din mai multe puncte de vedere este greu de spus dacă există o noţiune de rai. Raiul creştin presupune un loc în care nu există suferinţă, durere, necaz, întristare, boală, suferinţă sau moarte. Acestea sunt trăsături generice ale raiului creştin pe care nu le găsim în hinduism. Sfântul Apostol Pavel spunea despre rai că „cele ce ochiul n-a văzut şi urechea n-a auzit, şi la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El"(1 Corinteni 2.9). Raiul în sens creştin este un loc transcendent în care omul are parte de o viaţă veşnică. În raiul creştin nu există moarte. La fel de bine, în rai Dumnezeu v-a fii văzut faţă către faţă, sau aşa cum este El. Dacă în această lume, omul ajunge la o vedere deductivă a lui Dumnezeu, din punct de vedere ortodox, în rai omul Îl v-a vedea pe Dumnezeu în persoană aşa cum a fost văzut de Adam şi Eva când “Dumnezeu se plimba prin răcoarea serii în rai.” Este bine să ştim că concepţia religioasă creştină despre mântuire este cât se poate de departe de concepţia hindusă a nirvanei. Sunt foarte mulţi care aderă la hinduism şi la ceea ce oferă el.

Oricum, Pantajali care este cel mai important fondator al hinduismului nu mântuieşte. Cel mai probabil Pantajali a fost înşelat de mai multe lucruri şi a creat o religie care este în esenţa sa atee. Din moment ce Dumnezeu nu este o persoană în sens real în hinduism este greu de spus că hinduismul poate fii teist. Teismul presupune un Dumnezeu personal. Persoana lui Dumnezeu după cum am spus este cât se poate de mult o realitate care ţine de existenţa unui rai în care după o viaţă de osteneli omul îşi găseşte odihna şi împăcarea.[22] Sfântul apostol Pavel mărturiseşte că a ajuns în rai unde „a auzit graiuri pe care nu i s-a îngăduit să le grăiască” (2 Corinteni 12, 3-5). Raiul este din acest punct de vedere dincolo de orice gândire sau imaginaţie a omului. Nirvana hindusă nu este o acceptare a omului în rai ci este foarte mult un fel de contopire a omului cu nimicul. Nu poate exista rai în nimic. Din acest punct de vedere vom demonstra că raiul nu este o simplă ficţiune sau imaginaţie a omului ci o existenţă reală care după cum am spus a fost studiată de anumite persoane alese de Dumnezeu. Sfântul apostol Pavel a fost una dintre aceste persoane. El vorbeşte de mai multe nivele ale raiului şi spune că el a ajuns până la al treilea nivel al raiului. În acelaşi timp, el mai mărturiseşte dificultatea de a exprima ceea ce a văzut în rai în cuvinte omeneşti.

O a doua mare religie a lumii în special a Asiei este taoismul. După cum ştie mai toată lumea, taoismul care este o religie dualistă a Chinei a fost întemeiat de Confucius şi de Lao Tze. În primul rând, termenul de mântuire în limba chineză este de *zhengjiu*. Din mai multe puncte de vedere taoismul crede că mântuirea este identică cu nemurirea. Acesta este un concept care defineşte gândirea taoistă a mântuirii. Dar ceea ce cred taoiştii că este cel mai important este că unirea cu Tao [Dumnezeu] este cea mai de preţ. Dincolo de această unire adepţii taoismului cred că nu mai este important dacă o persoană este în viaţă sau este moartă. Taoismul la fel de bine nu este străin de crezul în reîncarnare. Teoretic nu există iad în taoism ci există mai mult trei nivele de existenţă: 1. pământul cu animalele şi vegetaţia, 2. lumea şi civilizaţia şi 3. raiul care este mai mult un fel de amestec de planete şi constelaţii care influenţează viaţa şi destinul omului şi al lumii. Taoismul crede că omul nu are numai un singur suflet ci mai multe suflete. La moarte, persoana se contopeşte cu aceste suflete. Sufletul este numit în taoism hun şi el este amestecat cu trupul care se numeşte po. Din acest punct de vedere omul este în taoism hunpo. Taoismul crede foarte mult în nemurirea omului. Moartea este cauzată de spirile rele care pot fii alungate şi în acest sens, mântuirea persoanei este alungarea spiritelor pentru ca sufletul să se poate reîncarna din nou. Reîncarnarea este privită din mai multe puncte de vedere în taoism ca

[22] Părintele Mitrofan, *Despre viaţa repausaţilor noştri* (Editura credinţa strămoşeacă: Argeş, 2010).

şi o formă de mântuire. După cum putem vedea în taoism există noţiunea sau conceptul de mântuire dar el nu este privit în sens ortodox. Taoismului îi lipseşte o profundă viziune ortodoxă sau o metodă de a concepe mântuirea în sens ortodox. Taoismul însă are un anumit cod sau norme morale care ţin foarte mult de existenţa lui Dumnezeu. Viziunea taoistă a mântuirii se leagă la fel de mult de viziunea dintre ying şi yang care sunt un fel de echilibru sau balanţă dintre bine şi rău. În taoismul chinez este greu să vorbim de o separaţie reală dintre rai şi iad. Acest lucru se leagă foarte mult de faptul că taoismul are o viziune cât se poate de dualistă a lumii şi a existenţei. În cadrul acestei viziuni raiul este ying şi iadul este yang, deci nu poate exista o separaţie sau o existenţă separată a unuia faţă de altul. Din acest punct de vedere taoismul este un eşec.[23]

După cum am spus, în taoism există noţiunea de rai sau paradis dar această noţiune este cumva complementară iadului ceea ce face lucrurile greu de definit în taoism. După cum ne spune sfinţii părinţi este posibil să existe mântuire şi în taoism fiindcă mai multe dintre conceptele taoiste probabil sunt insuflate de entităţi demonice. După cum am arătat mai sus, atunci când în anumite religii se simte prezenţa lucrării demonice trebuie să fim cât se poate de mult siguri că omul nu este nevinovat. Taoismul chinez însă trebuie apreciat în încercările sale. Nu credem că există mântuire în taoism dar după cum am spus, este posibil ca Dumnezeu să mântuiască pe cei care Îl caută sincer şi adevărat în cadrul taoismului. Dincolo de toate taoismul este o religie care ţine foarte mult de crezurile şi de modul de a percepe lumea şi viaţa a Chinei şi a chinezilor. Nu există un anumit mântuitor în taoism cum există la creştini sau la iudaici. Confucius nu este privit în taoism ca şi un mântuitor ci mai mult ca şi un iluminator. Confucius este cel care a iluminat pe chinezi pe o cale proprie şi care este separată de restul. Evident în cadrul taoismului au existat mai mult separaţii şi mai multe facţiuni dar este bine să ştim din acest punct de vedere că taoismul este o religie independentă care nu are de a face cu alte religii şi care este cât se poate de mult dualistă şi care crede că iadul şi iadul sunt ying şi yangul care formează unitatea tao. Într-un anume sens, în taoism raiul şi iadul sunt identice şi prin urmare nu există o nevoie de mântuire în sens real. Taoismul crede că omul este în cele din urmă nemuritor şi nemurirea sa este asigurată de reîncarnare. Prin reîncarnare omul este nemuritor. Prin urmare, este destul de greu să vorbim în taoism de o diferenţiere dintre rai şi iad. Optimismul taoist este din mai multe puncte de vedere de invidiat dar el în cele din urmă se finalizează în dualism. Taoiştii nu pot accepta doar un principiu monoteist al existenţei şi acest lucru îi face să eşueze în cele din urmă. Din acest punct de vedere din punct de vedere istoric s-au făcut mai multe fuziuni dintre taoism şi buddhism. Buddhismul şi taoismul sunt două religii separate dar care au fuzionat de mai multe ori. Acest gen de fuziune a rezultat în cele din urmă în lamaismul tibetan. Acestea ar fii în mare conceptele taoiste despre mântuire. Mântuirea în sens taoist este foarte mult un fel de balanţă dintre ying şi yang forţa pozitivă şi cea negativă.[24]

În strânsă legătură cu hinduismul este fără nici o îndoială buddhismul. Buddhismul după cum am arătat şi cu alte ocazii este foarte mult o religie care îl are întemeietor pe Siddarta Gautama. Mai întâi trebuie să ştim că buddhismul s-a dezvoltat sau mai bine spus s-a desprins din hinduism. În acest sens buddhismul a menţinut conceptul de nirvana sau mântuire din hinduism. Nirvana este comună atât buddhismului cât şi hinduismului. Mântuirea s-a mai spus că în hinduism are mai multe puncte dintre care vom amintii 1. înţelegerea adevărată care implică să ne dăm seama că suferinţa este o realitate, la fel de bine să ne dăm seama de realitatea suferinţei, finalul suferinţei şi finalul durerii. 2. Mântuirea în buddhism presupune din acest punct renunţarea la plăcerile trupeşti, şi la fel de bine a crea un gen de viaţă care să nu provoace nimănui durere. 3. mântuirea presupune în buddhism a vorbii cu rost, a nu bârfii, a nu fura şi nu a nu fii desfrânat. 4. Tot buddhismul spune că se cuvine ca omul să aibă o slujbă care să fie în folosul celorlalţi şi nu în defavoarea lor. 5. Buddhismul presupune mult efort şi un fel de nevoinţă eroică care presupune a elimina răul şi a lupta contra lui. 6. Mântuirea presupune la buddhişti starea de contemplaţie care îl depărtează pe adept de tristeţe şi de supărare. 7. la fel de bine mântuirea mai presupune la buddhişti să ne concentrăm cât mai mult. 8. În cele din urmă o condiţie pentru mântuire a buddhismului este a nu ucide. Putem vedea astfel că buddhismul are mai

[23] N. J. Girardot, *Mit şi sens în taoismul primar: tema haosului* (Univesitatea din California, 1983).

24

Martin Palmer, **Yin and Yang**: ***Understanding the Chinese Philosophy of Opposites and how to Apply it to Your Everyday Life*****,** **(**Piatkus Books, 1997).

multe puncte comune cu creştinismul. Totuşi, după cum am spus şi în cadrul hinduismului, buddhismul vorbeşte de mântuire ca şi de nirvana. Nirvana este din mai multe puncte de vedere un ateism ascuns sau camuflat. De ce este aşa? Fiindcă atât hinduismul şi buddhismul nu vorbesc despre rai. Contradicția care există în lumea noastră dintre bine şi rău cere o rezolvare eshatologică, adică un răspuns venit din partea lui Dumnezeu în fața suferinței şi a durerii omului. Dacă un astfel de răspuns nu ar venii de la Dumnezeu, atunci viața şi lumea nu ar avea nici un sens. De ce este aşa? Fiindcă oamenii buni nu pot fii tratați şi comparați ca fiind toți la fel. Dacă dincolo de moarte nu ar mai exista nimic atunci lumea noastră ar fii ridicolă şi absurdă. De ce unii suferă extrem de mult în timp ce alții sunt toată viața fericiți şi bucuroşi? Aceste mari probleme ale lumii în care trăim ridică o soluționare care poate venii numai de la Dumnezeu. Ei bine această soluționare nu există în buddhism. Ceea ce ne oferă sau ne promite buddhismul este nimicul sau unirea cu nimicul care contextual poate fii considerat marele tot.

Mântuirea în sens creştin şi în sens real schimbă tragedia morții în bucuria raiului. Aici este marea separație care există între creştinism şi buddhism. În perspectiva mântuirii moartea nu este o tragedie ci este realizare sau împlinire ultimă a omului. Dacă odată cu moartea omul s-ar întoarce în nimicul din care a fost creată lumea, atunci Dumnezeu ar fii un tiran. Aceasta fiindcă după cum putem vedea în lumea noastră există extrem de multă suferință şi durere. Creştinismul aduce din acest punct de vedere o mângâiere omului care se vede pe sine confruntat cu tragedia morții. Odată cu moartea creştinismul vorbeşte de mântuire şi atenție nu de nirvana. Deşi această mângâiere este pentru mai mulți dintre noi parcă prea mică, atunci când vorbim de moarte în sens creştin nu putem să nu vorbim şi de mântuire. Pentru cei buni, mântuirea ne spun sfinții părinți survine exact în momentul morții. Este de remarcat că deşi mai multe filosofii vorbesc de moarte şi de cruzimea ei nu vorbesc şi de mântuire. De ce l-ar lăsa Dumnezeu pradă unei realități atât de crude şi de nemiloase cum este moartea pe om fără să îi ofere şi o mângâiere? Ceea ce nu găsim menționat de buddhism este că după cum moartea a fost adusă în lume şi în umanitate de diavol, mântuirea este adusă în om şi umanitate de Dumnezeu. În acest sens, moartea nu mai este o tragedie ci o trecere. Moartea a fost de mai multe ori numită un somn, este adevărat un somn de veci. Buddhismul nu vorbeşte de cel rău [diavol] ca şi autor al morții. De fapt înşelăciunea buddhismului este că el nici nu crede în realitatea morții ci mai mult el crede în reîncarnare.[25] Din mai multe puncte de vedere, buddhismul nu vorbeşte de o acceptare a omului în rai, deci de mântuirea lui ci de reîncarnarea lui. Teoria reîncarnării este din acest punct de vedere mântuirea buddhistă. Buddhismul crede că fiecare dintr-o noi am trecut prin mai multe reîncarnări. Ceea ce este cel mai trist în buddhism este că la finalul ciclului de reîncarnări succesive omul nu v-a găsii mântuirea ci contopirea cu nimicul. Din acest punct de vedere ortodoxia a respins învățăturile soteriologice buddhiste şi lamaiste. În această carte nu am voit să facem o respingere a concepției buddhiste despre mântuire ci mai mult am prezentat cursiv cum privesc buddhişti mântuirea.[26]

După cum am spus Asia este un teritoriu în care mai multe religii caută mântuirea. Acest lucru nu este adevărat numai în prezent ci şi în trecut. O altă mare religie a Asiei a fost zoroastrianismul iranian. Iranul este o țară care se extinde în zilele noastre pe teritoriul Persiei antice. Zoroastru a fost o personalitate care a activat în Persia. Ceea ce susține zoroastrianismul este că la finalul istoriei răul v-a fii biruit deplin şi atunci v-a avea loc un fel de mântuire universală a lumii şi a existenței. Conceptul de mântuire există în zoroastrianism şi este foarte mult după cum am arătat un fel de eliberare de rău. Pentru a se mântui omul trebuie să aibă un crez fundamental în puterea binelui. Le fel de mult omul trebuie să facă fapte bune şi în mare să aibă o conduită a binelui. De la Zoroastru aceste concepte despre mântuire s-ai răspândit în toată Persia. Toată învățăturile lui Zoroastru referitoare la mântuire sunt păstrate într-o carte care se numeşte Avesta. Zoroastrianismul a fost o religie înfloritoare în orientul mijlociul până aproximativ în secolul al VI-lea după Hristos când odată cu ridicarea islamului adus de Mohamed popularitatea sa a scăzut foarte mult. Oricum

[25] Există mai multe opinii care cred că filosoful grec Platon s-a inspirat şi de fapt o urmat teoriile hinduse şi buddhiste când şi-a elaborat teoria metempsihozei. În mitul peşterii Platon face foarte multe aluzii la teoria metempsihozei sau a preexistenței sufletelor buddhiste. Se spune că un om care a stat de mic copil într-o peşteră când v-a fii scos la lumina soarelui v-a avea mari dificultăți în a îşi reamintii viața de mai înainte de a fii închis în peşteră. Platon a fost extrem de ambiguu referitor la reîncarnare şi a avut mai multe îndoieli referitoare la ea, dar este sigur că el a crezut în preexistența sufletelor. Pentru mai multe amănunte a se citii dialogurile lui Platon în traducerea lui Constantin Noica, la editura Humanitas.

[26] Moti Lal Pandit, *Buddhism: a religion of salvation* (Munshiram Manoharlal Pub., 2004).

este bine să ştim că zoroastrieni antici doreau foarte mult mântuirea. Adică ei sperau ca moartea să nu fie ultimul cuvânt în existenţa lor. Zoroastrinanimul a fost conştient că moartea ca şi act în sine deşi este unul dureros aduce cu sine un fel de demarcaţie eshatologică dintre cei buni şi cei răi. Pentru zoroastrieni care au avut un puternic simţ dualist, răul şi binele sunt două principii eterne. Binele este principiul mântuitor în timp ce răul este un principiu care duce la pieire. Răul însă a existat din eternitate. Răul şi binele sunt personificate în zoroastrianism ca şi Ahuramazda [binele] şi Ahriman [răul]. Zoroastru s-a văzut pe sine ca şi un om care a avut misiunea de la Dumnezeu de a îl duce pe om la mântuire. El credea că pentru acest lucru s-a născut şi aceasta a fost misiunea sa pe pământ. Mântuirea care se lega foarte mult de conceptul de puritate morală şi sufletească se obţinea cel mai mult prin ascultarea de Ahuramazda sau principiul [ori zeul] binelui. Fără de puritate nu poate exista mântuire în zoroastrianism. Zoroastru concepea mântuirea ca şi stare de fericire eternă. La fel de bine prin mântuire omul era eliberat de durere, suferinţă, moarte şi necazuri. Păcătoşii în schimb erau condamnaţi la chinuri veşnice care pururea îi dureau. O separaţie deplină dintre cei buni şi cei răi, avea să fie făcută numai la finalul istoriei. Aceasta este ceea ce credea Zoroastru. Zoroastru mai concepea mântuirea ca şi tot ceea ce este benefic pentru om ca şi tot ceea ce îl face pe om să ajungă la o stare de bine. La fel de bine, Zoroastru mai vedea mântuirea ca şi dobândirea stării de nemurire. Se presupunea că prin mântuire care era un dar al lui Dumnezeu [Ahuramazda] omul ajunge la nemurire.[27]

După Zoroastru, pentru ca omul să se poate mântui el trebuia să ducă o viaţă exemplară pe pământ şi să fie de partea lui Dumnezeu. Un rol major de mediere pentru mântuirea oamenilor în juca Zoroastru însuşi care se vedea pe sine singurul prooroc al lui Dumnezeu pe pământ. Zoroastru mai vorbeşte că mântuirea îi era conferită omului după ce în prealabil el a fost judecat de Dumnezeu [Ahuramazda] şi i s-au evaluat toate faptele vieţii sale. Acest lucru este cât se poate de comun cu creştinismul. Nu există o altă cale care duce la mântuire decât binele şi dreptatea. La fel de bine religia [care este privită ca şi introspecţie şi conştiinţă] are un rol fundamental în a îl mântui pe om. Cei care nu o religie nu au şanse de a se mântui. Ceea ce mai trebuie remarcat este că Zoroastru vedea ca un impediment la mântuire ca cineva să atingă morţii. Acest lucru a fost interzis de el şi considerat un fel de sacrilegiu. La fel de bine darurile şi jertfele aduse lui Dumnezeu pot şi ele contribui la mântuirea unei persoane. Pentru păcatele sale omul trebuia să se pocăiască. În acest fel păcatele îi erau iertare şi el se putea mântui. Dacă omul participa la slujbele care erau făcute pentru Ahuramaza [Dumnezeu în ipostaze binelui] la fel de bine el avea şanse să se mântuiască. Zoroastru spunea că pentru a se mântui un om are nevoie de 3 lucruri în principal: 1. gânduri bune, 2. lucrări bune şi 3. fapte bune. Lipsa acestor trebui lucruri îl duc pe om în iad.[28] Din aceste rânduri putem vedea că concepţia dintre mântuire a lui Zoroastru a avut foarte multe lucruri comune cu ortodoxia şi creştinismul ortodox. Totuşi, în Zoroastrianism rămâne extrem de confuză legătura dintre principiul binelui şi principiul răului. Deşi Zoroastru recunoaşte în ceea ce priveşte pe om o separaţie dintre bine şi rău, în cele din urmă el nu susţine că Dumnezeu este prin excelenţă bun. Există un dumnezeu al răului care este autor din veşnicie al răului. Aceasta este concepţia lui Zoroastru care îl face cât se poate de mult străin de ortodoxie.[29]

O altă mare religie a lumii care de mai multe ori a avut forme de manifestare sincretice a fost gnosticismul. Există forme păgâne de gnosticism şi la fel de bine a existat şi un gnosticism creştin. Termenul de gnosticism provine din limba greacă de la termenul de γγοσις care înseamnă cunoaştere. Gnosticismul este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii crezul că lumea se v-a mântui prin cunoaştere. Calea gnozei sau calea cunoaşterii ori a ştiinţei este cea care ne mântuieşte în cele din urmă. Gnosticismul a avut mai multe forme de manifestare deşi unii cred că gnosticismul a fost foarte mult o religie care ţinut numai de creştinism. Forme de gnosticism au fost găsite în religiile

[27] Termenul persan pentru mântuire este de savah.

[28] William Jackson, *Conceptul antic al mântuirii după Avesta, Biblia lui Zoroastru* (Universitatea din Columbia, JSTOR, 1913).

29 Zoroastru are o concepţie ambiguă referitor la relaţia dintre Ahuramazda [Dumnezeul cel bun] şi Ahriman [Dumnezeul cel rău]. El susţine că o separaţie ultimă dintre aceste două principii opuse v-a avea loc la finalul istoriei numai în ceea ce îl priveşte pe om. În realitatea însă, această separaţie v-a exista etern. Dacă ea v-a exista etern ce garanţie mai poate avea atunci omul referitor la mântuirea sa? Aici Zoroastru nu ne oferă nici un răspuns. Solomon Alexander Nigosian, *The Zoroastrian Faith: Tradition and Modern Research*, (Universitatea MacGill, 1993).

greceşti antice care susţineau crezul în Zeus. La fel de bine alte forme de gnosticism s-au întâlnit în credinţele antice egiptene. Orfismul şi mitraismul au avut şi ele elemente de gnoză. Gnoza la popoarele gnostice a fost fără doar şi poate ceea ce am putea denumii o relaţie sau legătură cu Dumnezeu şi posibilitatea de a ne mântui prin cunoaşterea lui Dumnezeu.[30] Prin urmare, cu cât omul ajunge să cunoască, cu atât el are mai multe şanse de a se mântui. Aceasta este ceea ce defineşte sensul şi rostul gnosticismului. Dar odată cu apariţia creştinismului, vor fii foarte mulţi cei care vor vedea o posibilitate de a reinventa creştinismului şi a face din el o religie gnostică. Din mai multe punct de vedere gnosticismul a stabilit că creştinismul este o religie a cunoaşterii. Acest lucru este parţial adevărat. Gnosticii nu credeau că faptele bune ale omului sunt necesare neapărat pentru mântuirea lui. Oricum, gnosticismul a existat mai înainte de creştinism. O trăsătură a gnosticismului este dincolo de toate sincretismul. Gnosticismul adună elemente din toate religiile şi le pune al un loc. Este bine să ştim prin urmare că mântuirea nu este exclusiv o problemă de gnoză ci sunt mult mai multe lucruri care trebuie îndeplinite pentru a ne mântui. După cum am spus, gnosticii nu cred că faptele bune sau acţiunile bune sunt necesare mântuirii. Ei cred că gnoza este un fel de mister intelectual care prin sine are puterea de a ne mântui. Cunoaşterea este un lucru bun şi ortodoxia nu a fost niciodată împotriva cunoaşterii dar ortodoxia nu a vorbit numai de mântuirea prin cunoaştere ci şi de mântuirea prin fapte. Omul nu este destul să cunoască binele ci el trebuie să şi lucreze binele adică să facă din bine nu numai o teorie ci şi o realitate sau o practică. Gnosticismul este o realitate care nu vorbeşte despre necesitatea de a face fapte bune. Intelectul joacă un rol important în gnosticism.[31]

Este bine să ştim care este din acest punct de vedere ortodoxia referitor la gnosticism. Religiile gnostice sunt din mai multe puncte de vedere parţial adevărate. Gnosticismul prin urmare a încercat un fel de mântuire prin cunoaştere şi prin puterea intelectuală. Este bine să luăm în considerare încercările gnosticismului. Dar după cum am expus mai sus, gnosticismului îi lipseşte foarte mult ortodoxia sau modul ortodox de a înţelege mântuirea şi de ne raporta la ea. Sensul gnosticismului nu a fost prin urmare ortodoxia, adică echilibrul, cumpărarea şi moderaţia ci mai mult cunoaşterea. Cu cât mai multă cunoaştere cu atât mai bine. Gnosticii presupuneau că mântuirea este fără nici o îndoială un mister care poate fii dobândit prin cunoaştere. În cele din urmă gnosticismul a sfârşit prin dualism care presupune că materia şi spiritul nu pot exista într-o stare de unitate. Între materie şi spirit prin urmare există o separaţie ce nu poate fii depăşită. Deşi gnosticismul nu a fost la început dualist el a sfârşit prin a fii dualist. În dualitate nu poate fii mântuire fiindcă mântuirea este totuşi un lucru care cere aderenţa liberă a omului. O mântuire în sens dualist ar fii mai mult o amăgire fiindcă din moment ce etern există două principii unul al binelui şi unul al răului mântuirea nu poate fii o stare veşnică. Mântuirea în sens ortodox presupune veşnicia.[32] În gnosticism atât binele cât şi răul sunt două principii veşnice. Este bine din acest punct de vedere să facem o deosebire cât se poate de temeinică în acest sens. Atunci când vorbim despre gnosticism nu se poate să nu vorbim de mântuirea prin cunoaştere sau de mântuirea prin gnoză. Acest lucru este după cum ne spun sfinţii părinţi numai parţial adevărat. Gnosticii sunt cei care cred că cunoaşterea lui Dumnezeu este în întregime o cunoaştere intelectuală şi nu există nici un fel de realitate practică sau experimentală a acestei cunoaşteri.[33] După cum am spus gnosticismul s-a apropiat foarte mult de o anumită înţelegere a mântuirii dar lui i-a lipsit ortodoxia. Gnosticismul este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o religie sau o credinţă incompletă.

O altă mare religie şi poate cea mai controversată este islamul sau mahomedanismul. După cum îi spune şi numele această religie este întemeiată sau îl are ca şi fondator pe Mohamed. Mohamed a trăit în secolul al VI-lea după Hristos şi el a sintetizat foarte mult aspiraţiile popoarelor arabice. În următoarele rânduri vom vorbii despre care este concepţia islamică despre mântuire sau despre cum văd musulmanii mântuirea. Din acest punct de vedere musulmanul trebuie să trăiască o viaţă care este pe placul lui Alah. Dacă el ajunge să fie pe placul lui Alah el v-a ajunge în rai. După cum ştie mai toată lumea Coranul este cartea de bază a musulmanilor care cred ei că este o carte ce a fost descoperită de Dumnezeu lui Mohamed. Musulmanii au o mare nemulţumire faţă de necredincioşi sau faţă de infideli cum îi numesc ei fiindcă aceşti nu Îl recunosc pe Alah. Musulmanii cred în nemurirea sufletului şi susţin că cei buni vor merge în rai

[30] Hans Jonas, *Religia gnostică* (Boston, 1958).
[31] Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale occidentului* (Nemira, 1995).
[32] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (Editura Cristal: Bucureşti, 1995).
[33] Paul Evdokimov, *Cunoaşterea lui Dumnezeu în tradiţia răsăriteană. Învăţătură patristică, liturgică şi iconografică*, traducere, prefaţă şi note de Pr. Lect. Univ. Dr. Vasile Răducă, (ed. Christiana, Bucureşti, 1995).

în timp ce cei răi vor fii pedepsiți cu iadul. Mântuirea în islam înseamnă că omul v-a fii admis şi aici nu se v-a bucura numai de plăceri spirituale ci şi de plăceri trupeşti care vor dura etern.[34] După cum ştie mai toată lumea Mohamed a fost profund influențat în crezurile sale de iudaism. De fapt el a copiat mai mult iudaismul. Mohamed nu crede că Domnul Iisus Hristos este mântuitor dar îi recunoaşte titlul de prooroc sau profet. Oricum, Mohamed se vede pe sine mai mare decât Domnul Iisus Hristos. Acest lucru face ca mântuirea să fie extrem de greu de câştigat în islam. După cum am spus, revelația care a venit de la Dumnezeu ne spune că Domnul Iisus Hristos este mântuitorul omului sau El este cel care îl poate mântui pe om. La fel de bine, prin Mohamed s-a deschis în lume un fel de fundamentalism religios care ajunge să îi facă pe adepți islamului orbi față de orice alt lucru dincolo de mahomedanism.

O formă de mântuire a persoanei în islam este dacă acea persoană a murit în război care era dus în numele lui Dumnezeu. Se ştie că musulmanii sunt adepții jihadului care este „războiul sfânt" în numele lui Alah. Din acest punct de vedere mai multe formațiuni islamice extremiste îşi motivează acțiunile teroriste ca fiind un fel de război sacru sau sfânt. Chiar Mohamed a urmat acest exemplu văzându-se pe sine ca şi „un războinic în numele lui Alah." Se ştiu mai multe modalități de a îl slujii pe Dumnezeu dar mohamedanii susțin că una dintre cele mai eficente este de a crea război în numele lui Dumnezeu. Imperiul otoman a fost un imperiu care s-a bazat pe aceste principii. Sub pretextul că lumea arabă a dus un război sacru în numele lui Alah împotriva necredincioşilor, ei au creat un imperiu care a durat timp de mai multe secole.[35] Islamul este mai mult un fel de concentrare a idealurilor şi aspirațiilor lumii arabe. Ei însă au făcut din acest lucru mai mult decât simple idealuri şi au ajuns să le denumească o religie. Prin excelență islamul este o religie a lumii arabe. Este greu să spunem că nu există deloc mântuire în islam fiindcă de mai multe ori lumea arabă a impus chiar popoarelor lor credința islamică cu arma în mână. Istoria recunoaşte că domnitorul român Constantin Brâncoveanu a fost ucis de fanaticii musulmani. În numele islamului s-au făcut mai multe ucideri dintre care cele mai infame au fost în anul 2001 în Statele Unite ale Americii în care aproape 3.000 de oameni au fost ucişi la New York în numele islamului şi a jihadului mahomedan. Din acest punct de vedere este greu de spus dacă cu adevărat există mântuire în islam. Lumea arabă are o înțelegere proprie a existenței şi a relației cu Dumnezeu care de mai multe ori include actul războinic. Sintagma că musulmanul este un războinic al lui Alah are mare răspândire în lumea arabă. Ca idee este bine să ştim că deşi există un singur Dumnezeu şi Dumnezeu s-a descoperit pe Sine de mai multe ori oamenilor, lumea arabă crede într-o abordare proprie a existenței lui Dumnezeu. Această abordare avea să fie cunoscută istoric ca şi islam sau mahomedanism. Acestea ar fii în mare principalele trăsături ale concepției despre mântuire în mahomedanism. Ceea ce este de remarcat este că islamului îi lipseşte ortodoxia şi acest lucru face chestionabilă posibilitatea de mântuire în această religie.[36]

O altă mare religie a lumii este iudaismul sau mozaismul. Această religie a fost istoric atestată de pe vremea lui Moise care a fost cel care a sfârşit robia evreilor în Egipt. Moise este autor al primelor cinci cărți din Biblie care mai poartă şi numele de Pentateuh. Din acest punct de vedere este bine să ştim care sunt diferențele dintre iudaism şi creştinism. Cea mai mare distincție este că iudaismul nu recunoaşte pe Domnul Iisus Hristos ca şi mântuitor. Mântuirea în iudaism constă foarte mult în respectarea şi menținerea legii lui Moise. De fapt din mai multe puncte de vedere Moise este un fel de surogat al Mântuitorului pentru evrei. După cum ştie mai toată lumea o mare ruptură sau separație

---

34 Concepția islamică despre rai este din mai multe puncte de vedere una erotică. Plăcerile trupeşti şi prin urmare erotice sunt cât se poate de mult o realitate a raiului islamic. **Sujit Das**, *Unmasking Muhammad - The Malignant Narcissist and His Grand Delusion Allah* (America, 2010).

35 Este adevărat că textele biblice menționează un război care s-a dus între Arhanghelul Mihail şi Satan [diavolul]. „Și s-a făcut război în cer: Mihail și îngerii lui au pornit război cu balaurul. Și se războia și balaurul și îngerii lui. Și n-a izbutit el, nici nu s-a mai găsit pentru ei loc în cer. Și a fost aruncat balaurul cel mare, șarpele de demult, care se cheamă diavol și satana, cel ce înșală pe toată lumea, aruncat a fost pe pământ și îngerii lui au fost aruncați cu el." Apocalipsa 12, 7-9. Acest război a fost interpretat destul de eronat de musulamni care se văd pe sine războinici în numele lui Dumnezeu.

36 Din mai multe puncte vedere s-a demonstrat că sunt foarte mulți cei care în numele religiei comit atrocități şi mari distrugeri. Scuza religioasă este o modalitate de a evita pedeapsa socială. Jessica Stern, *Terror in the name of God* (New York, 2004).

a avut loc în momentul în care Domnul Isus Hristos a mărturisit că El este Fiul lui Dumnezeu. Din acest motiv în creştinism a avut o separație cât se poate de evidentă de iudaism. Creştinismul a respins din acest motiv iudaismul şi toată această respingere a venit foarte mult din cauza persoanei Domnului Iisus Hristos. Este bine să ştim aceste lucruri şi să ne dăm seama de ele. După cum am spus, creştinismul a fost la origini iudaic dar mai apoi el s-a despărțit de iudaism. Din punct de vedere religios a devenit extrem de semnificativ faptul că evreii au respins credința în Domnul Iisus Hristos. Prin urmare, iudaismul are o concepție comună sau cât se poate de identică cu creştinismul referitoare la mântuire doar că această concepție este cât se poate de mult legalistă. Decalogul lui Moise a devenit astfel de mai multe ori înțeles în sens legalist şi nu a fost în nici un caz o problemă de profunzime. Este bine din acest punct de vedere să ştim care este sensul şi care este scopul religiei iudaice. Religia iudaică de mai multe ori a privit mântuirea ca şi o problemă strict evreiască. Mai mulți evrei din vechime considerau că numai ei se vor mântui. Evrei credeau că faptul de a fii evreu era destul pentru a te mântui. Este din acest punct de vedere cât se poate de mult evident că iudaismul a devenit opac la voia şi la intențiile lui Dumnezeu.

Iudaismul a adus cu sine aşa numitele şcoli rabinice care erau şcoli care instruiau aderenții spre mântuire. Iudaismul mai există şi azi. Prin urmare crezurile că poporul evreu este poporul ales mai domină şi azi pe foarte mulți evrei. Evreii încă mai aşteaptă pe Mesia sau Mântuitorul. Pentru a se mântui evreii trebuie să respecte cât se poate de mult şi cât se poate de literal legea lui Moise. Din punct de vedere religios mozaismul şi-a încheiat misiunea sa odată cu venirea în lume a Domnului Iisus Hristos. Este bine să ştim din acest punct de vedere că iudaismul crede că faptul de a fii evreu din mai multe puncte de vedere mântuieşte automat. Evrei îi spun la rai Eden şi acesta este un loc transcendent care este lipsit de dureri de suferință şi de chinuri. La fel de bine raiul la evrei este veşnic. O mare problemă în iudaism a fost din mai multe puncte de vedere faptul dacă mântuirea mai aduce cu sine învierea trupurilor. Răspunsul ortodox este că deşi după moarte trupul nu intră în iad, la finalul lumii trupurile vor învia şi la fel de bine şi trupurile noastre vor intra şi ele într-un stadiu spiritual.[37] Din acest punct de vedere ortodoxia a ajuns şi ea la această concluzie. Iudaismul după cum am spus este o religie care se află sincer în căutarea mântuirii. Dar această mântuire a fost de mai multe ori interpretată ca şi o împărăție pământească care nu are de a face cu vremea de apoi a lumii. Din acest punct de vedere iudaismul a fost mai mult un fel de pregătire soteriologică pe care Dumnezeu a făcut-o cu evreii şi prin evrei cu lumea în mare. Din mai multe puncte de vedere evreii încă mai trăiesc cu nostalgia când ei erau singurul popor ales lui Dumnezeu. După cum am spus, evreii sunt cei care au dat mai multe lucruri bune dar ei nu sunt un garant al mântuirii. Până la Domnul Iisus Hristos era cât se poate greu de crezut că neeverii aveau şanse la mântuire. Iudaismul are o concepție cât se poate de legalistă a mântuirii care se rezumă la a respecta formal nişte precepte fără să fii implicat din punct de vedere emoționat sau afectiv. Este bine acest punct de vedere să ştim că mai mult decât orice lumea este fără doar şi poate în căutarea mântuirii şi este posibil ca Dumnezeu să mântuiască pe cei care dintre iudaici nu au venit la Hristos dar credem că sunt mai puține şanse în acest sens. Din cele mai vechi vremuri evrei au susținut că singura cale de mântuire este Decalogul lui Moise. Prin urmare, iudaismul a avut funcția de a pregătirii calea venirii în lume a Domnului Iisus Hristos şi este bine să fim conştienți de acest lucru. Iudaismul nu priveşte mântuirea ca pe o restaurare a omului ci mai mult ca o stare de dreptate pe care acesta a primeşte de la Dumnezeu. Iudaismul continuă să fie una dintre cele mai importante religii ale lumii. Până la Hristos ea a fost religia adevărată. Acestea au fost principalele considerații care le-am făcut referitor la iudaism. După cum am spus, trebuie să privim mântuirea mai mult ca şi o taină. Şcolile rabinice din zilele noastre sunt încă în căutarea mântuirii. Tradiția rabinică mai există şi în zilele noastre.[38]

În termeni generici acestea au fost considerațiile despre problema mântuiri în istoria religiilor. De la religiile arhaice şi primare ale lumii până la crezurile iudaice ale evreilor omul a fost însetat de mântuire. Mântuirea a fost din mai multe puncte de vedere ceea ce ține cel mai mult de istoria omului în căutarea lui Dumnezeu. Din punct de vedere religios însă au trebuit elaborate mai multe concepe generice pe care omul să le poată pricepe şi să le poată acapara în viața de zii cu zii. Mântuirea este prin urmare țelul oricărei religii. Evident, mântuirea nu este singurul țel al religiei dar

[37] Olivier Clement, *Hristos pământul celor vii. Eseuri teologice* (Editura Curtea Veche: Bucureşti, 2010).
[38] Există mai multe speculații care susțin că rabinii iudaici au fost un fel de sursă de inspirație pentru filosofii greci. Acest lucru este greu de spus. Credem că rabinii şi filosofii antici au fost pe două drumuri separate. Daniel Boyarin, *Socrates and the fat rabbis* (Chicago, 2009).

este bine să ştim acest lucru. Istoria religiilor este din mai multe puncte de vedere o modalitate de a descrie din punct de vedere istoric încercările omului de a se mântui. Din acest motiv trebuie să avem o privire pozitivă asupra istoriei religiilor în legătură cu soteriologia. Vedem că mai multe religii au crezuri comune despre mântuire şi din acest punct de vedere s-a vorbit că la un anumit punct toate religie au acelaşi scop, legătura cu Dumnezeu. Dar sunt şi cei care s-au infiltrat în religie pentru a schimba rostul sau funcția religiei.[39] Din punct de vedere al religiei avem mai multe motive să credem că dacă omul stabileşte o legătură permanentă cu Dumnezeu în această viață, această legătură nu v-a dispărea ci ea se v-a continua şi după moartea trupească. Din acest punct de vedere religia şi istoria religiilor este mai mult o încercare de a îl mântui pe om. Este bine să ştim că dincolo de toate religia este cea care nu urmăreşte în primul rând mântuirea omului. Dacă religia funcționează sau mai bine spus dacă religia este cea care Îl pune pe om în legătură cu Dumnezeu mântuirea este un lucru care vine de la sine. Din acest punct de vedere am prezentat în rândurile care au fost scrise mai sus că mântuirea trebuie să fie însoțită de ortodoxie adică ea trebuie să decurgă natural. Ortodoxia este cea care face mântuirea un lucru natural şi firesc. Dacă toată viața sa omul a luat mântuirea în serios şi s-a pregătit pentru ea, atunci totul este firesc şi nu este un fel de aşteptare tensionată a unei realizări finale. În acest sens, nu poate exista mântuire pentru cei care nu Îl iubesc pe Dumnezeu. Sfântul Antonie cel Mare spunea că „eu nu mă mai tem de Dumnezeu ci eu Îl iubesc pe Dumnezeu." Iubirea față de Dumnezeu face mântuirea posibilă. Nu poate exista mântuire dincolo de iubirea de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu după cum am spus este un lucru care ne face mântuirea firească şi ne dă speranțe că ne vom mântui. Viața noastră a fost dintru începuturi proiectată să fie o căutare a mântuirii. Dumnezeu se foloseşte de toate metodele şi împrejurările pentru a ne mântui.

Istoria religiilor este fără doar şi poate o istorie a mântuirii. Trebuie să avem înțelegere şi să ne dăm seama că mai multe încercări autonome ale omului de mântuire au eşuat. Omul nu se poate mântui pe sine dar el trebuie să se nevoiască sau mai bine spus să facă nevoință în sensul binelui. În istoria religiilor mântuirea variază de la acceptarea în rai până la evoluția personală a omului. Din cele mai vechi vremuri omul a crezut în mântuire şi în posibilitatea de a se mântui. Prin sine omul nu se poate mântui dar prin Dumnezeu el poate face acest lucru. Mântuirea este un act supranatural care ține de voința omului. Totuşi, omul este responsabil de acțiunile şi de faptele sale. Am arătat că mântuirea este cea care respinge orice concepție panteistă. Un lucru comun care există în mai toate marile religii ale lumii este că mântuirea o dobândesc numai cei buni. Cei răi pierd mântuirea. Acest lucru a fost contestat de mai mulți dar credem că privind în ansamblu la marile concepții despre mântuire acest lucru este adevărat. Sunt mai mulți care în mod deliberat aleg răul în toate formele sale de manifestare. Binele aduce mântuirea şi răul aduce damnarea. Acesta este un adevăr fundamental a mai multor religii dintre care pe unele le-am prezentat aici. Există mai multe religii care au fost uitate de lume. În secolul al XX-lea în Statele Unite ale Americii mişcare hippie a fost foarte mult o mişcare cu ample conotații religioase. La fel de bine în antichitate o altă religie a fost mitraismul şi orfismul. O religie care a fost extrem de ferventă în secolul al XX-lea a fost Bahai dar această religie este din ce în ce mai puțin cunoscută în zilele noastre. Istoria religiilor este o amintire pe care noi o facem despre lumea în care trăim şi despre ceea ce a fost omul capabil să gândească despre Dumnezeu. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere o temă prevalentă în istoria religiilor dar este un concept care este lipsit de ortodoxie. Deşi în ortodoxie mântuirea este un act irevocabil sunt mai mulți care cred că mântuirea nu este eternă. Martorii lui Iehova sunt o sectă creştină care cred că mântuirea v-a dura numai 1000 de ani după a doua venire a Domnului Iisus Hristos. Este bine să ştim că Dumnezeu este autor al mântuirii şi nu omul. La Dumnezeu mântuirea rămâne aceiaşi dar la om ea se schimbă de la epocă la epocă şi de la secol la secol. Ortodoxia afirmă că în Domnul Iisus Hristos mântuirea este identică în toate timpurile istoriei. În timpurile noastre sunt mulți care cred că mântuirea este mai mult un proces care ține de evoluția ştiințifică omului.[40] Istoria religiilor ne arată

[39] Ioan Culianu, *Religie şi putere* (Editura Polirom: Iaşi, 2005). Ediția a II-a.

[40] Robert Geraci, *Apocalyptic AI: Visions of Heaven in Robotics, Artificial Intelligence, and Virtual Reality* (Oxford University Press (3/5/2010). Unele dintre aceste teorii susține că dacă ştiința v-a avansa vom putea lua AND-ul celor morți şi prin metode ştiințifice îi vom putea adduce din nou la viață. Este bine să ştim din punct de vedere omenesc care este teritoriul de demarcație dintre ştiințific şi religios.

că în trecut au fost mai multe încercări ale omului de a se mântui. Mântuirea este probabil al doilea act fundamental din existența omului după nașterea sa.

CAPITOLUL AL II-LEA

MÂNTUIREA ÎN RELIGIA COMPARATĂ

„În afară de Biserică nu există mântuire”
Sfântul Ciprian al Cartaginei[41]

Religia comparată are o metodă separată de a aborda problema mântuirii. Religia comparată ne spune că sunt mai multe înțelegeri sau mai multe abordări ale mântuirii. Acest lucru a fost atestat de Noul Testament unde ni se spune că „în casa Tatălui meu sunt mai multe lăcașuri.” (Ioan 14, 2). Evident, există numai o singură mântuire dar metodele de abordare ale mântuirii nu sunt identice. Adevărul este că știm forte puține lucruri despre rai, aceasta fiindcă după cum mărturiseau autorii biblici „raiului este dincolo de orice închipuire” a omului. Putem deduce că raiul este un loc de lumină în care nu mai există întuneric, și la fel de bine autorii biblici ne spun că nu există întristare și nici lacrimi în rai. Mai mulți filosofi au considerat că raiul este mai mult un „imperativ” categoric referitor la o lume care pendulează de cele mai multe ori între viciu și virtute. Pot fii cei buni la un loc cu cei răi? Mai mulți teologi ortodocși au mărturisit că lumea noastră este o lume a contradicției de mai multe ori. Răul este de mai multe ori amestecat cu binele. Se ridică astfel întrebarea dacă acest amestec v-a exista etern sau pentru totdeauna. Este greu de spus din punct de vedere moral dacă un criminal în serie poate să aibă aceiași soartă cu un om bun și virtuos. Acest lucru este din mai multe puncte de vedere ceea ce implică că după moarte lucrurile nu vor mai fii astfel. Istoria a demonstrat că omul poate ajunge la stadii de cruzime ieșite din comun: acte de terorism, lagăre de concentrare, tortură, crucificare și multe altele. Toate acestea ridică la nivel imperativ problema unui alt stadiu al mântuirii sau al unei vieții după cea de aici. Din punct de vedere ortodox viața noastră este mai mult un stadiu de testare sau de examinare pentru ceea ce v-a urma. Știința care se bazează pe metode empirice și pragmatice chestionează dacă mai există altceva după moarte. Teologia creștin ortodoxă crede că mai există alte lucruri după moarte. Viața de aici este un stadiu pregătitor pentru ceea ce v-a urma. Ar fii cea mai mare absurditate și unul dintre cele mai ridicole lucruri să credem că lucrurile vor rămâne în stadiul în care au rămas în această existență.

Religia comparată ne spune că trebuie să avem o înțelegere generică a tuturor religiilor dar să nu privim acest lucru doar ca și o simplă deschidere față de toate religiile. Omul este o ființă creativă și din acest punct de vedere și în plan religios omul simte nevoia de a crea. Creația omului implică mai multe lucruri în plan religios. Omul s-a simțit de mai multe ori incapabil să își exprime sentimentele religioase. S-a spus astfel că omul este o ființă religioasă prin esența lui, adică omul vrea să aibă întotdeauna o legătură cu Dumnezeu. Legătura omului cu Dumnezeu și la fel de bine procesul de mântuire al omului fiindcă după cum am spus, trebuie să înțelegem mântuirea ca și un proces, de mai multe ori se face gradual. Se știe că Vechiul Testament a fost o pregătire a lumii pentru venirea Domnului Iisus Hristos. Această pregătire a avut o mare importanță fiindcă prin ea Dumnezeu a reușit să redeschidă porțile mântuirii pentru om pe care el le pierduse în rai. Mântuirea este în termenii Sfântului Grigorie de Nyssa o realitate epectatică [trepte în limba greacă] care se face în stadii și în etape și nu dintr-o dată. Teologia creștin ortodoxă ne spune că atunci când omul moare are loc imediat judecata particulară a omului. La această judecată sunt trecute în revistă toate faptele omului din copilărie până în momentul morții.[42] După cum am spus, mântuirea este mai mult un proces. Acest proces

[41] Sfântul Ciprian s-a născut în jurul anului 200 și a murit în anul 258. El a dus o activitate bisericească în Africa. Sfântul Ciprian a fost inițial un adept al ocultului dar mai apoi se v-a convertit la Hristos și la ortodoxie. Principala s-a scriere a fost *Despre unitatea Bisericii* din care am luat și citatul de mai sus. Sfântul Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii universale. Despre condiția muritoare a omului* (EIMBOR: București, 2013).

[42] Există mai multe descrieri făcute despre judecata particulară prin care unii în urma morții clinice au ajuns să dea mărturie despre judecata particulară. Dannion Brinkley and Paul Perry, *Saved by the Light: The true story of a man who died twice and the profound revelations he*

este fără nici o îndoială şi unul comparativ. Pentru a ajunge la concluzia care este religia care ne poate mântui putem aborda această problemă şi într-o metodă comparativă. Abordarea comparativă a istoriei religiilor se poate face numai după ce ştim foarte bine istoria religiilor. Trebuie să ştim că în trecut au existat mai multe încercări din partea omului de a stabilii şi de a crea o legătură cu Dumnezeu. Unele dintre aceste încercări au eşuat. Dar trebuie să apreciem încercarea lor de a ne mântui. După ce am ajuns la o cunoaştere a istoriei religiilor putem să ridicăm problema mântuirii în religia comparativă.

O celebră poveste din cultura Japoniei ne spune despre un samurai că era un om care nu avea nici o religie şi din acest motiv comportamentul său era cât se poate de mult agresiv şi uneori chiar violent. Acest samurai a intrat de la un moment dat într-o criză existenţială. El ajunsese să fie cât se poate de mult evitat şi desconsiderat de semenii săi. A căutat o modalitate de a îşi schimba viaţa. A umblat pe la mai multe cunoştinţe şi rude de ale sale în speranţa că ceva se v-a schimba în viaţa sa. Toate încercările au fost în zadar. A mers pe la mai mulţi filosofi şi mari înţelepţi asiatici şi nici acest lucru nu a ajutat la îndreptarea sa. În cele din urmă, samuraiul a auzit de o mănăstire unde era un călugăr zen care era celebru pentru înţelepciunea sa. Samuraiul s-a hotărât să îl viziteze pe călugărul zen. S-a dus la mănăstirea unde acesta locuia şi a cerut o întrevedere. Maestrul zen i-a răspuns cu amabilitate deşi cei din mănăstire au fost oarecum scandalizaţi că maestrul a acceptat să se întâlnească cu un samurai. Samuraiul a început pe un ton inchizitor:

- Uite cum se spune problema. Eu sunt samurai şi trec prin mai multe dificultăţi. Am auzit de înţelepciunea ta şi ţi-aş fii recunoscător dacă m-ai putea ajuta.

- Dacă pot o să o fac, a răspuns maestrul zen.

- Eu în religie nu pot înţelege un lucru. De ce voi oamenii religiei spune-ţi că cei buni vor merge în rai şi cei răi se vor duce în iad? Mie mi se pare că toţi vor merge în acelaşi loc. Dacă tu poţi să mă lămureşti cu această problemă eu îmi voi schimba viaţa.

- Ştii cum este problema, eu nu prea îmi fac de lucru cu oameni reduşi şi de teapa ta, a răspuns maestrul zen.

Înfuriat fiindcă a fost numit redus, samuraiul a dat să scoată sabia şi să i-a atitudine împotriva maestrului zen. Acesta a continuat:

- Ei, vezi tu acum trăieşti ca un fel de iad fiindcă te înfurii din lucruri care nu ar trebui să te în furii şi pe care nici nu ar trebui să le iei în seamă.

Samuraiul a pus atunci liniştit sabia înapoi în teaca sa.

- Şi vezi tu acum trăieşti un rai fiindcă ai ajuns la concluzia că nu are rost să te consumi pentru orice nimic.
- Da acum înţeleg care este diferenţa dintre iad şi rai a răspuns samuraiul. Raiul şi iadul sunt două realităţi pe care chiar noi le alegem în funcţie de liberul nostru arbitru.

Povestea ne spune că samuraiul a plecat de la maestrul zen extrem de mulţumit şi de atunci a renunţat la a mai fii agresiv şi uneori chiar violent în comportamentul său cu semenii.

Deşi această poveste nu este de origine ortodoxă ea ne poate învăţa un lucru: că nu trebuie să îi desconsiderăm pe cei care nu cred ca şi noi. În vechime diferenţa de credinţă a dus la mai multe conflicte dintre care unele au fost sângeroase. Ar fii destul de să ne amintim de faptul că regele Irod cel Mare de la vremea naşterii Domnului Iisus Hristos credea că naşterea lui Mesia v-a duce la pierderea tronului său şi a dat să fie ucişi toţi copii de până la 2 ani din jurul Betleemului; de inchiziţie, de cruciade şi de războaiele jihad duse de mai multe ori de adepţii islamului. Deşi pare destul de incredibil în numele religiei s-a vărsat foarte mult sânge nevinovat. Aceste realităţi ne fac să avem o abordare comparativă şi nu una negativă a excluderii în ceea ce priveşte mântuirea şi realitatea mântuirii omului. Biblia ne spune că Dumnezeu nu se bucură de pierderea omului. În acest sens Dumnezeu vrea mântuirea tuturor. Ceea ce trebuie să ştim este că nu este suficent doar să aderăm la Dumnezeu formal şi verbal ci trebuie să ducem o viaţă care să fie plăcută şi conformă cu voia lui Dumnezeu. Sunt foarte mulţi care teoretic nu resping pe Dumnezeu, dar practic nu fac nimic pentru ca să fie vrednici de Dumnezeu. Prin aceasta înţelegem: a postii, a ne ruga, a merge la biserică, a ne spovedii, a ne cumineca sau a face fapte bune. După cum am spus, după ce am studiat istoria religiilor şi modul în care mântuirea a fost abordată în istoria religiilor nu vom face ca şi cruciaţi, adică vom pune mâna pe arme şi vom merge să

---

received. (New York: Villard Books, 1994).

facem război cu cei care nu cred ca şi noi. Am văzut în istoria religiilor că mai multe crezuri sunt comune cu ortodoxia. Prin urmare, al doilea pas care îl vom face după ce am studiat istoria religiilor şi modul în care este văzută mântuirea în istoria religiilor este comparaţia. Prin comparaţie de fapt afirmăm că toate religiile au un sâmbure de adevăr, doar că acest adevăr este prezent la unele în proporţii mai mari sau şi la altele mai mici. Este foarte clar că una dintre multele religii care au existat şi care mai există deţine adevărul deplin. Această religie credem că este creştinismul şi în cadrul creştinismului este ortodoxia.[43]

După cum am spus, din punct de vedere al religiei comparate trebuie să avem o viziune pozitivă despre mântuire şi despre însuşirile ei. Mântuirea este un proces care din punctul de vedere al ortodoxiei începe la botez. Evident nu toate religiile cred acest lucru. Dumnezeu a creat omul ca şi o fiinţă care are libertate sau a fost înzestrată cu darul libertăţii. Libertatea este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o realitate prezentă şi în lumea religiei. Omul a fost extrem de creativ în lumea religiei. În istoria religiei au existat religiile de mistere, religii gnostice, religii de iniţiere, ritualuri, practici cultice şi multe altele. Creativitatea şi libertatea omului în materie de religie s-a demonstrat de mai multe ori a fii cât se poate de rea. Aceasta fiindcă omul şi-a făcut de mai multe ori idoli, s-a închinat şi unii chiar continuă să o facă la zei şi la dumnezei străini.[44] Prin urmare, mântuirea trebuie abordată la nivel de religie în sens comparativ. Aceasta fiindcă după cum am spus, o abordare fundamentalistă poate duce în cel mai probabil caz la vărsare de sânge şi de violenţă. Trebuie să învăţăm să acceptăm că până şi la nivel de religie omul are libertatea şi că libertatea este un lucru care nu poate fi despărţit de religie. Fără de o continuare a unui alt fel de existenţă după viaţa pământească a omului totul ar fii fără de un sens şi ar fii cât se poate de mult lipsit de un rost. Aceasta implică că dacă dincolo de această viaţă nu există nimic, un sfânt care s-a nevoit toată viaţa pentru Dumnezeu poate avea acelaşi destin sau aceiaşi finalitate cu un criminal. Trăim într-o lume a diferenţelor, în care lumina este diferită faţă de întuneric, căldura de frig, viaţa de moarte şi sărăcia de bogăţie. Acest lucru se aplică şi din punct de vedere moral. Dacă dincolo de această viaţă nu ar exista nimic, ar fii indiferent dacă am ucide sau am ajuta pe cei nevoiaşi. Mai multe dintre actele pe care le facem în această existenţă îşi vor găsii o rezolvare numai într-un plan transcendent sau eshatologic al vieţii. Acest lucru este inconvenient pentru mai mulţi. Abordarea comparativă a mântuirii este ceea ce spuneau sfinţii părinţi din vechime: „cine vrea să se mântuiască cu întrebarea să călătorească.” Este cât se poate de clar că mântuirea nu se face individual ci este mai mult comuniune. Cei care vor să conceapă mântuirea ca şi stare individuală se înşeală în acest sens. Se poate vedea în religia comparată că mai toate religiile au un anume fel de persoană care ajută la mântuire: hinduşi au pe guru, budişti au pe aşa numiţii lama, mahomedanii au pe imani şi evreii au pe rabini. Este prin urmare evident din religia comparată că mântuirea nu se poate câştiga individual ci ea presupune comuniune şi comunicare. Deşi comuniunea în ceea ce priveşte mântuirea este înţeleasă diferit de la religie la religie şi de crez religios la crez religios mai toate religiile au conceptul de comuniune ca şi o condiţie a mântuirii. Aceasta fiindcă nu poate exista mântuire dincolo de iubirea de semeni. Religia comparată prin urmare este formă oarecum extremă de a ne manifesta iubirea faţă de semenii noştii. Din punctul de vedere al ortodoxiei având în vedere că mântuirea este un proces lung şi larg, omul trebuie să lucreze la mântuirea sa din copilărie. Prima etapă şi cea mai de jos pentru a lucra la mântuirea noastră este de a avea o religie. La cest nivel primar am abordat şi tematica acestui capitol. Sunt mulţi care nu au nici o religie şi la fel de bine de mai multe ori oamenii nu consideră că religia este importată. După cum am spus, religia este o condiţie a mântuirii. Nu poate exista mântuire dincolo de comuniunea sau legătura [religia] cu Dumnezeu. Acesta este un fapt care după cum am spus defineşte la un nivel primar opţiunea omului dintre mântuire sau damnare. Starea

[43] Paul Evdokimov, *Ortodoxia* (EIMBOR: Bucureşti, 1996).

[44] Este un lucru pe care trebuie să îl remarcăm că până la venirea Domnului Iisus Hristos poporul evreu a fost poporul ales al lui Dumnezeu cu care Dumnezeu a avut o legătură specială. Dacă Dumnezeu s-a descoperit pe Sine de mai multe ori evreilor şi prin evrei la restul lumii, este greu de conceput faptul că mai multe popoare aveau alţi dumnezei [zei] decât cei ai evreilor. Acest lucru îl făcea pe psalmistul David să spună că „*toţi* idolii [zeii] *neamurilor sunt demoni* (Ps. 95, 5). Acest lucru poate fii dedus după cum a făcut-o David pe cale deductivă. Dacă Dumnezeu a despărţit marea Roşie ca să treacă evreii prin ea, a pus un stâlp de foc care să îi conducă pe evrei prin pustie în timpul nopţii şi un stâlp din nori în timpul zilei, tot Dumnezeu a pogorât foc din cer peste cetăţile Sodomei şi Gomorei în care păcatul domina, dacă la rugăciunea lui Iosua soarele s-a oprit pe cer timp de aproape o zii, este clar că zeii altor popoare nu puteau fii decât demoni sau diavoli. A se vedea şi Walter Raymond Drake, *Gods and spacemen in ancient near east* (Sphere, 1973).

de comuniune este o stare care defineşte din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii capacitatea noastră de a Îl cunoaşte pe Dumnezeu ca şi mântuitor. Religia comparată ne spune că omul nu se poate mântui pe sine dar el poate să contribuie la mântuirea sa. Dacă omul s-ar baza numai pe crezul că el nu se poate mântui pe sine, atunci el nu ar mai postii, nu s-ar mai ruga, nu ar mai frecventa biserica, nu ar mai face pelerinaje, şi nici nu ar mai face fapte bune.[45]

Abordarea comparativă a mântuirii este un lucru bun fiindcă ea ne aduce la o viziune tolerantă a lumii şi a credinței. Sunt foarte mulți care nu văd necesitatea de a fii toleranți din punct de vedere religios. Din punct de vedere religios atâta vreme cât un Dumnezeu îngăduie diversitatea de credințe şi de religii omul nu poate răspunde acestei diversități într-un mod agresiv şi violent. Mântuirea în religia comparată ne aduce cu credința la a înțelege că vorbim de un proces de lungă durată şi nu de o acțiune de un singur moment. Sunt mai mulți factori care duc la mântuirea omului şi din acest punct de vedere este bine să ştim că necesitatea religiei comparate vine ca şi un garant că mântuirea se realizează treptat şi nu instantaneu. Din copilărie omul trebuie să învețe să fie un om bun şi să fie cât se poate de mult un om religios, adică să aibă o legătură cu Dumnezeu. În religia comparată putem vedea care este raportarea dintre legătura cu Dumnezeu şi mântuirea noastră.

Religia comparată ne ajută să vedem că mântuirea este un proces la care trebuie să ne aducem aportul şi nu este un fel de câştig la un joc de loterie sau noroc. Există foarte mulți concepții care cred că mântuirea este asemenea cu a câştiga la loterie. Aceste concepții credem că sunt eronate şi departe de adevăr. Mai mult decât toate, religia comparată ne duce pe firul unei poveşti care ne depăşeşte ca şi oameni şi ca şi ființe create de Dumnezeu. Religia comparată ne învață că noi nu ştim totul despre mântuire şi la fel de bine că în istorie au fost mai mulți mântuitori falşi. Buddha, Confucius, Mohamed sau Zoroastru s-au vrut pe sine mântuitori. Religia comparată este cea care ne ajută să ne ferim de fanatism şi de fundamentalismul religios. Omul care ştie că are o legătură cu Dumnezeu, şi la fel de bine ştie că Îl iubeşte pe Dumnezeu nu devine violent şi agresiv când alții cred altcumva ca şi el şi la fel de bine nu sunt oameni care îi împărtăşesc crezurile. Acesta este unul dintre principalele motive pentru care trebuie să concepem mântuirea ca şi o modalitate de a tolera şi de a ne iubirii semenii. Mântuirea nu poate avea loc în afară de iubirea semenilor. Ori semenii noştri sunt ființe create libere de Dumnezeu. Religia comparată ne spune, că omul poate specula foarte mult referitor la mântuire dar în cele din urmă mântuirea este un lucru sau un dar al lui Dumnezeu. Rândurile de față nu voim să fie o speculație referitor la mântuire. Voim ca aceste rânduri să fie mai mult un fel de aport adus în procesul celor care sunt pe drumul mântuirii. Religia comparată ne spune că nu trebuie să ne absolutizăm concepțiile referitoare la mântuire şi la modul în care are loc ea. De mai multe ori mândria şi orgoliul omului este mult prea mare pentru a îşi putea imagina

---

[45] „Într-o mănăstire aflată la poalele unui munte înalt, acoperit de păduri, trăia odată, un călugăr bătrân, căruia i se dusese vestea pentru înțelepciunea sa. Într-o dimineață, a venit la el un tânăr şi l-a întrebat:

- Sfinția ta, am auzit că, pentru a ne mântui, trebuie să ne căim, să ne pară rău de toate păcatele ce le-am săvârşit de-a lungul vieții. Dar, părinte, cât trebuie noi să ne căim?

- Fiule, este de ajuns dacă te căieşti o singură clipă, înaintea morții.

- Atât de puțin, părinte?

- Da, fiul meu!

- Dar, de unde să ştiu eu când se apropie ceasul acela?

- Moartea poate veni oricând, aşa că aşteapt-o pregătit, în orice moment să te poată găsi cu smerenie şi căință în suflet. Dumnezeu este bun şi iertător. Cine regretă din suflet pentru greşelile sale şi caută să nu mai păcătuiască, acela are parte de o viață frumoasă şi de liniştea sufletului. Dar, mai mult decât orice, doar acela poate spera la mântuire, la viața veşnică." Leon Magdan, *Pilde şi povestiri ortodoxe cu talc* (Editura Mateias: Bucureşti, 20102).

că Dumnezeu poate mântui şi pe alţii care nu cred ca şi el. Mântuirea este o temă fundamentală a existenţei omului şi a modului în care fiinţează el. Ceea ce este extrem de important să ştim este că Dumnezeu poate mântui cum voieşte şi că el nu are nevoie de noi în acest sens pentru a mântui. De mai multe ori s-a demonstrat că omul poate ajunge din punct de vedere religios obsedat de mântuire şi de ceea ce înseamnă ea. În occident sunt mai multe astfel de mişcări de isterie în masă cum ar fii Salvation Army, o mişcare care concepe mântuirea ca şi o formă de armată.[46]

Este de semnificaţie să ştim că deşi mai mulţi extremişti şi fundamentalişti susţin că mântuirea este foarte mult o problemă care nu are nici un temei în dialog şi în conversaţie se poate dialoga şi conversa mult şi bine pe tema mântuirii. Aceste rânduri sunt din acest punct de vedere o dovadă. Extremiştii religioşi conştienţi de limitaţia proprie vor să ne facă să ne fie frică să gândim de mântuire în alţi termeni decât cei fundamentalişti şi fanatici. O lipsă de abordare comparativă a mântuirii nu face decât să ne ducă la concluzia că trebuie să îi urâm şi dispreţuim pe cei care nu sunt de acelaşi crez şi convingere religioasă ca şi noi. Se ştie din acest punct de vedere că numai Dumnezeu este fără de nici o greşeală. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere centrul religiei comparate. După cum am putut vedea au fost mulţi cei care au schimbat sensul mântuirii cu un sens al armatei, alţii cu un sens al cunoaşteri, alţii cu un sens al misterului şamd. Lumea de azi este o lume care funcţionează foarte mult după principiul opţiunilor. Omul vrea să aibă libertatea de opţiune. Metoda comparativă este de mai multe ori chiar şi la nivel primar de religie o metodă care pune pe primul loc posibilitatea de opţiune. Este adevărat că din punct de vedere biblic omul poate opta numai între iad şi rai dar este bine să vedem acest lucru şi din perspectiva religiei comparate. Mai multe religii au în sine aderenţi care deşi nu sunt creştini ortodocşi sunt oameni morali şi oameni buni. Este greu de spus dacă acestora li se v-a refuza şansa la mântuire.[47] Din religia comparată putem învăţa că orice om are şansa la mântuire. Este bine să dăm şanse altora la mântuite fiindcă numai în acest fel vom primii şi noi şanse de mântuire. Aceasta este un lucru cât se poate de adevărat după proverbul popular care spune „ceea ce ţine nu îţi place la altuia nu face.” Avem datoria de a crede în mântuirea semenilor chiar şi atunci când aceştia nu cred ca şi noi. Trebuie să avem speranţă şi nădejde în iubirea lui Dumnezeu. Istoria religiei şi religia comparată cunoaşte mai multe cazuri de convertire şi de întoarcere la credinţă şi la ortodoxie. Un mare caz de acest fel a fost sfântul apostol Pavel care era iudaic şi care s-a întors la creştinism şi la ortodoxie. Un alt caz a fost fericitul Augustin. Augustin a fost până la întoarcerea sa la ortodoxie parte dintr-o sectă care se numea a maniheiştilor, care îl avea ca şi fondator pe un anume Mani. Această sectă era foarte mult dualistă şi gnostică. În cele din urmă fericitul Augustin v-a renunţa la maniheism şi se v-a întoarce la ortodoxie. Maniheismul deşi se numea creştin nu era de fapt o credinţă creştină ci una dualistă care se asemăna foarte mult cu zoroastrianismul persan. Fericitul Augustin avea să îşi plângă cu amar rătăcirea sa într-o carte pe care o v-a intitula Confesiuni.

Tot în această ordine de idei se mai ştie despre Rusia că mai înainte de anul 988 când s-au încreştinat, poporul rus se închina la un zeu pe nume Perun. Credinţele ruşilor până la anul 988 au fost cât se poate de mult păgâne şi uneori idolatre. În urma unei hotărâri luate de ţarul care domnea în Rusia la anul 988, Rusia v-a renunţa la păgânism, la idolatrie şi la credinţa în zeul Perun şi se v-a întoarce la ortodoxie. Toate aceste lucruri vin să ne spună că dacă unii mai calcă şi strâmb în viaţa lor nu înseamnă că şansele de mântuire sunt pierdute definitiv. Ceea ce deschide din mai multe puncte de vedere posibilitatea de a aborda mântuirea din punct de vedere al religiei comparate este foarte mult capacitatea omului de a se converti şi a se pocăi. În vremurile Noului Testament, Sfântul Ioan Botezătorul a avut un puternic mesaj al pocăinţei. Foarte mulţi au renunţat la modul lor de viaţă destrăbălat şi neortodox şi s-au întors la ortodoxie. La vremurile Noului Testament am putea spune că ortodoxia se afla într-o stare incipientă. Trebuie să ştim că convertirea este un lucru care poate schimba foarte mult lucrurile în sensul mântuirii. De mai multe ori Dumnezeu

---

[46] Armata salvării este o mişcare para-bisericească care crede că mântuirea se poate câştiga într-un mod militar. Armata salvării este o organizaţie care este prezentă în aproximativ 126 de ţări. Armata salvări este de o organizaţie creştină dar care este cât se poate de mult de confesiune metodistă.

47

Garcia, **King**, *Is* ***Goodness Without God Good Enough?: A Debate on Faith, Secularism, and Ethics,*** **(**Rowman & Littlefield Publishers, 2008).

îngăduie ca unii dintre noi să mai călcăm şi strâmb pentru a nu ne mândrii. Este adevărat că în lumea noastră confuzia în probleme de credinţă şi religie este cât se poate de mult greu de evitat. Sunt foarte multe curente contemporane sincretiste care ne spun că toate religiile sunt adevărate şi toate religiile ne aduc mântuire. O astfel de religie este New Age-ul sau meditaţia transcendentală. Aceste religii au o viziune cât se poate de mult universalistă care cuprinde toate credinţele şi sistemele religioase. La ortodoxie se ajunge şi prin religia comparată. De ce? Fiindcă ortodoxia nu este o abordare negativă a religiilor cum are islamul care crede că cei care nu sunt islamişti trebuie omorâţi, ci ortodoxia are o înţelegere graduală care are o viziune pozitivă a fenomenului religios.[48]

Din mai multe puncte de vedere, mântuirea este o pregătire. În general se ştie că pentru a putea întâmpina iarna cu frigul ei omul trebuie să facă mai multe pregătiri: combustibil pentru frig, haine groase [hainele de vară nu pot fii purtate iarna], mâncare mai consistentă care să îl apare pe om de gerul de a afară şi la fel de bine alte lucruri care să îl apere pe om de intemperiile iernii. Tot în acest om am putea spune că se pune şi problema mântuirii. Omul trebuie să facă mai multe pregătiri pentru a se putea mântui. Aceste lucruri implică în special: fapte bune, post, rugăciune, spovedanie şi împărtăşanie. Din nefericire mai mulţi dintre noi ignorăm aceste lucruri care în cele din urmă v-a duce la pierderea mântuirii. Religia comparată ne arată că nu numai credinţa sau religia noastră vorbeşte despre mântuire şi prin urmare avem şansa de a vedea şi alte opţiuni sau alte viziuni referitoare la mântuire. Mai multă lume după cum am spus, concepe mântuirea ca şi un moment singular a ceea ce este eronat. După cum am spus, mântuirea începe în sens creştin de la botezul omului, de când acesta devine creştin.[49] După cum am spus, pentru a se mântui omul trebuie să coopereze sau să lucreze împreună cu Dumnezeu. El trebuie să facă fapte bune, să fie cât se poate de mult cu iubire faţă de semeni şi faţă de Dumnezeu, să asculte cuvântul lui Dumnezeu şi să facă tot ceea ce este plăcut înaintea lui Dumnezeu. Dar în acelaşi timp, mântuirea nu trebuie să ne aducă în pragul obsesiei şi al fixaţii mentale. Trebuie să ştim că Dumnezeu este Cel care ne mântuieşte şi nu noi. Omul doar poate contribui la mântuirea sa, dar actul în sine este dincolo de puterile şi capacităţile omului. După cum am spus, problema mântuirii în religia comparată se poate ridica din pricina faptului că omul are şansa sau posibilitatea de a se pocăi. O astfel de întâmplare voi istorisii în rândurile care vor urma:

„La începutul secolului al XX-lea, profesorul Rigas Nikolaidis de la Facultatea de Medicină din cadrul Universităţii din Atena, preda pe faţă materialismul. În anul 1927, în Vinerea cea Mare, profesorul a participat la procesiunea cu Epitaful la Biserica Sfântului Dionisie Areopagitul, iar în următorul an, 1928, la procesiunea cu Epitaful de la Catedrala mitropolitană din Atena. După a doua participare la procesiune, studenţii lui s-au apropiat de el şi l-au întrebat:

-Domnule profesor, cum se împacă toată învăţătura dvs., rostită de la catedră despre teoria materialistă a evoluţiei fiinţelor cu prezenţa dvs. aseară la acea manifestare religioasă?

Atunci profesorul le-a răspuns:

- Şi totuşi, domnilor, în dumnezeiasca Jertfă şi în Învierea Domnului care a urmat se află adevărul vieţii.

---

48 După cum am spus, nu trebuie să confundăm fenomenul religios cu înşelăciunile diavoleşti sau demonice. În sine omul a căutat în religie o legătură cu Dumnezeu şi posibilitatea de a se mântui. **Kenneth Copley**, ***The Great Deceiver: Unmasking the Lies of Satan*** **(**Moody Press, 2001).

49 Referitor la faptul că omul începe să se mântuiască din momentul botezului au existat mai multe divergenţe de opinii şi uneori chiar controverse în acest sens în Biserica Ortodoxă şi în ortodoxie. Cel care a făcut pentru prima dată creştinismul o religie de stat, împăratul Constantin cel Mare s-a botezat numai la bătrâneţe înainte de a murii. Acesta a fost motivul pentru care mai mulţi contestă sfinţenia împăratului Constantin cel Mare. Ceea ce trebuie să ştim este că în secolul al IV-lea când a trăit Constantin cel Mare, botezul nu era o practică făcută copiilor cum este în zilele noastre. Dar nu trebuie să uităm că Împăratul Constantin cel Mare a fost cel care a pus capăt unor persecuţii anticreştine care au durat aproape 300 de ani. D. G. Kousoulas, *The life and times of Constantine the Great* (Book Surge Publishing; 2nd edition, 2007).

Mai târziu, când profesorul s-a îmbolnăvit şi a fost internat în cel mai vechi spital al ţării noastre [Grecia], «Evanghelismos», a cerut să se spovedească şi să se împărtăşească cu Preacuratele Taine. La întrebarea prietenilor şi colegilor lui cum de şi-a schimbat mentalitatea şi modul de viaţă, Rigas Nikolaidis a răspuns:

- Religia, care fără nici un fel de studii, fără trepte sociale înalte… duce o simplă ţărancă (este vorba despre Marigo, evlavioasa lui slujitoare) la un nivel atât de înalt de judecată dreaptă, de desăvârşită virtute…, aceasta este cea mai înaltă, aceasta este ştiinţa cea folositoare."[50]

Prin urmare din punct de vedere comparativ este posibil ca omul să se rătăcească de mai multe ori în viaţa sa dar acest lucru este bine să l vedem şi ca şi o posibilitate a omului de a îşi exprima neputinţa sa de a se mântui pe sine. Sunt foarte mulţi cei care din mândrie şi din orgoliu cred că se pot mântui pe sine. Evident, din acest punct de vedere trebuie să ştim că întotdeauna există şansă de mântuire. Biblia şi sfinţii părinţi ne vorbesc de mai multe ori despre lucrarea celui rău care încearcă să ne câştige la iad. Din acest punct de vedere este posibil ca mai mulţi lideri ai diferitelor religii să fie înşelaţi de puterea celui rău. Din acest punct de vedere este bine să ştim că omul în sine este nevinovat şi nu trebuie să îl învinovăţim de lucrări demonice. Sfântul apostol Petru ne spunea în vechime că „cel rău umblă ca şi un leu căutând pe cine să înghită." La fel de bine religia comparată ne mai spune că mântuirea este cât se poate de mult un lucru care ne poate surprinde şi care nu v-a fii conform aşteptărilor noastre.

„Demult, a trăit un prinţ tare-tare bogat, care era, însă, şi foarte zgârcit. Nu ar fi dat niciodată nimic. Doar că, într-o noapte, a visat că murise şi ajunsese la poarta raiului. Acolo, Sfântul Petru i-a spus:
- Vino cu mine să îţi arat unde vei sta de acum încolo. Şi au mers ei ce-au mers prin grădinile acelea minunate, până când, la un moment dat, au ajuns lângă un palat mare si frumos.
- A, a strigat tânărul prinţ, aici voi sta?
- Nu, în nici un caz.
- Dar, cine va sta aici?
- Aici va locui, după ce va muri, grădinarul tău.
- Cum se poate, el care nu are nimic, care e sărac lipit pământului, cum să merite el aşa ceva?
- E, nu are grădinarul tău avere pe pământ, fiindcă tot ce câştigă împarte mereu cu cei mai sărmani decât el. Pe pământ nu strânge nimic, fiindcă dăruieşte, dar aici, uite câte a strâns! Tot ce vezi aici este rodul bunătăţii lui.
- Bine, şi atunci eu unde o să stau? A mai întrebat nemulţumit prinţul.
- Uite acolo, în cocioaba aceea!
- Cum, în şandramaua aia?! Păi acolo sunt doar nişte scânduri prăpădite care stau gata-gata să cadă... cum să locuiesc în mizeria aia? E drept aşa ceva?
- Sigur că este drept, i-a răspuns Sfântul Petru! Ia gândeşte-te, ce ai dăruit tu? Nimic! Ce ai fi vrut sa apară aici!? Daca ai fi fost bun şi darnic cum este grădinarul tău, atunci ai fi avut şi tu asemenea palate, poate chiar mai mult, dar aşa... Tot ce vezi acolo este rodul zgârceniei tale... În clipa aceea, tânărul prinţ s-a trezit speriat din visul sau. Din acea zi, s-a schimbat. Nu a mai adunat comori pe pământ, ci în cer. Nu a mai strâns bogaţii peste bogaţii, fiindcă la ce i-ar fi folosit mai târziu? Cu tot ce a avut, i-a ajutat pe cei sărmani şi în acest fel, a strâns o avere mult mai de preţ: recunoştinţa celor ajutaţi de el şi binele făcut. Aceasta era averea pe care nimeni nu ar fi putut să i-o fure!"[51]

Din mai multe punct de vedere omul este înclinat să vadă mântuirea din punctul său de vedere care este cât se poate de mult egoist şi centrat pe sine. S-a vorbit de mai mulţi părinţi duhovniceşti din zilele noastre că omul contemporan sau modern este cât se poate de mult centrat pe propria lui persoană şi pe propria lui existenţă. O trăsătură a religiei comparate este ne a nu ne vedea şi credinţa şi religia în acest fel. Sunt foarte mulţi care văd religia şi credinţa lor cât se poate de individualist şi cât se poate de egoist. De mai multe ori după cum am spus, Dumnezeu îngăduie ca omul să treacă prin alte credinţe şi prin alte religii decât cea care mântuieşte, ortodoxia. Aceasta fiindcă după cum am spus, omul trebuie să înveţe şi să preţuiască adevărul. Dar acest adevăr chiar şi în probleme de religie şi de ortodoxie este un adevăr care după cum am spus este gradual şi progresiv sau epectatic. În viaţa duhovnicească sunt mai multe

---

[50] Arhim. Ilie Mastroyannopulos, *Întoarceri*, Atena 1970, pp. 21-27; vezi şi cartea *Persoana Teandrică*, Atena 1990, pp. 191-192.
[51] http://www.esoterism.ro/ro/pilde.php.

etape şi din acest punct de vedere nimeni nu ajunge o persoană înduhovnicită dintr-o dată. Omul din zile de azi este cât se poate de mult interesat de propria lui persoană şi nu este dispus să vadă şi pe alții care şi ei sunt cât se poate de mult în nevoie de mântuire.[52] Vom ilustra acest lucru cu o mică povestioară care nu este lipsită şi de puțin umor. „Într-o tipografie în care pe lângă jurnale de informații se tipărea în acelaşi timp o carte de bucate, din greşeala gazetarului şi a corectorului, ajunse o bucată dintr-o rețetă de bucătărie să fie amestecata şi tipărita într-o dare de seama de misiune a unui misionar din Congo. Din cauza acestei greşeli fatale, darea de seama din misiune suna astfel: "Misionarii ne informează că opera misionara a luat un avânt îmbucurător. De trei ani de zile s-au consolidat în centrul Africii şi chiar unii misionari au pătruns până la Ecuator la marile triburi de negrii. Activitatea lor şi-au îndreptat-o mai ales spre botezarea copiilor negri. Chipul cel mai bun şi mai uşor de a-i face moi de tot este următorul: trebuie bătuți până când carnea devine cu totul fragedă şi moale. Apoi se toarnă deasupra sos de carne si puțin piper alb, se pune într-o cratiță şi se lasă să se prăjească înăbuşit. Apoi se taie în bucațele mici şi se trece prin sită, după care se prăjeşte încă o dată, doua până la trei ceasuri pe un foc potrivit. Cu ajutorul lui Dumnezeu vor deveni nişte creştini care la rândul lor vor ajuta la câştigarea şi încreştinarea altora".[53]

De mai multe ori este bine să ştim că deşi mântuirea este un act unic, ea nu este în nici un caz un act care nu este cu mai multe implicații din punct de vedere religios. Toți marii întemeietori de religie au căutat mai mult mai sau puțin mântuirea. Atunci când ei nu au găsit mântuirea religia lor a devenit cât se poate de mult un eşec. Acest eşec însă după cum am spus, nu trebuie privit cu dispreț fiindcă Dumnezeu este singurul care poate oferii mântuirea omului.[54] Mântuirea în religia comparată are mai multe conotați dar dintre toate acestea cele mai semnificative sunt următoarele:

1. mântuirea în religiile monoteiste,
2. mântuirea în religiile politeiste,
3. mântuirea în religiile panteiste
4. mântuirea în religiile dualiste.

Monoteismul este crezul care aduce conceptul că mântuirea este produsul voinței unui singur Dumnezeu. Acest Dumnezeu oferă mântuirea omului ca şi o răsplată a faptelor şi a acțiunilor sale care de cele mai multe ori sunt grupate în jurul unui set sau grup de crezuri soteriologice. Din acest punct de vedere orice formă de monoteism are şi un set de crezuri care formează ceea ce am putea spune soteriologia acelei religii. După cum am spus, trebuie să ştim că sunt mai multe forțe demonice care încearcă să oprească accesul omului la rai. Aceste forțe de diavoleşti care împiedică mântuirea omului au fost de mai multe ori atestate în religia comparată. Drumul spre mântuire este de mai multe ori însoțit de ființe care ajută şi de ființe care încearcă să oprească mântuirea omului. În iconografia ortodoxă o expresie ultimă şi finală a acestui proces a fost elaborată de sfântul Ioan Scărarul. În mai multe icoane ortodoxe se poate vedea cum mai mulți creştini urcă o scară care nu este alta decât scara raiului. În capătul scării la porțile raiului este Domnul Iisus Hristos şi pe o parte şi alta a scării putem vedea îngeri de-a dreapta şi diavoli de-a stânga care încearcă să tragă sufletul omului unii spre rai şi alții spre iad. Acesta este de fapt un chip sau o imagine religioasă pe care o întâlnim în mai multe mari religii ale lumii. Din cele mai vechi vremuri omul s-a simțit că deşi el voieşte binele de mai multe ori el este ispitit şi dincolo de voința sa se ridică mai multe forme de tentație care urmăresc un scop malefic. Lumea a început să conştientizeze aceste lucruri care nu sunt naturale ființei omului şi le-a denumit diavoli sau demoni. Demonii sunt

---

[52] Sfinții părinți ne spun că rădăcina tuturor patimilor este iubirea de sine φιλαυτια. Filaftia sau iubirea de sine este o formă de autoidolatrie care este în sine principiul sau combustia tuturor patimilor. A a se vedea Filocalia (Bucureşti, 1970-1990). Plimbându-se prin sat, un boier s-a întâlnit cu un țăran sărac şi a început a se lauda cu averile lui:
- Vezi tu livada de pe deal ? E a mea. Pădurile care înconjura satul sunt si ele ale mele. Până şi pământul pe care calci acum al meu este. Tot ce vezi, de jur-împrejur, e proprietatea mea. Toate astea sunt doar ale mele.
- Dar acela ? - l-a întrebat țăranul, arătând cu degetul spre cer. Nu cred că şi cerul este al tău. Acela este al meu - a mai spus țăranul şi, cu zâmbetul pe buze, a plecat liniştit, lăsându-l pe boier mirat şi cu ciuda in suflet.

[53] http://www.profamilia.ro/print.asp?path=/divertisment.asp?glume=11.

[54] Buddha, Pantajali, Confucius, Mohamed sau Zoroastru care sunt cei care mari întemeietori de religie din istoria lumii, sunt la un anumit nivel identici. Ei cu toții au căutat „mântuirea" într-un anume fel sau altul. Este bine să ştim că la nivel de lume cei care îşi ridică mântuirea sunt din mai multe puncte de vedere cât se poate de mult superiori fiindcă sunt foarte mulți care nu îşi ridică deloc problema mântuirii. A se vedea Frithjof Schuon, *Despre unitatea transcendentă a religiilor* ((Editura Humanitas: Bucureşti, 1994).

prezenți în mai toate marile religii şi prin urmare şi în religia contemporană. Ca şi idee ei sunt duşmani ai omului şi sunt cei care fac orice ca să îl împiedice pe om să ajungă la mântuire. Faptul că omul are duşmani în procesul mântuirii nu înseamnă în religia comparată că el nu are şi prieteni. Îngerii sunt prietenii omului şi ei sunt cei care îl ajută pe om să ajungă la mântuire. Ceea ce devine cât se poate de evident în religia comparată este că omul este liber să opteze între mântuire şi damnare. Termenul de damnare provine de la condamnare şi ne spune că iadul este o condamnare pe care Dumnezeu o adresează celor răi. De mai multe ori, Dumnezeu este cel care face separație dintre cei buni şi răi. Sfinții părinți ne spun că nici un om nu ajunge în iad fără ştirea lui Dumnezeu. Prin urmare nu diavolii sunt cei care au decizia sau hotărârea finală a celor care se vor damna la iad. Acest lucru vine să ne spună că Dumnezeu este direct interesant sau preocupat cu mântuirea omului sau mai bine spus cu mântuirea fiecăruia dintre noi. Prin urmare, se poate vedea că mântuirea este din mai multe puncte de vedere o accedere sau o intrare într-o nouă ordine de existență sau într-un nou mod de a fii şi de a exista. Acest lucru este cât se poate de evident şi de adevărat fiindcă mântuirea este cea care dă un răspuns final la marile întrebări existențiale ale omului: care este sensul vieții, de unde vine omul şi în ce direcție se v-a îndrepta? Acestea sunt prin urmare principalele forme sau modalități de a exprima mântuirea. Calea mântuirii ni se spune că este un una grea, îngustă şi anevoioasă, în timp ce calea pierzaniei este o cale uşoară. Acest lucru este atestat de mai multe religii şi nu numai de creştinism.[55]

Prin urmare, este bine să avem în vedere că mântuirea este fără nici o îndoială un proces care are profunde implicații în religia comparată. Omul a încercat de mai multe ori să ajungă la mântuire şi de mai multe ori el a eşuat. Din acest punct de vedere mântuirea este o stare şi o activitate care implică toată ființa omului. Pornind de la religiile de început ale lumii şi ajugând la religiile contemporane dintre care unele exaltează avansarea tehnică şi şființifică, s-a putut vedea că tema mântuirii este un laitmotiv pentru mai multe credințe şi religii. În vremurile noastre se ştie despre o Biserică Scinetologică care crede că mântuirea este una „act ştiințific." După cum am spus, religia comparată este cea care ne ajută să înțelegem că „mântuirea este un act soteriologic şi el ține foarte mult de orientare religioasă a omului şi nu de orientarea lui ştiințifică sau tehnică ori tehnologică. Mai multe opinii contemporane ne spun că religia este din mai multe puncte de vedere o formă de demodată de a concepe mântuirea. Mântuirea este foarte mult un fel de epocă ultimă a civilizației şi a culturii omeneşti. Se crede că mântuirea este cea care v-a venii pe fondul unei stări ultime de avansare ştiințifică şi tehnologică a omului, în care acesta v-a putea face un trup capabil să fie veşnic tânăr, să asigure o prosperitate materială care să nu se mai termine şi să creeze din mai multe punct de vedere raiul pe pământ.[56] Abordarea religiei comparative a mântuirii ne permite luxul de a studia mai multe cezuri şi mai multe opinii despre cum se poate omul mântui sau despre cum poate ajunge omul la mântuire. Trăim într-o lume a diferențelor şi diferențele sunt îngăduite şi în materie de religie.[57] Ceea ce este bine să prezentăm din punctul de vedere al religiei comparate este că mântuirea nu se schimbă în funcție de epoca sau etapa istorică în care se află lumea. Din acest punct de vedere religia comparată ne spune că ea a fost aceiaşi din antichitate, din evul mediu şi în contemporaneitate. Calitatea de mântuit este o calitate care nu se modifică din punct de vedere istoric. Aceasta fiindcă mântuirea este dincolo de timpul şi de contextul istoric al lumii în care trăim.

---

[55] Paulin Leca, *De la moarte la viață* (Editura Paideia, 1997).

[56] Secolul al XX-lea a cunoscut mai multe astfel de ideologii. În special comunismul şi ideologia sovietică care a fost de inspirație marxist-leninistă susținea că comunismul este de fapt o formă de a aduce raiul pe pământ, a crea o societate în care toată lumea să trăiască într-o fericire eternă. Poate acesta a fost motivul pentru care comunismul secolului al XX-lea a eşuat. Raiul pe pământ este o utopie pe care au avut-o mai mulți ideologi politici. Trebuie să ştim că cea mai bună formă de guvernare este o formă care aproximează starea etern fericită a raiului, dar este utopic să facem din pământ un loc al raiului. Aceasta fiindcă raiul ontologic nu poate fii instaurat în acest timp al lumii pe pământ. Ilarion Alfeiev, *Hristos biruitorul iadului. Pogorârea la iad din perspectiva ortodoxă* (Editura Sofia: Bucureşti, 2008).

[57] În secolul al XX-lea când în România încă mai trăia regretatul părinte Ilie Cleopa de la mănăstirea Sihăstria din Moldova mai multă lume îl căuta pe părintele Cleopa pentru sfat şi îndrumare duhovnicească. Părintele Ilie Cleopa obişnuia să le spună pelerinilor veniți uneori de la distanțe mari: laptele l-ați luat de la mine, dar hrana adevărată o ve-ți lua de la Părintele Paisie Olaru. Evident, Părintele Ilie Cleopa spunea acest lucru din smerenie dar şi din faptul de a ne arăta că viața duhovnicească este de mai multe ori graduală şi că nu toți se află pe acelaşi nivel sau pe acelaşi grad de viață duhovnicească. Părintele Paisie Olaru a fost o altă mare figură a ortodoxiei româneşti din secolul al XX-lea. Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Părintele Paisie duhovnicul,* (Editura Doxologia, 2005). În format electronic.

Începând din antichitate au existat mai multe concepții care au susținut că mântuirea este intrarea într-o etapă hedonistă a existenței în care totul este o plăcere eternă şi infinită. Acest gen de concepție se leagă foarte mult de modul în care înțelegem sau percepem raiul. Este raiul un loc al plăcerilor hedoniste sau un loc al plăcerilor spirituale? Ipoteza de a susține că raiul este un loc al plăcerilor hedoniste şi carnale este greu de susținut fiindcă după cum ştim, raiul este un loc spiritual şi un loc care nu are de a face în special cu latura materială a lucrurilor. Din acest punct de vedere este bine să ştim că mai întâi a fost spiritul şi duhul şi mai apoi materia. De fapt din punct de vedere al religiei comparate materia este doar o expresie a lumii spirituale sau pnevmatice. Este evident, că raiul este un loc al plăcerilor dar este greu de conceput dacă aceste plăceri sunt patimaşe sau păcătoase cum sunt multe dintre plăcerile din lumea noastră. Raiul este un stadiu transcendent care se ridică dincolo de limitațile concepțiilor noastre despre plăcere şi durere.[58] Cel mai probabil am putea spune că plăcerile raiului sunt transcendente şi țin de o altă ordine sau ierarhie a lucrurilor decât cea cu care suntem obişnuiți. Lumea nu numai de azi ci din toate timpurile caută plăcerea. Ceea ce este cel mai trist este că de mai multe ori omul ajunge să fie un sclav sau un rob al plăcerii. La fel de bine trebuie să ştim că libertatea este o realitate a iadului. În timp ce în rai există libertate în iad acest lucru nu există.[59] Religia comparată ne mai învață să nu speculăm despre rai. Dumnezeu a descoperit omului în revelația Sa că există rai şi iad. Acest lucru a fost contestat de mai multe ori de om şi de fapt şi în timpurile noaste este un lucru contestat. Cea mai gravă abordare a problematici sau a problemei legate de rai a fost concepția medievală a purgatoriului. Purgatoriul a fost conceput de medievali în special ca şi un loc intermediar între rai şi iad. În acest loc se duc cei care nu au păcate grave şi aici vor trece printr-o perioadă de chinuri după care vor intra în cele din urmă în rai.

În acelaşi timp, concepția politeistă a mântuirii ne spune că mântuirea nu este realizată de un singur Dumnezeu ci de mai mulți dumnezei. Aceasta este o concepție cât se poate de eronată şi de greşită. Dumnezeu ne mântuieşte şi nu este necesar să fim mântuiți de mai mulți dumnezei. Politeismul este prin urmare pentru o soteriologie multiplă care implică mai mulți dumnezei. Există un singur Dumnezeu şi El este cel care realizează mântuirea noastră. Dar după cum am spus, din libertatea care este un dar pe care Dumnezeu ni l-a lăsat au fost mai mulți cei care au contestat că Dumnezeu este un singur mântuitor. Religiile păgâne credeau că tot panteonul dumnezeilor îl poate mântui pe om. Este de semnificație să aducem în atenția cititorului, că politeismul şi el a vorbit de mântuire şi de mai multe ori a elaborat o soteriologie. Soteriologia politeistă însă implică mai multe practici care de cele mai multe ori nu au fost sau nu sunt ortodoxe. Aceste practici implicau crezul că dumnezeii sunt ființe din alte universuri, uneori din alte galaxii şi uneori din alte constelații. Politeiştii cred că crezul în infinitatea lui Dumnezeu nu poate fii reconciliat cu crezul în singularitatea lui Dumnezeu. Prin urmare, dilema sau nedumerirea politeiştilor este una cât se poate de iluzorie. Politeiştii nu spun că sunt atei dar în realitate ei sunt fiindcă contestă existența unui singur dumnezeu cu faptul că nu se poate reconcilia infinitatea lui Dumnezeu cu singularitatea lui Dumnezeu. Ortodoxia însă ne spune că Dumnezeu este o ființă supranaturală care depăşeşte sau transcede granița sau limita existenței contingente ale omului. Existența omului este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumii o reflecție a existenței lui Dumnezeu. Mântuirea în sens politeist este din acest punct de vedere o chestiune care v-a mai trebui analizată şi din mai multe puncte vedere studiată.

La fel de bine sunt mai mulți care susțin că mântuirea este o problemă panteistă care ține de integrarea omului în gnoză, în meditația transcedentală sau noua eră sau new age. Aceste concepții ale mântuirii după cum am spus au un anumit sâmbure de adevăr dar în cele din urmă ele sunt eronate fiindcă deformează sau distorsionează ortodoxia. Ortodoxia este din acest punct de vedere o metodă care are de a face cu ceea ce este în balanță, în echilibru, cu evitarea a tot ceea ce este extrem şi a tot ceea ce este cât se poate de mult exagerat. Ortodoxia ne spune că trebuie să facem tot ceea ce putem să ne mântuim dar să fim conştienți că în cele din urmă Dumnezeu are de spus ultimul cuvânt. Mântuirea

---

[58] Se cunoaşte celebra poveste despre diferența dintre rai şi iad. Se spune că un om a murit şi a ajuns să vadă ceea ce este în lumea de dincolo. El a văzut că raiul şi iadul erau foarte mult locuri identice. Iadul era un loc în care mai mulți oameni stăteau la o masă şi aveau cea mai bună mâncare cu putință dar cei din iad aveau un fel de linguri foarte lungi care nu le permitea să ajungă la mâncarea dorită. La fel şi raiul era identic şi avea aceleaşi linguri lungi şi incomode, doar că cei din rai îşi dădeau unii altora de mâncare folosidu-se de aceste linguri mari. Din această întâmplare care este extrem de cunoscută în mediile bisericeşti ne putem da seama că în timp ce în rai există comuniune şi iubire în iad aceste lucruri nu există.

[59] Hristos Yannaras, *Libertatea moralei* (Editura Anastasia: Bucureşti 2004).

panteistă înseamnă mai mult o revenire la starea esențială primă a elementelor din care a fost creată lumea. Din punct de vedere panteist v-a exista o mântuire a tuturor chiar şi a elementelor negative fiindcă acestea nu pot reconcilia existența lui Dumnezeu cu individualitatea creației lui Dumnezeu. Lumea în sine este din acest punct de vedere cât se poate de mult o iluzie a unei materii omniprezente şi identice în toţii oamenii la acelaşi nivel. Prin urmare, religia comparată ne spune că nu poate exista mântuire în sens panteist. Această mântuire este mai mult o stare de iluzie şi de închipuire. Cea mai fantasmagorică concepție despre mântuire este concepția panteistă. Este bine să ştim care sunt formele prin care Dumnezeu ne mântuire şi să ştim că Dumnezeu ne mântuire într-un mod personal. Ortodoxia are o concepție personală a mântuirii şi este bine să fim conştienți de acest lucru. Concepția panteistă a mântuirii este prezentă în mai multe stadii şi în mai multe curente religioase ale lumii. Aceste stadii de mai multe ori în zilele noastre concep mântuirea ca şi o formă de unire cu universul şi uneori chiar cu ființe extraterestre. Concepțiile panteiste de mai multe ori susțin că mântuirea nu vine de la Dumnezeu ci de la ființe de pe alte planete. Aceste ființe vor aduce cu sine după unii metode prin care omul să devină nemuritor şi să ajungă la o stare de fericire veşnică. Putem vedea că gama de concepții panteiste ale mântuirii este extrem de largă şi extrem de vastă. Mântuirea după cum am spus este un dar al lui Dumnezeu şi ține foarte mult de ortodoxia relației sau a legăturii pe care o avem cu Dumnezeu.

La fel de bine şi în dualism mântuirea este foarte mult o realitate care ține de existența a doi dumnezei. Aceşti dumnezei sunt unul bun şi altul rău dar ceea ce este cel mai greu de definit este dacă ambii pot mântui. În plan eshatologic dualismul susține o tautologie prin care şi dumnezeul cel rău poate mântui. Concepția dualistă a mântuirii se bazează pe faptul că nu pot exista în veşnicie mântuiți care să se bucure de rai şi damnați care să se chinuiască în iad. Din acest punct de vedere dualismul a respins credința într-un sigur dumnezeu.[60]

CAPITOLUL AL III-LEA

MÂNTUIREA ÎN CREŞTINISM

„Mântuirea este şi lucrarea lui Dumnezeu şi a noastră în acelaşi timp"
Sfântul Ioan Hrisostom

În rândurile care vor urma vom vorbii mai multe despre mântuire şi despre ceea ce înțelegem prin mântuire în creştinism. Am ales să vorbim despre mântuirea în creştinism fiindcă creştinismul este religia după care se contorizează din punct de vedere istoric epoca sau era în care trăim. Suntem propriu zis în anul 2014 de la Hristos. Faptul că din punct de vedere generic creştinismul este religia sau credința adevărată o demonstrează cel mai mult realitatea că lumea a început să măsoare timpul de la Domnul Iisus Hristos. Acest lucru este aşa fiindcă mântuirea ne-a fost adusă prin Domnul Iisus Hristos care este Cel care a schimbat cursul eshatologic al omenirii. Sunt mulți care aderă în zilele noastre la creştinism doar formal fiindcă de mai multe ori creştinismul este pentru mai mulți o religie care nu aduce nici un fel de profit imediat. Lumea umple în zilele noastre bisericile pentru a repeta la nesfârşit rugăciuni şi a cere mila lui Dumnezeu. Aceasta este ceea ce gândesc cei care aderă la creştinism în mod formal. Creştinismul însă este astfel numai pentru cei care nu ai nici un fel de dragoste sau iubire față de Dumnezeu. Omul contemporan ni se spune că este un om mult prea avansat să intre în Bisericile Creştin Ortodoxe şi să tot ceară la infinit mila lui Dumnezeu. A cere mila lui Dumnezeu este un element important în creştinismul ortodox chiar şi dacă de mai multe ori facem acest lucru doar pentru a ne exersa în viața duhovnicească. Poate cea mai auzită expresie în Bisericile Ortodoxe este rugăciunea

[60] Dualismul şi dualiştii fac un serviciu celui rău [diavolului] fiindcă ajung să îl considere dumnezeu. Ori tocmai acest lucru ne spune Biblia şi Scriptura că l-a voit un înger pe nume Satan [care după unii ar fii fost din ierarhia heruvimilor după alții din ierarhia serafimilor]. Proorocul Isaia ne spune că dorința lui Satan [Helel în limba ebraică, de unde a avem în limba greacă hades sau iad în românește] a fost de a devenii dumnezeu. Ori în cele din urmă, dualismul şi dualiştii îl consideră pe diavol dumnezeu. La Verle Osborn, Ron Cummings, *Satanismul damascat.*

„Doamne miluieşte.” De ce cere atât de mult Biserica Creştin Ortodoxă mila lui Dumnezeu. Vom ilustra acest exemplu cu o mică întâmplare din vieţile sfinţilor.

Se spune că mai de mult trăia în pustie un sfânt cu o viaţă duhovnicească îmbunătăţită. Acest sfânt era bine plăcut în faţa lui Dumnezeu. Cel rău însă a prins pizmă pe acest sfânt şi a voit cu orice preţ pieirea lui. Aşa că cel rău s-a dus la chilia sfântului şi a intrat la el cu ciudă întrebându-l:

- Eu nu văd între mine şi tine nici o diferenţă. Ce te face pe tine diferit de mine?
- Păi eu cred în Dumnezeu, a răspuns sfântul.
- Asta o fac şi eu, i-a răspuns cel rău.
- Bine eu mă rog lui Dumnezeu.
- Cum te rogi tu lui Dumnezeu? S-a prefăcut cel rău că este interesat.
- Păi eu îi spun lui Dumnezeu: Sfinte Dumnezeule.
- Asta o post spune şi eu: Sfinte Dumnezeule, a răspuns cel rău.
- Apoi eu îi spun lui Dumnezeu: sfinte tare
- Asta o pot spune şi eu: sfinte tare.
- Apoi eu mă rog la Dumnezeu: sfinte fără de moarte.
- Asta la fel o pot spune şi eu: sfinte fără de moarte.
- Ei şi în cele din urmă eu îi spun la Dumnezeu: miluieşte-ne pe noi.
- Cum ai spus că zici din nou? A întrebat nedumerit cel rău.
- Ei mă rog lui Dumnezeu să aibă milă de noi.
- Te rogi lui Dumnezeu să aibă milă de noi?
- Da.
- Ei bine eu acest lucru nu am să îl fac şi nu îl voi face în veci. Auzi tu să ceri tu mila lui Dumnezeu. Niciodată.

Povestea spune că cel rău sau diavolul a plecat ruşinat şi de atunci l-a lăsat în pace pe sfântul din pustie. [61]

Prin urmare creştinismul este religia cea mai cunoscută şi probabil şi cea mai controversată. Istoricii au fost foarte nerăbdători în a scrie istoria creştinismului deşi acest lucru de mai multe ori s-a făcut cu intenţii mai puţin ortodoxe. Avem o bogată literatură istorică a creştinismului care de mai multe ori plasează dogma şi învăţătura creştină într-o direcţie ciudată şi străină de etosul ortodoxei. Scopul creştinismului nu a fost de a face istorie ci de a mântui oameni şi suflete. Acest lucru însă este de mai multe ori uitat intenţionat fie de anumiţi istorici şi uneori chiar şi de mari savanţi care găsesc de cuviinţă să facă din creştinism nu o religie sau o credinţă capabilă să mântuiască ci o piesă intelectuală sau gnostică din concepţiile lor intelectuale sau filosofie. La fel de bine au fost mulţi în cadrul filosofiei care au văzut în creştinism o filosofie ca şi oricare alta. Aceste lucruri se bazează pe incapacitatea omului de a face diferenţe. Religia nu are funcţia nici o ştiinţei şi nici a filosofiei. În funcţie de context au fost mai mulţi cei care au realizat o ştiinţă sau o filosofie creştină. După cum ştim totuşi şi biserica a acceptat o anumită periodizare a creştinismului. Dar trebuie să atragem atenţia că întotdeauna când facem istoria creştină sau istoria creştinismului trebuie să ne ducem aminte că scopul creştinismului este mântuirea omului.[62]

Prin urmare, imediat după anul 33 data morţii şi învierii Domnului şi Mântuitorului Iisus Hristos, a venit perioada apostolică care a durat până la moartea ultimului apostol al Domnului Iisus Hristos, Sfântul Ioan Teologul care cel mai probabil a murit în localitate Efes din Turcia de azi în jurul anului 100. După perioada apostolică a urmat perioada părinţilor apostolici care a fost formată din ucenicii sfinţilor apostoli. Dintre cei mai importanţi părinţi

---

[61] Faptul că una dintre rugăciunile esenţiale ale creştinismului şi a Bisericii creştin ortodoxe este rugăciunea Doamne miluieşte se leagă foarte mult de învăţătura creştină a smereniei şi a modestiei. Rugăciunea Doamne miluieşte a fost tradusă în mai multe limbi ale lumii: Κυριε ελεησον în greceşte, Lord have mercy in engleză, Gospodi pomilui în slavonă şi rusă sau în franceză Dieu pitie nous. John Piper, Ric Ergenbright, *The misery pf Jod and the mercy of God* (Good News Pub, 2002).

[62] Preot Profesor Doctor Ioan Rămureanu, *Istoria bisericii universale* (EIBMBOR; Bucureşti, 1991).

apostolici amintim pe Igantie Teoforul, Policarp episcopul Smirnei, Clement Romanul sau Igantie al Antiohiei.[63] Perioada părinților apostolici care au fost ucenici ai sfinților apostoli şi descendenții lor s-a încheiat în jurul anului 325 când la Nicea împăratul Constantin cel Mare a convocat primul sinod ecumenic. Anul 325 a adus cu sine o nouă etapă în istoria creştinismului. Este vorba de etapa sinoadelor ecumenice. Această perioadă s-a derulat între 7 mari sinoade ecumenice şi mai multe sinoade mai mici locale. Cel mai probabil perioada sinoadelor ecumenice s-a încheiat în jurul anului 787 cu ultimul sinod ecumenic.[64] Anul 787 a adus cu sine o altă mare perioadă în istoria creştinismului. Această perioadă a fost considerată începutul perioadei părinților bizantini dintre care amintim pe Sfântul Simeon Noul Teolog, pe Sfântul Grigorie Palama, Sfântul Atanasie Atonitul sau Sfântul Fotie cel Mare. O parte din perioada părinților bizantini a coincis cu perioada sinoadelor ecumenice. Totuşi, există o distincție dintre perioada sinoadelor ecumenice şi perioada părinților bizantini.[65]

Odată cu anul 1453 data la care Constantinopolul a căzut sub turci, se încheie perioada părințior bizantini. Această perioadă v-a fii foarte mult o perioadă neopatristică care v-a fii mai mult un fel de recapitulare a istoriei creştine de până acum, acesta şi pe fondul islamocrației care s-a creat în acea perioadă de timp. Această perioadă neopatristică a durat din anul 1453 data la care s-a prăbuşit imperiul bizantin şi până la eliberarea de sub jugul turcesc care a avut loc în jurul anului 1877. Printre cele mai importante personalități ale istoriei creştine din această perioadă de 400 de ani am putea amintii pe Sfântul Nicodim Aghioritul, Sfântul Paisie Velicicovski, Sfântul Cosma Etolianul sau Sfântul Daniil Sihastrul. De la anul 1877 sau în jurul acestui an, am putea spune că creştinismul a intrat şi el în perioada modernă. În această perioadă suntem şi noi cei din zilele noastre. În perioada modernă Biserica Creştin Ortodoxă a dat noi mari personalități dintre care am putea amintii pe Sfântul Siluan Atonitul, Sfântul Ioan Maximovici de San Francisco sau Sfântul Nicolae Velirimovici.[66] Prin urmare am putut vedea că în cei aproximativ 2000 de ani de istorie creştină au existat 5 sau 6 mari perioade de istorie creştină. Evident, istoricii creştini le-au periodizat mult mai amănunțit decât am făcut-o noi dar în mare acestea au fost principalele perioade ale istoriei creştine.[67] Ceea ce este esențial creştinismului este că el consideră că mântuirea a fost câştigată pe Domnul Iisus Hristos. Această mântuire este conferită tuturor celor care se botează şi care duc o viață creştină: postesc, se roagă, se spovedesc şi se împărtăşesc şi la fel de bine duc o luptă şi o nevoință ascetică cu patimile şi păcatele.

Viziunea creştină a mântuirii este cât se poate de mult sinergică. Prin sinergie înțelegem foarte mult cooperarea omului cu Dumnezeu. Cooperarea este un punct cheie în procesul de mântuire al omului fiindcă ea ne ajută să ne perfecționăm unii pe alții. Este bine din acest punct de vedere să ştim care sunt principalele aspecte ale cooperări omului cu Dumnezeu şi a cooperării omului cu semenii săi. Creştinismul consideră că mântuirea este un act ecclesial, un act comunitar care nu se face individual. Din acest punct de vedere cel care vrea să se mântuiască trebuie să aibă un duhovnic sau un părinte duhovnicesc cu care să se sfătuiască regulat în drumul spre mântuire. Spovedania sau

---

[63] Evident, probabil au fost mai mulți părinți apostolici, istoria ne spune de un anume Herma care şi el a fost părinte apostolic.

[64] Perioada sinoadelor ecumenice s-a extins pe un timp de aproximativ 400 de ani. Biserica Catolică şi în special Biserica Romano Catolică a respins aceste sinoade ecumnice sub motivația că sunt foarte puține 7 sinoade ecumenice. Trebuie să ştim că în această perioadă au existat mai multe sinoade locale cum a fost cel de la Gangra sau cel de la Sardica. Biserica Ortodoxă a considerat că aceste sinoade sunt valide dar nu de aceiaşi importanță ca şi sinoadele ecumenice.

[65] În această perioadă se v-a elabora un mare compendiu de texte spirituale şi patristice care vor devenii definitorii pentru creştinism şi mai ales pentru creştinismul ortodox care v-a primii numele de Filocalie.

[66] Aceste periodizări după cum am spus sunt cât se poate de arbitrare şi trebuie încă odată să menționăm că creştinismul ca şi istorie nu a ținut foarte mult la rigoarea istorică sau la pretențiile de exactitate ale marilor istorici. Aceasta fiindcă după cum am spus, creştinismul s-a văzut pe sine ca şi o religie care avea funcția de a îl mântui pe om şi nu de a îi face o istorie omului. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, *Ortodoxia sub presiunea istoriei* (Editura Bizantină: Bucureşti, 1995).

[67] O problemă în istoria creştină a fost fără doar şi poate descoperirea Americi de Nord şi ulterior a Americii de Sub de către vikingul Leif Eriksson în jurul anului 1003. Leif Eriksson contestat de mai mulți ca şi descoperitor al Americii a fost creştin şi din acest punct de vedere America a fost un pământ creştin de la începuturi. Evident, Leif Eriksson nu a fost un misionar dar am putea spune că istoria creştină în America începe foarte mult cu el. Prima prezență creştină în America de Nord a fost chiar descoperitorul ei, Leif Eriksson. Leif Eriksson a denumit America de Nord Vinland, care se voia ulterior pământul viilor fiindcă spunea el a descoperit mulți struguri în regiunea Labradorului din Canada de azi. Ulterior s-a contestat acest nume şi în zilele noastre avem numele de America. Edward Francis Gray, *Leif Eriksson, discoverer of America 1003* (Universitatea Oxford, 1930).

mărturisirea creştin ortodoxă nu este numai un act de iertare a păcatelor ci şi un act de comuniune.[68] După cum am spus, deşi creştinismul are o bogată istorie scopul creştin din începuturi a fost mântuirea omului. Mai mulţi cred că creştinismul a apărut datorită imperiului roman dar acest lucru este chestionabil fiindcă Domnul Iisus Hristos nu a trăit la Roma ci în Palestina în Nazaret. Din acest punct de vedere creştinismul este o religie care se află încă în stare de creştere şi de avansare. Noi şi noi autori creştini explorează dogmele şi învăţăturile creştine în dorinţa de a afla calea spre mântuire. Scopul creştinismului este prin urmare unul cât se poate de mult soteriologic. De fapt prin creştinism Dumnezeu deschide uşa raiului celor care sunt dornici să se mântuiască. Omul devine am putea spune creştin atunci când doreşte să se mântuiască. Această mântuire este cel mai frumos lucru care i se poate întâmpla omului. Mântuirea este răspunsul creştinismului în faţa cruzimii morţii care ne sfâşie treptat pe toţi. În faţa morţii omul mai simte că mai are o speranţă. Aceasta este mântuirea lui. Acest sentiment de mântuire a adus foarte multă mângâiere la mai mulţi muribunzi de pe paturile de spital care se confruntă cu moartea şi cu despotismul ei. În faţa morţii nu putem decât să sperăm că ne vom mântui, că Dumnezeu v-a avea grijă de noi chiar şi în acel moment cumplit şi înspăimântător. Creştinismul a dat pe parcursul istoriei speranţă la mai mulţi oameni care nu mai aveau nici o speranţă. La fel de bine creştinismul ne mai învaţă un lucru extrem de important: că mântuirea nu se câştigă individual ci ea se câştigă cât se poate de mult comunitar. Mântuirea în sens creştin este un act comunitar fiindcă prin excelenţă raiul este un loc al comuniunii. După cum nu poate exista fericire în singurătate tot la fel de bine mântuirea nu este produs al individualismului. Creştinismul speră în mântuirea tuturor dar vedem că din nefericire sunt mulţi cei care nu sunt interesaţi de mântuire şi de problematica ei. Mulţi dintre noi ajungem să fim stăpâniţi de patimi de păcate şi aceste lucruri în timp vor duce la pierderea mântuirii. La fel de bine creştinismul ne spune că mântuirea este un act ireversibil, deci cel care s-a mântuit nu se mai poate de-mântui adică el nu mai poate revenii la altă stare decât cea de mântuit (de fapt şi dacă ar fii posibil omul nu ar mai revenii la ceea ce a fost mai înainte de mântuire). Sfinţii Părinţi ai creştinismului ne spun că mântuirea trebuie să fie un act firesc şi nu un act spectacular şi senzaţional cum îl concept anumite secte creştine.

La fel de bine creştinismul ne mai spune că cea mai mare greşeală pe care o putem face când vorbim de mântuirea noastră este deznădejdea de mântuirea proprie. Creştinismul ne învaţă să fim optimişti referitor la mântuirea proprie şi să avem încredere în ceea ce implică ea. De mai multe ori omul contemporan deznădăjduieşte de mântuirea proprie. Starea de deznădejde a omului de mântuirea lui se poate datora şi pentru faptul că omului după cum am pus este subiect al ispitelor care vin din lumea externă şi de la diavoli. Tot în aceste momente extreme pe care mai mulţi dintre noi sau în special cei avansaţi le experimentează nu trebuie să deznădăjduim de ajutorul lui Dumnezeu. O veche poveste ortodoxă despre mântuire ne vine din secolul al IV-lea în viaţa Sfântului Antonie cel Mare. Această poveste este extrem de cunoscută celor care sunt buni creştini sau creştini nu numai cu numele. Ni se spune că pe când Sfântul Atonie cel Mare se nevoia în pustie, el a fost atacat în mod crud şi bestial de forţele demonice. Diavolii au început să îl hăituiască pe Sfântul Antonie cel Mare fiindcă el se apropria cu paşi siguri de mântuirea sa. Diavolii s-au manifestat fizic şi l-au bătut pe Sfântul Antonie cel Mare lăsându-l abia viu. Când totul părea pierdut cu ultimele sale puteri Sfântul Antonie cel Mare a înălţat o ultimă rugăciune către Dumnezeu cu gândul că mai apoi îşi v-a da duhul. Aşa s-a făcut că într-o lumină orbitoare în chilia Sfântului Antonie cel Mare s-a arătat însuşi Domnul Iisus Hristos care a alungat toate forţele diavoleşti. Oarecum deznădăjduit Sfântul Atonie cel Mare se spune că la întrebat pe Domnul Iisus Hristos: de ce a întârziat toată această perioadă de timp? Domnul Iisus Hristos i-a răspuns: Antonie, eram aici cu tine dar am voit să îţi văd nevoinţa şi credinţa.[69]

După cum putem vedea, mântuirea este tema centrală sau leitmotivul creştinismului. La mântuire ajungem de cele ai multe ori prin încercări şi prin ispite. Aceste ispite de mai multe ori au un sens eshatologic şi le vom putea eventual înţelege numai în viaţa de apoi.[70] După cum am spus, creştinismul a fost de la începuturi o religie a mântuirii şi aceasta a fost sensul esenţial al acestei credinţe. Din acest punct de vedere este bine să ştim care sunt scopurile sau

---

[68] Andrei Andreicuţ, *Spovedanie şi comuniune* (Alba Iulia, 1997).
[69] Sfântul Atanasie cel Mare, *Viaţa Sfântului Antonie cel Mare* (Bucureşti, 1988).
[70] Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creaţiei* (Editura Asab: Bucureşti, 2004).

ţelurile creştine fiindcă au fost mulţi cei care pe parcursul istoriei au încercat să „schimbe sau să modifice” scopul sau sensul creştinismului. De la începuturile istoriei omul a fost conştient de necesitatea mântuirii şi a faptului de a se mântui. Pentru acest lucru le a avut nevoie de a se lega de Dumnezeu sau a avea comuniune cu Dumnezeu. Acest lucru se putea realiza sistematic numai în cadrul unei religii şi din acest motiv, omul a devenit interesat de religie. Religia este ceea ce îl uneşte pe om cu Dumnezeu şi ceea ce defineşte mai mult legătura omului cu Dumnezeu. Această legătură duce în cele din urmă la mântuirea omului. Este din acest punct de vedere greşit să spunem că nu există mântuire în creştinism sau mai bine spus că mântuirea este un act separat de viaţa creştină. Viaţa creştină a fost concepută ca şi o pregătire pentru mântuire. În acest sens, unii sfinţi părinţi susţin că moartea este mai mult un somn extrem de lung. Pe mai multe morminte creştineşti poate fii citit „aici doarme întru Domnul” sau de mai multe ori auzim expresia „ a adormit întru Domnul.” De mai multe ori moartea a fost definită ca şi „somnul cel de veci.” După cum am spus, pe baza acestei speranţe creştine mai mulţi au ajuns să creadă că moartea este o garanţie sigură spre mântuire. Ne putem da seama că este greu de imaginat că moartea este din acest punct de vedere o problemă uşoară. Ştim că nu mai există întoarcere din moarte. Faptul că nu mai există întoarcere din moarte nu înseamnă din acest punct de vedere sfârşitul existenţei sau al omului. Se ştie că Biserica Creştin Ortodoxă face foarte multe rugăciuni pentru cei care au trecut de la noi în rândurile celor drepţi. După cum am spus, sunt mai mulţi care văd mântuirea ca şi un act desprins de viaţa creştină dar acest lucru este fals. Mântuirea este foarte mult ceea ce am putea denumii un proces amplu care are de a face cu întreaga viaţă a omului. Poate că mântuirea este examenul ultim prin care v-a trece omul.

Creştinismul ne spune că suferinţa, boala, moartea şi durerea nu sunt naturale omului şi firii sale. Din această cauză omul caută mai multe modalităţi de a se mântui sau de a se salva pe sine. Această căutare care începe pe pământ este din mai multe puncte de vedere o căutare care se v-a finaliza în cele din urmă în mântuire. Mântuirea este în sine un prag pe care calcă omul dar acest prag v-a fii în cele din urmă definitoriu pentru veşnicie şi pentru eternitate. Mântuirea după cum am spus este o introducere a omului într-un plan al existenţei. Acest plan al existenţei implică o mare apropiere de Dumnezeu şi o şi mai bună cunoaştere a lui. Este adevărat că cunoaşterea lui Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere un lucru care contribuie la mântuirea omului dar acest lucru nu este singurul care aduce mântuirea lui. Ştim din acest punct de vedere că mântuirea este cât se poate de mult scopul vieţii creştine. Din punct de vedere creştinesc omul este chemat să se mântuiască şi să ajungă la ceea ce am putea denumii realizarea scopului vieţii creştine: mântuirea. Viaţa creştină din cele mai vechi vremuri a fost orientată eshatologic şi nu lumesc. Creştinul a fost astfel chemat să trăiască într-o stare de echilibru cu lumea din jur. Din acest punct de vedere unii au susţinut că viziunea creştină a mântuirii este una cât se poate de mult encratică, adică cea nu ţine la lumea în care trăieşte creştinul şi din acest punct de vedere au fost mai mulţi care au schimbat sensul a ceea ce a fost susţinut de creştini şi de creştinism. Se ştie că termenul de creştin a fost pentru prima dată folosit în Antiohia Siria şi nu cum cred unii în Roma Italia. Viaţa creştină după cum am spus este din cele mai vechi timpuri ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a creaţiei. Omul se împlineşte pe sine în mântuire care v-a face ca toate sensurile să se lege pe sine. Prin urmare, mântuirea este din mai multe puncte de vedere un proces care începe odată ce omul începe să aibă o viaţă creştină şi el începe să aibă o atitudine ascetică. Concepţia despre mântuire creştină se leagă foarte mult de o viaţă ascetică care ţine foarte mult de capacitatea omului de a se nevoi şi de a se despătimii. Patimile sunt cele care îl asaltează pe om şi îl opresc în drumul său de mântuire.[71]

Prin urmare trebuie să ştim că creştinismul este prin excelenţă religia mântuirii. Cei care caută mântuirea sunt din acest punct de vedere creştinii. După cum am spus nu toţi caută mântuirea şi prin urmare creştinismul riscă să îşi piardă din importanţă şi din sens. Creştinismul nu este o religie a suspansului şi a extremelor dar este în orice caz o religie care are foarte mult de a face cu nevoia omului de a se mântui. După cum am spus, trebuie să vedem problematica mântuirii în strânsă legătură cu tematica creştină. Mântuirea prin urmare este o realitate care ţine foarte mult de sensul şi de realitatea a tot ceea ce este benefic şi pozitiv pentru om. Omul este din acest punct de vedere în căutarea unei identităţi care să îl ducă la definiţia mântuirii. Se ştie de mai multe ori că mântuirea omului este un lucru irepetabil şi irevocabil. Şansele omului de a se mântui sunt din mai multe punct de vedere cât se poate de mult legate de

[71] Dumitru Stăniloae, *Ascetica şi mistica ortodoxă* (Bucureşti, 1993).

legătura dintre judecata particulară şi judecata universală. Sunt mai multe opinii care susţin că deşi unii creştini ar putea să îşi câştige mântuirea personală ei ar putea pierde această mântuire dacă v-a venii judecata universală. Acest lucru este din mai multe puncte chestionabil. Dar trebuie să avem în vedere dreptatea lui Dumnezeu. Sfinţii părinţi ne spun că dacă la finalul istoriei păcatele şi răutăţile vor fii găsite ca fiind mai multe decât faptele bune ale lumii şi ale omenirii atunci toată umanitatea îşi v-a pierde mântuirea. Relaţia dintre judecata particulară şi judecata universală este o relaţie care poate aduce modificări în starea celor mântuiţi dar tindem să credem că aceste modificări nu vor fii extrem de majore. Creştinismul susţine că omul v-a trece prin două mari judecăţi: judecata particulară şi judecată universală. Aceste două judecăţi sunt cât se poate de mult ceea ce am putea denumii starea de tensiune eshatologică care ţine de posibilitatea de mântuire a omului. Omul se v-a mântui prin urmare prin credinţă. Dar nu orice credinţă ne poate mântui. În această carte am prezentat în primele capitole că omul este pus să cunoască religia şi mai multele curente religioase care există în ea. Creştinismul după cum am spus, este o religie care după exemplul a mai multor sfinţi poate să ne mântuiască şi cea mai bună dovadă a acestei posibilităţi este fără de nici o îndoială sfinţii care au există în istoria creştină. Ar fii ridicol să credem că toţi sfinţii care au existat în istoria creştină nu poat să fie o garanţie pentru mântuirea noastră. Mântuirea noastră este fără de nici o îndoială ceea ce se realizează în primul rând la judecata privată. Această judecată ni se spune că v-a avea loc în prezenţa îngerilor. Îngerii vor fii din mai multe puncte de vedere apărătorii omului. Este greu să îi denumit pe îngeri apărători ai omului dar putem spune că din relatările mai multor sfinţi părinţi judecata privată sau particulară a omului se v-a da între îngeri şi demoni.

Din punctul de vedere eshatologic, mântuirea v-a fii foarte mult o realitate care ţine de biruinţa finală a binelui în viaţa persoanei. Persoana umană este din acest punct de vedere cât se poate de mult într-o antiteză cu răul şi cu tot ceea ce ţine de forţa răului. Răul îl afectează şi în distruge pe om. Dar în acelaşi timp, răul este cât se poate de mult o realitate care nu ţine de existenţa şi de firescul lucrurilor. Acest lucru ne deschide posibilitatea pentru o altă stare sau o altă existenţă care v-a venii sau se v-a instaura în viitor în viaţa omului. Viaţa omului este fără de nici o îndoială ceea ce am putea denumii sensul şi finalitatea ultimă a omului. Omul este chemat să fie foarte mult o realitate care ţine de ordinea firească a lucrurilor. Creştinismul ne spune că binele este firescul în timp ce răul este nefiresc. Binele şi răul sunt din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi scopul existenţei omului. Răul de mai multe ori îl schimbă şi îl modifică pe om şi îl duce într-o direcţie care doar aparent este firească. Firescul este doar aparent în rău. Din acest punct de vedere mântuirea în sens creştin poate fii considerată ca şi accedere ultimă la starea de firesc şi starea de natural. Vom vedea în capitolele care vor urma că de mai multe ori creştinismul a ajuns să fie identificat cu firescul sau starea firească a lucrurilor. De fapt creştinismul a adus cu sine „legea iubirii” şi s-a şi spus că prin excelenţă creştinismul este o religie a iubirii. Iubirea prin sine este şi ea capabilă să îl mântuiască pe om. Creştinismul s-a mai spus că este o religie a iubirii dar mai exact şi mai precis a iubirii agapice. Iubirea agapică este prin urmare o iubire care îl poate duce pe om sau îl poate mântui pe om. Aceasta fiindcă după cum ştim prin Iisus Hristos Dumnezeu este deschis ca şi iubire faţă de om. Au existat şi încă mai există mulţi care ni-l prezintă pe Dumnezeu ca şi o realitate care ţine de frică şi de ce să nu spunem de teroare. Mântuirea după cum am spus, este un proces firesc şi nu este un proces care se realizează în teroare. Sunt mai mulţi cei care susţin că teroarea este un lucru natural în obţinerea mântuirii dar acest lucru nu este adevărat. Mântuirea ţine foarte mult de iubirea agapică pe care omul o stabileşte cu Dumnezeu. Această iubire agapică începe fragil în această lume dar ea nu se v-a termina decât în veacul viitor. Am putea spune în sens creştin că mântuirea este o realitate agapică.[72] Mântuirea ca şi iubire agapică este un lucru care este de mai multe ori ignorat sau mai bine spus desconsiderat. Caracterul agapic al mântuirii se desprinde cel mai mult din creştinism.

După cum am spus, mântuirea este sinerigică şi agapică. Ne mântuim prin iubirea lui Dumnezeu şi trebuie să ştim că nu există mântuire dincolo de iubirea lui Dumnezeu. Iubirea lui Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce face ca mântuirea să fie posibilă. Nu am putea crede că ar putea exista mântuire dincolo de voinţa şi iubirea lui Dumnezeu. Iubirea lui Dumnezeu este dincolo de toate ceea ce am putea denumii o realitate care ţine foarte mult de faptul că dacă între omul şi Dumnezeu este trebuie să fie reciprocă. Acesta este principiu sinergic care ţine foarte mult de existenţa lui Dumnezeu ca şi o fiinţă care este dispusă să accepte iubirea omului. Nu numai că Dumnezeu ne acceptă

[72] Andres Nygren, *Eros şi agape* (Stockholm, 1930).

iubirea dar El ne şi porunceşte să Îl iubim. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct un lucru cea care condiționează în creştinism mântuirea. Mântuirea devine din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o formă ultimă de iubire dintre Dumnezeu şi om. Sunt foarte puține religii care concep mântuire în acest fel dar în cele din urmă iubirea este am putea spune o formă de manifestare a iubirii ultime a lui Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune cea care ne duce la realizarea sinelui şi la realizarea dezideratului omului de a fii în comuniune cu Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din cele mai vechi vremuri cea care îl face pe om să ne mântuiască. Nu poate exista dorință de mântuire acolo unde nu există iubire. Iubirea este din mai multe puncte de vedere cea care ne defineşte prin sine în drumul sau în calea noastră spre Dumnezeu. Îl iubim pe Dumnezeu şi acest lucru ne face să avem foarte mult dorința de a ne mântui. Din mai multe punct de vedere mântuirea este şi o formă de a ne adapta la rigorile iubirii lui Dumnezeu. Noul Testament ne-a asigurat de iubirea necondiționată a lui Dumnezeu fața de noi ca şi persoane şi față de lume în ansamblu. Îl iubim pe Dumnezeu şi acest lucru ne duce în cele din urmă la nevoia de a ne mântui şi de a câştiga iubirea lui Dumnezeu. Iubirea lui Dumnezeu este un lucru care ține foarte mult de starea noastră de a fii în comuniune cu Dumnezeu. Lumea de azi are de mai multe ori o concepție materialistă a lui Dumnezeu din acest punct de vedere mai mulți consideră raiul un loc similar cu pământul dar în care nu există durere, moarte sau suferință.

După cum am spus, mântuirea în sensul creştin se naşte dintr-o iubire dezinteresată de Dumnezeu. Refuzul acestei iubirii este foarte mult ceea ce duce la pierderea mântuirii. Iubirea este din acest punct de vedere ceea ce defineşte starea omului ca şi ființă care este creată de Dumnezeu şi care vrea să îşi exprime sentimentele de iubire față de Dumnezeu. Iubirea față de Dumnezeu este din acest punct de vedere o iubire teologică. Din mai multe puncte de vedere este bine să ştim care este legătura dintre iubirea omenească şi iubirea teologică sau mai bine spus iubirea teologică şi agapică. Această iubire este foarte mult o iubire agapică după cum am spus care are menirea şi funcția de a îl duce pe om la o stare de comuniune eternă sau veşnică. Iubirea este un stadiu deplin şi total al mântuirii şi după cum am spus mântuirea şi religia sunt două realități care merg mână în mână. Mântuirea din mai multe puncte de vedere este o stare transcendentă în care omul trece dincolo de granițele sau de limitele acestei univers. Prin mântuire am putea spune că omul ajunge la o stare de cunoaştere ontologică. După cum am spus, mântuirea este foarte mult ceea ce am putea denumii conlucrarea omului cu Dumnezeu dar trebuie să ştim că Dumnezeu şi omul nu sunt egali şi din acest punct de vedere este greu să spunem că omul se poate măsura cu Dumnezeu. Totuşi, Dumnezeu îl judecă pe om la nivelul său.

O poveste mai puțin cunoscută care este inspirată din fapte reale vine din unele surse ale vieții proorocului Moise din Vechiul Testament. Se spune că mai înainte de a trecerea prin Marea Roşie Moise a avut o călătorie mai lungă de făcut. În această călătorie el a fost obligat să stea pentru odihnă la casa unui văcar sau mai bine un om care se ocupa cu creşterea vacilor. Ceea ce Moise a observat este că acest om avea un ritual destul de ciudat. Aproape în fiecare săptămână el lua cel mai bun lapte al său şi îl punea undeva afară. Oarecum mirat Moise se spune că l-a întrebat pe văcar:

- Ce faci cu acel lapte?

- Acel lapte este darul meu pentru Dumnezeu, a răspuns văcarul.

- Şi Dumnezeu bea acel lapte?

- Da.

- Cum este aşa? Dumnezeu este spirit pur, El nu are nevoie să bea lapte.

- Uite, de fiecare dată când pun vasul cu lapte afară, dimineața îl găsesc gol. Înseamnă că peste noapte Dumnezeu vine şi îl bea.

- Ce ar fii să pui nişte lapte azi şi să stăm la pândă să vedem ce se v-a întâmpla?

- Bine, a răspuns văcarul.

Moise şi văcarul s-au pus în acea noapte la pândă. Pe la miezul nopții au văzut că a venit o vulpe care a băut înfometată laptele.

- Ei vezi, ți-am spus eu că nu este Dumnezeu.

Văcarul s-a întristat foarte mult şi s-a supărat rău de tot. Dar ceva deosebit s-a întâmplat în acea noapte următoare. Dumnezeu i s-a arătat lui Moise într-o viziune venind din rai şi i-a spus:

- Moise, este adevărat că Eu sunt spirit pur şi nu beau lapte şi nici nu am nevoie să beau ceva, însă acea vulpe Eu am trimis-o fiindcă am vrut să îi dau acestui om simplu o şansă să fie aproape de Mine. Acum du-te şi spune-i că toate darurile lui Eu le-am acceptat.

Această întâmplare care are şi o doză de naivitate dar şi o doză de umor este cât se poate de pilduitoare în ceea ce ne priveşte. Cum toţii vrem să ajungem în rai, adică să ne mântuim şi ne vedem de mai multe ori a face lucruri asemenea acestui văcar, lucruri care în întregime nu le înţelegem şi nu le putem cuprinde.[73] Este bine să fim conştienţi că atunci când vorbim despre Dumnezeu putem ajunge numai la o înţelegere parţială a raiului şi a tot ceea ce ţine de rai. Din acest punct de vedere raiul este fără doar şi poate ceea ce am putea denumii sensul ultim al existenţei omului şi a finalităţii sale. Creştinismul nu se mântuie automat dar el nu poate ajunge sau ne poate sprijinii în drumul spre mântuire. Adevărul este că problema mântuirii este abordată destul de superficial în zilele noastre. Aceasta fiindcă sunt mai mulţi oameni care se numesc pe sine creştini dar ei sunt de fapt numai cu numele.[74]

Vom vedea astfel care este diferenţa dintre cei care vor să se mântuiască şi cei care de fapt sunt creştini numai cu numele şi care de fapt nu sunt deloc interesaţi de problema mântuirii. Pentru a se mântui omul trebuie să fie interesat de mântuire:

„Într-o zi, un ofiţer zise în faţa plutonului său:
- Să iasă afară rotarii!
Ieşiră înainte câţiva soldaţi şi ofiţerul a început a-i întreba pe fiecare unde a învăţat rotăria şi cât se pricep.
Ajunse la un soldat, pe care îl întrebă:
- Şi tu eşti rotar, băiete?
- Eu nu sunt rotar?
- Atunci de ce-ai ieşit?
Soldatul i-a răspuns:
- Pe mine mă cheamă Rotaru, dar n-am fost rotar în viaţa mea.
Aşa e şi cu mulţi creştini din ziua de azi: îşi zic creştini, dar nu-s creştini, după cum nu era rotar acel soldat, pe care, totuşi, îl chema Rotaru."[75]

Prin urmare este bine să ştim care este din acest punct de vedre realitatea dintre cei care iau în serios chemarea mântuirii şi cei care nu îşi ridică serios realitatea mântuirii. Sunt mai multe astfel de situaţii care după cum am spus au de a face cu lipsa omului de interes şi seriozitate pe care omul o arată faţă de viaţa creştină şi în mare faţă de viaţa religioasă. Omul după cum am spus este chemat la mântuire. Dar el trebuie să coopereze să îşi de-a seama că mântuirea lui constă în cooperarea sau în sinergia lui cu Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere Cel care este iniţiator al mântuirii noastre dar El nu este în nici un caz Cel care ne mântuieşte fără să ne aducem şi noi aportul. Creştinismul a conceput mântuirea în mai multe forme dar ele se pot reduce la două forme principale de mântuire:

1. mântuirea în viaţa de familie
2. mântuirea în călugărie.

Viaţa de familie este un lucru care a fost instituit de Dumnezeu şi din acest punct de vedere iniţial Dumnezeu a voit ca viaţa de familie să fie o viaţă sfântă. Însă după cum vedea mai multe dintre familiile noastre sunt bolnave. Sunt foarte mulţi părinţi care îşi cresc copii în neglijenţă şi fără să se intereseze de ei. Noul Testament ne-a spus prin gura

[73] A se vedea şi Antonie Plămădeală, *Tâlcuiri noi la texte vechi* (Sibiu, 1993).
[74] Un om plin de păcate, ascultând o predică despre mântuirea sufletului prin primirea sfintei învăţături a Domnului Iisus Hristos, se hotărî să înceapă şi el o viaţă lipsită de păcate, dar îşi zise:
- "Încep de mâine..."
Peste noapte însă, păcătosul muri.
"Mâine" este vorba diavolului, numai "azi? este vorba lui Dumnezeu. http://babylenutapentrusuflet.blogspot.ro/p/pilde-si-povestiri-ortodoxe-cu-talc.html.
[75] Idem.

sfântului apostol Pavel că „femeia se mântuieşte prin naşterea de prunci.” Datoria femeii este foarte mult să se ocupe de creşterea copiilor. Acesta este un adevărat efort ascetic mai ales în primii ani ai vieţii şi mai apoi în perioada adolescenţei când copii sunt cât se poate de mult vulnerabili.[76] Ceea ce s-a remarcat este că mai mulţi creştini au ajuns la concluzia că mântuirea se câştigă mai greu în viaţa de familie şi din această cauză ei au părăsit lumea. Pentru mai mulţi este greu de conceput renunţarea la lume dar după cum putem vedea de mai multe ori lumea nu este interesată de mântuire şi ea duce la un gen de viaţă lax care nu este preocupat de lucrurile sfinte. Lumea este o temă sau o problematică cât se poate de mult antagonică vieţii creştine fiindcă creştinii sunt cei care i-au lumea ca şi o realitate a existenţei lui Dumnezeu. Sunt mai multe încercări de a separa viaţa de familie de viaţa de lume dar ceea ce se poate vedea este că viaţa lumii este departe de a fii o viaţă de familie. Lumea de mai multe ori manifestă egoism, distrugerea celor slabi pentru a domina cei puternici, violenţă, război jocuri perverse de interese. De mai multe ori lumea se ascunde sub camuflajul familiei ceea ce este un lucru cât se poate de reprobabil. Lumea ştim că este creaţie a lui Dumnezeu şi este un ansamblu de mai multe familii. Din mai multe puncte de vedere lumea a fost foarte mult desemnată să fie un fel de familie mai mare. Sensul lumii ca şi familie este foarte mult un sens care tulbură şi care strică pacea şi mântuirea familiei. Din mai multe puncte de vedere avem motive să credem că mântuirea este de grad sau de nivel de familie. Sunt foarte mulţi care cred că mântuirea înseamnă o negaţie a familiei.

Mântuirea în viaţa de familie după cum am spus nu este greu de obţinut fiindcă familia este probabil cea mai solidară instituţie umană dintre toate cele care există. Ceea ce este cel mai greu de realizat şi de obţinut este mântuirea în lume. De mai multe ori lumea atrofiază sensul mântuirii de familie. Este bine să ştim acest lucru. Sub „cortina” lumii omul a schimbat de mai multe ori sensul mântuirii în viaţa de familie. Membrii familiei sunt chemaţi să lucreze împreună la mântuirea lor proprie. Îndatorirea fundamentală este de a îi învăţa pe copii credinţa în Dumnezeu. Credinţa în Dumnezeu este din mai multe lucruri un lucru pe care copii îl deprind la părinţi. Acest lucru este fundamental. Se spune că mai toţi infractori sau criminali provin din familii disfuncţionale sau familii în care părinţii nu s-au ocupat de creşterea lor.[77] După cum am spus, viaţa de familie este foarte mult o viaţă care are ca şi scop mântuirea omului. Familia este o instituţie fundamentală a omului şi ea este o realitate care ţine foarte mult de capacitatea şi nevoia omului de a se mântui. După cum am spus Dumnezeu îl cheamă pe om la mântuire în viaţa de familie şi această mântuire este foarte mult uşor de câştigat doar că între Dumnezeu şi viaţa de familie se interpune de mai multe ori lumea şi modul lumesc de a gândii. Lumea a transformat şi a schimbat de mai multe ori familia în funcţie de principii şi ideologii mai mult sau mai puţin reprobabile. Viaţa de familie dacă este trăită creştineşte: în pace, în înţelegere, în iubire şi în evlavie este de mai multe ori un început al mântuirii noastre. Nu se poate schimba viaţa de familie cu nimic din acest punct de vedere. că mântuirea este şi o problemă de familie şi dacă ea este pusă aşa şi Dumnezeu este cât se poate de mult legat de viaţa de familie. Dar au fost mai mulţi care nu au fost siguri că viaţa de familie poate fii un garant al mântuirii şi astfel ei au părăsit lumea. Aceştia au fost călugării şi asceţii. După cum am spus de mai multe ori lumea şi problematicule ei s-a interpus de mai multe ori între mântuire şi viaţa omului. Din acest punct de vedere ştim că Dumnezeu este cât se poate de mult un lucru care ţine de realitatea existenţei şi a fiinţei lui Sale. Fiinţa lui Dumnezeu este cât se poate de mult ceea ce am putea spune o realitate care ţine de existenţa şi de fiinţa lui Dumnezeu. Trebuie să ştim că Dumnezeu este cât se poate de mult o realitate a existenţei şi a fiinţei lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu este cât se poate de mult ceea ce a fondat şi ceea ce a întemeiat familia ortodoxă. Concepţiile despre mântuire care nu sunt corespunzătoare cu viaţa de familie şi sunt cât se poate de mult departe de realitatea mântuirii şi a existenţei lui Dumnezeu. Existenţa lui Dumnezeu a creat din acest punct de vedere familia. Lumea de azi este cât se poate de mult ceea ce am putea spune o realitate a existenţei şi a fiinţei ultime a lui Dumnezeu. După mântuirea în viaţa de familie avem din punct de vedere creştin ceea ce am putea spune mânuirea în viaţa monahală sau călugărească. Acest gen de mântuire este foarte mult un gen de mântuire care unii cred că este mult mai singur şi mai rapid decât restul.[78]

[76] Paisie Eznepidis, *Viaţa de familie* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2003).
[77] Sfântul Teofan Zăvorâtul, *Mântuirea în viaţa de familie* (Editura Sofia: Bucureşti, 2004).
[78] Teoriile referitoare la data când a apărut mohahismul creştin sunt multe şi contradictorii, dar ca şi întemeitor al monahismului creştin a fost conaiderat Sfântul Antonie cel Mare care a trăit în Egipt. Lucien Regnault, *Viaţa cotidiană a părinţilor deşertului* (Editura Deisis: Sibiu, ediţia

Mântuirea este o temă centrală a monahismului creştin. În aceste rânduri vom vorbii mai multe despre ceea ce am putea spune că este monahismul în sens pozitiv fără să luăm în considerare ceea ce este negativ la adresa lui. Biserica Ortodoxă este fără doar şi poate ceea ce ține de sensul şi de expresia finală a iubirii de Dumnezeu şi a iubirii de viața ascetică. Abordarea mântuirii în monahism se face printr-o puternică concepție ascetică. Iubirea lui Dumnezeu este din acest punct de vedere motorul principal al monahismului şi a tot ceea ce ține de el. Iubirea de Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce a fost din începuturi un lucru care motivat ca unii să renunțe la tot pentru iubirea de Dumnezeu şi să trăiască o viață ascetică şi austeră. Din mai multe puncte de vedere iubirea de Dumnezeu este cât se poate de mult ceea ce ține de esența a tot ceea ce există şi a tot ceea ce are ființă. Iubirea de Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce ține de sensul şi de realitatea ultimă a iubirii de Dumnezeu. Este bine din acest punct de vedere să ştim care sunt principalele sensuri şi principalele elemente ale monahismului. Din acest punct de vedere este bine să ştim că iubirea de Dumnezeu este foarte mult un fel de expresie şi de viață ultimă a monahismului. Monahismul trebuie să fie privit foarte mult ca şi o stare care ține foarte mult de sensul şi de expresia finală a iubirii de Dumnezeu şi este o formă de exprimare ultimă şi supremă a iubirii de Dumnezeu. Sunt mai multe lucruri care se ştiu astăzi despre monahismului creştin ortodox şi foarte mulți călugări sunt priviți cu cât se poate de multă rezervă şi cu extrem de multă suspiciune. Călugării sunt din mai multe puncte de vedere cei care au ieşit din lume începând din secolul al IV-lea când creştinismul a devenit o religie de stat. De atunci anumiți oameni au fost nemulțumiți de starea de laxitate morală a lumii în care trăiau şi au ales calea deplină a monahismului. Din acest punct de vedere creştinismul lumii a fost privit ca şi o stare de compromis cu lumea din jur. Oricum, monahul creştin vrea foarte mult să ajungă la o stare de mântuire.

După multe încercări, văzând diavolul ca nu-l poate birui pe Sfântul Antonie cel Mare, a stat la taifas cu el. Sfântul Antonie l-a întrebat pe diavol daca sunt mulți călugări in iad.

- Călugări?! nu sunt, a spus diavolul.

- Cum aşa, se mira Sfântul Antonie, doar au fost şi sunt monahi nevrednici.

- Nu-i nici un călugăr, afirma din nou diavolul.

- Poate ca sunt şi nu-i ştii tu, stăruie Sfântul Antonie.

- Pe toți îi ştiu, nu poate fi vreunul despre care sa nu fiu informat!

Iar sfântul se tot mira şi se minunează.

- Aha! strigă deodată vrăjmaşul, ştiu la ce te gândeşti: la oamenii aceia îmbrăcați în negru de sus până jos, purtând un soi de tichie pe cap şi un val deasupra-i. Da, din ăia, avem o mulțime, de oameni în negru nu ducem lipsa, dar călugări, să ştii, călugări nu avem măcar unul."[79]

Din acest punct de vedere este bine să ştim că aderența formală la monahism nu mântuieşte. Poate acest exemplu este extrem dar este bine să ştim care este punctul de vedere creştin referitor la mântuire. Mântuirea este foarte mult ceea ce am putea spune o realitate care ține de sensul şi de exprimarea finală a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ține de realitatea ultimă a mântuirii omului. Iubirea de Dumnezeu este cea care îi face pe unii să apuce calea monahismului. Odată ce omul a apucat pe calea aceasta evident apar mai multe ispite. Sunt unii care privesc monahismul creştin strict ca şi o problemă socială. Din acest punct de vedere monahismul a suferit mai multe diviziuni în creştinismul occidental. Astfel în timp ce monahismul ortodox a rămas unitar în occident s-au făcut mai multe separații: dominican, augustan, franciscan sau capucin. Acestea sunt numai câteva ordine monahale dar este bine să ştim care sunt diferențele din acest punct de vedere. Au existat mai mulți sfinți care au atestat că cu adevărat există mai multe şanse de mântuire în monahism. În acest sens, Sfântul Ioan Scărarul spunea: „lumina monahilor sunt îngerii şi lumina laicilor sau a celor din lume sunt monahii."[80] În mare ştim că în sine monahismul nu mântuieşte dar credem că cei care i-au în serios monahismul Dumnezeu îi poate la fel de bine mântui. Creştinismul a adus cu sine o viziune optimistă şi cât se poate de mult pozitivă a mântuiri. Aceasta fiindcă un Dumnezeu al fricii şi al

a doua, 2013).

[79] Referitor la autenticitatea acestei poveşti sunt mai multe opinii. Ea nu apare în Patericul egipean dar apare în alte scrieri despre viața sfântului Antonie. http://www.crestinortodox.ro/pilde/calugarul-i-purtator-haine-negre-136105.html.

[80] Sfântul Ioan Scărarul, *Scara* (traducere de IPS Nicolae Corneanu, Amarcord, Timișoara, 1997.).

terorii ar fii cel mai ridicol lucru. Sunt mai mulți adepți care susțin un Dumnezeu al terorii şi al fricii. De fapt există mai multe concepții care ne spun că religia adevărată este fără doar şi poate un lucru care are loc în teroare. Teroarea nu este un sentiment religios şi la fel de bine nici un sentiment creştin. Simțul terorii a fost de mai multe ori cultivat în religie şi acest lucru este cât se poate de mult sugestiv.

Creştinismul prin urmare este una dintre cele mai frumoase religii ale lumii dar creştinismul a suferit şi cel mai mult poate dintre toate marile religii ale lumii. Creştinismul este cea mai divizată şi cea mai fragmentată religie dintre toate. Creştinismul prin urmare este o religie care caută un viitor mai bun pentru om. Omul a fost din cele mai vechi vremuri în căutarea a ceea ce este frumos. Din acest punct de vedere este bine să ştim că iubirea de Dumnezeu a găsit cea mai clasică formă de exprimare în creştinism. Creştinismul este fără de nici o îndoială ceea ce defineşte sensul şi viața noastre de comuniune cu Dumnezeu. Sunt multe lucruri pe care creştinismul ni le aduce şi care ne sunt cât se poate de mult benefice. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune că defineşte sensul creştin al mântuirii. Creştinismul ne spun sfinții părinți ai trecutului este religia care ne poate duce la mântuire. Însă creştinismul nu ne mântuieşte în mod cât se poate de mult automat. Sunt mai mulți care cred că aderența la creştinism este un lucru care ne mântuieşte automat. Acest lucru este cât se poate de reprobabil. Creştinismul ne cere să ducem o viață care să fie plăcută lui Dumnezeu. Ceea ce este important să ştim şi ceea ce poate fii o asigurare în drumul nostru spre mântuire este că creştinismul ne-a dat mai mulți sfinți. Ştim astfel de cei 12 apostoli, de Sfântul apostol Pavel, de Sfântul Iustin Martirul şi Filosoful, Sfântul Antonie cel Mare, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Sofronie patriarhul Ierusalimului, Sfântul Efrem Sirul, Sfântul Isaac Sirul sau Sfântul Ioan Damaschin. Toți sfinții aceşti sfinți au câştigat mântuirea cu nevoința şi cu rugăciunile lor. Din acest punct de vedere este bine să ştim că cea mai mare dovadă a autenticității credinței creştine este multitudinea de sfinți şi de părinți duhovniceşti. Din acest punct de vedere au fost foarte mulți care au încercat să schimbe sensul şi rostul creştinismului în alt sens şi în alte forme. Vedem că din acest punct de vedere creştinismul este o realitate care ține foarte mult de sensul şi de expresia ultimă a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ne duce în spre mântuire. Nu am voi să ne mântuim dacă nu l-am iubii sincer pe Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul mântuirii în creştinism. Din mai multe puncte de vedere mântuirea este ceea ce ne face să ne ridicăm problema religiei sau mai bine spus a legăturii noastre cu Dumnezeu. În vechime Dumnezeu a fost inițiatorul sau Cel care a voit să facă o legătură cu omul şi cu fiecare dintre noi în parte. Dumnezeu a fost astfel cât se poate de mult ceea ce am putea spune realitatea care mântuieşte.

După cum am spus, mântuirea este esența creştinismului şi din acest motiv ni s-a spus că a venit Domnul Iisus Hristos în lume. El a voit să ne mântuiască şi acest lucru a ieşit din iubirea lui Dumnezeu. Creştinismul ne spune că drumul spre mântuire este anevoios dar el nu este imposibil. Religia creştină ne spune din acest punct de vedere că iubirea de Dumnezeu este foarte mult un lucru la care trebuie cu toți să ne concentrăm atenția. Se ştie că în vechime pe vremea marilor asceți egipteni, un tânăr s-a dus la un sfânt părinte al pustiei şi l-a întrebat cât timp îi trebuie unui om să se mântuiască? Sfântul bătrân a răspuns că dacă omul este sincer în căutarea şi în pocăința lui față de Dumnezeu, de dimineața până seara el s-ar putea mântui. Acest lucru ne spune că mântuirea nu este imposibilă. Moartea şi tot ceea ce implică ea este un lucru care ne face să ne pierdem speranța şi nădejdea. Acest lucru este bine să îl ştim. Dar trebuie să avem încredere în bunătatea lui Dumnezeu. Dumnezeu este foarte mult cel care ne duce la mântuire şi trebuie să avem credință în El. Creştinismul este cel care a denumit toate concepțiile despre mântuire ca şi soteriologie. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este realitatea ultimă şi finală a mântuirii. Mântuirea este fără de nici o îndoială ceea ce defineşte sensul ultim al religiei creştine. Este bine să nu încercăm să schimbăm cursul sau sensul creştinismului sau al religiei creştine. Este bine din acest punct de vedere să ştim că în creştinism totul este fără de nici o îndoială ceea ce ne duce la expresia ultimă şi finală a mântuirii şi a realizării omului. Mântuirea este ultimul act pe care îl face Dumnezeu în legătură cu omul cât omul este pe acest pământ. Este greu de crezut dar existența lui Dumnezeu deschide perspectivele a ceea ce este dincolo de moarte. Dacă Dumnezeu există El s-ar putea să aibă un răspuns ultim la problema morții. Moartea este cea mai cumplită problemă cu care se confruntă omul. Ea este o încetare a întregilor speranțe a omului şi tot ceea ce poate fii mai urât. Dar trebuie să avem credință în Dumnezeu în acest sens. Este greu de

crezut că Dumnezeu ne-a creat pentru a ne vedea răpuşi de moarte. La fel de bine omul nu este nemuritor ci el este muritor. Moartea este din acest punct de vedere o problematică care depăşeşte capacitatea omului de înțelegere. După cum am spus trebuie să avem o privire cât se poate de mult generică asupra mântuirii. Mântuirea este cheia existenței noaste dar ea nu trebuie să ne ducă să disperăm sau să ne pierdem speranța.

„Patru lumânări ardeau încetişor, şi daca ascultai cu atenţie puteai chiar sa le auzi vorbind.Prima a spus:
- Eu sunt Linişte. În ziua de astăzi oamenii au uitat că pot face parte din viața lor…
Flacăra s-a micşorat din ce în ce mai mult şi s-a stins.
Apoi a vorbit cea de a doua:
-Eu sunt Credința. Oamenii spun că pot sa trăiască foarte bine şi fără mine, nu cred că mai are vreun rost să ard…
Când a terminat de vorbit, şi aceasta s-a stins.
-Eu sunt Iubirea, a spus cea de a treia. Nu mai am putere să ard, oamenii mă dau la o parte ca pe un lucru fără valoare, ei uită să-i iubească chiar şi pe cei mai apropiați oameni din viața lor…
O adiere blândă care trecea pe lângă ea a stins-o fără să vrea.
Un copil a intrat în încăperea unde mai ardea o singură lumânare, şi văzându-le pe celelalte trei stinse, a început să plângă.
-Voi ar trebui să fiți mereu aprinse…
Cea de a patra lumânare i-a şoptit uşor:
-Nu-ți fie frică, atât timp cât eu ard, le putem reaprinde pe celelalte. Eu sunt Speranța!
Cu ajutorul ei, copilul le-a reaprins şi pe celelalte."[81]

CAPITOLUL AL IV-LEA

MÂNTUIREA CA ŞI ORTODOXIE

„Iisus se face ascultător Tatălui vindecând propria noastră neascultare şi devine pentru noi modelul unei ascultări fără de care nu există mântuire."

Sfântul Ioan Damaschin[82]

După ce am vorbit despre mântuire în istoria religiilor, mai apoi în religia comparată şi mai apoi în creştinism, se cuvine să vorbim despre mântuire în creştinismul ortodox. Pe parcursul a mai bine de 700 de ani, de la anul unul de la Hristos şi până la ultimul sinod ecumenic, creştinismul s-a amplificat şi a devenit din ce în ce mai complex. Noțiunea de ortodoxie de leagă din punct de vedere istoric de data de 11 martie 843 când a avut loc la Constantinopol [actualul Istambul] definitivarea dogmei şi învățăturii de credință ortodoxe. Prin urmare timp de 843 de ani dogma şi învățătură de credință creştină s-a elaborat şi în cele din urmă s-a definitivat. Ea avea să se numească creştinismul ortodox sau mai pe scurt ortodoxie. Ortodoxia este prin urmare un complex de învățături, dogme, tradiții şi scrieri patristice şi aghiografice care toate au un singur scop: mântuirea omului. Evident, au trecut mulți ani de la anul 843 când s-a stabilit pentru ultima dată că ortodoxia este credința care mântuieşte dar merită să ne aducem aminte foarte bine de ceea ce este în mare important şi semnificativ în acest sens din ortodoxie. Ortodoxia s-a definitivat în cele din urmă prin acceptarea cultului icoanelor care de mai multe ori a fost respins. Am spus că ortodoxia s-a definitivat dar ea nu s-a definit numai de cultul icoanelor. Au fost multe alte dogme şi învățături care s-au elaborat în această perioadă de timp. Anul 843 a fost un an care mai mult a pus capăt unei perioade istorice în care s-a statornicit pentru totdeauna ceea ce trebuie să facă omul pentru a se mântui. Au trebuit 843 de ani pentru a se definitiva tot ceea ce ține de ortodoxie şi pentru a ştii cu exactitate ceea ce trebuie să facă omul pentru a se mântui. Mântuirea a devenit astfel strâns legată de

[81] http://ascultainima.blogspot.ro/2012/12/speranta.html.
[82] Sfântul Ioan Damaschin a fost un sfânt care a trăit în secolul al VII-lea după Hristos. Este autor a mai multor cărți de teologie dintre care amintim: Dogmatica ortodoxă, Despre sfintele icoane.

ortodoxie şi de ceea ce ţine de dogma ortodoxă. Omul se mântuieşte prin ortodoxie şi prin tot ceea ce ţine de credinţa ortodoxă. Dincolo de toate acestea trebuie să definitivăm ce este ortodoxia? Termenul de ortodoxie ορθοδοξια este un termen care ne provine din filosofia elină şi ar mai multe sensuri. În limba greacă veche, ορθρος înseamnă drept, şi δοξα înseamnă opinie părere, credinţă [al doilea sens al cuvântului este mărire sau slavă]. În acest sens ortodoxia ca şi termen a fost tradusă ca şi credinţa, opinia dreaptă.[83] După cum am spus, este bine să ştim din acest punct de vedere care sunt etapele formării ortodoxiei. Ortodoxia a însemnat mai mult decât toate ceea ce am putea spune etapele prin care a trecut creştinismul până în secolul al VIII-lea. Ortodoxia din acest punct de vedere ca şi concept filosofic a fost foarte mult ceea ce ţinea de faptul că în viaţă omul trebuie să ducă o viaţă echilibrată sau mai bine spus o viaţă care să evita extremele. Din acest punct de vedere ortodoxia a fost denumită calea de mijloc sau cărarea împărătească. Trăim într-o lume a extremelor: orice lucru de mai multe ori este dus la extremităţi şi din acest punct de vedere este cât se poate de mult exagerat şi este bine să ştim acest lucru. Ortodoxia ca şi filosofie de viaţă este o evitare continuă a extremelor. Lumea din jur de mai multe ori merge pe căi extreme sau mai bine spune de drumuri care sunt cât se poate de mult exagerate. Iubirea de bani, iubirea de averi, iubirea de faimă şi celebritate, iubirea de plăceri trupeşti sau iubirea de dominaţie sunt lucruri care caracterizează lumea în care trăim. Din acest punct de vedere de mai multe ori putem vedea că lumea din jur nu are o balanţă sau un echilibrul. Omul ajunge să iubească alcoolul care iniţial este un medicament pentru organism şi mai apoi el devine beţiv fiindcă nu se poate înfrâna de la băutură sau omul consumă droguri şi nu se mai poate înfrâna de la iuirea de droguri. Iubirea de plăcere după cum am spus este naturală în om dar omul nu trebuie să ajungă la o concepţie hedonistă a existenţei. Acest lucru a dus de mai multe ori la exagerări. Aceste exagerări sunt din acest punct de vedere un fel de împotrivire a omului faţă de extreme şi de exagerări.[84]

Din acest punct de vedere credem că ortodoxia este o religie şi o credinţă care a fost inspirată de Dumnezeu. Calea ortodoxă după cum am spus este cunoscută mai multor religii. Am arătat în această carte care sunt aceste religii. Am arătat că deşi există o singură religie creştină această religie s-a fragmentat de mai multe ori. Ortodoxia după cum am spus este calea echilibrului. O altă extremă care există din punct de vedere al ortodoxiei este a merge în cealaltă parte a lucrurilor. De mai multe ori când cel rău sau diavolul vede că omul păşeşte pe calea mântuirii el recurge la o altă tactică. Ni se spune că mai de mult trăiau doi fraţi. Aceşti fraţi au fost cât se poate de mult crescuţi în frică de Dumnezeu şi la un moment dar cel mai mare i-a spus celui mai mic: ce ar fii dacă am merge la o mănăstire şi am devenii călugări? Cel mai mic a fost de acord şi cei doi au ajuns la mănăstire. La mănăstire cel mai mic i-a spus celui mai mare:

- Ei uite, eu am ajuns la concluzia că viaţa de mănăstire este prea puţin pentru mine. Eu aş vrea să mă retrag şi să devin un pustnic. Aş vrea să trăiesc ca şi un înger.
- Nu este bine cum gândeşti, rămâi cu noi în mănăstire, a răspuns fratele cel mare.
- Nu, eu voi devenii pustinic şi voi fii ca şi un înger.

[83] Referitor la ortodoxie au fost foarte mulţi cei care au susţinut că ortodoxia este foarte mult o învăţătură care ţine de cinstirea icoanelor [chipuri şi reprezentări ale lui Dumnezeu şi al sfinţilor]. Dar acest lucru este numai parţial adevărat. Ortodoxia a însemnat elaborarea dogmelor şi tradiţiilor care au ţinut foarte mult de o anumită evoluţie a credinţei creştine. Olivier Clement, *Adevar si libertate. Ortodoxia in contemporaneitate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I* **(Editura Deisis: Sibiu, 1997).**

[84] Din punct de vedere profund ortodoxia are de a face cu planul teologic şi eshatologic cu faptul că în ceruri mai înainte de facerea universului şi a lumii Satan s-a voit pe sine dumnezeu. Prin proorocul Isaia Dumnezeu ne-a descoperit acest lucru: "Cum ai căzut din cer, Luceafăr strălucitor, fiu al zorilor! Cum ai fost doborât la pământ, tu, biruitorul neamurilor! Tu ziceai in inima ta: ‚Mă voi sui în cer, îmi voi ridica scaunul de domnie mai presus de stelele lui Dumnezeu; voi şedea pe muntele adunării dumnezeilor, la capătul de miazănoapte; mă voi sui pe vârful norilor, voi fi ca Cel Prea Înalt. Dar ai fost aruncat in locuinţa morţilor, in adâncimile mormântului! (Isaia 14:12-15). Acest text este cât se poate de mult controversat în teologia creştin ortodoxă fiindcă unii cred că este vorba despre un anumit rege al Tirului care se pare că îşi tiraniza supuşii pe vremea proorocului Isaia. Acest lucru este puţin probabil fiindcă textul face referinţă la o fiinţă care s-a voit pe sine Dumnezeu. În unele traduceri ale textului se vorbeşte de un înger din ierarhia heruvimilor, în alte texte de vorbeşte de luceafărul dimineţii. Cel mai probabil aici se face referinţă la Satan care a vrut să i-a locul lui Dumnezeu. Pe această temă există o bogată bibliografie care poate fii consultată. Însă avertizăm că nu oricine poate consulta această bibliografie. Sfântul Ioan Hrisostom, *Despre mărginita putere a diavolului* (EIBMBOR: Bucureşti, 2002).

Fără să reuşească să îl convingă fratele cel mic a plecat în pustie şi a rămas acolo câteva săptămâni. Viaţa de acolo însă era grea şi greu de suportat şi în cele din urmă fratele cel mic s-a întors înapoi. A venit şi a bătut la chilia fratelui celui mai mare:

- Cine este? A întrebat fratele cel mai mare.
- Sunt eu fratele tău mai mic. Te rog deschide-mi fiindcă nu mai rezist în pustie.
- Nu ai cum să fii tu fratele meu mai mic fiindcă fratele meu mai mic este ca şi un înger şi ei nu mai are nevoie de nimic pământesc.

În cele din urmă fratele mai mare i-a deschis uşa dar el a învăţat o lecţie pe care este bine să o învăţăm fiecare dintre noi. Sfinţii părinţi ne spun că atunci când omul începe viaţa creştin ortodoxă există în principal trei mari etape:

1. prima este etapa de început care este cea în care omul simte o bucurie şi o veselie extremă de a fii în comuniune cu Dumnezeu. El este atras de frumuseţea arhitecturii bisericilor ortodoxe, de muzica bisericească care de mai multe ori se aseamănă muzicii îngereşti, de pictura ortodoxă care a avut nume mari în lumea picturii cum sunt Teofan Cretanul, Panselinos, Andrei Rubliov, Tătărăscu sau Grigorescu, de marii oratorii creştini cum a fost Sfântul Ioan Gură de Aur, Ilie Miniat, Constantin Galeriu sau Bartolomeu Anaia. La fel de bine în tot în această etapă omul se mai simte atras de marii autori creştini care au scris pagini nemuritoare în literatura universală: CS Lewis, Origen, Lev Tolstoi, Virgil Gheorgiu, Chersterson, Hristos Yanaras, Panaiotis Nellas şi mulţi alţii. Toate acestea îi conferă începătorului în viaţa creştin ortodoxă un sentiment de emancipare şi entuziasm. Omul prin în această etapă gustul de a merge la slujbele bisericii, de a asculta predici de a participa la diferite activităţi şi acţiuni pe care le face biserica.

2. Dar mai apoi urmează etapa încercărilor şi a ispitelor. Omul se simte încercat de asprimea postului mare, sau a postului crăciunului în mare, de lupta ascetică cu păcatele şi patimile, de faptul că de mai multe ori în mass media şi în mediu din jur biserica este desconsiderată şi chiar contestată, la fel de bine uneori omul începe să simtă greutatea de a sta la slujbele bisericii care sunt lungi, asaltul patimilor, de greutatea de a face pelerinaje şi altele de acest fel. În această etapă, asemenea cum s-a spus şi în pilda semănătorului sunt foarte mulţi care renunţă la creştinismul ortodox, la ortodoxie şi biserică. Acest lucru este foarte grav fiindcă ni s-a spus prin sfinţii părinţi că Dumnezeu nu îl ispiteşte pe om peste măsură sau mai bine spus nu îi dă omului mai mult decât poate duce. Cu toţi ştim cazuri de oameni care la un moment dat au fost extrem de atraşi de frumuseţea ortodoxiei dar mai apoi au renunţat la ea.[85] După cum am spus această etapă este extrem de grea. Prin această etapă trec toţi creştinii şi nu numai patriarhii, ierarhii sau episcopii sau preoţii ci şi credincioşi simpli. În rândul celor tineri acest gen de etapă se simte în special după ce tinerii au trecut prin mai multe organizaţii bisericeşti cum sunt liga tineretului creştin ortodox sau ASCOR-ul care în ultimii ani a devenit în mediul ortodox românesc extrem de influent. În această etapă din nefericire se pierd foarte mulţi. Aceştia ajung să fie de mai multe ori împresuraţi de necazurile vieţii şi de neplăcerile pe care le creează lumea din jur şi de mai multe ori ei uită de frumuseţea de la început a ortodoxiei. Pentru mai mulţi ortodoxia a fost doar un vis frumos care se rezuma la bucuria de a ciognii ouăle roşii în duminica paştilor şi la bucuria de a primii cadouri de moş crăciun. Stingerea evlaviei faţă de ortodoxie în această perioadă mai dificilă dar nu imposibilă, ne spun sfinţii părinţi că poate duce la pierderea mântuirii. Acest lucru este foarte grav şi ar trebui să ne ridice mai multe semne de întrebare.

3. În cele din urmă ne spun mai mulţi sfinţi părinţi ai ortodoxiei, că bucuria sau starea de veselie spirituală şi duhovnicească de la început ne revine dacă creştinul ortodox s-a menţinut pe sine în atacul sau asaltul ispitelor şi al încercărilor. Dumnezeu ne trimite încercări pentru a se măsura statornicia. Ortodoxia este o credinţă a statorniciei şi se adresează oamenilor statornici. Prin statornicie, prin rugăciune şi prin spovedanie biserica ne pune la îndemână toate metodele pentru a ne definitiva în starea de bucurie duhovnicească. În această stare ne spun sfinţii părinţi, omul începe din nou să simtă bucuria şi dulceaţa muzicii ortodoxe, frumuseţea icoanelor şi a picturilor ortodoxe, frumuseţea predicilor şi a oratorilor creştin ortodocşi, frumuseţea arhitecturii ortodoxe, bucuria sărbătorilor, bucuria din dimineaţa paştilor şi la fel de bine bucuria din seara de crăciun care este oricum un timp deosebit. Evident, fiecare creştin ortodox simte aceste trei etape într-un mod propriu şi personal. Evident, acest gen de împărţire a vieţii creştine ortodoxe este cât se poate de mult generică. Există din acest punct de vedere mai multe concepţii care ne spun că ortodoxia este în sine o

[85] Arsenie Papacioc, *Singur ortodoxia* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia 2004).

credință a bucuriei. De fapt bucuria ortodoxei este o bucurie sufletească care se aşterne în sufletul omului prin mai multe forme dintre care pe unele le-am enumerat deja. Bucuria ortodoxiei nu este o bucurie care ne-o manifestăm prin hohote de râs ci mai mult prin starea de fericire sufletească pe care ne-o aduce ortodoxia.[86] Fericirea este o stare pe care o experimentăm prin sentimente şi de mai multe ori ea este o stare de spirit. Fericirea este în sens ortodox un apogeu al bucuriei. În acest sens, sfinții părinți ne vorbesc de a fericirea de a fii creştin ortodox. Suntem fericiți că suntem creştini ortodocşi fiindcă sfinții părinți ai ortodoxiei ne spun că ortodoxia este cea în care ne vom găsii mânuirea. Mântuirea înseamnă în acest sens bucuria eternă şi fericire veşnică. Nu se poate separa mântuirea de starea de bucurie şi de starea de fericire. Ne gândim la mântuire în acest sens ca şi la o stare de fericire şi de bucurie dar această stare ne spun sfinții părinți nu este ca şi cea pe care o vedem pe pământ ci ea v-a fii veşnică şi nu se v-a mai încheia niciodată.[87]

Un al doilea grad de împărțire a ortodoxiei şi a vieții în ortodoxie este foarte mult ceea ce am putea denumii împărțirea clasică a vieții ascetice şi mistice a ortodoxiei. La fel de bine şi această împărțire a fost făcută tot în trei trepte sau nivele principale:

1. purificarea,
2. iluminarea
3. unirea sau ενοσις cu Dumnezeu.

Dacă la început am vorbit de perioada în care unul ajunge să cunoască frumusețea şi bucuria ortodoxiei, apoi el trece printr-o a doua mare etapă a vieții ortodoxe în care omul trece prin mai multe încercări, greutăți şi nevoințe, şi dacă în cele din urmă el ajunge la iluminare, după toate acestea el intră într-un nou stadiu de viață şi de existență duhovnicească. Aceste stadii prin urmare sunt stadii prin care trec la un anumit nivel sau grad cei care au depăşit cele trei etape pe care le-am denumit mai înainte. Aceste etape sunt foarte mult ceea ce am putea denumii etapele finale al mântuirii omului în sens ortodox. Această nouă etapă începe mai întâi de toate prin ceea ce am putea denumii purificarea sau curățirea. Concomitent cu faptul că omul descoperă frumusețea ortodoxiei, omul ajunge să experimenteze foarte mult ceea ce se denumeşte starea de curățire sau starea de purificare a omului. Această stare numeşte din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi scopul ascezei şi a nevoințelor creştin ortodoxe. Purificarea sau curățirea este o luptă cu patimile şi patimile care îl asaltează pe om. Agenții acestor patimi sunt diavolii care vor să îl câştige pe om la haosul iadului. Patimile şi păcatele sunt din acest punct de vedere momelile cu care diavolii ne momesc pentru a ne pierde definitiv. Etapa purificării în viața duhovnicească este foarte mult ceea ce am putea spune etapa spovedaniei şi a ascezei. Omul prin pocăință şi prin spovedanie ajunge de se curățeşte şi se purifică. La ce ajută purificarea şi curățirea omului? Acest lucru ajută foarte mult în mântuirea omului. Noul Testament ne spunea că „nimic necurat nu v-a intra în împărăția cerurilor." Este bine să ştim din acest punct de vedere că purificarea este o trăsătură a misticii şi a ascezei creştin ortodoxe. Purificarea este mai mult o deprindere a omului de a se abține de la patimi şi păcate. Omul este tentat de alcool, de fumat, de lăcomie, de iubirea de bani sau de desfrâu. Prin purificare el poate ajunge să depăşească aceste tentații sau ispite care ne spus sfinții părinți sunt curse ale diavolilor. Purificarea este prin urmare, un proces care ține foarte mult de ascetica creştin ortodoxă.[88] Purificarea şi curățirea lăuntrică este o pregătire pentru mântuire. Omul ajunge astfel de deprindă calea binelui şi a virtuților. Binele este foarte mult ceea ce am putea spune un proces care duce în cele din urmă la mântuire. În acest sens postul creştin ortodox este considerat foarte mult ca şi o formă de purificare. Această formă de purificare este foarte mult prezentă la spovedanie. Aceasta este ceea ce am putea spune cea mai mare metodă de purificare în creştinismul ortodox şi în ortodoxie. Ni se spune că un părinte extrem de înduhovnicit stătea şi se ruga într-o biserică creştin ortodoxă în timp ce o femeie se spovedea. În timp ce se spovedea părintele a văzut că cu fiecare păcat pe care îl spunea, din gura femeii ieşea ca şi un fel de şarpe. În

[86] Nicoale Steinhardt, *Jurnalul fericirii* (Editura Dacia, 1991).

[87] După cum am mai spus, în cadrul ortodoxiei, origeniştii au fost cei care au susținut imposibilitatea faptului că pentru o viață temporală omul se poate bucura sau chinui etern. Acest lucru a fost de mai multe ori contestat. Răspunsul ortodox la întrebarea origenistă este că mântuirea este o posibilitate de opțiune. Omul poate opta între bine şi rău, dar el trebuie să îşi şi asume consecințele care reies din această opțiune. La fel cum dacă un proiectant face un prototip nou de automobil, el are libertatea de a nu îl realiza în stadiul concret. Aşa este şi cu problematica binelui şi a răului. Omul are posibilitate de a opta între bine şi rău, şi el poate concepe ceea ce este răul dar nu neapărat el îl poate pune în aplicare.

[88] Ioan G. Savin, *Ascetica şi mistica ortodoxă* (Sibiu, 1996).

cele din urmă pe gura femeii se pregătea să iese un şarpe mare cel mai mare dintre toți. Acesta era un păcat pe care femeia îl comise dar care se ruşina să îl spovedească. În cele din urmă povestea ne spune că femeia s-a ruşinat să spună acest păcat şi acea ființă asemenea unui şarpe s-a retras înapoi în interiorul femeii. Purificarea sau curățirea de păcate şi de patimi este foarte mult ceea ce am putea denumii un act de curaj. Omul trebuie să aibă curaj din acest punct de vedere. Evident, sunt multe întrebări care se leagă despre cei care au fost martirizați pentru credință şi pentru ortodoxie. Din acest punct de vedere au fost foarte mulți cei care au avut de trecut prin mai multe încercări pentru ortodoxie. Ortodoxia este foarte mult legată din acest punct de vedere şi de ideea de sfințenie şi de sfințire. Omul trece prin mai multe etape ale mântuirii. Mântuirea este prin urmare un proces care trece şi prin purificare. Unii cred că eroismul este foarte mult o formă de purificare dar acest lucru este greu de conceput ca fiind aşa. Purificarea sau curățirea după cum am spus stă în strânsă legătură cu morala creştin ortodoxă.

În cele din urmă pe planul al doilea avem etapa iluminării. Iluminarea este subiect a mai multor controverse fiindcă unii cred că ea ține de ocult. Ortodoxia este privită şi ca şi o stare de iluminare. De ce este aşa fiindcă ştim că din mai multe puncte de vedere ortodoxia este o lumină. Ştim că există mai multe tipuri de lumină. În primul rând ştim de lumina fizică, mai apoi ştim de lumina intelectuală care ne vine prin intermediul cărților sau a studiului şi în cele din urmă mai ştim de lumina spirituală despre care vorbea Sfântul Grigorie Palama în secolul al XIV-lea. Dumnezeu este lumină şi am putea spune că mânuirea este o accedere în lumina lui Dumnezeu. Lumina lui Dumnezeu este foarte mult ceea ce duce la iluminarea omului. Omul ajunge să se împărtăşească de lumina lui Dumnezeu. Toți sfinții care au existat ne-au spus că cunoaşterea lui Dumnezeu are loc în lumină şi că Dumnezeu este sursă a oricărei lumini.[89] Iluminarea este din acest punct de vedere o stare care omul o simte intern sau interior în care omul se simte că este în comuniune cu Dumnezeu. De fapt omul a fost creat pentru a fii în comuniune cu Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu este un lucru care ne duce în spre o stare superioară de a vedea lucrurile şi lumea. Prin Dumnezeu omul se iluminează. Este din acest punct de vedere important să arătăm că Dumnezeu este lumina care ține tot ceea ce există în ființare. Ființarea în Dumnezeu este foarte mult ceea ce am putea denumii experiența luminii necreate a lui Dumnezeu. Lumina este un principiu transcendent care este comun la mai multe religii. Oricum lumina lui Dumnezeu este ceea ce ne duce la convingerea că mântuirea este şi o stare de iluminare. Sfinții se spune că sunt învăluiți în lumina supraființială a lui Dumnezeu.[90] Din acest punct de vedere este bine să spunem că starea de iluminare vine foarte mult din contactul cu lumina lui Dumnezeu. Această lumină a lui Dumnezeu este prima pe care cel mântuit o vede. De fapt lumina fizică este o reflecție sau o creație a luminii lui Dumnezeu. Lumina lui Dumnezeu este veşnică, eternă şi care nu este de origine fizică. S-a mai spus că Dumnezeu este lumină şi din acest punct de vedere este bine să ştim că mântuirea este o stare de a fii într-o lumină veşnică. Starea de iluminare este în strânsă legătură cu lumina lui Dumnezeu. Lumina lui Dumnezeu după cum am spus este o realitate care nu ține de lumea fizică ci este fără doar şi poate un lucru care ține de supranatural. Lumina lui Dumnezeu este un lucru care ține de înseşi ființa mântuirii. În veacul de apoi nu v-a mai exista nici întuneric fizic şi nici întuneric sufletesc.

În cele din urmă în ortodoxie pentru cei care au ajuns la ultimele stadii de apropiere de Dumnezeu se ajunge la unirea cu Dumnezeu. Unirea cu Dumnezeu este din acest punct de vedere starea ultimă şi este din acest punct de vedere un echivalent ascetic şi mistic al mântuirii. Stadiul de unire cu Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii ceea ce duce la intimitate cu Dumnezeu. S-a mai spus că sfinții sunt prietenii lui Dumnezeu. În această viață omul începe o unire cu Dumnezeu, dar o unire deplină v-a venii numai în veacul care v-a să fie. Mântuirea poate fii concepută şi ca şi o stare de unire cu Dumnezeu. Unirea cu Dumnezeu este bine să fie din acest punct de

[89] Referitor la lumina lui Dumnezeu şi la faptul că mântuirea este o accedere în lumină au existat mai multe controverse dar poate cea mai cunoscută a fost cea palamită care a avut loc între Sfântul Grigorie Palama şi Varlaam din Calabria în secolul al XIV-lea. Disputa s-a centrat foarte mult în jurul ideii dacă lumina lui Dumnezeu este creată sau necreată? Sfântul Grigorie Palama a susținut că lumina lui Dumnezeu este necreată şi ea mai poate fii denumită şi energiile lui Dumnezeu. Jean Meyendorf, *St Grégoire Palamas et la mystique orthodoxe* (Athens: Ekdoseis "Akritas," 1983).

[90] Iluminismul a fost o doctrină de la începuturile modernității care ne spune că iluminarea este o stare care nu neapărat este religioasă ci este şi o stare filosofică. Iluminismul a fost din acest punct de vedere conceput ca şi rațiune. Ernst Cassirer, *The Philosophy of the Enlightenment,* Princeton University Press 1992.

vedere ceea ce am putea spune cât se poate de mult o realitate care ține de sensul ultim al ființării omului. Starea de unire cu Dumnezeu este o stare de contemplație şi de rugăciune profundă. Se ştiu de mai mulți părinți înduhovniciți că atunci când ajung la starea de unire cu Dumnezeu ei trec dincolo de lumea aceasta şi ajung în fața lui Dumnezeu. Unirea cu Dumnezeu şi mântuirea sunt cât se poate de mult două noțiuni care nu pot fii desprinse una de alta. Unirea cu Dumnezeu este o stare care defineşte conceptul de sfințenie în ortodoxie. Ortodoxia este din acest punct de vedere o stare care ne duce foarte mult în spre starea finală de comuniune şi de iubire cu Dumnezeu. Mântuirea ca şi unire cu Dumnezeu este firescul lucrurilor sau ceea ce a fost omul chemat să fie şi mai bine spus tot ceea ce ține de existența lui Dumnezeu. *„*Un frate l-a întrebat pe un bătrân, zicând:

-Părinte, umblu la bătrâni şi ei îmi vorbesc de mântuirea sufletului meu şi nimic nu pricep din cuvintele lor! Ce să fac? Oare să nu merg să mai întreb, de vreme ce nu fac nimic şi sunt cu totul în necurăţie?". Şi avea bătrânul două vase goale şi i-a zis:

- Mergi de adu un vas din acelea şi toarnă untdelemn şi, clătinându-l, varsă-l şi pune-l la loc!. Dacă a făcut aşa de două ori, i-a zis:

- Adu-le pe amândouă acum şi vezi care este mai curat!. I-a răspuns fratele:

-Mai curat este cel în care am turnat u*ntdelemn. I-a zis bătrânul:*

-Aşa este şi sufletul! Chiar dacă nu va ține minte nimic din cele ce întreabă, tot mai mult se curăţeşte decât cel ce nu întreabă nimic."[91]

După cu*m am spus, ortodoxia a conceput mântuirea foarte mult în termeni care i-am expus până acum. Este bine să vedem din acest punct de vedere care este stadiul şi gradul de cuprindere al mântuirii din punct de vedere ortodox. Ortodoxia v-a fii astfel pentru totdeauna o credință a mântuirii în ciuda faptului că unii o găsesc cât se poate de mult neactuală şi demodată.*

CAPITOLUL AL V-LEA

ACȚIUNILE NECESARE PENTRU MÂNTUIRE ÎN ORTODOXIE

„Remuşcarea față de faptele de ruşine este mântuirea vieții. Remuşcarea poate constitui în anumite momente o forță de orientare a vieții."

Democrit

Când vine vorba despre mântuirea noastră este bine să ştim că nu putem fii ignoranți. Ignoranța este din acest punct de vedere un păcat şi ea nu ne poate ajuta în procesul mântuirii. Sunt mai mulți care consideră că pentru a ne mântui nu trebuie să ne folosim şi mintea. Din acest punct de vedere există două extreme ale mântuirii: prima este a fii ignoranți în ceea ce priveşte mântuirea noastră, a nu ne interesa, a nu studia şi a nu face nevoință în acest sens, şi a doua este după cum i-am enunțat deja pe gnostici a crede că mântuirea constă numai în intelect şi în cunoaştere şi în nimic altceva. Aceste extreme sunt cât se poate de bine să le ştim. Când ne ridicăm problema sau chestiunea mântuirii nu putem fii ignorați fiindcă dacă suntem ignoranți riscăm să ne pierdem propria mântuire. Din acest punct de vedere Biserica Creştin Ortodoxă ne cere să ne folosim mintea. Atunci când omul îşi ridică sincer şi onest problema mântuirii el v-a ajunge să studieze religiile, istoria religiilor şi în cele din urmă v-a ajunge la creştinism. Studiind istoria creştinismului omul v-a ajunge La concluzia ortodoxiei care este credința pe care o avem moştenită de la sfinții părinți şi de la sinoadele ecumenice. De mai multe ori însă ortodoxia este respingătoare ca şi conținut şi ca şi fond extern omului contemporan sau omului modern acesta fiindcă acest om găseşte arhaice ritualurile şi slujbele creştin ortodoxe care se bazează pe forme fixe şi de mai multe ori expresii seculare. Ortodoxia însă are farmecul ei şi ea este o credință care se adresează cel mai profund sufletului şi lăuntrului omului.[92] Frumusețea ortodoxiei este din acest punct de vedere discretă şi ea se manifestă prin texte şi imnuri antice care descântă auzul, o filosofie a balanței care face ca alte religii

[91] http://www.roportal.ro/discutii/topic/96802-pilde-crestine/page-5.

[92] Placide Deseille, *Nostalgia ortodoxiei* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1995).

să o invidieze şi mai ales prin tradiția pe care o are şi care se manifestă prin diferite procesiuni şi slujbe bisericeşti. Nu din întâmplare atunci când țarul Vladimir al Rusiei a voit să se creştinizeze a trimis soli la Roma şi la Constantinopol şi a voit să afle unde este mai frumos. După ce au stat la o slujbă la vechea catedrală ortodoxă de la Constantinopol Sfânta Sofia, din Istambul solii țarului au spus că în timpul slujbelor nu au ştiu dacă se află în cer sau pe pământ. Acest lucru a făcut ca Rusia să se încreştineze şi să accepte ortodoxia ca şi singura lor credință. Pe bune dreptate poporul rus a făcut o alegere adevărată. Acest lucru s-a văzut ulterior şi în istoria lor prin mai mulți sfinți pe care i-a dat Rusia lumii.

Din acest punct de vedere au fost mai mulți care nu au ajuns la ortodoxie prin experiența tradițională pe care o au cei care sunt născuți în țările ortodoxe ci sunt mai mulți care au ajuns la ortodoxie prin studiu şi investigație academică mai în ales în țările occidentale în care nu se practică şi nici nu se cunoaşte ortodoxia. Mintea occidentală a fost ortodoxă în sens inițial dar mai apoi ea s-a abătut la mai multe curente care au fost străine de creştinismul primordial pe care îl avem de la Domnul Iisus Hristos. S-a spus din acest punct de vedere că în timp ce occidentul catolic şi protestant intra în epoca iluminismului, în orientul ortodox se elabora filocalia una dintre cele mai frumoase colecții de scrieri ale sfinților părinți ai ortodoxei. Nu orientul ortodox a ieşit prin urmare din cadrele posibilității mântuirii date de Domnul Iisus Hristos ci occidentul catolic şi protestant. Faptul de a fii ortodox nu mântuieşte în mod automat însă trebuie să ştim foarte bine că nu putem găsii mântuirea afară de tradiție. Ortodoxia are o bogată tradiție care a dat foarte mulți sfinți, asceți şi nevoitori lumii. Bazați pe această tradiție putem afirma veridicitatea ortodoxiei. S-a spus că în sine, în interiorul său profund omul este ortodox şi sufletul său tânjeşte la ortodoxie. Aceasta fiindcă ortodoxia este credința care îi oferă omului o stare de echilibru sau balanța de care are nevoie pentru a duce o viață cumpătată şi care îl cele din urmă obține de la Dumnezeu mântuirea. Sunt foarte mulți care nu văd necesitatea ortodoxiei şi din acest punct de vedere ei rămân în ignoranță.[93] Probabil că una dintre cele mai potrivite analogii pe care o putem oferii ortodoxiei este foarte mult cumpătarea sau capacitatea de a nu exagera. Din cele mai vechi timpuri ale istoriei omul a avut tendința de a exagera, de a merge în extreme. Acest lucru s-a dovedit a fii rău şi fără să aducă beneficii omului. Pentru a ajunge la sfințenie marii sfinți părinți ai trecutului au ajuns la concluzia că sfințenia se dobândeşte în cumpătare sau în balanță. Acest lucru însă a fost de mai multe ori contestat. Ortodoxia este pentru mai mulți din zilele şi vremurile noastre un mesaj arhaic care cel mai bine spus vine din trecut şi probabil a fost actual şi bun numai pentru evul mediu şi oamenii medievali. Ceea ce învățăm de la ortodoxie este că ea are funcția de a îl mântui pe om şi nu are funcția de a crea mai multe avansări tehnice şi materiale la care aspiră omul în zilele noastre. Din acest punct de vedere sunt foarte mulți care renunță la ortodoxie în favoarea a mai multor alte beneficii ale lumii şi ale epocii în care trăim.

Ortodoxia a fost elaborată într-o epocă sau un timp al istoriei în care lumea nu folosea telefoane celular, internet, conecții la satelit pentru transmisii radio sau de televiziune, fiindcă toate aceste lucruri nu au fost descoperite pe vremea sfinților părinți ai trecutului. Acest lucru însă nu scade cu nimic capacitatea omului de a avansa din punct de vedere sufletesc şi religios. Când omul află de ortodoxie şi deschide scrierile sfinților părinți el nu citeşte despre fabrici şi roboți ci despre metode de rugăciune, forme de nevoință sau care sunt şansele la mântuire ale celor care se pocăiesc. Sunt foarte mulți care cred că din acest punct de vedere mesajul pe care îl aduce ortodoxia este neactual şi învechit. Să ne aducem aminte că şi cel rău îi spunea Evei în grădina raiului că poruncile lui Dumnezeu sunt nedrepte şi învechite. Este adevărat că ortodoxia nu oferă multe răspunsuri la cercetările astronomice sau la alte preocupări actuale ale omului, dar aceasta nu înseamnă că ortodoxia nu îl poate duce pe om la mântuire. De fapt, acesta este rolul sau funcția ortodoxiei de a îl mântui pe om. Ortodoxia ne mai spune că mântuirea nu este o fază a progresului sau a evoluției umane în care acesta v-a ajunge să facă o lume în care nu v-a mai exista durere, suferință sau moarte. Mai recent au existat mai multe teorii în unele mari laboratoare ale lumii care susțineau că dacă se poate clona un om ştiința v-a putea să ajungă la o înviere a morților în mod artificial. Această înviere înseamnă a lua un ADN-ul celui mort şi a îl clona. În acest mod, cel mort este readus la viață. Astfel de scenarii sunt foarte mult străine şi departe de ortodoxie. Aceasta fiindcă ştiința încearcă să îl înlocuiască pe Dumnezeu. De cele mai multe ori marii savanți de la institute de cercetare şi din mai multe mari laboratoare ale lumii nu văd descoperirile lor sau invențiile lor ca şi un ajutor al lui Dumnezeu. Din

[93] Petroniu Tănase, *Chemaerea sfintei ortodoxii* (Editura bizantină: Bucureşti, 2006).

acest punct de vedere marii savanți ajung să idolatrizeze știința și posibilitățile pe care ea le deschide omului. Știința este un lucru pe care Dumnezeu l-a lăsat în spre beneficiul omului, dar sunt foarte mulți savanți care cred că dacă știința v-a avansa sau mai bine spus v-a evolua nu v-a mai fii nevoie de religie și nici de Dumnezeu. Teoriile evoluționiste care îl au ca și întemeietor pe Charles Darwin susțin că Dumnezeu și credința în Dumnezeu este doar o etapă din evoluția umanității sau a omenirii. Ne putem da seama că aceste concepte sunt extrem de străine de ortodoxie și de acea este bine să fim ancorați în tradiția ortodoxiei.

Din acest punct de vedere ortodoxia ne pune în vedere conceptul de mântuire ca și tradiție. În ortodoxie mântuirea este o tradiție pe care am primit-o de la sfinții părinți care au fost înaintații noștri. Totuși, ortodoxia ne spune că sunt foarte mulți care se pierd de la credință și de la ortodoxie din ignoranță și de ce să nu spunem din lucrarea celui rău și a diavolului. Lumea de azi privește cât se poate de trunchiat dogmele ortodoxe care îi pot aduce mântuirea omului. Aceasta fiindcă omul contemporan are o concepție cât se poate de mult împrăștiată și incoerentă asupra credinței în Dumnezeu și a religiei. De ce este așa? Fiindcă omul din zilele noastre nu este interesant prea mult de tradiție, de religie și de credință ci cât se poate de mult de profitul și de câștigul imediat. Aceste concepții după cum am spus afectează și influențează mântuirea omului. O pildă sau mai bine spus o întâmplare din trecut ne spune că în pustie era un monah extrem de avansat care ajunsese la un stadiu superior de viață duhovnicească și de sfințenie. El a fost pus la un moment dat la încercare de un apropiat al său care a venit și i-a spus:

- Eu știu despre tine că tu ești un mincinos.
- Da, așa este a răspuns monahul, deși el știa că nu este mincinos.
- Eu știu despre tine că tu ești un mare desfrânat.
- Da așa este a răspuns monahul deși el știa că nu este desfrânat.
- La fel de bine eu mai știu despre tine că tu ești un mare lacom și toată ziua numai la mâncare te gândești.
- Da așa este, a răspuns monahul deși el știa că nu este lacom și doar vroia să își exerciteze smerenia și răbdarea.
- Ei eu mai știu despre tine că tu ești și un hoț, că mai furi lucruri.
- Da așa este, a răspuns monahul deși știa că el nu este hoț.
- La fel de bine tu ești și un eretic și un apostat.
- Ei asta nu sunt a răspuns monahul. Te rog să pleci de la mine

Care este morala acestei întâmplări? Morala este că monahul s-a smerit pe sine pentru a nu se mândrii în fața lui Dumnezeu și a își pierde mântuirea. Dar el a fost conștient că deși omul poate face mai multe păcate el nu trebuie să renunțe la credința sa ortodoxă. Sunt mulți în zilele noastre care se vând pentru bani și își vând chiar și credința. În istoria Balcanilor și mai ales a poporului din regiunea carpatică, a existat un domnitor ardelean pe care îl chema Constantin Brâncoveanu. Constantin Brâncoveanu se știe că a fost creștin ortodox. El a trăit însă pe vremea când islamul era o religie care cucerea noi și noi adepți. Cucerit de puterea otomană, Constantin Brâncoveanu a avut un statut de independență față de puterea politică de la Istambul. Se știe însă de fanatismul a mai multor sultani de la Istambul. Luat prizonier din cauza a mai multor suspiciuni, lui Constantin Brâncoveanu i s-a cerut să renunțe la credința creștin ortodoxă și să treacă la musulmani. Domnitorul a respins acest lucru și ca și atare a fost omorât prin tăierea capului. Dimpreună cu el au fost executați și cei patru copii ai săi. Poate am trecut prea ușor peste martiriul lui Constantin Brâncoveanu. El a fost un om și nu orice om fiindcă a fost domnitor și rege, care a considerat că a își da viața pentru ortodoxie este un lucru bun. Exemplul său nu poate să nu ridice mai multe semne de întrebare în inimile noastre. Ce om și-ar da viața pentru o credință și o religie? Constantin Brâncoveanu a considerat că merită să își dea viața pentru ortodoxie. Lui i s-a promis că dacă v-a renunța la ortodoxie i se vor oferii foarte multe bunuri materiale și mai multe beneficii pentru regatul său.[94]

După cum am spus, până în secolul al IV-lea umanitatea nu a simțit nevoia de a elabora dogma sau învățătura creștin ortodoxă. Timp de mai bine de 300 de ani, creștinismul a rămas doar simplu ca și creștinism. Din secolul al IV-lea s-a spus de mai multe ori că Biserica a intrat într-o nouă perioadă. Această perioadă este din acest punct de vedere

[94] Razăvan Theodorescu, *Constantin Brâncoveanu între casa cărților și Ievropa* (Editura Rao: București, 2006).

ceea ce am putea spune perioada elaborării ortodoxiei. Ortodoxia a fost astfel ceea ce am putea denumii credința în Dumnezeu ca şi o formă de mântuire a omului. Omul se mântuieşte în ortodoxie fiindcă acesta este modul pe care l-a rânduit Dumnezeu. Evident, credem că cei care contestă ortodoxia îl contestă chiar pe Dumnezeu. Soteriologia creştină este foarte mult cuprinsă sau se sumarizează în ortodoxie. Istoric această sumarizare s-a făcut odată pentru totdeauna în crezul niceo-constantinopolitan care arată că din acest punct de vedere tot ceea ce trebuie un om să facă pentru a se mântui este să afirme credința după cum este ea mărturisită în crezul de la Nicea şi de la Constantinopol. Evident putem vedea că nu toți mărturisesc această credință şi din acest punct de vedere şansele acestora se micşorează pentru a se mântui. Mântuirea este din acest punct de vedere o problemă de religie şi care ține foarte mult de viața religiei şi a credinței. Credința este din acest punct de vedere un act care nu are loc haotic şi iresponsabil. Sfinții părinți care au fost oameni iluminați de Dumnezeu au susținut că credința trebuie elaborată odată pentru totdeauna. Dumnezeu ne lasă libertatea ca noi să putem să ne emitem părerea despre credință şi probabil şi din această cauză sunt atât de multe credințe şi religii pe pământ. Diferența dintre credința noastră şi credința în Dumnezeu a sfinților părinți este că aceasta le-a fost lor descoperită de chiar Dumnezeu. După cum am spus, deşi Dumnezeu a dat tuturor posibilitatea de a ă îşi exprima actul liber al credinței, sunt foarte puțini cei care cred ca şi sfinții părinți. Dovada sfinților părinți este cât se poate de evidentă în acest sens.

Ortodoxia s-a impus peste timp şi peste secole nu fiindcă a fost o credință extrem de bine concepută intelectual ci fiindcă ea a fost exprimată de sfinți şi de trăirea sfinților. În fața călugărilor, a sfinților, a ierarhilor şi a patriarhilor trecutului care s-au nevoit, au trăit, au crescut şi au iubit ortodoxia este greu să ne mai opunem. Sute de patriarhi ortodocşi au trăit viața lor ca şi o jertfă adusă credinței ortodoxe. S-a spus de mai mulți că ortodoxia este de fapt o credință grecească. Acest lucru este însă din mai multe puncte de vedere negat de sfinții părinții fiindcă există o traducere slavonă a ortodoxiei care nu are nimic de a face cu termenul grecesc. Popoarele slavone nu se numesc pe sine popoare ortodoxe şi popoare pravoslavnice. Ortodoxia şi pravoslavismul slav este din acest punct de vedere un lucru cât se poate de identic cu ortodoxia. Unii sfinți părinți au mărturisit că atunci când Dumnezeu l-a creat pe om, Dumnezeu i-a cerut într-un anume fel omului să fie ortodox, adică să fie un om cumpătat, un om cu echilibru sau un om cu un puternic simț al balanței. Această chemare la ortodoxie pe care Dumnezeu a făcut-o primilor oameni s-a bazat pe porunca pe care a dat-o Dumnezeu în rai: „din toți pomii raiului să mănânci dar din pomul cunoştinței binelui şi a răului să nu mănânci fiindcă în ziua în care vei mânca vei murii negreşit." Geneză 2, 16-17. Acest verset a fost interpretat de mai multe ori în mai multe feluri în creştinism şi chiar în mai multe mari religii ale lumii. În acest verset Dumnezeu nu a folosit termenul de ortodox dar ceea ce putem deduce este că Dumnezeu i-a cerut primului om să fie ortodox, să fie cumpătat sau mai bine spus să fie cât se poate de mult echilibrat. S-a mai spus din acest punct de vedere că ortodoxia este echilibru sau ea este o religie a echilibrului.[95]

S-a mai spus în acest sens că este o imposibilitate ceea ce cere ortodoxia ca într-o lume a suferinței şi a morții omul să fie echilibrat şi să evite extremele. Ortodoxia este din principiu o credință care este menită să nu ducă lucrurile la extrem. În ceruri sfinții părinți ne spun că diavolii au dus lucrurile la extrem dorind să i-a locul lui Dumnezeu care le-a dat viață. În loc de recunoştință şi gratitudine sfinții părinți ne spun că diavolii au voit moartea lui Dumnezeu. Poate din acest motiv toate concepțiile şi toate gândurile care vorbesc despre moartea lui Dumnezeu sunt de inspirație diavolească. Ortodoxia prin urmare a apărut mai înainte de creația lumii noastre. Dacă în ceruri îngerii ar fii avut ortodoxia probabil că nici unul dintre ei nu s-ar fii întors de la Dumnezeu. „Ceata apostolilor nu s-a micşorat când Iuda a căzut dintre ei, nici strălucirea cinului îngeresc nu s-a întunecat când satana împreună cu îngerii care i s-au supus au căzut. Aşa cum din rândul îngerilor trebuia să apară diavolul, dar prin căderea Luceafărului de dimineață şi a adepților lui, ceilalți îngeri s-au aprins şi mai tare de flacăra iubirii de Dumnezeu şi au strălucit pe cer şi mai aprins, la fel şi potrivnicii lui Dumnezeu au apărut din rândul poporului rus, dar căderea lor a vădit şi mai tare sfințenia Rusiei şi a proslăvit-o şi în ceruri, şi în toată lumea de sub cer."[96] Acest citat este puțin desprins din context dar el vine să ne spună că credința noastră ortodoxă este un lucru care vine de la Dumnezeu din ceruri şi este bine să ştim acest lucru şi să ne

[95] Sorin Ioan Usca, *Facerea. Vechiul Testament în tâlcuirea sfinților părinți* (Editura Cristiana: Bucureşti, 2008).
[96] Ioan Maximovici, *Predici şi îndrumări duhovniceşti* (Apologeticum, 2006), p. 39.

dăm seama de măreţia şi cinstea la care ne cheamă Dumnezeu. Dar trebuie să precizăm că ortodoxia nu este fundamentalistă şi nici nu susţine fundamentalismul. Sunt foarte multe opinii care susţin că sfinţii părinţi au fost fanatici şi funamentalişti şi din acest punct de vedere ei nu pot fii crezuţi ca fiind de încredere sau probe solide pentru a adopta credinţa ortodoxă. Acest lucru se datorează în special faptului că omul contemporan sau omul modern este din mai multe puncte de vedere un om stăpânit de mândrie şi de orgoliu. Mândria şi orgoliul îl separă pe om de Dumnezeu. Omul modern de cele mai multe ori vede evoluţia sau avansarea lui ca şi o realizare a s-a proprie. Din acest punct de vedere deşi dacă omul v-a fii capabil să realizeze o cultură şi o civilizaţie extrem de avansată, el v-a fii în cele din urmă fără nici un beneficiu dacă îşi atribuie toate meritele sale numai sieşi. Un astfel de caz celebru de mândrie şi de orgoliu uman îl avem din timpul fostei Uniuni Sovietice. Se ştie că marii ideologi ai Uniunii Sovietice au fost oameni fără de credinţă şi de cele mai multe ori atei. O povestire mai puţin cunoscută ne spune că la o întrunire sovietică un ideolog marxist a ţinut o prelegere în care el demonstra că nu există Dumnezeu. Cum a demonstrat el acest lucru? De la o tribună înaltă în care se ţineau mai toate discursurile sovietice el a spus:

- Dragi tovarăşi, dacă Dumnezeu există El ar trebui să mă fulgere chiar în acest moment.

Ideologul sovietic, a stat câteva momente în tăcere. Nu s-a întâmplat nimic. Apoi ideologul sovietic a continuat discursul său:

- Vedeţi tovarăşi, dacă Dumnezeu nu m-a fulgerat în acest moment înseamnă că El nu există.

Care este răspunsul ortodox la această întâmplare care aparent Îl pune pe Dumnezeu în inferioritate? Noul Testament ne dă mărturie că atunci când în pustia Carantanei, Domnul Iisus Hristos a fost ispitit de cel rău, acesta l-a dus pe acoperişul templului de la Ierusalim care era destul de înalt şi i-a spus: dacă tu eşti fiul lui Dumnezeu, aruncă-te de pe templu fiindcă scris este că Dumnezeu îşi v-a trimite pe îngerii Săi ca nu cumva să îţi loveşti călcâiul Tău de piatră. Ştim că Domnul Iisus Hristos a răspuns celui rău că nu este bine să ispiteşti pe Domnul Dumnezeu Tău. Ce deducem din acest lucru? Deducem că ideologul sovietic a voit să îl ispitească pe Dumnezeu l-a fel cum a făcut-o diavolul cu Domnul Iisus Hristos. Este din bine acest punct de vedere să ştim că din moment ce suntem făpturi ale lui Dumnezeu nu avem nici un drept sau nu putem să Îl condiţionăm pe Dumnezeu să ne asculte comenzile. Cei care ajung să comande lui Dumnezeu sunt de fapt oameni fără de Dumnezeu. Toate aceste lucruri ne duc la o concluzie fundamentală că ortodoxia este o credinţă care este inspirată sau ea ne vine de la Dumnezeu. Au fost mai multe cazuri care au negat acest lucru dar trecutul a dat dovezi cât se poate de zdrobitoare în acest sens. Se ştie că la primul sinod ecumenic din anul 325 Arie a fost cel care a încercat să conteste adevărul de credinţă al ortodoxei. Arie susţinea că nu poate ca toate cele trei persoane care există în Dumnezeu să fie egale. În acest sens el susţinea că Domnul Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu nu este egal cu Dumnezeu Tatăl ci El este mai mult o creaţie a lui Dumnezeu Tatăl. Prin urmare, Domnul Iisus Hristos nu era Dumnezeu. Se ştie că atunci Sfântul Spiridon al Trimitundei a făcut o minune. El a luat o cărămidă pe care a ţinut-o în mănă în faţa lui Arie. Apa din care a fost amestecat lutul pentru cărămidă s-a vărsat pe podea, focul cu care a fost arsă cărămida s-a ridicat în sus şi pământul din care a fost făcută cărămida a rămas în mâna Sfântului Spiridon. În acest mod, Sfântul Spiridon a arătat că în acelaşi mod în care cărămida este compusă din apă, foc şi pământ, tot aşa şi în Dumnezeu sunt trei persoane: Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt.

În aceste rânduri nu am vorbit foarte mult despre faptul că ortodoxia este o credinţă triadologică şi a mărturisii o credinţă treimică este foarte mult un lucru care duce la mântuirea omului. Ortodoxia este o credinţă triadologică care nu mărturiseşte trei Dumnezei ci un Dumnezeu întreit în persoane. La fel cum umanitatea este formată dintr-o singură natură umană, care este cuprinsă în mai multe persoane, şi Dumnezeu este cuprins în Sine din trei persoane. Ortodoxia a susţinut că trebuie să ştim că Treimea de persoane a lui Dumnezeu nu este în nici un caz politeismul păgân care susţinea existenţa mai multor dumnezei. Persoanele din Dumnezeu nu creează trei dumnezei ci un singur Dumnezeu doar că în Dumnezeu legile omeneşti nu se aplică la fel. Familia a fost văzută din acest punct de vedere ca şi o analogie sau ca şi un chip al lui Dumnezeu. La fel ca şi în Dumnezeu, familia este alcătuită din trei mari principii: tată, mamă, copil.[97] Ortodoxia este prin excelenţă o credinţă triadologică şi acest lucru este cât se poate de mult mărturisit de mai

---

[97] Ioan Ică Jr. *Mystagogia Trinitatis. Probleme ale teologiei trinitare patristice şi moderne cu referire specială la triadologia Sfântului Maxim Mărturisitorul* **(Editura Deisis: Sibiu, 1998).**

toate catehismele sau învăţăturile creştin ortodoxe. O povestire creştin ortodoxă care face mai pe înţeles credinţa ortodoxiei într-un singur Dumnezeu întreit în persoane ne vine din înţelepciunea populară. Se spune că într-un sat a venit un preot nou cu foarte multă evlavie la Dumnezeu. Acest preot a ţinut mai multe predici înalte care din mai multe puncte de vedere nu erau pe capacitatea de înţelegere deplină a sătenilor. Unele dintre aceste predici au fost foarte mult legate de Dumnezeu ca şi Sfânta Treime. Într-o zii obişnuită un sătean l-a văzut pe preot că avea un drum prin sat şi l-a salutat:

- Domne ajută părinte.
- Doamne ajută, a răspuns preotul.
- Părinte, mă iertaţi, la Biserică ne tot vorbiţi de faptul că Dumnezeu este Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt. Cum puteţi numii trei persoane într-un singur Dumnezeu? Mie mi se pare că dacă vorbiţi de trei persoane vorbiţi de trei dumnezei.
- Fiule, mă bucur că întrebi despre acest lucru. Ca să îţi răspund mă voi folosii de un exemplu. Vezi soarele care luminează deasupra capetelor noastre?
- Da, a răspuns săteanul fiindcă era o zii frumoasă de vară cu cer senin.
- Ei vezi uite soarele este format de corpul sau substanţa planetei. Acesta ar fii primul element al soarelui.
- Da acest lucru l-am făcut şi noi la şcoală.
- Apoi soarele mai ar raze care sunt lumina care iasă din el. Lumina ar fii al doilea element pe care îl emite soarele.
- Da, se spune că lumina este formată din fotoni.
- Aşa este. În cele din urmăm soarele mai emite căldură. Acesta este al treilea element major care face parte din compoziţia soarelui. Prin urmare soarele are: materie, lumină şi căldură. La fel şi Dumnezeu deşi este unul este compus din Tatăl, Fiul şi Duhul Sânt.
- Părinte vă mulţumesc mult pentru explicaţia pe care mi-aţi dat-o. Îndoielile mele de credinţă s-au risipit acum. Mi-a fost foarte greu să înţeleg cum Biserica Ortodoxă spune că deşi există un Dumnezeu el este întreit în persoane.

Această întâmplare am enunţat-o mai sus pentru a demonstra şi a arăta că credinţa ortodoxă nu este împotriva investigaţiei religioase. Credinţa ortodoxă din acest punct de vedere nu susţine că trebuie să aderăm la dogme şi doctrine fără se ne folosim capacitatea de judecată sau de a raţiona. Adevărul triadologic al ortodoxiei este însă unul fundamental şi este din mai multe puncte de vedere esenţa credinţei ortodoxe. Nu putem crede oricum şi nu putem crede orice. Credem ceea ce ne-a descoperit Dumnezeu. Dumnezeu a descoperit credinţa ortodoxă de mai multe ori sfinţilor părinţi. Sfinţii părinţi s-au nevoit, au făcut asceză, au postit şi s-au rugat prin pustiile lumii şi prin crăpăturile pământului pentru credinţa ortodoxă. Unii au spus despre ei că nu au fost în toate minţile dar să nu uităm că primul despre care lumea a spus că nu este în toate minţile a fost însuşi Domnul Iisus Hristos. Când Domnul Isus Hristos a scos afară pe comercianţii şi vânzătorii de la din Ierusalim care luau bani cu camătă, au fost mai mulţi care au spus că şi-a ieşit din minţi. De fapt acest lucru i-a scandalizat şi pe farisei şi saducheii acelor zile care erau mai marii poporului şi care susţineau că ceea ce făceau ei este bine: a face comerţ pe baza rugăciunilor şi a slujbelor.

În rândurile care vom urma vom vorbii despre ceea ce trebuie să facă om*ul concret în ortodoxie pentru a se mântui. Sunt mai multe lucruri pe care cineva trebuie să le facă pentru a se mântui şi este bine să ştim acest lucru. După cum am spus, mântuirea nu este numai o aderenţă formală la o anumită învăţătură ortodoxă ci ea presupune acţiuni care să fie în conformitate cu învăţătura ortodoxă.*[98] Prin urmare în rândurile care vor urma vom vorbii mai pe larg de ceea ce trebuie să facă sau de care sunt acţiunile şi faptele pe care trebuie să le facă omul pentru a se mântui. Aceste fapte şi acţiuni după cum am arătat mai sus nu sunt în toate religiile la fel şi diferă foarte mult de la crez religios la crez religios. În acest capitol nu vom vorbii despre ceea ce cred mai multe religii despre faptele care duc la mântuire ci ne vom rezuma numai la ceea ce crede ortodoxia despre faptele care ne duc la mântuire. După cum am spus,

---
[98] Agapie Criteanul, *Mântuirea păcătoşilor* (Bucureşti, 1893).

ortodoxia nu cere numai o aderență formală la ortodoxie ci cere mai multe fapte şi acțiuni care îl pot duce pe om la mântuire. Aceste fapte şi acțiuni sunt ascetice în esența lor şi au ca şi scop ca omul să ajungă în rai sau mai bine spus ca omul să se mântuiască. După cum am spus, mântuirea este o temă centrală a ortodoxiei şi face parte integrantă din studiul soteriologiei. Asceza şi nevoința ascetică este o caracteristică pe care ortodoxia o caracterizează ca fiind necesară mântuirii. *Ne vom argumenta rândurile care vor urma cu citate din sfinții părinți ai ortodoxiei. Sfinții părinți au fost cei care au studiat toată viața problema mântuirii şi unii au aşternut în scris opiniile lor şi ceea ce trebuie să facă omul pentru a se mântui. Aceste opinii ale sfinților părinți le vom lua şi analiza mai pe larg în rândurile care vor urma.*

În primul rând, ortodoxia face diferența dintre mântuirea subiectivă şi mântuirea obiectivă. Ce este această diferență? Mântuirea obiectivă a avut loc pe cruce şi a fost realizată de Domnul şi Mântuitorul Iisus Hristos. Domnul Iisus Hristos în acest sens ne-a o ferit posibilitatea de a ne mântui. Dar omul are libertatea de a primii sau nu mântuirea oferită de Domnul Iisus Hristos. Această libertate a omului de a accepta sau nu pe Domnul Iisus Hristos ca şi mântuitor duce la ceea ce ortodoxia a denumit mântuirea subiectivă. Începând de la Domnul Isus Hristos, omul are posibilitatea să se mântuiască însă omul nu trebuie să aibă doar o aderență nominală la ortodoxie, prin urmare el trebuie să facă fapte care să demonstreze sau mai bine spus să fie în conformitate cu acest lucru. În acest sens, la un nivel primar, pentru a se mântui, omul are nevoie de credință, nădejde sau speranță, fapte bune şi iubire de Dumnezeu şi de semeni. Vom vorbii mai amănunțit despre toate aceste lucruri mai în amănunt. Am spus că pentru a se mântui omul are nevoie de credință. Evident este vorba de credință în Dumnezeu. Ce este credința în Dumnezeu? Credința este nivelul primar în care omul afirmă că există în Dumnezeu. A spune că există Dumnezeu înseamnă a crede în Dumnezeu. La fel de bine a crede în Dumnezeu înseamnă a afirma existența lui Dumnezeu. Între credință şi existența lui Dumnezeu este o legătură strânsă. Prin credință prin urmare omul îşi manifestă faptul că este conştient de existența lui Dumnezeu. A nu crede în Dumnezeu înseamnă a afirma că nu există Dumnezeu şi acest lucru se numeşte ateism. Ateismul este modalitate prin care cineva respinge crezul sau credința în existența lui Dumnezeu. Însă în aceste rânduri nu vom vorbii despre ateism ci vom vorbii despre credința în Dumnezeu. Trebuie să spunem că relația dintre credință şi ateism este una fundamentală nimeni care spune că are credință în Dumnezeu nu poate fii în acelaşi timp ateu. Din acest punct de vedere este cât se poate de reprobabil ca ateii să se mântuiască fiindcă nu poate exista mântuire acolo unde nu există credință, acceptarea existenței lui Dumnezeu. La un nivel primar omul are nevoie de accepta existența lui Dumnezeu. Acest lucru îl face prin a afirma credința sa în Dumnezeu.[99]

„Un necredincios, care îndelungă vreme a fost un asupritor al creştinilor, trimise pe fiul său la unul din preoți, cu rugămintea să-l învețe religia creştină, ca apoi să-l boteze. Preotul, mirat, s-a dus la părintele copilului şi l-a întrebat:
-Cum, e adevărat că vrei să învăț pe copilul tău religia lui Hristos?
-„Da”, răspunse necredinciosul.
-Glumeşti? îl mai cercă preotul.
Dar el zise cu glas înmuiat de tristețe:
-Nu glumesc, ci doresc ca fiul meu să fie mai fericit ca mine”.[100]

Prin urmare putem vedea că în prima fază mântuirea se leagă de credință. Credința în sine nu mântuieşte dacă nu este legată de faptele bune şi de tot ceea ce ține de faptele bune. Prin credință noi recunoaştem că Dumnezeu există şi nu negăm acest lucru. Dar vedem că există foarte mulți oameni care neagă credința şi nu sunt pentru ea. Credința este din mai multe puncte un lucru nevăzut dar care ne leagă de sursa vieții şi a existenței care este Dumnezeu. Prin urmare, credința este un prim pas care îl facem în spre mântuire. Sunt mai multe forme de a ne manifesta credința în Dumnezeu şi aceste forme este bine să le ştim din acest punct de vedere. Formele de a ne manifesta credința în Dumnezeu sunt mai multe dar după cum am arătat din istorie în cele din urmă s-a elaborat credința ortodoxă care este foarte mult cea care susține ceea ce ține de dogma creştină. Ortodoxia ne spune că nu este destul să credem în Dumnezeu ci trebuie să

[99] Richard Swinburne, *The existence of God* (Clarendon Press, 2004).
[100] Lascarov Munteanu, *Cartea creştină de pilde* (Bucureşti, ediția a II-a).

credem în Dumnezeu într-un mod ortodox. Credința ortodoxă prin urmare este un proces mai amplu care după cum am spus vine din mai multe secvențe şi din mai mutre trăiri şi experiențe a lui Dumnezeu. La o credință totală sau deplină ajung numai sfinții lui Dumnezeu. Ce înțelegem prin credința sfinților şi cu ce este ea diferită de credința noastră? Această credință a sfinților este foarte mult ceea ce am putea spune o credință care are de a face cu încrederea deplină şi finală în Dumnezeu şi în bunătatea Sa. Credința ortodoxă este prin urmare o expresie ultimă a iubiri de Dumnezeu şi a faptului că omul este în căutarea lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere credința nu se vede dar ea este foarte mult ceea ce am putea spune o realitate a vieții în Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere Cel care este centrul credinței ortodoxe. Credința ortodoxă prin urmare recuoaşte un singur Dumnezeu. După cum am spus credința este un prim pas, dar un pas definitoriu în viața cu Dumnezeu. Din acest punct de vedere este bine să ştim că credința creştină este am putea spune un prim nivel sau un prim pas prin care ajungem la realitatea cunoaşterii sau a experimentării existenței lui Dumnezeu.

Devenim conştienți de existența lui Dumnezeu prin credință prin faptul că afirmăm credința în Dumnezeu. După cum am spus acesta este un prim pas şi este un pas care are o mare importanță. Istoria a cunoscut foarte mulți oameni care nu au avut nici un fel de credință în Dumnezeu. Aceşti oameni au susținut că din mai multe puncte de vedere credința este forate mult ceea ce am putea spune primul pas care îl facem spre Dumnezeu. Viața credinței creştin ortodoxe după cum am spus este o viață care Îl are în centru pe Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune că conține şi susține credința ortodoxă. Ortodoxia este din mai multe puncte de vedere o realitate a credinței. Noul Testament ne spune că „dacă am avea credință cât un grăunte de muştar am spune muntelui să ne mute şi el s-ar muta.” În acest sens se ştie că la rugăciunile Patriarhului Platon al Egiptului s-a mutat muntele Adar 600 de stadi până al apa Nilului.[101] Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi care este esența credinței creştin ortodoxe. Credința creştin ortodoxă este fără doar şi poate o credință care este cât se poate de esențială şi care ne spune de faptul că Dumnezeu există şi că nu trebuie să ne îndoim de acest lucru. Cea mai mare ispită a credinței este după cum am spus îndoiala şi sunt foarte mulți care se îndoiesc de Dumnezeu şi de existența lui. Îndoiala după cum am spus nu este identică sau nu este similară cu ateismul care înseamnă respingerea existenței lui Dumnezeu. Prin momente de necredință omul trece de mai multe ori dar acest lucru nu trebuie să ne fie un prilej de poticneală. Omul ajunge să creadă în Dumnezeu şi să fie în comuniune cu Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere centrul şi tot ceea ce ține de credința ortodoxă. Ortodoxia este foarte mult o sursă de credință şi o credință care cum am spus este rațională. Din acest punct de vedere credința nu este un lucru irațional ci este un lucru care ține foarte mult modul firesc şi natural al omului de a fii. Credința ortodoxă este temă a multe cărți, publicații şi reviste. Toate acestea ne spun că Dumnezeu este centrul a tot ceea ce există şi că nu putem să nu avem înştiințare de existența lui Dumnezeu.

După ce am vorbim de problema credinței este bine acum să vorbim despre problema speranței sau a nădejdii [ελπιδα]. Nădejdea este înştiințarea că chiar şi atunci când trecem prin momente grele sau limită nu trebuie să ne pierdem speranța sau nădejdea. De mai multe ori trecem prin greutăți şi nu mai ştim pe ce lume ne aflăm. În această situație foarte mulți dintre noi îşi pierd nădejdea în Dumnezeu. În momentele dificile sau grele ale vieții prin urmare nu trebuie să ne pierdem credința sau să deznădăjduim de Dumnezeu. Speranța sau nădejdea este prin urmare un lucru care ține foarte mult de modul în care ne raportăm la Dumnezeu. La Dumnezeu prin urmare trebuie să ne raportăm cu credință şi cu dragoste şi mai ales cu speranță. Probabil una dintre cele mai importante mărturii ale ortodoxiei despre speranță şi nădejdea ne-a venit din secolul al XX-lea din viața Sfântului Siluan Atonitul. Provenit dintr-o familie modestă şi fără de prea multă educație, sfântul Siluan s-a retras la muntele Athos unde a dus o luptă cu forțele sau puterile întunericului. De mai multe ori el avea impresia că a fost biruit. Stările pe care le avea sfântul Siluan [pe numele lui Simeon Simonivici] au dus la un punct culminant până într-o zii când totul părea pierdut şi el nu mai avea nici o putere să se lupte cu forțele întunericului. S-a făcut că era într-o zii în care a auzit clopotele mănăstirii că sunau de vecernie. El a plecat la vecernie şi îşi ascundea durea profundă a sufletului său. Atunci ne spunea biograful său l-a văzut în timpul vecerniei pe Domnul Iisus Hristos care i-a spus „ține-ți mintea în iad şi nu deznădăjdui.” Acesta a fost

[101] http://saccsiv.wordpress.com/2011/02/09/au-existat-sfinti-ce-au-mutat-la-propriu-muntii-din-loc-argintarul-ioan-si-muntele-adar-din-egipt.

un cuvânt de încurajare pe care Domnul Iisus Hristos i l-a spus Sfântului Siluan Atonitul prin care el a învăţat că Domnul Iisus Hristos are putere asupra iadului.

Ortodoxia este cea care consideră că este un păcat să deznădăjduim de mântuirea noastră. Ceea ce este cel mai dureros este că sunt mulţi care nici măcar nu sunt interesaţi sau nici nu îşi ridică cu seriozitatea problema mântuirii. Mântuirea este cea care ne face să fim mai aproape de sentimentul de speranţă. Lipsa de speranţă este un sentiment diabolic şi malefic. În viaţa socială acest lucru poate fii văzut de mai multe ori. Sunt regimuri care odată ce se instalează nu mai lasă nici un fel de speranţă. Lipsa de speranţă este din mai multe puncte de vedere un lucru rău. Aceasta se datorează faptului că de mai multe ori omul se simte pe sine cât se poate de mult fără nici un fel de perspective şi de orizonturi. Ni se pare că de multe ori totul este fără de nici un sens şi parcă nu mai avem nici un sens de a fii. Acestea sunt stări sunt induse omului de puterile malefice ale iadului. Este din acest punct de vedere adevărat că în iad nu mai există nici o speranţă dar şi aici Biserica ne spune că dacă cei vii fac rugăciuni pentru cei morţi aceste rugăciuni îi pot scoate pe oameni din iad şi din infern. Este bine să ştim din acest punct de vedere care sunt modalităţile prin care nu ne pierdem nădejdea. O poveste despre pierea nădejdii ne spune că în Constantinopol era un preot bătrân cu foarte multă credinţă şi evlavie. Acest preot ni se spune că obişnuia de mai multe ori să se îmbăieze într-un bazin din apropierea Constantinopolui, actualul Istambul. Aici a putut vedea de mai multe ori un tânăr care stătea şi plângea dar care era foarte politicos cu el şi îl ajuta să se îmbrace. Preotul l-a tot întrebat de ce tot plânge. Tânărul nu a răspuns, dar în cele din urmă a mărturisit că este un suflet care a fost eliberat din iad pentru a venii şi a vorbii cu el. Tânărul i-a spus că el a murit devreme şi că a făcut câteva păcate şi astfel a ajuns în iad. Când a fost întrebat de preot cu ce poate fii ajutat, tânărul a răspuns că ar avea nevoie să îi facă 40 de liturghii şi în acest mod sufletul lui se v-a mântui. Preotul a început să slujească liturghiile deşi era pensionat şi retras din slujire. După 20 de liturghii el a văzut că sufletul său era pe jumătate scos din flăcările iadului. După ce a terminat cele 40 de liturghii el a văzut că tânărul a fost scos deplin din flăcările iadului şi astfel s-a mântuit.[102]

Prin urmare, ştim că există mântuire şi în iad cel puţin până la a doua venire a Domnului Iisus Hristos. Referitor la a doua venire a Domnului Iisus Hristos mai multă lume deznădăjduieşte de acest lucru. Întârzierea aceasta însă este tot în spre avantajul nostru. Dacă Domnul Iisus Hristos ar fii venit mâine atunci ar fii puţine şanse ca sufletele care din nefericire au ajuns în iad să se mai mântuiască. Acest lucru ne face să credem că acest timp ne este dat nouă pentru a ne ruga pentru cei morţi şi astfel mai mulţi se vor mântui. Ni se spune în acest sens că dumnezeu ţine cont de rugăciunile viilor pentru cei morţi. Tot în această ordine de idei o altă lucrare a omului pentru mântuire este fără de nici o îndoială rugăciunea. Rugăciunea este din acest punct de vedere ceea ce ajută pe om să comunice cu Dumnezeu. După cum ştim nu sunt numai rugăciuni de cerere pe care le facem în faţa lui Dumnezeu şi sunt şi rugăciuni de mulţumire sau de preamărire a lui Dumnezeu. Prin urmare, rugăciunea este un termen şi un concept mai amplu şi vom stărui mai mult asupra lui. Rugăciunea este foarte mult ceea ce ne apropie de Dumnezeu şi dintr-un anume punct de vedere să comunicăm cu Dumnezeu. Prin urmare în rândurile care vor urma vom vorbii mai multe despre rugăciune şi ceea ce implică ea.

Mai mulţi părinţi contemporani ne spun că rugăciunea este foarte mult un dialog sau modul în care omul vorbeşte sau i se adresează lui Dumnezeu. Rugăciunea este prin urmare o acţiune care duce la mântuirea omului. Dumnezeu prin urmare îl duce pe om la mântuire şi realizarea finală a sinelui. Rugăciunea este prin urmare o metodă de a obţine mântuirea. Omul de mai multe ori trebuie să ajungă la mântuire şi acest lucru îl poate face prin rugăciune. Rugăciunea este foarte mult un lucru care după cum am spus poate contribui la mântuirea omului. Putem vedea că rugăciunea este un factor care participă de mai multe ori direct în viaţa omului. Viaţa omului este foarte mult ceea ce am putea spune că este începută de rugăciunile care se fac la botez şi mai apoi. La fel de bine rugăciuni se mai fac şi la moartea omului când el părăseşte această lume. Este bine să ştim toate aceste lucruri şi să fim cât se poate de mult conştienţi de ele. Rugăciunea este cea care ne ajută în acest sens să ne mântuim şi este din mai multe puncte de vedere ceea ce defineşte sensul şi expresia ultimă a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere

[102] Sursa exactă a acestei poveşti nu se ştie. Ea a fost colectată de arhimandritul Ilie Cleopa. A se vedea *Ne vorbeşte părintele Ilie Cleopa* (Editura Episcopiei Râmnicului, 1995).

ceea ce îl face pe om ca aceasta să se roage şi să fie mai aproape de Dumnezeu. Sfinții au fost cei care prin rugăciune stăruitoare au ajuns la mântuire. În trecut ştim foarte mult ceea ce am putea denumii faptul că rugăciunea nu rămâne fără de nici un răspuns. În viața fericitului Augustin ştim că în anii tinereții el s-a îndepărtat de la credința în Dumnezeu şi părea că el nu se v-a mai întoarce niciodată la credință. Ştim acest lucru fiindcă din mai multe punct de vedere mama s-a rugat în tot acest timp la Dumnezeu şi a făcut rugăciuni de mediere şi de mijlocire către Dumnezeu. În cele din urmă Fericitul Augustin avea să se întoarcă la credință. Acest lucru l-a făcut pe Sfântul Ambrozie să spună că „nu se putea să piară rodul atâtor rugăciuni." Rugăciunile sunt din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o modalitate prin care omul are o legătură cu Dumnezeu. Prin urmare este bine să ştim că rugăciunea este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o realitate care ține de lucrarea spirituală a omului. Rugăciunea ne duce în cele din urmă la ceea ce am putea spune sensul şi realitatea ultimă a vieții omului şi a existenței sale. „Un frate l-a întrebat pe un bătrân oarecare, zicând:

- Părinte, sunt doi frați si unul dintr-înşii şede cu tăcere în chilia sa şi posteşte, cu mare înfrânare, toata săptămâna şi mult lucru lucrează in toate zilele. Celalalt slujeşte bolnavilor în bolniță cu osârdie şi silință. Deci, al cărui lucru dintre aceşti doi frați este mai iubit şi mai primit de Dumnezeu? Răspuns-a bătrânul:

- Cel ce sade cu tăcere in chilia lui şi multă rugăciune face şi posteşte şase zile, dar nu are dragoste şi milostenie către frați, şi de s-ar spânzura de narile lui, nu poate să fie asemenea celui ce slujeşte bolnavilor."[103] Viața rugăciunii după cum am spus este definitorie pentru om şi pentru evoluția lui spirituală sau dincolo de toate ceea ce am putea spune pentru existența sa. Prin urmare, rugăciunea este un lucru care contribuie foarte mult la mântuirea noastră şi ea este ceea ce face ca noi să ajungem la Dumnezeu. Ne rugăm la Dumnezeu pentru a fii în comuniune cu El şi pentru a ne mântui. Rugăciunea este din acest punct de vedere ceea ce ține de existența şi de ființa lui Dumnezeu şi de tot ceea ce ne leagă de Dumnezeu. Rugăciunea este în orice caz ceea ce ne face să îl iubim pe Dumnezeu. Rugăciunea este din acest punct de vedere o stare existențială care defineşte conduita omului. Este interesant să ştim că mai toți sfinții au fost cât se poate de mult oameni care țineau de credință şi de viața credinței. Viața noastră este din acest punct de vedere o stare care ține de existența şi de ființa lui Dumnezeu. Sfinții s-au rugat la Dumnezeu şi din acest punct de vedere ei sunt cei care au ajuns la mântuire. Biserica ne-a spus că trebuie să ne rugăm pentru cei morți fiindcă rugăciunile noastre îi pot mântui. Mântuirea este cât se poate de mult ceea ce ține de sensul şi de realitatea finală a omului şi a vieții. Lumea de azi este din mai multe puncte de vedere o lume care nu ține la rugăciune şi al sensul ei. Din acest punct de vedere este cât se poate de mult evident că rugăciunea este o stare care duce în spre mântuire. O zii din viața omului dacă este trăită cu credință începe şi se termină cu rugăciune.[104]

Este bine să vedem din acest punct de vedere rugăciunea ca şi o metodă de a ne apropria de mântuire şi de a vedea mântuirea cât se poate de mult ca şi o stare care ține de capacitatea noastră de a ne ruga. Ne rugăm prin urmare pentru mântuirea noastră, a familiei noastre, a prietenilor şi a întregii lumi. Rugăciunea este din acest punct de vedere ceea ce ne apropie de Dumnezeu şi ceea ce ne facă să credem că mântuirea este posibilă. Au fost foarte mulți călugări, părinți duhovniceşti care prin rugăciune au fost cât se poate de mult mântuiți. Este interesant să ştim că ultima propoziție pe care a rostit-o Sfântul Ioan Hrisostom a fost o rugăciune: „mărire lui Dumnezeu pentru toate." Se cunoscut multe rugăciuni dar rugăciunea care este probabil cea mai populară este rugăciunea pe care Domnul Iisus Hristos a rostit-o pe muntele fericirilor: Tatăl nostru. Prin rugăciunea Tatăl nostru, noi i se adresăm lui Dumnezeu ca şi unui Tată. Dumnezeu nu mai este numai Dumnezeu ci El devine Tatăl nostru.

„La părintele Paisie Olaru venise o femeie să se spovedească. Ea l-a întrebat:

-Părinte, cum o fi cu mântuirea mea ? Eu nu ştiu multe rugăciuni pe de rost, pentru că nu am fost dată la şcoală şi nu ştiu să citesc.

Părintele a întrebat-o:

- Şi nu te rogi ?, la care ea a grăit:

- Mă rog, cum să nu mă rog.

[103] A se vedea viețile sfinților.

[104] Paul Evdokimov, *Rugăciunea în biserica de răsărit* (Editura Polirom: Iaşi, 1996).

- Şi cum te rogi ?.
- Uite cum mă rog. Atunci când mătur prin casă zic în mintea mea: "Doamne, curăţeşte sufletul meu, cum curăţ eu gunoiul din casă". Atunci când spăl rufe spun din nou: "Spală, Doamne, negreala păcatelor din inima mea, ca să fie frumoasă, aşa cum e o rufă curată şi spălată". Când fac orice alt lucru spun aceleaşi cuvinte".
Femeia l-a întrebat în final:
-Părinte, o fi bună rugăciunea asta ?, iar părintele Paisie i-a spus aşa:
-Numai aşa să te rogi toată viaţa de acum înainte !”[105]

În cele din urmă este bine să ştim care este sau ceea ce ne aduce la mântuire. Un alt lucru care poate să ne ajute în drumul nostru spre mântuire este iubirea de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de realitatea finală a existenţei şi a fiinţării omului. Omul nu este făcut pentru a îi fii frică de Dumnezeu ci omul este făcut pentru a îl iubii pe Dumnezeu. Noul Testament ne-a pus foarte mult acest lucru în vedere. Trebuie să îl iubim pe Dumnezeu şi să ajungem foarte mult la cunoaşterea Lui. Iubirea de Dumnezeu este din anume puncte de vedere esenţa mântuirii şi a vieţii. Iubirea de Dumnezeu este un lucru care a însufleţit pe foarte mulţi mari sfinţi ai ortodoxiei şi a creştinismului ortodox. Iubirea de Dumnezeu este probabil unul dintre cele mai sublime sentimente la care poate ajunge omul. Omul ajunge să Îl iubească pe Dumnezeu fiindcă Dumnezeu este Cel care l-a creat şi Cel care i-a dat viaţă. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere tot ceea ce poate fii mai frumos şi cel mai profund sentiment pe care îl poate avea omului. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere un sentiment care este prezent în mai multe religii dar sublimul ei este întâlnit cel mai mult în ortodoxie. S-a mai spus din acest punct de vedere că creştinismul ortodox este foarte mult „religia iubirii.” Dacă lumea de azi foloseşte mai mulţi termeni pentru iubire este bine să ştim că iubirea de Dumnezeu este cea mai profundă iubire la care poate ajunge omul. Omul ajunge să îl iubească pe Dumnezeu şi în acest fel el lucră la mântuirea lui. În acest sens, nu poate exista mântuire acolo unde nu este iubire de Dumnezeu. Îl iubim pe Dumnezeu şi din acest punct de vedere voim să ajungem să ne mântuim. Mântuirea este fără doar şi poate ceea ce ţine de sensul şi de expresia ultimă a iubirii de Dumnezeu. Viaţa de aici este din acest punct de vedere un început al iubirii de Dumnezeu. Această iubire de Dumnezeu v-a continua mai apoi în veacul care v-a venii şi care este pentru noi ceea ce ţine de sensul şi de expresia ultimă a nevoii lui Dumnezeu ne a ne realiza ca şi persoane umane. Iubirea de Dumnezeu este foarte mult ceea ce ţine de sensul şi de raţiunea de a fii a existenţei şi a vieţii omului.

Poate sfântul care l-a iubit pe Dumnezeu cel mai mult din toată istoria lumii a fost Sfântul Ioan Teologul. Sfântul Ioan Teologul a mai şi fost denumit „apostolul iubirii.” Sunt mulţi cei care îl iubesc pe Dumnezeu şi care ştiu că iubirea lor nu este în van. Cum să nu Îl iubim pe Dumnezeu din moment ce El ne-a făcut să existăm şi să fim? Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ţine foarte mult de sensul şi de expresia ultimă a credinţei şi a experienţei lui Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este cea care îl face pe om să ajungă la ceea ce am putea spune sensul şi finalitatea ultimă a credinţei şi a ascezei sale. De fapt, atunci când omul Îl iubeşte pe Dumnezeu el se autodepăşeşte şi devine din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune un om înduhovnicit. Nu poate exista iubire de Dumnezeu fără de anumite acte care să demonstreze această iubire. În ortodoxie iubirea de Dumnezeu devine un act ontologic sau mai bine spus un act cât se poate de mult fundamental al omului. Omul nu ajunge la ceea ce a putea spune la fanatism prin iubirea de Dumnezeu ci el foarte mult este cel care realizează sensul şi finalitatea existenţei şi a vieţii sale. Iubirea de Dumnezeu nu trebuie să fie fanatică şi fundamentalistă ci ea trebuie să fie naturală adică trebuie să fie ortodoxă. După cum am spus în strânsă legătură cu iubirea de Dumnezeu este pocăinţa sau metanoia. Prin pocăinţă ajungem foarte mult la ceea ce am putea spune sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii. În rândurile care vor urma vom vorbii de pocăinţă ca şi o faptă care îl poate duce pe om la mântuire.

Prin urmare ce este pocăinţa? Pocăinţa este starea de părere de rău pentru faptele rele pe care le-a făcut cineva în existenţa sa. Omul este o fiinţă care greşeşte şi din acest punct de vedere este bine să ştim că totuşi, Dumnezeu îl iartă sau mai bine este dispus să îl ierte pe om. Omul este iertat de Dumnezeu cu condiţia să se pocăiască sau mai bine spus să îi pară rău pentru păcatele săvârşite. Noţiunea de păcat se leagă foarte mult de noţiunea de pocăinţă [αμαρτια].

[105] Ioanichie Bălan, *Părintele Paisie Duhovnicul* (Iaşi, 1993).

Pocăința este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul întoarcerii a lui Dumnezeu şi a ne exprima disponibilitatea noastră de a pune sub voia lui Dumnezeu. Istoria ortodoxiei a cunoscut foarte mulți mari păcătoşi care prin pocăință au ajuns sfinți. Se ştie astfel de Maria Egipteanca. Maria Egipteanca a fost prostituată. Mergând pe un vas din Egipt în Palestina pentru a se închina la locul patimilor şi a mormântului Domnului Iisus Hristos, Maria Egipteanca a simțit o putere care nu o lăsa să intre şi ea să se închine ca şi ceilalți pelerini la locurile sfinte. Maria Egipteanca şi-a dat seama că acest lucru are loc de a face cu modul ei de viață desfrânat. În cele din urmă ea s-a pocăit şi s-a întors la Dumnezeu.[106] Este important să ştim că prin pocăință Maria Egipteanca s-a mântuit. Exemplul ei a rămas peste ani şi secole. Noi cei de azi credem că nu este necesară pocăința şi ea nu ni se potriveşte. În cele din urmă ştim că nici unul dintre noi este fără de păcat. Ştim astfel mai multe pilde şi parabole care ne spun că nici unul dintre noi nu suntem fără de păcat. Prin urmare pocăința nu mântuieşte prin sine dar ea ajută la mântuirea omului. De mai multe ori noi facem păcate. Unele păcate le facem cu gândul prin faptul că ne imaginăm sau că judecăm pe semenii noştrii. La fel de bine sfinții părinți ne spun că în firea sa lăuntrică omul poate fii păcătos adică el poate face mai multe păcate. După cum am spus, mai toate păcatele se bazează pe principiul plăcerii sau a ceea ce este plăcut şi ceea ce aduce plăcere. Ceea ce este cel mai trist este că păcatul de mai multe ori aduce doar o plăcere aparentă. Vom exemplifica acest lucru cu o realitate din istorie. În anii '80 ai secolului al XX-lea au fost foarte mult la modă discotecile. Se cunoaşte astfel şi un gen muzical la care îi spunea disco. Moda disco a fost acum mai bine de treizeci de ani extrem de cunoscută şi extrem de răspândită în toată lumea. Ceea ce a fost rău cu moda disco este că această modă propaga un mod de viață libertin şi care nu avea nici un fel de îngrădire din punct de vedere moral. La disco de cele mai multe ori partenerii se întâlneau pentru o aventură de o noapte. Acest mod de viață trebuie să spunem a caracterizat foarte mult anii –80 şi în mare sfârşitul secolului al XX-lea. Acest mod de viață a dus în cele din urmă la apariția unei boli incurabile pe fond de transmitere sexuală care se numea SIDA [AIDS in limba engleză]. Această boală este interesant că a apărut pe fondul modei disco care promova un mod de viață cât se poate de mult libertin şi fără de îngrădiri morale.

După cum am spus, teologia ortodoxă susține că nici un om nu este fără de păcat şi din acest punct de vedere cu toții avem nevoie de pocăință. Dar nu trebuie să vedem pocăința ca şi un lucru extrem. Acest lucru a fost făcut de mai multe ori şi din acest motiv în creştinism a apărut aşa numita formațiune a „pocăiților" care de fapt sunt eretici sau sectanți. Pocăiții însă nu au nimic de a face cu modul de viață al pocăinței ci ei sunt mai mult porecliți aşa din cauza faptului că marea majoritate au fost botezați creştin ortodox. Ortodoxia leagă foarte mult pocăința de a mântuire. Unul dintre cei mai mari predicatori ai pocăinței a fost Sfântul Ioan Botezătorul care a predicat pocăința. De mai multe ori avem tendința de a ne considera pe noi sfinți în fața lui Dumnezeu. Dacă vom sta şi vom medita mai mult vom ajunge la concluzia că nu sunt sfinți şi în acest sens încă mai avem nevoie de pocăință. Ortodoxia este cea care consideră că pocăința este o stare de spirit care ne face să ajungem la o comuniune cu Dumnezeu. Din mai multe puncte de vedere comuniunea cu Dumnezeu se face prin starea de pocăință. Ne pocăim când suntem conştienți că cu adevărat voim să fim aproape de Dumnezeu. Poate unul dintre cele mai mari cazuri de pocăință a fost cel al proorocului David din Vechiul Testament când acesta s-a pocăit fiindcă a dat ordin ca generalul Urie să fie trimis în războiul cu filistenii în cea mai grea parte a luptei şi să fie sigur că v-a murii pentru ca el să poate rămâne cu frumoasa lui soție Berşeba. Realizând că acesta a fost un păcat mare, David se v-a pocăi şi în această stare de părere de rău v-a scrie celebrul Psalm 50 care este considerat unul dintre cei mai frumoşi şi mai expresivi dintre cei 150 de psalmi ai lui David. După cum am spus, pocăința şi posibilitatea pocăinței ne spune că mântuirea este posibilă şi trebuie să avem încredere că ne vom mântui. Deşi de mai multe ori ne vin gânduri că este imposibil sau este cu neputință să ne mântuim, vom putea face acest lucru cu mare grijă. Mântuirea este cât se poate de mult o stare care are de a face cu sensul şi limitația ultimă a iubirii de Dumnezeu. În acest sens, cât trăieşte în această lume omul se pocăieşte şi prin acest proces el v-a ajunge să dobândească mântuirea. Unii dintre noi se pocăiesc mai mult în timp ce alții se pocăiesc mai puțin. Nu toți pot avea aceiaşi măsură a pocăinței. Cei care au ajuns la o stare de pocăință totală au fost sfinții lui Dumnezeu care au ajuns la ceea ce am putea denumii starea totală sau starea deplină de pocăință. În Ortodoxie în cele mai multe cazuri postul

[106] Viața Mariei Egipteanca poate fii citită pe larg în Triodul ortodox. Viața ei se citeşte pe larg în timpul postului mare.

mare a fost denumit ca şi starea deplină de pocăință. În postul mare suntem din acest punct de vedere chemați să ne pocăim şi să facem un examen de pocăință în toată viața noastră.[107]

O altă faptă a mântuirii este postul. Ce este postul? Acest lucru îl ştie mai toată lumea. Postul este abținerea voluntară de la anumite mâncături în anumite perioade de timp. Ortodoxia are 4 posturi mai de peste an. Acestea sunt după cum ştie toată lumea postul mare sau postul paştilor, postul sfinților apostoli Petru şi Pavel, postul Adormirii Fecioarei Maria şi în cele din urmă postul crăciunului. Acestea sunt principalele posturi pe care le recomandă Biserica Creştin Ortodoxă în vederea mântuirii. Mântuirea este prin urmare o acțiune care implică foarte mult şi postul. Postul a fost practicat de mai multe ori în trecutul ortodoxiei şi marii sfinți părinți au fost cât se poate de mult mari postitori. Prostul este o formă de a ne exprima iubirea față de Dumnezeu prin faptul că omul face o jertfă în fața lui Dumnezeu. Această jertfă este cât se poate de mult ceea ce defineşte sensul şi realitatea comuniunii cu Dumnezeu. Pentru a se mântui omul face o jertfă. Această jertfă este cât se poate de mult postul. Postul după cum am spus este o jertfă a omului pe care el o face pentru a se mântui. Dumnezeu ştim că vede în jertfă o metodă de a comunica şi de a vedea că omul este dispus să Îl asculte şi să Îl urmeze. Postul evident mai are şi unele implicații de ordin gastronomic fiindcă se ştie că de mai multe ori omul poate cădea în păcatul lăcomiei pântecelui. Lăcomia pântecelui este cât se poate de mult ceea ce am putea spune o metodă prin care omul la un anumit nivel se îndepărtează de Dumnezeu. Lăcomia pântecelui este din acest punct de vedere ceea ce duce la un lanț al slăbiciunilor fiindcă odată ce omul se lăcomeşte el de mai multe ori simte alte impulsuri păcătoase cum sunt de exemplu desfrânarea. Desfrânarea este din acest punct de vedere ceea ce duce în cele din urmă la obsesia omului cu sexualitatea. Aceasta fiindcă într-un trup hrănit la nesfârşit cu cele mai bune şi mai picante mâncături şi patimile încep să îşi facă simțită prezența. Ortodoxia nu este împotriva înfometări persoanei ci ea este pentru o dietă rațională şi sănătoasă. Mai mulți mari asceți şi postitori de mai multe ori au ajuns la stadii înalte de viață duhovnicească fiindcă odată ce ispitele trupeşti nu i-au mai bântuit ei s-au putut concentra mai mult spre viața duhovnicească. Postul mai este necesar şi pentru a menține o stare de echilibru dintre trupul şi sufletul omului. Ştim că omul nu este numai trup ci el este şi suflet. Sufletul omului nu are nevoie de mâncare pentru a trăi ci ne spune chiar Noul Testament că el are nevoie de cuvântul şi comuniunea lui Dumnezeu. Prin urmare, trupul omului este din acest punct de vedere ceea ce trebuie să fie o stare de echilibru şi de balanță cu trupul. Prin postul sistematic ortodoxia recunoaşte de a menține echilibrul dintre trupul şi sufletului omului. Omul în acest sens devine cât se poate de mult realizat şi împlinit. Postul alimentar este din acest punct de vedere ceea ce ține de sensul şi de realitatea ultimă a existenței şi a vieți omului. Viața omului este din mai multe puncte de vedere ceea ce ține de starea de echilibru sau mai bine spus de starea de balanță la care ajunge omul. Omul este fără doar şi poate ceea ce am putea spune o ființă care ține foarte mult de comuniunea cu Dumnezeu. Această comuniune după cum am spus este foarte mult un lucru care ne duce la starea ultimă a iubirii de Dumnezeu. Postul este din acest punct de vedere o formă de exprimare a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din mai multe punct de vedere ceea ce îl motivează pe om să postească şi să ajungă la starea de comuniune. Iubirea de Dumnezeu este în ortodoxie cât se poate de mult ceea ce îl motivează sau îl determină pe om să postească. Evident, numai postul în sine fără să fie dublat de iubirea de Dumnezeu nu îl poate mântui pe om. Iubirea de Dumnezeu este ceea ce defineşte sensul şi realitatea ultimă a postului. După cum am spus, este bine să vedem postul ca şi o metodă de jertfă a omului. Prin postul omul ajungă să mănânce numai pentru Dumnezeu. De fapt, sensul mântuirii este ca mai toate actele noastre să devină ascetice. Ascetismul este din acest punct de vedere un lucru care ne ajută în mântuire. Dar în acelaşi timp este bine să ştim că mântuirea este cât se poate de mult ceea ce defineşte sensul actului de a postii. Nu am postii dacă nu am avea speranță în mântuire. Avem speranță că ne vom mântui şi din acest punct de vedere este bine să postim, dar Dumnezeu nu ne cere să postim până la epuizare. Prin urmare, actul postiri nu este făcut din dorința de al face pe om să durere ci pentru ca el să se mântuiască. Prin post, îi spunem lui Dumnezeu că suntem dispuşi să ascultăm de El şi să ne plecăm voinței Sale şi să ascultăm de El. Voia lui Dumnezeu este din acest punct de vedere ca noi să fim persoane ascetice.

Tot pentru mântuire ne mai ajută virtuțile sau calitățile morale. Ce sunt virtuțile? Virtuțile sunt calitățile bune ale omului care corespund cu morala şi cu ortodoxia. Ortodoxia este din acest punct de vedere ceea ce ține de modul

[107] Alexander Schmemann, *Postul mare* (Editura Univers Enciclopedic, 1995).

de a fii în comuniune cu Dumnezeu. Comuniunea cu Dumnezeu este din acest punct de vedere un lucru care este cât se poate de mult o realitate care nu poate fii realizată prin virtuțile morale. Poate prima şi cea mai importantă virtute pentru a ne mântui este fără de nici o îndoială ceea ce ține de moralitatea omului. Dar mai apoi există virtuți morale mai mici cum sunt bunătatea. Sunt din ce în ce mai puțini oameni buni şi este bine să ştim acest lucru. Bunătatea este din acest punct de vedere un lucru care ține de faptul că nu totul este cât se poate de mult un lucru care ține de persoana proprie. În primul rând bunătatea este foarte mult o realitate care ține de capacitatea omului de a nu fii egoist şi individualist. Din acest punct de vedere dacă cultivarea virtuților ne duce în spre mântuire şi în spre rai, cultivarea patimilor ne duce în spre damnare şi iad. Acest lucru este bine să îl ştim că dacă nu vom cultiva virtuțile, ne vor stăpânii patimile. Patimile sunt cele care dincolo de toate ne țin pe noi în imposibilitatea de a ne mântui. Prin patimă, de fapt omul nu mai ajunge să îl iubească pe Dumnezeu ci el idolatrizează anumite creații sau lucruri pe care le-a făcut Dumnezeu. În esența sa, patima este idolatră. Patimile omului sunt din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o realitate care ține de sensul şi de expresia finală a omului în legătură cu Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ține de sensul şi finalitatea ultimă a omului şi a existenței. Iubirea de Dumnezeu este cea care ne face să cultivăm virtuțile fiindcă ele ne fac să fim plăcuți lui Dumnezeu. Cum ştim acest lucru? În Vechiul Testament ni se vorbeşte de cetățile Sodomei şi a Gomorei care erau foarte mult cetăți în care viciul stăpânea. Dumnezeu a pedepsit aceste cetăți trimițând foc din senin. Acest lucru la fel ca şi multele altele ne spun că Dumnezeu iubeşte virtutea. Virtutea este din acest punct de vedere un lucru cât se poate de esențial comuniunii cu Dumnezeu. Este bine să ştim care sunt faptele care ne duc la iubirea de Dumnezeu. O altă mare virtute pe care este bine să o cultivăm este blândețea. Aceasta fiindcă blândețea este una dintre formele de manifestare ale binelui.[108] Binele este din acest punct de vedere ceea ce ține de sensul şi de exprimarea finală a virtuții. Virtutea este din acest punct de vedere o lucrare care ține de realitatea ultimă a iubirii de Dumnezeu. Se spune că cel mai blând dintre toți oamenii a fost Moise. Au existat mai mulți oameni blânzi. Blândețea implică cu sine că omul nu este violent şi războinic. Sunt mai mulți în zilele noastre care susțin că a fii războinic este cât se poate de mult un lucru bun. Binele este din acest punct de vedere un lucru care ne duce la mântuire dar binele este cât se poate de mult o realitate care ține de sensul şi de exprimarea ultimă a lui Dumnezeu. Dumnezeu prin urmare vrea ca noi să fim blânzi. Blândețea este prin urmare o mare calitate pe care puțini oameni o au. Din mai multe punct de vedere blândețea este foarte mult o stare care ține de ceea ce am putea spune sensul şi scopul ultim al iubirii de Dumnezeu. Iubirea lui Dumnezeu este foarte mult o formă de exprimare care ține de cunoaşterea a tot ceea ce este benefic şi a tot cea ce este frumos. Sunt mai multe împărțiri ale virtuților şi literatura biblică ne spune mai multe pe această temă. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce ține şi ceea ce face ca omul să fie virtuos. Nu poate fii un om prin de vicii care Îl iubeşte sincer pe Dumnezeu. La fel de bine iubirea de Dumnezeu este la fel de bine o altă virtute. Îl iubim pe Dumnezeu fiindcă Dumnezeu este cel care ne iubeşte mai întâi. Este bine să ştim care sunt din acest punct de vedre etapele care ne duc la iubirea de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este probabil cea mai mare virtute care poate să o dobândească omul. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere un lucru care ne poate ajuta la mântuire şi care evident ne duce în spre ceea ce înțelege starea de iubire a lui Dumnezeu. Îl iubim pe Dumnezeu fiindcă nu am putea face altceva. Iubirea de Dumnezeu este probabil cea mai superioară şi cea mai înaltă virtute la care poate ajunge omul. S-a vorbit de mai multe categorii sau de mai multe împărțiri ale virtuților.

În acest sens s-a spus că există mai multe virtuți moare. Ele au fost numerotate la 13: 1. înțelepciunea, 2. smerenia, 3. sinceritatea, 4. cumpătarea, 5. răbdarea, 6. stăruința în bine, 7. blândețea despre care am vorbit, 8. pacea, 9. prietenia, 10. iertarea, 11. mila, 12. dreptatea, 13. hărnicia. Vom încerca să spunem câteva cuvinte de folos despre aceste lucruri şi despre fiecare în parte. Dar evident, această vorbire a noastră despre cuvine este cât se poate de mult ceea ce am putea spune o stare în care noi ajungem avem propria noastră experiență despre aceste virtuți şi ajungem să le experimentăm. Sunt foarte mulți care nu se gândesc la virtuțile de mai sus şi de fapt ei nu sunt preocupați de ele. Iubirea de virtuți după cum am spus nu poate fii separată de iubirea de Dumnezeu fiindcă acest lucru ar fii ca şi un televizor fără de antenă. Iubirea de Dumnezeu este cât se poate de mult o stare care face ca virtuțile să prindă sens şi să

[108] Radu Teodorescu, *Binele în religia comparată* (Cugir, 2013).

fie un lucru care ne duce la Dumnezeu. Este bine să ştim că sunt mulţi care cred că ei sunt oameni virtuoşi şi în acelaşi timp sunt necredincioşi sau chiar atei. Virtutea este cea care ne duce la Dumnezeu şi care prinde un sens deplin în Dumnezeu. Sensul virtuţilor este cât se poate de mult Dumnezeu.

Înţelepciunea este prin urmare o virtute mai mult filosofică din care a ieşit filosofia. Sunt mai multe categorii de înţelepciunea şi din acest punct de vedere este bine să ştim că sursă a oricărei înţelepciuni este Dumnezeu. Grecia antică a fost dincolo de toate pământul care a cultivat cel mai mult înţelepciunea. De fapt se şi spune că dintre toate limbile pământului limba greacă este cea mai filosofică fiindcă a fost foarte mult o limbă vorbită şi creată de filosofi. Cei mai cunoscuţi filosofi ai Greciei antice ştim că sunt: Platon, Aristotel, Socrate, Epicur, Protagoras sau Democrit. Filosofia a fost prin urmare ştiinţa care a cultivat înţelepciunea. Înţelepciunea este prin urmare un punct de legătură dintre cunoaştere şi experienţă. Este bine să ştim care este din acest punct de vedere legătura sau relaţia dintre filosofie şi Dumnezeu. Filosofia deşi sunt mai mulţi care neagă acest lucru are menirea de a îl duce pe om la Dumnezeu.[109] Înţelepciunea nu este un lucru cu care ne naştem ci este un lucru pe care trebuie să îl cultivăm. Ajungem la înţelepciunea prin lectură, prin a lua aminte la cuvintele celor mai în vărsă decât noi şi prin a fii cât se poate de mult serioşi. În legătură cu înţelepciunea avem foarte mult seriozitatea.

O altă mare virtute care îl poate ajute pe om este foarte mult smerenia. Ce este smerenia? Smerenia este un termen sinonim cu modestia doar că el se aplică cel mai mult în probleme de religie sau în mentalitatea religioasă. Smerenia este o virtute fundamentală a religiei este cea care ne face să nu ne mândrim cu credinţa, evlavia, faptele şi iubirea noastră de Dumnezeu. Atunci când omul a ajuns la un anumit grad de comuniunea mai avansat cu Dumnezeu el vede că nu toţi au ajuns la acest grad de comuniune şi cea mai mare ispită a sa este de a se mândrii. Este bine să ştim că smerenia este un lucru care este în primul rând caracteristic lui Dumnezeu. Prin Domnul Iisus Hristos, Dumnezeu s-a smerit şi a venit până la nivelul omului. Smerenia lui Dumnezeu a fost denumită în teologia ortodoxă kenoză de la grecescul κενοσις care în greaca veche înseamnă golire deşertare sau smerire de sine. Teologii şi mai ales teologii creştini ortodocşi au dar mai mult definiţii Dumnezeu. Una dintre cele mai profunde definiţii teologice care i-a fost dată lui Dumnezeu este că Dumnezeu este un adânc de smerenie. Smerenia ne dacă să nu ne mândrim fiindcă ştim că cel rău sau diavolul a căzut de la Dumnezeu prin mândrie. În timp ce mândria este de esenţă diavolească, smerenia este cât se poate de mult duhovnicească. Viaţa duhovnicească este din acest punct de vedere un exerciţiu de smerenie. Omul înduhovnicit nu poate să fie decât un om al smereniei. Suntem cât se poate de mult smeriţi când ajungem că Îl cunoaştem sau să avem experienţa lui Dumnezeu. Cunoaşterea deplină sau profundă a lui Dumnezeu duce a smerenie fiindcă ajungem să ne dăm seama cât de mici şi de limitaţi suntem. Mândria îl face pe om să se creadă de mai multe ori mai bun decât Dumnezeu şi uneori chiar să Îl judece pe Dumnezeu pentru acţiunile şi faptele Sale. După cum am spus, smerenia este o virtute cât se poate de mult absentă în zilele noastre. Pentru a ne mântui este necesar să cultivăm smerenia sau cel mai bine spus să ne ridicăm problema smereniei.

O altă virtute ortodoxă care ne poate duce la mântuite este foarte mult cumpătarea. Ce este cumpătarea? Cumpătarea mai poate fii de numită ca şi chibzuinţă. Trăim într-o lume a aparenţelor în care de mai multe ori lucrurile nu sunt ceea ce par a fii. Din acest punct de vedere sunt mulţi care nu sunt calculaţi şi fac lucruri şi acţiuni sau dau drumul la vorbe din gură fără să stea bine să se gândească şi mai apoi le pare rău de ceea ce aui spus. Din acest punct de vedere pentru a ne mântui sfinţii părinţi ne spus că este bine să fim cumpăraţi. La fel de bine cumpătarea este şi un remediu împotriva lăcomiei. Omul este o sursă de mai multe impulsuri. Unele impulsuri sunt păcătoase, cum este pornirea spre lăcomie, băutură, fumat sau desfrânare. Un om cumpătat este un om chibzuit sau mai bine spus, un om cu scaun la cap care face acţiuni şi lucruri pe care mai înainte le gândeşte şi pe bune în balanţă. În zilele noastre de secol al XXI-lea cumpătarea este din nefericirea o virtute care lipseşte. În mass media oamenii dau drumul la vorbe şi la expresii pe care mai apoi le regretă. Acest spectacol media pe care îl vedem de mai multe ori este de cele mai multe ori produs al lipsei de cumpătare. Omul este lipsit de un elementar sens al cumpătării şi din acest punct de vedere în cele

[109] Secolul al XX-lea a adus cu sine mai multe aşa numite filosofii evoluţiniste cum este nihilismul. Acest gen curent intelectual nu este în nici un caz o filosofie ci este forate mult o pseudo-filosofie care are o inspiraţie demonică. Serafim Rose, *Nihilismul: o filosofie lucifericră sau unde duce înţelepciunea acestui veac* (Editura Egumeniţa: Galaţi, 2004).

din urmă tot el are de suferit. Cumpătarea este fără doar şi poate o virtute care se cultivă şi care ne ajută să spunem lucrurile care trebuie şi la fel să facem lucrurile care sunt bune. După cum am spus, nimeni nu se naşte cumpătat, doar că unii au o predilecție mai mare sau mai mică asupra cumpătării. Dacă cultivăm cumpătarea sfinții părinți ne spun că oricum şansele noastre de mânuire cresc.

O altă virtute care este extrem de importantă şi care îl poate duce pe om la mântuire este fără nici o îndoială răbdarea. De ce este răbdarea o virtute creştină? Răbdarea este importantă fiindcă există acea vorbă sau proverb care ne spune că „nici Dumnezeu nu a făcut lumea dintr-o dată ci în şapte zice.” De mai multe ori vedem că Dumnezeu este cel care ne cere să avem răbdare. Prinşi de dorința de a realiza totul dintr-o dată de mai multe ori nu avem răbdare. Nu avem răbdare în trafic, de multe ori pe stradă şi de ce să nu spunem că nu avem răbdare la locul de muncă. Lipa de răbdare ne face de mai multe ori să acționăm pripit şi cât se poate de mult să facem lucruri pe care mai apoi le vom regreta. Un celebru caz de lipsă de răbdare a fost celebrul vas de cruazieră Titanic. Titanicul a fost un vas de lux care a plecat din Anglia spre America acum 102 ani mai bine spus în anul 1912. Deşi era un vapor extrem de mare [se estimează că costul total al Titanicului ar fii fost cca. 400 milioane dolari în bani din zilele noastre] din dorința de a demonstra că Titanicul este un vas extrem de rapid, proprietarii Titanicului au cerut cu el să meargă cu viteza maximă spre New York. Titanicul trebuia să demonstreze că nu este numai un vapor de lux ci este şi un vapor rapid. Se ştie în acest sens că având o viteză mai mare decât normalul, Titanicul s-a ciognit de un iceberg şi s-a scufundat la mai puțin de 2 ore de la impact şi la mai puțin de 3 zile de la plecarea din Anglia. Ceea ce a dus la scufundarea Titanicului a fost prin urmare lipsa de răbdare. Vedem că lipsa de răbdare poate avea consecințe nefaste. Răbdarea este o virtute pe care trebuie să o practicăm şi pe care trebuie să o cultivăm şi sunt exerciții prin care ajungem să ne cultivăm răbdarea. Este bine să fim răbdători cu semenii şi cu lumea din jur. Vom vedea că răbdarea dă rezultate de cele mai multe ori. De mai multe ori suntem ispitiți de anumite lucruri şi de anumite realități pe care ni se pare că sunt cât se poate de mult indispensabile. Dacă avem răbdare vom vedea că multe lucruri care le prima vedere ni se par indispensabile nu sunt de fapt aşa. Răbdarea este din acest punct de vedere o metodă de a ajunge la controlul sau stăpânirea de sine. Ajungem să avem răbdare când ne dăm seama că chiar Dumnezeu are răbdare cu noi. Dacă Dumnezeu nu ar avea răbdare cu noi şi nu ne-ar aştepta să ne întoarcem la El atunci când mergem pe căi ciudate şi străine de calea sa am fii fost de multă vreme pierduți pentru totdeauna. Dumnezeu ne iubeşte şi din acest motiv El are răbdare cu noi.

O altă virtute importantă este cât se poate de mult stăruința în bine. De ce se cuvine ca noi să fim stăruitori în bine? După cum am spus, nu totul se realizează în această lume dintr-o dată şi este bine să fim cât se poate de mult stăruitori în bine. Binele este din acest punct de vedere ceea ce ține foarte mult de stăruință fiindcă de mai multe ori se cuvine să fim persistenți pentru ca să demonstrăm şi să arătăm că suntem cât se poate de mult în favoarea lui Dumnezeu. În Noul Testament, Domnul Iisus Hristos ne spunea că „nu tot cel ce îmi v-a spune Doamne, Doamne v-a moştenii împărăția cerurilor ci cel care face voia Tatălui meu care este în ceruri.” Prin urmare, la bine nu este suficent să avem doar o aderare formală ci se cuvine să facem binele şi să ne nevoim pentru el. Binele este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi relația cu modul de viață real şi efectiv care ne duce în cele din urmă la Dumnezeu şi la viața cu Dumnezeu. Stăruința în bine este o mare virtute pe care foarte rar o întâlnim în zilele noastre. Se cuvine să fim stăruitori în ceea ce facem fiindcă dacă nu suntem stăruitori acest lucru ne duce în cele din urmă la pierderea a ceea ce este important şi a ceea ce este semnificativ. Stăruința în bine este un lucru care după cum am spus are de a face cu faptul că sunt foarte mulți care nu sunt ancorați în bine sau mai bine spus sunt cât se poate de mult realități care susțin ceea ce am putea spune esențialul iubirii şi loialității față de Dumnezeu. Este bine să ştim care sunt din acest punct de vedere elemente şi părțile care contribuie la starea de persistență în bine şi realitatea binelui.

La fel de bine, o altă virtute este foarte mult pacea. Ce este pacea? Acest lucru îl ştie orice, ea este opusul războiului şi a tot ceea ce ține de război. Războiul din acest punct de vedere este văzut de morala creştin ortodoxă ca şi un lucru rău. Pacea este ceea ce menține înțelegerea şi comuniunea dintre oameni. Dar vom vedea că există şi alt fel de pace. O altă pace sau un alt concept al păcii este foarte mult sau ceea ce am putea spune pacea lăuntrică sau pacea interioară. Pacea este un lucru pe care ni-l cere chiar Domnul Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu care ne spune că „ferici-ți făcătorii de pace că aceia vor moştenii pământul.” Se cuvine să facem pace fiindcă acest lucru în cele din urmă ne

aduce la ceea ce am putea spune linişte şi înţelegere. De mai multe ori nu facem pace şi acest lucru duce la pierderea înţelegerii dintre noi şi a semenilor noştrii. Iubirea de Dumnezeu duce în cele din urmă la pace şi la tot ceea ce ţine de pace. Pacea este un dar fiindcă ea ne menţine şi nu ne pune în pericol viaţa şi existenţa. Pacea a fost din acest punct de vedere un lucru prin care oamenii au fost capabili să se edifice. În război nu se poate face educaţie, cultură, ştiinţă, filosofie sau sociologie. Din acest punct de vedere războiul este foarte mult un lucru rău care ne duce la distrugere şi la pierire. Pacea este un lucru pe care trebuie să învăţăm să îl cultivăm şi să îl menţinem. Prin pace noi ajungem la o cunoaştere a lui Dumnezeu şi a realităţilor lumii din jur. Pacea este un dar de preţ pe care se cuvine să nu îl pierdem. Este neplăcut cât membrii familiilor noastre se duc la război şi nu se mai întorc niciodată.

O altă virtute a omului este cât se poate de mult prieteni. Sunt oameni care dispreţuiesc prietenia şi îşi fac numai duşmani. Unii dintre noi în loc să avem un cult al prieteniei avem un cult al duşmanilor. Aristotel ne spunea că „prietenia este un suflet în două trupuri." Este bine să ştim aceste lucruri şi să le vedem din acest punct de vedere în adevăratul ei sens. Prietenia este din acest punct de vedere o mare calitate a omului aceasta fiindcă în prietenie omul nu mai este singur şi la fel de bine el ajunge să fie în comuniune cu semenii. Semenii noştri sunt din mai multe punct de vedere ceea ce am putea denumii o realitate care ţine de iubirea de Dumnezeu. Iubim semenii noştri fiindcă vedem în ei creaţia lui Dumnezeu. Creaţia lui Dumnezeu este un lucru pe care trebuie să îi vedem în prietenii noştri. Prietenia este prin urmare o virtute pe care dacă o cultivăm avem şi mai multe şanse să ne mântuim.

O altă virtute creştin ortodoxă este la fel de bine iertarea. În rugăciunea Tatăl nostru îi cerem lui Dumnezeu să ne ierte păcatele noastre precum şi noi iertăm greşiţilor noştri. Iertarea este un lucru pe care nu toţi oamenii îl pot face. Se cuvine să fim iertători cu semenii noştii fiindcă dacă noi suntem aşa cu ei şi ei ne vor ierta la rândul nostru. La fel de bine mila este o altă virtute creştin ortodoxă. Se cuvine să avem milă faţă de cei care nu sunt atât de mult favorizaţi de soartă. Mila în acest sens duce la milostenie. Dacă nu avem milă faţă de cei năpăstuiţi este un semn că nici nu voim să îi ajutăm. Mila este din mai multe punct de vedere o realitate care ţine de iubirea de Dumnezeu. După cum Dumnezeu are milă de noi aşa şi noi trebuie să avem milă de cei care nu sunt la fel de bine favorizaţi ca şi noi.

La fel de bine dreptatea este şi ea o virtute creştin ortodoxă. Se cuvine să fim drepţi şi nu părtinitori. De mai multe ori uităm să fim cât se poate de mult corecţi cu semenii noştri. Trăim într-o lume care de mai multe ori iubeşte nedreptatea decât dreptatea. Dreptatea este din acest punct de vedere o realitate care ţine de sensul şi finalitatea ultimă a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost creat de Dumnezeu. Dumnezeu a creat o lume dreaptă dar această lume de mai multe ori nu iubeşte calea dreptăţii. Se cuvine să fim oameni drepţi şi să iubim dreptatea. În cele din urmă o altă mare virtute creştin ortodoxă este hărnicia. De ce este hărnicia un lucru important? Este un lucru important fiindcă lenea este un păcat şi încă un păcat capital. Omul a fost creat de Dumnezeu pentru a face şi a muncii. Din acest punct de vedere este bine să muncim şi să realizăm mai multe lucruri. Munca este un lucru care aduce fericire omului. În acest sens se spune că Dumnezeu a trimis odată un înger din cer pe pământ care a făcut un pământ ca şi raiul în care nu mai existau boli, durere şi necazuri. Deşi la început toată lumea a fost fericită, la scurt timp oamenii au devenit nefericiţi şi deprimaţi. Când îngerul l-a întrebat pe Dumnezeu ce îi nemulţumeşte pe oameni? Dumnezeu i-a răspuns că un singur lucru: munca. Oamenii nu mai aveau nimic de muncă şi prin urmare erau nefericiţi.

CAPITOLUL AL VI-LEA

MÂNTUIREA ÎN AGHIOGRAFIA CREŞTIN ORTODOXĂ

„Cunoaşterea păcatului este începutul mântuirii."
Seneca cel Tânăr

În rândurile care vor urma ne propunem să vorbim mai multe despre relaţia sau legătura dintre soteriologie şi aghiografie. Ne propunem acest lucru pentru a clarifica o problem spinoasă care a preocupat mai multe minţi pe parcursul istoriei. Problema esenţială asupra căreia vom insista este: care este diferenţa dintre mântuirea sfinţilor şi

mântuirea oamenilor obişnuiţi care nu sunt sfinţi? Mai bine spus, este sfinţenia o condiţie necesară pentru mântuirea omului? Mântuirea este în strânsă legătură cu aghiografia creştin ortodoxă care îşi propune studiul sistematic al vieţilor sfinţilor. Însă după cum ne arată tâlharul pocăit de pe cruce, sfinţenia nu este neapărat o condiţie a mântuirii fiindcă astfel tâlharul de pe cruce nu s-ar mai fii mântuit. Mântuirea este fără nici o îndoială însă dobândită de sfinţi. Un exemplu de sfânt care a fost singur de mântuirea lui a fost Sfântul Arhidiacon Ştefan martirizat de evreii din secolul I. Sfântul Ştefan a dat mărturie că L-a văzut pe Domnul Iisus Hristos în ceruri şezând de-a dreapta Tatălui. Această viziune pe care a avut-o Sfântul Ştefan a venit din ceruri sau din rai. În acest sens, vom vorbii despre ceea ce au experimentat şi scris sfinţii despre mântuire fiindcă acest lucru este cu mult mai important decât modul în care experimentează mântuirea un om obişnuit.[110] Marea diferenţă dintre mântuirea sfinţilor şi mântuirea oamenilor obişnuiţi este că sfinţii ajung să se mântuiască mai repede şi mai sigur decât un om obişnuit. Au existat mai mulţi care au susţinut că nu există mântuire afară din sfinţenie. Acest lucru însă după cum ştim este reprobabil. Este adevărat că după mai mulţi sfinţi părinţi raiul este un loc al sfinţilor, dar este mult prea greu să spunem că numai sfinţii se vor mântui.

Dacă numai sfinţii s-ar mântui ar fii foarte puţini cei care ar moştenii mântuirea. Noul Testament ne spune însă că raza mântuirii cuprinde mai mult decât sfinţii. Raza sfinţeniei îi cuprinde pe toţi cei care sunt oameni buni, morali şi virtuoşi. Sfântul Pavel ne spunea că mântuirea poate fii câştigată şi de păgâni fiindcă „păgânii care nu au lege din fire fac ale legii." Prin urmare, dacă mântuirea este mai largă decât sfinţenia care este raportul dintre mântuire şi sfinţenie? Raportul dintre mântuire şi sfinţenie este foarte mult faptul că în timp ce la restul oamenilor care nu au ajuns la sfinţenie mântuirea este probabilă, la sfinţi mântuirea este sigură. La fel de bine în timp ce la oamenii obişnuiţi binele este prezent într-o proporţie mai mare sau mai mică în viaţa şi faptele lor, la sfinţi binele este prezent la maxim în existenţa şi acţiunile lor. Acestea sunt câteva lucruri care diferenţează sau separă sfinţii şi mântuirea lor de mântuirea celor care nu sunt sfinţi. În cazul sfinţilor nu există îndoială că ei nu s-au mântuit, în timp ce în cazul nostru, al oamenilor obişnuiţi această îndoială există.[111]

Vom vedea că în această lume nu toţi pot să fie sfinţi. Aceasta din mai multe motive şi din mai multe cauze. Dar este bine să ştim că în mare sfinţenia este prezentă la mai mulţi şi la mai multe nivele. Creştinul obişnuit se împărtăşeşte de sfinţenie de mai multe ori în viaţa lui, însă din pizma celui rău această sfinţenie este pierdută de mai multe ori. La botez omul se împărtăşeşte de sfinţenie. Sunt foarte mulţi care vor să vadă în sfinţenie şi în aghiografia creştin ortodoxă un fel de mare exemplu de senzaţional care să fie pe covorul roşu al marilor vedere internaţionale. Am arătat în rândurile de mai sus că adevărata sfinţenie este întotdeauna modestă şi smerită. Botezul este un act unic şi definitiv în viaţa unui om şi din acest motiv Biserica am putea spune camuflează acest lucru printr-o banală sau simplă scufundate de trei ori în apă. Însă putem vedea din rugăciunile pe care le citeşte preotul la botez care este puterea botezului. În botez se şterge păcatul strămoşesc pe care l-au comis primii oameni în rai. Este bine să ştim acest lucru. Dar un alt lucru pe care ni-l poate aduce ca şi beneficiu aghiografia creştin ortodoxă este că sfinţii mediază sau mai bine spus ei sunt cei care ne pot ajuta prin mijlocirea lor în mântuirea noastră. De fapt unul dintre rolurile sau una dintre cele mai importante manifestări a sfinţilor este foarte mult capacitatea lor de a mijlocii la Dumnezeu pentru noi. Despre acest lucru ne spune o frumoasă poveste inspirată din legendele aghiografiece. Se spune că mai demult, Sfântul Nicolae şi Sfântul Ioan Casian au fost chemaţi de Dumnezeu să vină la El pentru sfătuire. Pe drum sfinţii au dat de un om care era împotmolit în noroi. Acesta căuta un ajutor pentru a îşi poate scoate căruţa din noroi şi a îşi continua drumul.

- Haide să îl ajutăm a spus, sfântul Ioan Casian.
- Nu cred că se poate fiindcă altfel o să întârziem la întâlnirea cu Dumnezeu.
- Uite cum o să facem, tu te duci înainte şi îi spui lui Dumnezeu că o să vin şi eu, bine?
- Bine, a răspuns sfântul Nicolae.

Sfântul Ioan Casian se spune că s-a pus să îl ajute pe om şi în cele din urmă cu o oarecare întârziere a ajuns şi el la tronul lui Dumnezeu . El şi-a ridicat vocea şi a spus către Dumnezeu:

- Doamne iartă-mă că am întârziat dar am avut de ajutat pe cineva în drumul meu la Tine.

---

[110] Radu Teodorescu, *Aghiografie creştin ortodoxă* (Cugir, 2011).
[111] Calinic Botoşăneanul, *Sfinţii: mlădiţe din Hristos. 51 de predici* (Iaşi, 2010).

- Ştiu de acest lucru Ioan, a răspuns Dumnezeu De fapt pe Mine m-ai ajutat fiindcă Eu am spus prin Domnul Iisus Hristos „Adevărat zic vouă, întrucât aţi făcut unuia dintr-aceşti fraţi ai Mei, prea mici, Mie Mi-aţi făcut.” (Matei 25, 40).[112]

Prin urmare, raportul dintre mântuire şi aghiografie este că aghiografia este un fel de mediere a sfinţilor pentru mântuirea omului. Aceste concepţii au dus în catolicism la o interpretare a ceea ce catolicii au numit indulgenţe. Ce sunt aceste indulgenţe? Catolicii nu văd din acest punct de vedere caracterul de mediere al sfinţilor ci ei văd mai mult caracterul de suplinire al sfinţilor. Aici este o diferenţă pe care trebuie să o facem mai mult. În catolicism se susţine că dacă cineva a făcut păcate, papa sau pontiful suprem poate face un act de indulgenţă şi astfel cel care a păcătuit v-a fii iertat de păcatele pe care le-a făcut. Acest lucru însă nu este o mediere a sfinţilor. Catolicii concept aghiografia care şi un fel de rezervor de provizii necesare pentru mântuire. Acolo unde nu există fapte bune, prelaţii catolici pot lua fapte bune pentru cei care nu le au şi în acest mod persoana respectivă este iertată de un anumit păcat şi după nevoie este chiar mântuită. Această învăţătură a indulgenţelor a fost însă întotdeauna străină de ortodoxie. De ce este aşa? Fiindcă ortodoxia consideră că medierea este meritul propriu al sfântului care mediază pentru noi. Din acest punct de vedere ortodoxia are un cult al sfinţilor. Catolicismul diminuează foarte mult rolul sfinţilor şi poate din această cauză mai mulţi sfinţi ai ortodoxie nu sunt comuni cu cei ai catolicismului. Dintre cei mai cunoscuţi ar fii destul să amintim pe Francisc din Assisi, Toma Aquino, Bonaventura sau Padre Pio.[113]

Sunt mai multe povestiri care ne spun că sfinţii pot mijlocii sau pot intervenii pentru noi şi pentru mântuirea noastră. O astfel de poveste care ne poate demonstra acest lucru vine de la părinţii pustiei. Ni se spune că mai demult în vechime un sfânt care trăia în pustie a ajuns să aibă un ucenic pe care îl iubea foarte mult. Acest ucenic fiind mai tânăr şi mai lipsit de experienţă era de mai multe ori bântuit de un duh rău sau mai bine spus de un diavol. Fără să mai suporte să îl vadă pe ucenicul său iubit muncit de acest diavol, sfântul i-a spus diavolului:

- Ieşi de la el şi lasă-l în pace.
- Dacă voi ieşii din el voi venii la tine şi te voi munci pe tine, a răspuns diavolul.
- Bine, haide.
- Diavolul l-a lăsat pe ucenic şi a venit la acest sfânt al pustiei.

Mai mult timp, sfântul s-a luptat cu acest diavol. În cele din urmă într-un târziu diavolul a dat să plece. Atunci sfântul l-a întrebat:

- Unde pleci? Nu acesta ne-a fost înţelesul.
- Aş mai vrea să stau să mă lupt cu tine dar nu mai pot.
- De ce? A întrebat sfântul
- Fiindcă postul şi rugăciunile tale mă ard şi nu le mai suport.

Această întâmplare care ne vine din vieţile sfinţilor creştin ortodocşi ne spun că sfinţii pot mijlocii la Dumnezeu pentru noi dacă le-o cerem. Din acest motiv Biserica Creştin Ortodoxă a rânduit ca la botez să fie naşi. Ştim care este rostul naşilor la botez. Ei sunt acolo pentru a da mărturia de credinţă în locul copiilor care nu pot face acest lucru. Într-un anume sens, sfinţii sunt naşii noştri. Devine din acest punct de vedere evident, faptul că rolul sfinţilor este unul de mediere din punctul de vedere al aghiografiei creştin ortodoxe. Aghiografia creştin ortodoxă prin urmare a început în timpul Vechiului Testament şi se continuă şi în zilele noastre. Primul sfânt al aghiografiei creştin ortodoxă a fost Abel care a fost omorât din invidie de fratele său Cain. De fapt prin sfinţi Dumnezeu ne mai adresează încă o chemare sau mai bine spus încă un apel. Dumnezeu nu vrea ca noi să nu ne mântuim, dar în acelaşi timp el vrea ca în mântuire să

---

112 Această pildă sau parabolă a circulat pe parcursul timpului în mai multe variante sau versiuni. Aici am dat-o pe cea mai aproape de adevăr. A se vedea şi Antonie Plămădeală, *Tâlcuiri noi la texte vechi* (Editura Sofia: ediţia a II-a: Bucureşti, 2010).

113 Aceşti sunt consideraţi sfinţi în Biserica Catolică dar nu în Biserică Ortodoxă. Unul dintre motivele pentru care ei nu sunt consideraţi sfinţi este faptul că ei nu au cum să împartă indulgenţe ci sfinţii în mare ei mediază pentru noi şi mântuirea noastră cu condiţia ca noi să le cerem acest lucru prin rugăciuni şi slujbe. Teoria indulgenţelor catolice a fost respinsă de ortodoxie. Acesta fiindcă după cum am spus, indulgenţele nu sunt identice cu mijlocirea sfinţilor. Sfinţii nu sunt indulgenţi faţă de noi ci ei sunt mijlocitorii noştii. Aceasta ar părea o mică problemă de fond, dar când este aplicată la problema mântuirii vom vedea că nu este chiar aşa. Episcopul Fotie, *Noul catehism catolic contra credinţei sfinţilor părinţi* (Editura Deisis: Sibiu, 1994).

jucăm cum s-ar spune după regulile jocului.[114] Mântuirea este cât se poate de mult un proces pe care trebuie foarte mult să îl realizăm. Mântuirea este cel mai greu lucru de realizat din această lume. Mântuirea este mai greu de realizat decât o călătorie în spațiul cosmic, o aselenizare pe lună, câştigarea premiului Nobel sau construcția unui bloc zgârie nori. Dar totuşi, mântuirea nu este imposibilă. Lumea religiei şi a soteriologiei creştin ortodoxe nu este o lume pe care o poate aborda oricine şi oricum. La fel de bine ceea ne spune aghiografia creştin ortodoxă este că mântuirea este din punct de vedere soteriologic ceea ce v-a dezlega misterul sau taina ultimă a istoriei şi a timpului umanității. Atunci vom putea vedea de ce lucrurile din lumea noastră sunt cum sunt şi care este rezolvarea finală a cursului istoriei şi a lumii. Mai multe lucruri din lumea noastră sunt greu de înțeles luate în raport numai cu ele însele.

Mijlocirea sfinților în mântuirea noastră este o problemă explicabilă fiindcă sfinții au fost şi ei oameni ca şi noi care s-au confruntat cu aceleaşi ispite şi greutăți şi prin urmare ei ne pot fii de ajutor. Din acest motiv, la sfârşitul la mai toate slujbele ortodoxe auzim expresia: „pentru rugăciunile sfinților părinților noştri, Doamne Iisuse Hristoase Fiul lui Dumnezeu miluieşte-ne şi ne mâtuieşte pe noi.” Prin această expresie noi încunoştințăm în fața lui Dumnezeu că avem nevoie de rugăciunile sfinților pentru a ne mântui. S-a mai şi spus din acest punct de vedere că mântuirea este un proces comunitar sau al comuniunii. Dar evident sunt foarte multe alte opinii care infirmă acest lucru. Oricum, aghiografia creştin ortodoxă consideră că mântuirea este un proces şi nu un simplu moment. Acest proces începe cu slujba botezului şi eventual se v-a încheia cu slujba prohodirii sau a înmormântării. Aghiografia creştin ortodoxă prin urmare ne spune că au existat persoane care s-au distins în această viață prin fapte de credință, de evlavie şi de cuviință care ne face ca noi să îi cinstim. Dacă noi îi cinstim pe sfinți este firesc sau normal ca şi ei să ne ajute sau să mijlocească în mântuirea noastră. Ori sunt foarte mulți care nu recunosc existența sfinților. În zilele noastre, în special între cultele neoprotestante sau sectanți, se contestă foarte mult cultul sfinților. După cum am spus, cultul sfinților este logic şi este bazat pe teoria bunului simț. Putem să îl considerăm pe sfântul apostol Petru că a fost identic cu un criminal de la drumul mare, el care a făcut numai bine în jur şi a ajuns să fie răstignit cu capul în jos? Cu siguranță nu. Sfântul apostol Petru, sfinții apostoli şi alți mari sfinți au fost fără de nici o îndoială ceea ce am putea spune lucruri pe care nu le putem contesta. Se ştie că mai mulți sfinți care au mărturisit pe Domnul Iisus Hristos au suferit crunt şi au plătit cu viața în primele secole după Hristos.

Evident prin sfinți noi de fapt în cinstim pe Dumnezeu dar ştim că sfinții au avut meritul de a fii slujitori credincioşi ai lui Dumnezeu. Dacă ne vom uita la lumea din jurul nostru vom vedea că sunt foarte mulți cei care nu îşi ridică mai deloc probleme legate de existența şi de credința în Dumnezeu. Ei bine sfinții, nu fac parte din această categorie. Cei dintre noi care s-au gândit şi au trăit cel mai mult pentru Dumnezeu ajung să fie denumiți sfinți. Pe ei se cuvine să îi cinstim şi să le aducem un cult. Acest lucru îl fac foarte puțini dintre noi. Lumea noastră vedem că cinsteşte foarte multe lucruri care unele sunt reprobabile. Lume noastră cinsteşte şi are la mare preț pe marii magnați de la marile corporații ale lumii cum ar fii Bil Gates, Aristotel Onassis, John D. Rockefeller sau George Soroş. Aceştia sunt foarte cinstiți de cei care iubesc banii şi averile şi sunt din mai multe punct de vedere modele de urmat pentru ei. Pentru noi care voim însă să ne mântuim, sfinții sunt modele şi cei pe care voim să îi cinstim. La fel de bine lumea cinsteşte mari sportivi cum au fost în fotbal Pele, Maradona, Gheorghe Hagi sau Duca Adam. Ei bine şi noi care voim să ne mântuim îi cinstim pe sfinți la fel cum lumea îi cinsteşte pe marii sportivi. Am putea spune din acest punct de vedere că aghiografia ortodoxă este sportul mântuirii. Sfinții şi cultul sfinților după cum am spus este un lucru care se vesteşte sau mai bine spus se autentifică prin sine şi prin pilda sfinților care au trăit şi care au ajuns la sfințenie. Prin urmare, sfinții nu au nevoie de recunoaşterea noastră dar bunul simț ne spune că cu adevărat unii dintre noi au ajuns la sfințenie. Este greu să îi considerăm pe toți oamenii la fel. Lumea de azi are un interes din ce în ce mai mic față de sfinți şi aceasta nu numai de cinstirea lor. Pentru mai mulți sfinții sunt doar poveşti demodate. După cum am spus, un sfânt este o persoană mântuită şi despre care ştim că este mântuită. O poveste care certifică acest lucru ne-a venit din viața Sfântului Ioan Hristostom care a trăit în secolul al IV-lea. Se spune că lumea îl considera sfânt pe Ioan Hristostom mai înainte de moartea lui. La Constantinopol [actualul Istambul] unde a trăit sfântul Ioan Hristostom a existat un călugăr evlavios care a voit după moartea Sfântului Ioan Hristostom să ştie unde este Sfântul Ioan Hristostom, în rai cu Dumnezeu sau

[114] Nichifor Crainic, *Sfințenia - împlinirea umanului, Curs de teologie mistică* (Iaşi, 1993).

în iad cu diavolul? După mai multe rugăciuni acestui monah evlavios i s-a arătat un înger care l-a dus prin rai. I-a arătat cetele îngereşti, apoi cetele sfinților şi acestea grupate pe mai multe categorii. Apoi îngerul a dat să îl ducă înapoi pe monah. Monahul a spus atunci îngerului:

- Bine, tu mi-ai arătat cetele îngerilor şi mai apoi ale sfinților, dar pe Sfântul Ioan Hristostom nu mi l-ai arătat.
- Acest lucru nu este cu neputință.
- De ce? A întrebat monahul.
- Fiindcă Ioan Hristostom este chiar acolo unde este tronul lui Dumnezeu şi nu poate fii văzut.

Această întâmplare din viața Sfântului Ioan Hristostom ne spune că cu adevărat sfinții sunt în rai cu Dumnezeu. Nu poate fii nici un fel de îndoială în acest sens. Dar evident sunt foarte mulți cei care contestă acest lucru. Una dintre cele mai mari sfinte şi care este centrală aghiografiei ortodoxe este Fecioara Maria sau Maica Domnului. În aghiografia ortodoxă se cunosc numai câteva cazuri în care un sfânt a fost luat cu trupul la cer dincolo de Domnul Iisus Hristos. Aceste cazuri sunt Enoh, Sfântul Ilie şi Sfânta Maria. Ceea ce ne spune aghiografia ortodoxă este că imediat după moartea Mariei trupul ei a dispărut fără nici un semn în mormânt. Trupul Sfintei Maria nu a cunoscut descompunea după cum se întâmplă de obicei. Acest lucru este considerat un garant al sfinţeniei ei.[115]

Referitor la sfințenia fecioarei Maria au existat mai multe îndoieli şi ele continuă de fapt să existe. Un caz de acest gen a fost al unui mohah care a voit să se convingă cu proprii lui ochi dacă fecioara Maria este o sfântă sau nu. Se spune că acest monah s-a rugat mult la Dumnezeu ca să o poată vedea pe Sfânta Maria. După mai mult timp de rugăciune ni se spune că el a primit vizita unui înger care i-a spus:

- Pe Maria nu o poți vedea fiindcă dacă o vei vedea mărirea pe care o are în ceruri te v-a orbii negreşit.
- Nu în pasă dacă voi orbii sau nu, ci vreau să mă conving cu adevărat că Maria este sfântă, a răspuns monahul.
- Aşteaptă duminica următoare şi o vei vedea pe Maria dacă aceasta îți este voia, a răspuns îngerul.

Monahul s-a gândit că dacă Maria o să se arate o să se uite doar cu un ochi ca să nu orbească în întregime. La timpul spus de înger, biserica unde slujea monahul s-a umplut de o lumină de o intensitate ieşită din comun şi atunci monahul şi-a astupat un ochii cu mâna. În această lumină a văzut că se pogoară din cer Maria pe care a privit-o uimit şi înmărmurit câteva momente după care Maria a dispărut şi treptat şi lumina care a însoțit-o. După ce a trecut lumina aceasta care era de o intensitate de sute de ori mai puternică decât a soarelui, se spune că monahul a orbit cu ochiul cu care a privit aceste lucruri. Totuşi, el încă mai vedea cu celălalt ochi. Monahul a căzut în genunchi şi i-a mulțumit lui Dumnezeu că i-a oferit o asemenea descoperire. Nu a trecut mult timp şi monahul s-a rugat din nou la Dumnezeu să i-o arate pe Sfânta Maria iarăşi. Din nou acelaşi înger s-a arătat care i-a spus:

- Cum am spus, dacă o vei vedea din nou pe Maria vei orbi total. Am văzut că ți-ai astupat un ochi.
- Nu îmi pasă de vedere, tot ceea ce vreau este să o văd încă odată pe Maria.
- Bine, dacă aceasta îți este dorința aşa să fie, a spus îngerul.

Din nou i s-a arătat Sfânta Maria monahului într-o lumină care cu adevărat era orbitoare. Maria l-a binecuvântat pe monah şi mai apoi s-a făcut nevăzută. Ceea ce a fost cel mai frumos este că de data aceasta vederea i-a revenit la loc monahului şi din acea zii monahul nu s-a mai îndoit de sfințenia sfintei Maria. Am ales să spunem această întâmplare frumoasă din viața fecioarei Maria pentru a exemplifica că sfinții cu adevărat merită cinstirea noastră şi ei pot mijlocii pentru noi la mântuire. Ortodoxia cunoaşte mai multe arătări ale sfinților. În România finalului secolului al XX-lea la mănăstirea Neamț s-au descoperit moaştele Sfântului Paisie Velicikosvski pe care unii îl consideră sfântul necunoscut. Această descoperire a avut loc într-un mod supranatural. În vechime, pe vremea Sfântului Paisie Velicikovski cimitirul mănăstirii Neamț era amplasat în curtea mănăstirii de azi. Aşa se face că într-o dimineață pe când monahii mergeau la slujbă au văzut că pământul din fața mănăstirii începe să crească. La început monahii au crezut că este o cârtiță sau cine ştie de conductă veche de apă. Dar când din curiozitate au scăpat au descoperit moaştele unui sfânt care era neputrezit şi care adia miros de bună mireasmă. Mulți cred că acest sfânt a fost un sfânt necunoscut dar din datele istorice pe care

[115] Cultul sfintei Maria este unul cât se poate de propriu creştinismului ortodox şi ortodoxie. Horia Ioan Groza, *Viața Maicii Domnului* (Editura Reflecții, 2011).

le avem putem concluziona că a fost vorba de Sfântul Paisie Velicicovski care s-a nevoit cu mai bine de două secole în regiunea Neamţului.[116]

Dintre toate ramurile şi subdiviziunile teologiei creştin ortodoxe poate cea mai incitantă şi mai interesantă este aghiografia creştin ortodoxă. Aceasta fiindcă aghiografia creştin ortodoxă este din acest punct de vedere o teologie experimentală şi o teologie cât se poate de mult trăită. Sfinţii deşi unii au scris tomuri întregi despre legătura lor cu Dumnezeu au fost din mai multe puncte de vedere cei care au trăit concret şi practic pe Dumnezeu. Diferenţa dintre noi şi sfinţi este că noi vorbim teoretic despre Dumnezeu în timp ce sfinţii vorbesc practic despre Dumnezeu. Sfinţii prin urmare sunt cei care aduc o nouă dimensiune de studiu în soteriologia creştin ortodoxă. Această dimensiune este cât se poate de mult faptul că omul ajunge la mântuire prin voia şi prin lucrarea lui Dumnezeu. Sfinţii ne spun, că mântuirea este prin excelenţă o lucrare a lui Dumnezeu. Lucrarea lui Dumnezeu este directă în raport cu sfinţii şi din acest punct de vedere este bine să ştim tot ceea ce implică ea. Prima şi cea mai mare chemare a sfântului este de a trăii în mod necondiţionat pentru Dumnezeu. Evident, sfinţii nu sunt fără de păcat, dar ei sunt luptători aprigi împotriva păcatului şi a tot ceea ce implică el. La fel de bine, marii sfinţi sunt cei care fac rugăciuni pentru toată umanitatea şi prin aceasta implicit şi pentru noi.[117] Sfinţii sunt cei care ne spun dincolo de toate că mântuirea este posibilă. Mântuirea este posibilă şi este bine să fim conştienţi de acest lucru. Se cuvine să ne punem cel mai serios problema mântuirii fiindcă mântuirea este un act care are consecinţe eterne sau veşnice. Sfinţi părinţi ne spun că nu mai există cale de întoarcere după ce omul s-a mântuit şi s-a damnat. Mântuirea este din mai multe punct de vedere o răsplată sau o pedeapsă pe care Dumnezeu o conferă omului în funcţie de modul în care a trăit. Dacă omul a dus o viaţă bună el v-a vii mântuit de Dumnezeu şi dacă omul a dus o viaţă rea, el se v-a damna sau pedepsii de Dumnezeu. Aghiografia creştin ortodoxă este cea care ne spune că sfinţii sunt persoane care s-au mântuit şi care în timpul vieţii pământeşti au fost oameni ai binelui şi a virtuţii. La fel de bine, aghiografia ortodoxă ne mai spune, că după cum între lumină şi întuneric nu există nici o legătură, tot aşa între virtute şi viciu nu există nici o legătură. Din punct de vedere al aghiografiei creştin ortodoxe nu există o cale de mijloc dintre virtute şi viciu. Este bine să ştim aceste lucruri şi să nu le trecem cu vederea. Dar putem vedea că şi în cadrul sfinţilor există o anumită ierarhie sau gradaţie. Nu toţi sfinţii sunt identici. Din punctul de vedere al aghiografiei creştin ortodoxe, primii ca importanţă a sfinţeniei sunt sfinţii apostoli după care urmează sfinţii prooroci, sfinţi părinţi, sfinţii martiri care au murit pentru Hristos şamd.

Sfinţii creştini ortodocşi sunt pildele sau exemplele pe care trebuie să le urmăm şi la care trebuie să ne raportăm. De ce spunem acest lucru? Fiindcă atunci când un om începe o meserie el se uită la alţii care mai înainte de el au făcut acea meserie şi au fost buni. Raportul pe care îl avem noi cu sfinţii poate fii sumarizat în acest fel: „Un elev se ducea la un învăţător ca să ia lecţii pentru a dobândi ştiinţa de carte. în calea lui de propăşire în învăţătură, ucenicul întâmpină piedici din pricina slabei lui înzestrări şi, nu mai puţin, din cauza trândăviei şi risipirii, ceea ce îl aşează în rândul celor leneşi, nesilitori. Întristat de acest lucru, el nu ştia ce să facă şi cum să se lupte cu neajunsurile sale. Odată, întâlnindu-se cu un alt elev, cu un coleg de clasă mult mai deştept, îşi spuse amarul. Plin de compătimire, acesta l-a poftit la el acasă, ca să înveţe împreună: „Vom învăţa împreună, spuse el, ne va fi mai plăcut, mai vesel şi vom avea mai mulţi sorţi de reuşită”. În acest chip ei începură să înveţe laolaltă, împărtăşindu-şi unul altuia părerile. Şi ce credeţi că a urmat peste câteva zile ? Elevul delăsător deveni silitor, îndrăgi învăţătura, nepăsarea lui se prefăcu în osârdie şi în înţelegere, lucru care a avut o înrâurire binefăcătoare atât asupra firii, cât şi asupra stării lui morale. Iar înţelegătorul lui coleg

[116] Sfântul Paisie de la Neamţ, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti* (Iaşi, 1999).

[117] „Într-o seară, un tânăr se întorcea acasă. Dar, din cauza întunericului ce se lăsase, s-a împiedicat de un bolovan şi, căzând, s-a lovit destul de tare. Supărat foc, a plecat mai departe, dar un gând nu-i dădea pace. Ce căuta ditamai bolovanul în mijlocul drumului şi cum de nu l-a văzut la timp? Aoleu, dar dacă mai trec şi alţi oameni şi păţesc la fel ca el? Chiar în acea clipă, tânărul s-a oprit şi, cu toate că se lovise destul de tare şi se grăbea să ajungă acasă, a făcut cale întoarsă până la bolovanul cu pricina pe care l-a împins la marginea drumului. Acolo putea să stea oricât, că nimeni nu s-ar mai fi împiedicat de el. De-abia acum, tânărul nostru a plecat liniştit şi mulţumit spre casă. Rana pe care i-o pricinuise căzătura îl durea parcă mai puţin acum, când ştia că i-a scăpat, poate, şi pe alţii de la o suferinţă ca a lui. Să ştii să te gândeşti şi la ceilalţi, înseamnă să ştii să trăieşti. Bucuriile celor de lângă noi trebuie să fie şi bucuriile noastre, iar durerile şi necazurile lor, trebuie să ne doară şi pe noi. Decât să ne purtăm fiecare de grijă, mult mai bine ar fi dacă fiecare ar avea grijă de ceilalţi. Te-ai întrebat vreodată dacă n-ai trecut chiar tu pe drumul acela de pe care tânărul a dat la o parte bolovanul? Fără să îl cunoşti, fără să te cunoască, fără să aştepte vreo mulţumire, omul acela ţi-a făcut un bine.” http://ortodoxiesaumoarte.wordpress.com/2011/12/30/pilde/.

deveni mai priceput şi mai iubitor de muncă. Din înrâurirea pe care au avut-o unul asupra altuia, ei au dobândit un folos comun…"[118]

Sfinţii prin urmare sunt exemple pe care le putem urma şi cu care putem coopera. Este din acest punct de vedere cât se poate de mult evident că sfinţii sunt modele ale mântuirii. Nu poate fii sfânt o persoană care nu s-a mântuit. Din acest punct de vedere este bine să menţinem o uşă deschisă pentru toţi sfinţii care există şi mai ales pentru cultul sfinţilor. Începând din epoca reformei protestante mai multe confesiuni au respins cultul sfinţilor. Trebuie însă să ştim că şi alte religii necreştine au un cult al sfinţilor. Buddha, Confucius, Mohamed sau Pantajali sunt veneraţi ca şi sfinţi în religiile care au adepţi ai lor. Sunt sfinţi în hinduismul indian, în taoismul chinez, sfinţi în zoroastrianismul iranian şi sfinţi în buddhismul tailandez. Toate aceste religii pretind că au sfinţi dar vedem că sfinţii lor nu îşi ridică problema mântuirii. Mântuirea este din acest punct de vedere un lucru care în cazul unui sfânt adevărat este indiscutabilă. Sunt mai mulţi sfinţi care în cadrul anumitor religii nu au nimic de a face cu religia şi crezul în religie. Ne putem da seama de autenticitatea aghiografiei unei anumite religii sau curent religios în funcţie de cât de serios pune problema religiei şi a mântuirii. Mântuirea stă într-o strânsă legătură cu aghiografia ortodoxă. Sfinţii sunt persoane care au ajuns la starea de mântuire. Este bine să ştim acest lucru şi să fim conştienţi de el. Mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce defineşte starea de comuniune cu Dumnezeu şi de sfinţenie. Sunt mai multe cazuri de mari sfinţi care au ajuns la mântuire. Aceşti sfinţi sunt exemplele şi modelele noastre pe care trebuie să le urmăm şi de care trebuie să ne legăm. Aghiografia este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune ca şi realitatea a tot ceea ce este mântuirea sfinţilor. Faptul că sfinţii s-au mântuit poate fi din acest punct de vedere demonstrat de mai multe realităţi şi de mai multe fapte: minuni, moaştele sfinţilor, sau uneori chiar apariţia în persoană a sfinţilor respectivi. Faptul că anumiţi sfinţi şi-au făcut simţită prezenţa este un lucru care nu este o noutate. Vom ilustra aceste apariţii ale sfinţilor cu două mici povestiri care au avut loc la muntele Athos.

Se spune că mai de mult la muntele Athos a existat un paraclis care îl avea ca şi ocrotitor pe Sfântul Spiridon al Trimitundei. Într-o zii chiar de praznicul Sfântului Spiridon, era dezlegare la peşte şi monahii nu au găsit peşte la pescuit deloc. Ei şi-au pierdut orice speranţă că vor mai prinde peşte în acea zii. Dar dintr-o dată a venit un pescar cu bagaj mare plin de peşte. El le-a spus monahilor:

- Am fost trimis aici să aduc acest peşte pentru monahii paraclisului Sfântului Spiridon.
- Şi cine te-a trimis aici? Au întrebat monahii.
- Un străin care nu a voit să îşi de-a numele.
- Poţi să ne spui cum arăta măcar? Noi nu am cerut peşte de la nimeni.

Pescarul a stătut puţin pe gânduri şi a văzut în mijlocul paraclisului o icoană a sfântului Spiridon destul de aproape de realitate.

- Străinul semăna foarte mult cu acel om din imaginea aceea, a spus pescarul arătând spre icoana Sfântului Spiridon.

Monahii ştiau că icoana s-a făcut foarte mult după original, adică după diferite imagini care au rămas de la Sfântul Spiridon şi nu au putut concluziona decât că au fost părtaşi ai unei minuni a sfântului Spiridon.[119] Această povestire care este greu de acceptat pentru mintea contemporană plină de scepticism şi ne spune că sfinţii cu adevărat îşi fac prezenţa lor ocrotitoare în anumite momente ale vieţii noastre şi în diferite împrejurări ale existenţei. Aceste gen de întâmplări şi multe altele ne spun că sfinţii există spiritual într-o altă realitate care este dincolo de lumea noastră. Această lume este din acest punct de vedere ceea ce defineşte sensul şi aproximează foarte mult mântuirea noastră. Mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce ţine de sensul şi de expresia ultimă a existenţei omului. Tot o întâmplare care vine să ne arate că sfinţii continuă să existe într-o lume sau realitate concomitentă cu a noastră, ne vine tot de la Muntele Athos. Se spune că mai demult un monah atonit a voit să îşi construiască o nouă chilie. El şi-a adus mai multe materiale şi a început construcţia noi sale chilii. La puţin timp după ce a început construcţia, într-o noapte i s-a arătat ca un fel de om care era înconjurat într-un fel de halo de lumină.

[118] http://intacere.wordpress.com/2013/05/13/oare-rugaciunea-altuia-ma-poate-mantui.
[119] A se vedea Patericul atonit de Arhimadritul Ioanikios (Bacău, 2000). .

- Cine eşti şi ce vrei? A întrebat înspăimântat monahul.
- Eu sunt sufletul unui monah care a trăit cu mai mult timp pe locul pe care tu vrei acum să îţi faci o chilie nouă. Chiar pe acel loc eu am fost înmormântat. Te rog să te răzgândeşti să mai faci o chilie pe acel lor, a răspuns acea persoană.

Monahul a voit să îi afle numele dar acea persoană a dispărut la fel cum apăruse. Monahul nu a putut decât să concluzioneze că apariţia a fost un sfânt care trăise cu mai mulţi ani înaintea lui, poate pe vremea imperiului bizantin. Acest gen de apariţii au fost consemnate de mai multe ori în aghiografia creştin ortodoxă. Este bine să ştim aceste lucruri şi să nu le uităm. Aghiografia ortodoxă ne spune că deşii mai mulţi sfinţi au murit şi au fost declaraţi morţi din punct de vedere medical, ei au apărut de mai multe ori celor vii cu diferite mesaje din lumea de dincolo. Acest lucru pare destul de puţin credibil omului de azi care se vede pe sine de cele mai multe ori asaltat de ceea ce am putea spune ca şi dovezi empirice ale lumii de dincolo. Aghiografia ortodoxă susţine că sufletul omului este nemuritor. Acest lucru este cât se poate de mult arătat în vieţile sfinţilor şi în faptul că de mai multe ori omul simte nevoie de a vedea ceea ce este dincolo de această lume. Faptul că credinţa poate depăşii de mai multe ori graniţele lumii fizice este un lucru care este bine cunoscut în aghiografia creştin ortodoxă. Un astfel de caz îl avem din vechime despre un sfânt cuvios bătrân. Acest sfânt călugăr mai avea un bun prieten cu care se nevoise în mănăstire foarte mulţi ani. În cele din urmă, acest sfânt monah avusese de făcut o călătorie lungă într-o ţară departe. El a plecat în acea ţară şi între timp ce el era plecat prietenul său de călugărie murise. Ajuns înapoi, sfântul călugăr se spune că i-a găsit pe toţi monahii din mănăstire plângându-l pe prietenul său. Monahul era pus în mijlocul bisericii în sicriu. Se spune că sfântul călugăr a venit la căpătâiul mortului şi i-a spus: dă-mi sărutarea cea mai de pe urmă fiindcă nu am avut timp să ţi-o dau. Se spune că la cuvântul sfântului monah, mortul s-a sculat din morţi a dat sfântului ultima sărutare şi mai apoi a murit din nou. Acest gen de povestire ne spune că astfel fapte demonstrează că există o legătură cât se poate de mult între lumea viilor şi a celor morţilor. Aceasta mai ales între sfinţi şi cei care sunt în procesul de mântuire. Mântuirea şi aghiografia creştin ortodoxă nu poate fii separată una de alta. Drumul spre mântuire nu este un drum solitar ci este un drum care din mai multe puncte de vedere este cât se poate de mult plin de prezenţa sfinţilor şi a celor care au trecut deja drumul mântuirii. Acest lucru este destul de bine de avut în vedere şi cât se poate de mult susţinut de experienţa sfinţilor. Sfinţii sunt persoane care ne duc în spre un drum sigur şi acest drum este drumul mântuirii.

Soteriologia creştin ortodoxă este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune că este o comuniune şi un punct de comuniune cu lumea de dincolo. Sfinţii ne spune teologia văd din ceruri ceea ce are loc pe pământ şi prin urmare pot intervenii în cursul anumitor întâmplări şi evenimente. Sfinţenia este din mai multe puncte de vedere un lucru şi o realitate care ţine de sensul şi de scopul ultim al lumii şi al existenţei.[120] Aghiografia creştin ortodoxă prin urmare trebuie să fie într-o stare sau balanţă cu soteriologia creştin ortodoxă. Sfinţii creştini ortodocşi sunt din mai multe puncte de vedere o realitate care ţine de lumea şi de veacul viitor. Dar esenţa relaţiei dintre aghiografie şi soteriologie este fără nici o îndoială ceea ce am putea denumii medierea sau mijlocirea. Foarte mulţi din zilele noastre văd ca şi derizoriu de a avea sfinţi care să medieze pentru mântuirea noastră. După cum am spus cunoaşterea lui Dumnezeu este foarte mult o stare de comuniune şi la fel de bine mântuirea nu se poate concepe în afara conceptului de comuniune. Comuniunea cu Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce defineşte conturul sau sensul mântuirii. Sfinţii au ajuns la comuniunea cu Dumnezeu şi prin comuniunea cu sfinţii Dumnezeu vine la noi. Ceea ce este demn de remarcat este că de mai multe ori sfinţii şi aghiografia creştin ortodoxă este un lucru care nu mai există în zilele noastre. Este bine însă să ştim că există o anumită diferenţă dintre aghiografia creştin ortodoxă şi aghiografia catolică. Catolicii şi ei recunosc sfinţii dar au mau multe lucruri care sunt neortodoxe în aghiografia lor. Stigmatele sunt din acest punct de vedere un semn al sfinţeniei în catolicism şi acest lucru nu este acceptat la ortodoxie. La fel de bine au existat mai mulţi care au susţinut flagelarea trupească şi aceasta a fost respinsă de dogma ortodoxă. Aghiografia catolică este foarte mult o aghiografie care are mai multe elemente cu sincretismul religios. Aghiografia creştin ortodoxă nu este sincretică ci ea este mai mult soteriologia. Soteriologia creştin ortodoxă este din acest punct de vedere unitară şi plenară cu aghiografia creştin ortodoxă. Ştim că sfinţii nu ne mântuiesc dar ei ne pot ajuta pe drumul

[120] Christian Bădiliţă, *Şi cerul s-a umplut de sfinţi* (Curtea veche, 2012).

mântuirii ca şi unii care au reuşit în acest drum. Drumul spre mântuire ştim că este „calea cea strâmtă.” Mântuirea este în aghiografia creştin ortodoxă un moment important şi culminat dar ea nu este dincolo de puterea lui Dumnezeu. Cei care hiperbolizează momentul mântuirii omului sunt din acest punct de vedere oameni fără de credinţă. În cele din urmă este bine să vedem mântuirea ca şi un act nu numai existenţial ci şi ca şi un act care are de a face cu aghiografia creştin ortodoxă. Din punct de vedere aghiografic sfinţii sunt sfinţi atât în lumea aceasta cât şi în lumea care v-a să fie. Mai mulţi neoprotestanţi obiectează cu nu există propriu zis sfinţi, sfânt fiindcă numai Dumnezeu este în sine sfânt. Această obiecţie a fost respinsă de ortodoxie fiindcă în cele din urmă omul este liber să accepte sau nu sfinţenia lui Dumnezeu. Sfinţenia lui Dumnezeu este de mai multe ori ceea ce duce la sfinţirea omului şi la faptul că acesta ajunge să fie cu adevărat sfânt prin comuniune cu sfinţenia lui Dumnezeu. Cultele neoprotestante sunt din acest punct de vedere eronate fiindcă după cum am spus, sfinţenia lui Dumnezeu este comunicabilă. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune o realitate care ţine de existenţa profundă a omului şi este cea care aduce răspuns la toate problemele şi întrebările fundamentale pe care şi le ridică omul.

Un caz celebru de o persoană care s-a mântuit şi care a devenit clasic în istoria aghiografiei creştin ortodoxe ne vine de la Sfântul Macarie cel Mare. Se ştie despre Sfântul Macarie cel Mare că s-a mântuit. Sfântul Pafnutie care era prieten cu Sfântul Macarie a spus că imediat după momentul morţii a văzut sufletul Sfântului Macarie cel Mare că se înălţa la cer. Când sufletul Sfântului Macarie se ridica la cer se spune că au venit nişte diavoli care au început să îi spună: „ne-ai învins Macarie.” Sfântul a răspuns: „încă nu v-am biruit.” Când Sfântul Macarie a ajuns la uşile raiului, diavolii au spus din nou: „ne-ai învins Macarie.” Din uşile raiului Sfântul Macarie a răspuns: „Binecuvântat fie Domnul Iisus Hristos care m-a scăpat din mâinile voastre.”[121] Ceea ce deducem este că diavolii au voit să îl facă pe Macarie să spună că i-a înfrânt şi în acest mod să cadă în mândrie şi să devină al lor. Viclenia diavolilor este cât se poate de evidentă în acest pasaj aghiografic.

Aghiografia ortodoxă susţine că atât sufletul cât şi trupul omului se vor mântui. Dar acest lucru v-a avea loc gradual. Mai întâi sufletul se v-a mântui după care v-a urma şi mântuirea trupului. Ortodoxia susţine că există o înviere a morţilor, numai că aceasta v-a avea loc nu în timpul obişnuit al lumii în timpul eshatologic. Acest timp este foarte mult ceea ce am putea spune timpul veacului viitor când nu v-a mai exista această lume după cum este. Din acest punct de vedere pentru cei buni şi drepţi lumea nu v-a avea sfârşit ci ea numai se v-a transforma sau mai bine spus se v-a schimba într-un nou stadiu sau o nouă etapă a existenţei. Această transformare v-a avea loc atunci când v-a venii sfârşitul lumii. Din punctul de vedere al aghiografiei sfârşitul lumii ţine foarte mult de răsplata celor buni şi de pedeapsa celor răi. Viaţa este privită din acest punct de vedere ca şi un exerciţiu cât se poate de amplu şi cât se poate de profund. Acest exerciţiu este bine să fie făcut temeinic şi cu toată seriozitatea. În viaţă Dumnezeu ne cere seriozitate. Mântuirea este tema centrală a aghiografiei creştin ortodoxe din acest punct de vedere. Mântuirea după cum am spus nu are de a face în sine cu omul ci de planul lui Dumnezeu cu omul. Prin mântuire omul v-a afla care au fost intenţiile şi gândurile lui Dumnezeu faţă de om de la începuturi. Sunt multe lucruri pe care Dumnezeu nu i le descoperă omului în această lume. Mai multe dintre aceste lucruri vor fii descoperite în lumea sau în veacul care v-a fi să fie. Este bine să ştim din acest punct de vedere care sunt cele mai profunde exemple de mântuire în aghiografia creştin ortodoxă. Creştinismul este o religie a mântuirii şi este bine să ştim acest lucru care dincolo de mai multe obiecţii este lipsit de sens şi de noimă.

După cum am spus, mântuirea nu este instantanee în creştinismul ortodox şi nici în aghiografia creştin ortodoxă. Ceea ce învăţăm de la sfinţi este seriozitatea cu care ei au ridicat problema mântuirii şi cu câtă trudă au câştigat mântuirea. Aghiografia ortodoxă s-a confruntat de mai multe ori cu problema a ceea ce spiritualitatea populară a denumit vămile văzduhului. Aghiografia creştin ortodoxă consideră că vămile văzduhului sunt o teologumenă şi nu o dogmă. Ce înseamnă acest lucru? Înseamnă că vămile văzduhului sunt un adevăr de credinţă nesigur şi prin urmare el poate fi contestat. De ce sunt vămile văzduhului un adevăr de credinţă nesigur? Aceasta fiindcă dogmatica ortodoxă mai vorbeşte de judecata particulară a omului. Dacă imediat după moarte are loc judecata particulară a omului, ce sens sau ce rost mai au vămile văzduhului? Vămile văzduhului sunt din acest punct de vedere un lucru de care nu putem fii

[121] Această povestire se găseşte în unele sinaxare egiptene şi în mai multe alte scrieri din Egipt.

siguri. Nu ştim în acest sens dacă vămile văzduhului sunt egale cu judecata privată pe care ne-o face Dumnezeu.[122] Din mai multe puncte de vedere putem spune că vămile văzduhului sunt ceea ce am putea denumii metode prin care are loc judecata particulară a omului. Unii spun că ar exista 24 de vămi ale văzduhului care corespund la cele mai importante păcate pe carele face omul în viața sa. Acest lucru însă nu poate fii stabilit cu certitudine. Este posibil ca judecata privată sau particulară a omului să fie făcută în etape. Ceea ce este singur este că imediat după moartea omului v-a avea loc o judecată particulară în care vor fii puse în vedere toate păcatele pe care le-a făcut omul. Dacă faptele bune vor fii găsite mai multe decât păcatele pe care le-a făcut omul în cele din urmă acest om crede ortodoxia se v-a mântui.

În acest proces sfinții după cum am mai amintit ne pot ajuta sau mai bine spus pot media pentru noi. Sfinții sunt persoane care au trecut deja de judecata particulară a lui Dumnezeu şi sunt deja în rai. Din acest motiv ei ne pot ajuta şi pot venii în sprijinul nostru.[123] După cum am spus, sfinții sunt cei care ne pot slujii ca şi modele şi ca şi ajutători în mântuirea noastră. Aceasta fiindcă aşa a rânduit Dumnezeu. Dumnezeu a voit ca mântuirea să fie o lucrare sinergică sau de cooperare. În acest sens, în mântuire nu cooperăm numai cu Dumnezeu ci şi cu sfinții Săi. Prin cooperarea cu sfinții lui Dumnezeu, Dumnezeu devine mai uman pentru noi şi am putea spune mai pe înțeles. Din acest punct de vedere nu trebuie să respingem ajutorul sfinților cum fac unii sectanți. Se spune despre un monah că aflându-se la o mănăstire i s-a dat ca şi muncă şi ascultare să aibă de grijă de porcii mănăstirii. Nemulțumit de acest lucru el îşi spunea: dacă eu nu aş fii avut de grijă de aceşti porci ai mănăstirii aş fii ajuns sfânt de multă vreme.” De fapt aşa suntem şi noi când vine vorba să acceptăm cultul sfinților şi faptul că sfinții ne pot ajuta în mântuirea noastră. Aghiografia creştin ortodoxă ne spune că mântuirea se câştigă şi prin ajutorul sfinților care ne pot fii de folos şi ne pot ajuta în acest sens. Ține de noi dacă le vom cere ajutorul şi dacă vom accepta cultul sfinților. Ajutorul sfinților de care vorbeşte aghiografia creştin ortodoxă este cât se poate de mult legat de cultul sfinților care este din acest punct de vedere o legătură sau o metodă de a ne câştiga mântuirea.

Aghiografia creştin ortodoxă este cât se poate de edificatoare referitoare la duşmanul mântuirii noastre care este cel rău şi diavolul. Iată ce ne spune în mare aghiografia creştin ortodoxă referitor la cel are împiedică mântuirea noastră. “Ca un balaur a fost prins cu undița de către Mântuitorul, şi ca unui dobitoc i s-a pus căpăstru *şi ca unui fugar i s-a legat belciugul de nari şi buzele i-au fost pătrunse cu acul. Apoi a fost legat de Domnul precum o pasăre, ca să-l putem batjocori.*”[124] Prin urmare, ştim că puterea lui Dumnezeu este mai mare decât puterea celui rău şi că prin Domnul Iisus Hristos avem un drum sau o posibilitate de mântuire. Este bine să ştim acest lucruri şi să ne avem în vedere. În ceea priveşte mântuirea ştim că diavolul vrea ca noi să pierim şi să nu ne mântuim. Aghiografia creştin ortodoxă ne spune că sunt mai mulți care au câştigat mântuirea şi în acest sens mulți dintre ei sunt sfinții. De fapt unul dintre rostul sfinților este de a ne ajuta în drumul mântuirii. Acest drum ştim că este anevoios şi greu dar nu este cu neputință. Dumnezeu are puterea de a face posibilă mântuirea sau mai bine spus de a ne mântui. Acest lucru El îl poate face şi prin anumiți sfinți pe care El i-a rânduit ca şi mediatori între noi şi Dumnezeu. Sunt foarte mulți care spun că ei nu au nevoie de ajutorul sfinților şi din acest punct de vedere ei cultivă un fel de mândrie care nu le este benefică. Capacitatea sfinților de a ne fii de folos în drumul mântuirii este foarte mult un exercițiu de smerenie şi de modestie religioasă. Vom vedea astfel că în viața religioasă şi viața duhovnicească sau în ceea ce priveşte mântuirea în viața soteriologică nu suntem foarte mult singuri ci suntem însoțiți de mila şi de iubirea lui Dumnezeu. Dumnezeu ne iubeşte şi se gândeşte la mântuirea noastră. Această mântuire trebuie câştigată după cum am spus în funcție de regulile care le-a impus Dumnezeu. Din cele mai vechi vremuri Dumnezeu a voit ca noi să ajungem la mântuire, care este raiul despre

---

[122] Nicodim Măndiță, *Vămile văzduhului şi mărturii despre existența lor* (Ed. Agapis, 2008).

[123] O întâmplare care ține foarte mult de aghiografia creştin ortodoxă se leagă de moaştele sfântului Spiridon fostul episcop al Trimitundei care ne spune că unii monahi au văzut de mai multe ori că moaştete sfântului dispar din racla lor şi apoi ele revin. Când revin sunt prăfuite ca după o lungă călătorie şi pe tălpile sfântului poate fii văzut praf şi iarbă. Cel mai probabil se crede că cu putere de la Dumnezeu sfântul se scoală din morți şi eventual merge în ajutorul celor care se roagă lui. Se mai ştie despre sfântul Spiridon că în timpul vieții la fel de bine mediat pentru o secetă cumplită care s-a abătutu asupra Ciprului. Această secetă a dus imediat la o foamete mare. Se spune că sfântul Spiridon s-a rugat şi imediat a venit ploaia. Iera Moni Pantokratoros Sotiros Christou (Ed.): *Das Leben und die Wunder des Heiligen Spyridon. Trad. Anastasia Daskaroli, Ed. Mydonia.* (Thesalonic 2005).

[124] Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața sfântului Antonie cel Mare* (PSB: Bucureşti, 1988).

care ştim că „a fost pregătit mai înainte de întemeierea lumii." Aghiografia creştin ortodoxă ne spune că nu suntem singuri în această lume şi că Dumnezeu este foarte mult de partea noastră şi El ne poate ajuta prin sfinţii Săi. Asemenea unui director de o mare întreprindere, Dumnezeu nu are timp cu toţi dintre noi şi astfel el recurge la subalterni pentru a rezolva greutăţile şi a face ca fabrica să funcţioneze. Odată ajunşi în rai ştim că am ajuns la cel mai semnificativ şi mai profund moment al vieţii noastre. În acel moment încetează toate rugăciunile, toate nevoinţele , toate luptele şi încercările noastre pentru mântuire. Numai atunci vom înţelege logica vieţii duhovniceşti pe care am dus-o după putere pe pământ.[125]

Aghiografia creştin ortodoxă ne duce la concluzia unei vieţii după moarte în mod logic. Lumea de aici a fost creată de Dumnezeu. Unii oameni sunt buni şi ajung la sfinţenie şi alţii oameni sunt răi şi ajung la crimă şi la război. Este clar că aceste două categorii de oameni unii buni şi sfinţi şi alţii răi şi perverşi nu pot exista în acelaşi loc. Acest lucru ne spune că trebuie să există o continuare a ceea ce a început în această lume. Această continuare este denumită după cum ştie mai toată lumea raiul pentru cei buni şi iadul pentru cei răi. În zilele noastre aceste adevăruri elementare de credinţă sunt de mai multe ori contestate şi contrazise.

CAPITOLUL AL VII-LEA

MÂNTUIREA ŞI LEGĂTURA EI CU PATROLOGIA CREŞTIN ORTODOXĂ

„Căci atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât L-a dat pe Fiul Unul Născut, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viaţa veşnică" (Ioan 3, 16)

În rândurile care vor urma vom insista mai mult asupra relaţiei care există între Dumnezeu Tatăl şi mântuire. Teologia creştin ortodoxă îl priveşte pe Dumnezeu ca şi Tatăl nostru şi una dintre rugăciunile centrale ale ortodoxiei este rugăciunea Tatăl nostru pe care a rostit-o acum 2000 de ani Domnul Iisus Hristos. Domnul Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu din veşnicie pe care Dumnezeu L-a născut mai înaintea de facerea lumii şi a universului. După ce a creat lumea, Dumnezeu a promis un mântuitor acestei lumi care a căzut de la starea iniţială. Acest mântuitor avea să stabilească un nou raport între Dumnezeu şi om: raportul de tată-fiu. Prin Domnul Iisus Hristos noi am devenit fii ai lui Dumnezeu. Suntem fii lui Dumnezeu şi acest fapt a deschis în teologia creştin ortodoxă un nou obiect de studiu: patrologia creştin ortodoxă. Patrologia creştin ortodoxă este ştiinţa sau disciplina teologică care îşi propune să studieze sistematic relaţia sau legătura dintre Dumnezeu Tatăl nostru al tuturor şi om ca şi fiul lui Dumnezeu. Această filiaţie a omului a fost dată de Dumnezeu prin Domnul Iisus Hristos. Patrologia creştină consideră că filiaţia noastră în Domnul Iisus Hristos a fost un dar liber pe care El ni l-a făcut nouă din iubire. Prin urmare, ce legătură există între filiaţia lui Dumnezeu Tatăl şi mântuirea sau soteriologia creştin ortodoxă? Faptul că ortodoxia vorbeşte despre Dumnezeu ca şi Tatăl nostru este în primul rând un lucru care creşte şansele noastre de mântuire. Aceasta fiindcă după cum ştim, dacă Dumnezeu este Tatăl nostru El este şi mai mult voitor să ne mântuiască. Dar după cum am spus faptul că Dumnezeu este Tatăl nostru nu anihilează faptul că El este Dumnezeu. Pentru cei care cred în Hristos, Dumnezeu este concomitent tată şi Dumnezeu. Mai mulţi teologi au considerat că mântuirea este starea în care omul Îl primeşte pe Dumnezeu ca şi tatăl său. Acest lucru însă este numai parţial adevărat. Teologia creştin ortodoxă consideră că deşi Dumnezeu a creat această lume cu tot ceea ce există în ea, Dumnezeu continuă să fie în acelaşi timp separat de ea. Locul unde locuieşte Dumnezeu este raiul care nu este în această lume. Mântuirea este din acest punct de vedere şi în patrologia creştin ortodoxă accederea sau admiterea omului în rai. Doar că Dumnezeu este Tatăl nostru atât în rai cât şi pe pământ.

Patrologia creştin ortodoxă prin urmare are mai multe lucruri comune cu soteriologia creştin ortodoxă. Aceste lucruri comune sunt foarte mult ceea ce am putea denumii faptul că ambele urmăresc apropierea omului de Dumnezeu.

[125] O povestire din trecut ne spune că un om murit şi era înfricoşat de ceea ce avea loc cu el. Atunci dintr-o dată se spune că s-a făcut o lumină mare şi lui i s-a arătat un înger venit de la Dumnezeu. Acest înger a zâmbit, şi apoi l-a liniştit pe om spunându-i: acesta este doar începutul vieţii tale. Omul se spune că a rămas uimit fiindcă el credea că totul se închiease pentru el odată cu moartea. A se vedea şi Dieter Schlesak, *Există o viaţă după moarte* (Editura Paralela 45, 2001).

În timp ce patrologia creştin ortodoxă urmăreşte apropierea familială de Dumnezeu, în care Dumnezeu devine Tatăl nostru, soteriologia creştin ortodoxă urmăreşte apropierea eshatologică de Dumnezeu în care omul nu v-a rămâne etern separat de Dumnezeu. Separația eternă de Dumnezeu duce din punct de vedere al soteriologiei creştin ortodoxe la damnarea sau la pierderea mântuirii omului. Faptul că Dumnezeu este Tatăl nostru după cum este El conceput şi descris de patrologia creştin ortodoxă nu face decât să crească şansele noastre de mânuire. Spunem acest lucru având în vedere că consecințele mântuirii sunt eterne. Omul când se mântuieşte se mântuieşte pentru totdeauna şi pentru veşnicie. Veşnicia este din acest punct de vedere un lucru care se leagă atât de Dumnezeu cât şi de mântuirea noastră. Mântuirea are o dimensiune cât se poate de nouă şi de profundă în patrologia creştin ortodoxă. Ceea ce este propriu conceptului de patrologie creştin ortodoxă este forate mult conceptul de Dumnezeu care este Tatăl nostru. Patrologia creştin ortodoxă consideră că Dumnezeu este Tatăl umanității şi din mai multe puncte de vedere Tatăl fiecăruia dintre noi în parte. Acest lucru deschide o nouă înțelegere asupra soteriologiei creştin ortodoxe. Din acest punct de vedere soteriologia creştin ortodoxă este foarte mult ceea ce am putea spune o revenire la Tatăl din ceruri sau din rai.[126]

Prin urmare în rândurile care vor urma vom vorbii despre ceea ce am putea denumii dimensiunea mântuirii în patrologia creştin ortodoxă. Patrologia creştin ortodoxă este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii conceptul că mântuirea poate fii concepută ca şi filiație a lui Dumnezeu Tatăl. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumii starea de comuniune cu Dumnezeu Tatăl. Este greu de precizat din acest punct de vedere dacă Dumnezeu Tatăl este tatăl şi a celor damnați. O problemă greu de dezbătut în teologia patristică este prin urmare faptul dacă Dumnezeu este Tatăl celor care pierd mântuirea. Acesta este probabil cel mai greu de abordat lucru în patrologia creştin ortodoxă. Patrologia creştin ortodoxă susține că deşi Dumnezeu este Tatăl nostru al întregii umanități nu toți se vor mântui. Mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune că ține foarte mult de sensul şi realitatea a tot ceea ce există. Existența noastră este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o existență care ține de comuniunea cu Dumnezeu şi de tot ceea ce a fost mai profund în sens teologic. Teologia creştin ortodoxă este foarte mult ceea ce ne duce la patrologia creştin ortodoxă care susține că Dumnezeu este un părinte iubitor. Sfinții părinți au fost mari apărători ai noțiunii despre Dumnezeu şi a tot ceea ce implică noțiunea de Dumnezeu ca şi Tată. Patrologia creştin ortodoxă este prin urmare un studiu sistematic al noțiunii de Dumnezeu care este foarte mult ceea ce ține de existența şi de sensul comuniunii de iubire cu Dumnezeu. În Iisus Hristos, omul nu îi mai spune la Dumnezeu doar Dumnezeu ci Dumnezeu Tatăl. Această concepție a lui Dumnezeu Tatăl este foarte mult ceea ce am putea spune definitorie pentru soteriologia creştin ortodoxă. Relația dintre patrologia creştin ortodoxă şi soteriologia creştin ortodoxă devine una cât se poate de profundă. Acest gen de profunzime este cât se poate de mult ceea ce ține de sensul şi de expresia a tot ceea ce este frumos şi bun. Patrologia creştin ortodoxă este prin urmare ceea ce defineşte sensul şi unitatea existenței omului şi a comuniunii sale cu Dumnezeu. Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune Cel care ne conferă la un anumit grad mântuirea ca şi filiație. Prin Domnul Iisus Hristos ne ridicăm cu o treaptă mai sus de ceea ce am putea spune că este raportul sau relația noastră cu Dumnezeu.[127]

Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi care este punctul de vedere al teologiei creştin ortodoxe despre mântuire în sens patrologic. O parte din mântuire se adresează de mai multe ori la faptul că filiația noastră este cât se poate de mult reală şi adevărată. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce ține de sensul şi realitatea ultimă a comuniunii cu Dumnezeu Tatăl. Noul Testament ne spune că faptul că Dumnezeu devine Tatăl nostru face şi mai mult mântuirea posibilă. Dumnezeu ca şi Tatăl nostru este în acest sens o realitate care ține cel mai mult de sensul şi de exprimarea finală a iubirii de Dumnezeu şi a faptului că Dumnezeu este dispus să ne mântuiască. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere o realitate care ține de sensul şi de expresia ultimă a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este pentru mai mulți o şansă în plus de a accede sau de a ajunge la mântuire. În vremurile şi în zilele noastre ştim că mântuirea este foarte mult un lucru pe care îl lăsăm în grija lui Dumnezeu Tatăl. Dacă Dumnezeu este Tatăl nostru este foarte greu să acceptăm că El nu ne v-a şi mântui. Mântuirea nu poate fii desprinsă de sensul filiației lui Dumnezeu. Soteriologia ortodoxă trebuie din acest punct de vedere să fie în acord cu

---

[126] Radu Teodorescu, *Teologia paternității lui Dumnezeu* (Cugir, 2011).
[127] Idem

patrologia creştin ortodoxă. Paternitatea spirituală este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi expresia ultimă a iubirii lui Dumnezeu. În patrologia creştin ortodoxă mântuirea devine foarte mult o problemă a paternităţii lui Dumnezeu. Paternitatea lui Dumnezeu este cea care din mai multe puncte de vedere face posibilă mântuirea. Nu trebuie să credem că dacă Dumnezeu este Tatăl nostru El ne v-a mântui pe toţi indiferent de faptele şi de acţiunile noastre. Acţiunile lui Dumnezeu sunt foarte mult ceea ce am putea spune o realitate şi un sens cât se poate patern pe care Dumnezeu o exercită asupra noastră. Dumnezeu este din acest punct de vedere un mântuitor patern care mântuieşte pe om şi prin acest mod El îşi arată capacitatea Lui paternă de a ne face binele. Dumnezeu ne vrea binele şi acest lucru ne spun sfinţii părinţi El îl face într-un mod dezinteresat. Un dicton creştin ortodox ne spune că atunci când omul face un pas spre Dumnezeu, Dumnezeu face o mie de paşi în spre om. Prin urmare, Dumnezeu care este şi Tatăl nostru ne doreşte mântuirea cu mult mai mult decât ne-o dorim noi, dar tot Dumnezeu mai vrea ca noi să câştigăm mântuirea în mod corect şi onest. Dumnezeu este dispus să ne mântuiască şi acest lucru îl putem deduce prin faptul că El este Tatăl nostru. În soteriologia creştin ortodoxă din mai multe puncte de vedere este bine să ştim că Dumnezeu este cât se poate de mult dispus să ne mântuiască fiindcă după cum am spus El este Cel care ne-a creat. Mântuirea este prin urmare şi o temă a patrologiei creştin ortodoxe. Dacă Dumnezeu este Tatăl nostru, este bine să ştim că de la Dumnezeu pot venii posibilităţi nelimitate pentru realizarea sau împlinirea omului. Patrologia creştin ortodoxă ne spune că mântuitorul omului este Domnul Iisus Hristos care a venit şi s-a sălăşluit între noi şi care a biruit puterea iadului.[128]

Patrologia creştin ortodoxă are prin urmare o concepţie proprie şi cât se poate de autentică asupra mântuirii şi a ceea ce ţine de mântuire. Această concepţie implică demarcaţia morală ultimă între cei buni şi cei răi. Asemenea unui proprietar de fabrică, cei care au muncit şi au dat rezultate vor fii răsplătiţi şi plătiţi de proprietar în timp ce cei care nu au muncit şi nu au dat nici un rezultat nu vor fii răsplătiţi şi unii vor fii concediaţi. Am mai putea spune că damnarea [fiindcă în termeni teologici aşa se numeşte pierderea mântuirii] poate fii considerată şi ca şi concedierea sau falimentul cuiva. Aceasta am spus-o pentru a prezenta mai bine care este concepţia patrologiei creştin ortodoxe. Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere un mare investitor. Investiţia Sa este foarte mult viaţa noastră. Dar ca şi orice investiţie, ea trebuie să de-a rezultate. Atunci când investiţia nu dă rezultatele scontate, investitorul v-a lua măsuri şi din acest punct de vedere ;i v-a căuta noi moduri de a investii dar oricum la vechea investiţie nu se v-a mai întoarce. Sfinţii părinţi ne spun în acest sens că Dumnezeu vrea mântuirea noastră, dar acest lucru nu are loc într-un mod forţat ci are loc sau trebuie să aibă loc într-un mod natural. La fel de bine patrologia creştin ortodoxă ne spune că în Iisus Hristos mântuirea poate fii câştigată sau dobândită. În acest sens se vorbeşte de două feluri de mântuire:

1. mântuirea obiectivă
2. mântuirea subiectivă.

Mântuirea obiectivă ne spun sfinţii părinţi a fost câştigată odată pentru totdeauna de Domnul Iisus Hristos prin patima şi moartea Sa. Acesta a fost chiar sensul venirii sau întrupării Domnului Iisus Hristos în istorie şi în lumea noastră. Domnul Iisus Hristos s-a întrupat şi a venit în lumea noastră şi în acest sens prin activitatea Sa mesianică el a deschis omului poarta mântuirii sau mai bine spus a făcut ca mântuirea să fie posibilă. Acest lucru a fost mărturisit de mai toţi sfinţii părinţi din toate epocile istoriei Bisericii. Istoric, mântuirea omului este posibilă de la anul 33 după Hristos când a avut loc moartea şi învierea Domnului Iisus Hristos. Prin urmare, Domnul Iisus Hristos a deschis mântuirea sau mai bine spus a făcut mântuirea posibilă pentru toată umanitatea. În acest sens, în patima şi învierea Domnului Iisus Hristos a fost cuprinsă sau mai bine spus recapitulată întreaga istorie a lumii şi a umanităţii. Aceasta este ceea ce teologia creştin ortodoxă denumeşte mântuirea obiectivă. Generic sau obiectiv lumea a fost mântuită de către Domnul Iisus Hristos. Mântuirea obiectivă este faptul că într-o anumită ţară toţi oamenii împărtăşesc aceiaşi naţionalitate. Dar tot în acea ţară unii oameni sunt buni şi fac cinste acelei ţări în timp ce alţi oameni sunt răi şi necinstesc ţara respectivă. Aceasta este de fapt diferenţa dintre mântuirea obiectivă şi mântuirea subiectivă. Mântuirea subiectivă este foarte mult ceea ce am putea spune faptul că omul aderă la tot ceea ce a ţinut de persoana şi de lucrarea Domnului Iisus Hristos. Mântuirea subiectivă prin urmare este mai mult un act de aderenţă dar şi un act practic care ţine foarte mult de a accepta tot ceea ce ţine de persoana Domnului Iisus Hristos. Domnul Iisus Hristos este prin urmare

[128] A. Sevestre, *Dictionaire de patrologie* (Paris, 1855).

ceea ce am putea spune Cel care îi cere omului să facă toate cele care le-a învăţat şi le-a propovăduit El în timpul vieţii. Prin urmare, mântuirea subiectivă ne spune că nu trebuie să facem tot ceea ce a făcut Domnul Iisus Hristos în viaţa sa. La fel de bine, mântuirea subiectivă ne mai spune că mântuirea noastră ține de persoana Domnului Iisus Hristos. Din mai multe puncte de vedere mântuirea subiectivă este o trecere prin toate etapele vieţii creştine. Ştim că mântuirea subiectivă nu este grea. Acest lucru ni l-a spus Domnul Iisus Hristos în Noul Testament: „Veniţi la Mine toţi cei trudiţi şi împovăraţi şi Eu vă voi da odihna. Luaţi jugul Meu asupra voastră şi învaţaţi de la Mine, căci Eu sunt blând şi smerit cu inima; şi veţi găsi odihna pentru sufletele voastre. Căci jugul Meu este bun şi sarcina Mea este uşoară." (Matei 11:28-30). Prin urmare, în Domnul Iisus Hristos, mântuirea nu este numai o simplă formalitate ci ea este foarte mult ceea ce am spune uşoară. Ca şi Fiul lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos este foarte mult ceea ce am putea spune Cel care a uşurat şi a făcut ca noi să ne putem mântui mai uşor. Acest lucru este cât se poate de mult ceea ce defineşte sensul mântuirii subiective sau mântuirea personală. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere personală şi acest lucru vine să ne spună că trebuie să avem credinţă şi încredere în Dumnezeu că El v-a găsii o şansă de a ne mântui.

Ceea ce învăţăm din patrologia creştin ortodoxă în sens eshatologic este că niciodată să nu deznădăjduim de mântuirea noastră. Dacă Dumnezeu este Tatăl nostru atunci El se v-a îngrijii de mântuirea noastră. Mântuirea din punct de vedere al patrologiei creştin ortodoxe este un raport de intimitate şi pedagogic cu Dumnezeu Tatăl. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere sensul şi realitatea ultimă a ceea ce defineşte relaţia şi legătura noastră cu Dumnezeu Tatăl. Dumnezeu este Tatăl nostru şi în acest sens El se v-a îngrijii de mântuirea noastră. Mântuirea prin urmare este în patrologia ortodoxă o reîntoarcere la Dumnezeu Tatăl. Din acest punct de vedere omul este cât se poate de mult ceea ce am putea denumii sensul ultim şi final al mântuirii care ne vine de la Dumnezeu. Din mai multe puncte de vedere este bine să ştim că Dumnezeu este Cel care realizează mântuirea noastră în cooperare cu noi. Este din acest punct de vedere interesant să analizăm ceea ce am putea spune mântuirea din punct de vedere al patrologiei creştin ortodoxe. Această patrologie ne spune că Dumnezeu este foarte mult Tatăl nostru şi ca şi Tată el se v-a îngrijii de binele nostru. În acest sens, patristica creştin ortodoxă concepe raiul ca şi „un loc luminat, loc cu verdeaţă, loc de odihnă, de unde a fugit toată durerea, întristarea şi suspinarea."[129] Este foarte evident că Biserica Creştin Ortodoxă vorbeşte de faptul că viaţa se continuă şi dincolo de mormânt dar într-un alt nivel sau într-o altă stare sau o altă modalitate de vieţuire. În acest sens se cunosc mai multe exemple care ne artă că morţii sunt conştienţi de ceea ce are loc pe pământ.

O astfel de întâmplare ne spune că într-o localitate a avut loc o crimă. Lângă acea localitate vieţuia un sfânt într-o mănăstire ortodoxă. Acest sfânt avea mare putere în faţa lui Dumnezeu prin rugăciunile care le făcea. S-a întâmplat ca anchetatorii acestui caz de crimă să suspecteze pe un om. Anchetatorii au venit şi pe la mănăstirea din preajmă şi au cerut mai multe informaţii căutând o pistă în cercetarea lor. Monahii de la mănăstire nu au avut cum să îi ajute, dar venirea lor a ajuns şi la urechile sfântului. Sfântul a ieşit în întâmpinarea anchetatorilor:

- Ce căutaţi?
- Căutăm un vinovat de crimă.
- Şi de ce aţi venit şi la mănăstire la noi?
- A, venit să căutăm mai multe informaţii fiindcă dacă nu vom aresta şi condamna pe principalul suspect.
- Eu cred că v-aş putea ajuta, a răspuns sfântul.
- Spune-ţi-mi numele suspectului şi mai apoi veniţi după mine.

Anchetatorii i-au spus numele suspectului principal şi au mers după sfânt. El a ajuns la cimitirul oraşului unde a intrat şi a întrebat pe cei de acolo unde este înmormântat cel omorât. Îngrijitorii cimitirului i-au spus unde este. Sfântul s-a dus, s-a pus în genunchi şi a făcut mai multe rugăciuni. Apoi ridicându-i glasul a întrebat:

- Este adevărat că ai fost omorât de cutare [sfântul a dat numele spus de anchetatori]
- Nu, a răspuns mortul.

Anchetatorii au rămas înmărmuriţi şi au schimbat căutările lor în altă direcţie. La puţin timp cu rugăciunile sfântului vinovatul a fost prins şi condamnat.

[129] Slujba înmormântării, ectenia pentru cei adormiţi.

Acest gen de întâmplare ne spune că sfinții atât în soteriologia creştin ortodoxă cât şi în patrologia creştin ortodoxă au putere asupra lumii de dincolo şi la fel de bine ne pot ajuta şi pe noi când avem de a face cu lumea de dincolo. Prin rugăciune şi asceză sfinții pot vedea dincolo de această lume şi în acelaşi timp ei pot sprijinii pe cei cărora le cer ajutorul şi sprijinul. La sfințenie sunt chemați toți dar sunt foarte puțini cei care ajung la acest grad. Patrologia creştin ortodoxă ne spune că Dumnezeu nu este numai Tatăl nostru ci El este şi sfânt. Toți sfinții părinți au dat mărturie că Dumnezeu Tatăl este sfânt. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce defineşte sensul şi realitatea existenței care v-a urma. Lumea îşi imaginează multe despre cum este raiul şi cum este să fii mântuit. Sunt în acest sens mai multe cărți, cântece, imagini sau chiar producții de cinema care au imaginat raiul. Dar cum este raiul în realitate? În primul rând ştim că în rai Dumnezeu este Tată. Acest lucru face ca structura fundamentală a raiului să fie tot familia. Raiul este structurat tot pe sistemul unei familii şi în acest sens am putea spune că după patrologia creştin ortodoxă raiul este o familie mai mare. Este evident că raiul este conceput de sfinții părinți ca şi un loc de fericire veşnică şi de bucurie eternă. Sfântul Ioan Teologul ne spune că în rai nu există plâns şi nici lacrimi. Prin urmare, deducem că anumite trăsături ale raiului sunt comune cu lumea în care trăim, doar că în rai nu v-a mai existat nimic rău din ceea ce ştim că există în această lume. Sentimentul cel mai comun din rai ne spun sfinții părinți că este desfătarea. În rai ni se mai spune de sfinții părinți că este dreptate, pace şi tihnă. Sfântul Vasile cel Mare a dat un celebru citat despre rai care este locul celor care se mântuiesc: „Omule, daca-ți închipui ca raiul este mâncare şi băutura şi veselie şi grădină şi flori şi cântări şi păsări şi palate de aur, nu te opresc. Măcar aşa sa-ți închipui, dar râvneşte la rai, adică să doreşti raiul. Că dorind raiul, te laşi de păcat. Închipuie-ti şi tu cum vrei, dar orice vei închipui tu despre rai, nu este ceea ce îți închipui tu, că raiul este mai presus de minte.”[130]

Prin urmare, iată cum caracterizează Sfântul Vasile cel Mare raiul, el care a fost unul dintre cei mai mari părinți ai Bisericii şi ai creştinismului ortodox: 1. mâncare, 2. băutură, 3. veselie, 4. loc verde, 5. flori, 6. cântece de veselie, 7. păsări şi animale, 8. palate de aur dar tot el ne spune că sunt toate acestea şi mult mai mult. Credem că trebuie să dăm crezare sfinților care au vorbit din ceea ce le-a descoperit Dumnezeu. Raiul prin urmare este în patrologia creştin ortodoxă dincolo de orice închipuire a omului. Tot în Hexaimeron Sfântul Vasile cel Mare continuă descrierea sa a raiului: „Acolo sunt livezi prea dulci la vedere, cu multă şi negrăita verdeață şi foarte frumos împodobite. Acolo floarea nu străluceşte puțină vreme şi apoi lipseşte, ci îndelungată vreme şi este o mireasma a Duhului Sfânt, pe care omul nu o poate spune. Buna lor mireasma este fără de saț, frumoasa lor culoare de-a pururea străluceşte şi puterea vânturilor nu le slăbeşte. Lunile cele noi nu le vestejesc, înghețurile nu le îngheață, arsura soarelui nu le usucă; ci un duh măsurat, care dă oarecare subțire şi dulce suflare, uşor şi cu dulceață suflă asupra lor, neîmpilat de vreme şi neveştejit în veac, păzind sporul lor. Iar frumusețea sadurilor celor de acolo este şi ea vrednică de facerea şi sădirea Celui ce le-a sădit.” Prin urmare, mântuirea în sens creştin ortodox este a ajunge în rai şi a sta în acest loc pe care l-au descris mai mulți sfinții părinți dar dintre care poate cel mai bine a făcut-o Sfântul Vasile cel Mare. Tot acest sfânt ne mai spune că cele cinci simțuri ale omului se desfată şi ele de a pururi sau veşnic.

1. Gustul. Poamele din rai au atâta dulceața şi atâta felurime de gusturi, încât omul nu mai poate pofti nimic peste dulceața lor.
2. Auzul. Cântările de acolo care desfată nu gustul, ci alt simt al omului, auzul, atâta frumusețe au, încât o mie de ani se pare un ceas în rai, cum citim şi în Mântuirea păcătoşilor.

3. Pipăitul cel îndoit, înăuntru şi în afară, acolo atât frumusețe are şi atâta blândețe în zidiri, încât niciodată spini nu exista, lucru aspru nu exista, lucru care să te ardă nu exista, lucru care să te otrăvească nu exista, aşa încât pipăirea şi cea dinăuntru şi cea din afara este fără nici o vătămare.

4. Mirosul. Atâta mireasmă Duhului Sfânt este acolo şi florile acelea atâta mireasmă au, încât nu mai poți sa-ți închipui ca ar mai exista altceva în lume să miroasă mai frumos ca acelea.

---

[130] Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la haxaimenron* (PSB 17: Bucureşti, 1986).

5. Vederea. Iar vederea se desfătează întru atâta frumuseţe (Gan-Eden, adică veşnica desfătare), încât nu poate omul nici într-un fel să mai cugete ca ar putea vedea ceva mai frumos ca acolo.

Aceasta este o descriere a raiului pe care o găsim la mai mulţi sfinţi părinţi dar probabil cel mai bine a făcut-o Sfântul Vasile cel Mare. După cum am spus patrologia creştin ortodoxă concepe raiul ca şi o accedere în rai sau Eden cum i se mai spune. Acest lucru este făcut dincolo de mintea şi închipuirea omului. Dar am putea fii întrebaţi de unde a ştiut Sfântul Vasile cel Mare, toate aceste descrieri ale raiului. Cel mai sigur Dumnezeu i-a descoperit toate aceste lucruri şi el le-a scris. Pentru a ne spune şi nouă ceea ce este raiul mai mulţi sfinţi părinţi ne-au oferit mai multe descrieri ale raiului şi ne-au spus că raiul nu este o închipuire sau imaginaţie a omului ci raiul este la fel de adevărat şi real ca şi lumea noastră. Scepticii şi ateii s-au îndoit şi se vor îndoi întotdeauna de existenţa raiului. De fapt ei se îndoiesc chiar şi de existenţa lui Dumnezeu. Trebuie să ştim în acest sens că nu putem face o separaţie dintre existenţa raiului şi existenţa lui Dumnezeu. Aceste două lucruri merg mână în mână. În acest sens, în patrologia creştin ortodoxă Dumnezeu Tatăl locuieşte în rai, şi mântuirea nu este nimic altceva decât o întoarcere la rai. Elementul cheie pe care îl adaugă patrologia creştin ortodoxă la mântuire este că mântuirea nu este realizată de Dumnezeu ci de DUMNEZEU TATĂL. Dumnezeu Tatăl este centrul patrologiei creştin ortodoxe. Acest lucru este probabil ceea ce trebuie să studiem şi să analizăm mai mult şi să ne ridicăm mai multe semne de întrebare. Faptul că Dumnezeu Tatăl este cel care locuieşte şi stăpâneşte raiul schimbă foarte mult optica unui rai sau a unui paradis hedonist sau erotic. Patrologia creştin ortodoxă prin urmare este departe de concepţia unui rai erotic sau hedonist după cum îl concept mai multe religii şi mai multe curente religioase. Aceasta fiindcă cu Dumnezeu care este Tatăl nostru nu putem avea nici o relaţie şi nici o legătură hedonistă. Legătura pe care o avem cu Dumnezeu Tatăl, care începe pe pământ şi ne spun sfinţii părinţi că se v-a continua în lumea de apoi, este o legătură paternă-filială şi o legătură a iubirii agapice care există între un părinte şi fiii săi.[131] Raiul prin urmare este un loc care este deschis omului prin actul mântuirii. Patrologia creştin ortodoxă susţine că faptul că Dumnezeu este Tatăl nostru este o garanţie şi mai mare că vom avea mai multe şanse să ne mântuim. Dumnezeu este Tatăl nostru şi prin urmare El ne v-a ajuta să ne mântuim. Ştim că viaţa de aici îşi v-a găsii sensul numai în viaţa care v-a urma sau în ceea ce v-a fii după momentul morţii.

Sfinţii părinţi au susţinut din acest punct de vedere că viaţa omului pe pământ este mai mult o tranziţie. Această viaţă susţin sfinţii părinţi poate fii o tranziţie în spre rai sau o tranziţie în spre iad. Acest lucru este cât se poate de evident la mai toţi marii sfinţi părinţi ai ortodoxiei. Ortodoxia prin urmare susţine că Dumnezeu este mântuitorul nostru din acest punct de vedere şi El ne duce pe toţi la mântuire prin mijlocirea sfinţilor care au fost anume desemnaţi şi instruiţi de Dumnezeu pentru acest scop. Teologia creştin ortodoxă este prin urmare o teologie patristică şi ea face o legătură profundă între soteriologie şi patrologie. Patrologia creştin ortodoxă este prin urmare ceea ce am putea spune o tranziţie a omului în spre filiaţia lui Dumnezeu Tatăl şi în cele din urmă în spre mântuirea sa. Patrologia creştin ortodoxă concepe din acest punct de vedere cât se poate de inseparabilă legătura dintre soteriologie şi filiaţia lui Dumnezeu Tatăl. La fel de bine mântuirea omului mai poate fii privită şi ca şi o lucrare de restaurarea a omului la stadiul care a fost iniţial dat de Dumnezeu dintru începuturi. Iniţial omul a fost creat într-o stare superioară de la care el a decăzut. Prin mântuire care este oferită în Hristos, omul ajunge din nou la acea stare iniţială care a fost lăsată de Dumnezeu. Dumnezeu este cel care oferă mântuirea şi prin urmare trebuie să ştim acest lucru. Mântuirea este accederea omului în spre un stadiu ultim şi superior al existenţei. Această existenţă este din acest punct de vedere o există care are loc în lumina necreată a lui Dumnezeu. Lumina lui Dumnezeu prin urmare este ceea ce defineşte la un anumit nivel mântuirea sau capacitatea omului de a se mântui. Omul ajunge din mai multe puncte de vedere să Îl cunoască şi să se apropie de Dumnezeu şi prin urmare să se mântuiască. Mântuirea este prin urmare o lucrare sau o stare eshatologică care ne duce la realizarea sau la restaurarea finală a noastră ca şi persoană. Finalitatea omului ca şi fiinţă şi făptură se v-

[131] Din acest punct de vedere erotismul şi hedonismul sunt foarte mult ceea ce am putea spune degenerări de la plăcerea duhovnicească şi de la iubirea apagică a raiului. Este bine să ştim că în timp ce omul poate avansa şi se poate împărtăşii de bucuria şi de veselia raiului, în acelaşi timp el poate să devieze de la această bucurie şi fericire prin diferite surogate. După musulmani raiul este un loc al desfătărilor trupeşti care sunt duse la zenit. Acest lucru este foarte mult greu de acceptat. Nicolae Velimirovici, *Piramida raiului* (Editura Sofia: Bucureşti: 2013).

a realiza numai în mântuire. Este bine să ştim din acest punct de vedere despre sensul şi originea a tot ceea ce a fost creat şi a tot ceea ce a fost inițiat de Dumnezeu.

Patrologia creştin ortodoxă ne spune că Dumnezeu Tatăl este Cel care doreşte sau vrea mântuirea omului, în timp ce diavolul sau cel rău este cel care vrea sau doreşte pierderea sau damnarea noastră. Mai multe povestiri ortodoxe au adus mărturie că la momentul morții omul este supus unei judecăți sau unui negoț care are loc între ființe de lumină şi ființe de întuneric. Prin urmare, momentul moții nu este critic ci mântuirea este o judecată de ansamblu asupra stării generice şi existențiale omului. Mântuirea este un act existențial şi final care are de a face cu ceea ce înseamnă scoaterea omului de sub puterea celui rău şi eliberarea lui finală sau definitivă de sub influența puterilor întunericului. După cum am spus, în patrologia creştin ortodoxă există o strânsă legătură între mântuire şi filiație față de Dumnezeu pe care omul a obținut-o prin Domnul Iisus Hristos. Totuşi, mântuirea şi filiația sunt două acțiuni sau acte diferite. Mântuirea este un act care deşi este din mai multe puncte de vedere similar cu filiația față de Dumnezeu, totuşi este un act separat şi distinct. În prisma filiației față de Dumnezeu, mântuirea este foarte mult ceea ce am putea spune venirea acasă a omului sau acceptarea omului în rai. Raiul este din acest punct de vedere casa omului. Patrologia creştin ortodoxă are o viziune cât se poate de mult umanizantă sau umanizatoare a lui Dumnezeu. Aceasta este ceea ce se denumeşte antropomorfismul lui Dumnezeu față de om. Pentru ca omul să Îl poate pricepe sau înțelege pe Dumnezeu este bine să avem o viziune antropomorfică a lui Dumnezeu. Antropomorfismul existenței lui Dumnezeu poate fii din acest punct de vedere asimilat unei întoarceri acasă după o lungă călătorie. De fapt despre acest lucru ne vorbea şi pilda fiului risipitor. Fiul risipitor care este de fapt omul ce în Hristos a devenit fiul lui Dumnezeu se întoarce acasă după o experiență mai puțin plăcută.[132]

Din mai multe puncte de vedere este bine să ştim că soteriologia şi patrologia creştin ortodoxe sunt complementare una alteia. Această complementaritate a fost exprimată de mai multe ori prin mai multe feluri de scrieri şi de expresii ale patrologiei. Patrologia creştin ortodoxă este foarte mult asumarea deplină a omului de către Dumnezeu. Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune Cel care realizează şi Cel care girează mântuirea omului. Omul ajunge din acest punct de vedere la o comuniune ultimă cu Dumnezeu prin actul mântuirii. Dacă în viața omului, el este chemat la comuniune cu Dumnezeu în cele din urmă mântuirea v-a definitiva această comuniune odată pentru totdeauna. În această viață comuniunea cu Dumnezeu este de mai multe ori parțială, sau cum ne spun textele sfinte „ca şi în oglindă.” Sfinții Părinți ne spun de mai multe ori că cunoaşterea noastră a lui Dumnezeu este de mai multe ori doar parțială şi că adevărata cunoaştere a lui Dumnezeu v-a venii numai în viața care v-a urma. Acest lucru a fost atestat şi în timpurile noastre şi este bine să ştim că în această viață doar începem să Îl cunoaştem pe Dumnezeu.[133] Din acest punct de vedere mântuirea v-a aduce vederea față către față a lui Dumnezeu. Dacă în această viață Îl vedem pe Dumnezeu deductiv, în viața care v-a venii Îl vom vedea pe Dumnezeu precum este El. Realitatea acestui fapt a fost atestată de mai mulți sfinți părinți. Mântuirea este foarte mult ceea ce am putea spune scopul final al vieții omului. Aceasta este o temă cu care îl face ortodoxia şi credința ortodoxă familiar pe om încă de la naştere. Omul se mântuieşte prin anumite acțiuni după cum am spus, dar un mare punct de susținere în acest proces este faptul că Dumnezeu este Cel care vrea sau doreşte mântuirea omului. Omul ajunge să se mântuiască şi în acest sens să devină moştenitor a raiului. Raiul a primit în patrologia creştin ortodoxă mai multe denumiri. „grădină a desfătării”, împărăția cerurilor, locul de odihnă veşnică. La fel de bine patrologia creştin ortodoxă crede că mântuirea îl duce pe om într-o nouă dimensiune care este supratemporală. Dacă în lume omul este supus temporalității, sfinții părinți ne spun că prin mântuire omul intră într-o dimensiune care este alta decât cea temporală în care trăim noi. Această dimensiune este cât se poate de mult ceea ce am putea spune spațiul eternității şi al veşniciei. Sfinții părinți ne spun că în rai nu mai există timp şi prin urmare nu mai există trecut şi viitor ci totul este un prezent continuu. La fel de bine, sfinții părinți ne mai

[132] Joachim Jeremias, *Cartea fiului risipitor* (Editura Deisis: Sibiu, 1998).
[133] Sofronie Saharov, *Îl vom vedea pe El precum este* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2005).

spun că în rai nu există îmbătrânire ci totul este veşnic tânăr. Dacă în această lume omul îmbătrâneşte şi moare, în viața de apoi sfinții părinți ne spun că el v-a fii pururea tânăr.

Patrologia creştin ortodoxă ne învață să credem că în cele din urmă mântuirea este o taină. Mai mulți sfinți părinți au vorbit de faptul că în sine mântuirea este dincolo de termenii omului. Totuşi, mântuirea este un act rațional. Raționalitatea mântuirii constă în faptul că tot ceea ce are loc după momentul mântuirii are loc în spre beneficiul sau în spre folosul omului. Patrologia creştin ortodoxă ne vorbeşte de mai mulți sfinți părinți care au vorbit despre mântuire. Dintre cei mai mulți sfinți părinți care ne-au vorbit despre mântuire vom amintii în special pe părinții secolului al IV-lea care au fost extrem de ascetici şi care s-au apropriat foarte mult de Dumnezeu. Dintre principalii sfinții părinți pe care se întemeiază sau se fondează învățătura creştin ortodoxă a mântuirii amintim pe: Sfântul Igantie Teoforul, Sfântul Policarp Episcopul Smirnei, Sfântul Clement Romanul, Sfântul Ioan Hrisostom, Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Antonie cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Ambrozie al Milanului, Sfântul Ioan Casian, Sfântul Ioan Scărarul, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Roman Melodul, Sfântul Arsenie cel Mare, Sfântul Pahomie cel Mare, Sfântul Teodor Studitul, Sfântul Ioan Damaschin, Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Palama sau Sfântul Nicodim Aghioritul. Aceasta ca să enumerăm numai pe câțiva. Patrologia creştin ortodoxă a luat naştere odată cu întruparea Domnului Iisus Hristos dar primii sfinți părinți au apărut propriu zis numai prin secolul al II-lea după Hristos, odată cu părinții apostolici. O trăsătură a sfinților părinți din vechime era erudiția, faptul că sfinții erau nu numai mari nevoitori şi asceți creştini ortodocşi ci şi mari savanți. În special sfinții trei ierarhi [Grigorie, Vasile şi Ioan] au lansat această modalitate de sfințenie care era foarte mult compusă din erudiție şi nevoință. S-a demonstrat că acest model funcționează şi astfel avem azi mai multe cazuri de mari monahi ortodocşi care urmează sfinților părinți. Epoca de aur a patrologiei creştin ortodoxe a fost însă secolul al IV-lea. Această epocă a avut loc cu mult înaintea noastră dar ea ne-a lăsat după cum am spus nume mari ale patrologiei creştin ortodoxe.[134]

Dar poate cel mai important şi mai semnificativ moment din istoria patrologiei creştin ortodoxe au fost părinții pustiei sau părinții deşertului. Pentru prima dată aceşti părinți ai deşertului au apărut în secolul al IV-lea în Egiptul de azi. Aceşti părinți au renunțat deplin de lume şi mergeau asemenea Domnului Iisus Hristos în pustia Carantaniei în deşert sau în pustie pentru ca să îl înfrunte pe cel rău sau de diavol. Aici aveau loc lupte duhovniceşti care durau uneori zeci de ani. Amintirea părinților pustiei este greu de şters din trecutul şi din patrologia creştin ortodoxă. Aceşti părinți ajungeau la stadii înalte de virtute dintre care cei mai mulți erau făcători de minuni. Patericul egiptean a făcut cunoscut foarte mult sau mai bine spus a popularizat aceste mari caractere care au fost părinții pustiei din secolul al IV-lea. Pentru noi cei de azi secolul al IV-lea este o mare necunoscută, dar acest secol al fost secolul de început al sfinților părinți ai ortodoxiei şi în special al patrologiei creştin ortodoxe. În acest sens se ştie că părinții pustiei au fost foarte mult ceea ce am putea denumii nemulțumiți cu genul confortabil şi lax al contemporanilor. Astfel ei au părăsit lumea pentru a duce o viață de rugăciune şi de nevoință. Foarte mulți dintre ei au câştigat mântuirea în acest fel. Exemplele lor sunt destul de neactuale pentru zilele noastre dar este bine să ştim care este modalitatea prin care sfinții părinți ai trecutului pe care mai mulți i-am enumerat mai sus au ajuns să se mântuiască. Aceste metode au fost foarte mult postul, rugăciunea, faptele bune cu pelerinii care îi vizitau şi la fel de bine faptul că toate viața lor au pus-o în slujba lui Dumnezeu. Sfinții părinți s-au mântuit şi dovadă a acestui lucru sunt moaştele care au rămas de la ei. Mai toți aceşti mari sfinți părinți ai trecutului au moaşte, adică trupurile lor nu au fost supuse stricăciunii.

Concepțiile practice şi teoretice pe care l-au trăit şi pe care le-au aplicat sfinții părinți au dus la o nevoie de sistematizare a acestor cunoştințe şi aşa a apărut în teologia creştin ortodoxă patrologia creştin ortodoxă. Această patrologie este cât se poate de mult un compendiu din scrierile, experiențele şi relatările care au rămas la sfinții părinți. Unii cred că ultimul mare sfânt părinte al bisericii a fost Sfântul Ioan Damaschin în timp ce alți cred că a fost Sfântul Teodor Studitul. Ceea ce este cert este că ciclul patristicii sau al patrologiei creştin ortodoxe nu s-a încheiat. Sunt mai mulți care susțin că odată cu ascensiunea imperiului otoman care era de credință mohomedană avem de a face de fapt cu începutului perioadei neopatristice a ortodoxiei şi a patrologiei creştin ortodoxe. Patrologia creştin ortodoxă este

[134] Sfântul Nicodim Aghioritul, *Scară Nouă*, (Tesalonic, 1976).

după cum am spus o ramură teologică care se bazează foarte mult pe experiență. De la sfinții părinți avem foarte multe scrieri şi toate aceste scrieri au fost produsul experienței. În acest sens, în epocă sfinții părinți au fost adversari deschişi ai teologiei scolastice de origine occidentală care rezuma foarte mult raportul omului la Dumnezeu ca şi la o serie de cunoştințe de ordin intelectual şi nimic mai mult.[135] Sfinții părinți au fost cei care au insistat că mântuirea în ortodoxie este un act practic şi cât se poate de mult ascetic. Astfel asceza a devenit o temă centrală atât a patrologiei creştin ortodoxe cât şi a soteriologiei creştin ortodoxe. Ceea ce este propriu sfinților părinți ai patrologiei creştin ortodoxe este că ei nu au fost teologi speculativi care au fost gata să interpreteze orice scriere biblică şi orice autor creştin. Sfinții părinți au fost adepții învățăturii că ceea ce se cunoaşte teoretic despre Dumnezeu trebuie să fie experimentat şi practic. Teologia patristică ortodoxă se bazează din acest punct de vedere pe tradiția pe care o avem ca şi moştenire de la aceşti sfinți părinți. Acest lucru duce la continuarea şi perpetuarea învățăturilor şi a experiențelor sfinților părinți ai ortodoxiei. Sfinții părinți ai ortodoxiei au fost din acest punct de vedere repere şi exemple vii pe care noi le putem urma nu numai în drumul spre mântuire ci şi în calea noastră spre Dumnezeu. Scrierile sfinților părinți au fost din acest punct de vedere insuflate de Dumnezeu şi ele se adresează acum pentru oamenii din toate epocile şi din toate perioadele istoriei creştin ortodoxe. Dacă sfinții părinți s-au mântuit se cuvine să încercăm şi noi să le urmăm şi astfel ne vom mântui şi noi. Mai mulți sfinți părinți au întâmpinat greutăți în această lume. Despre Sfântul Atanasie cel Mare care a fost patriarh al Egiptului ni se spune că a fost de mai multe ori exilat şi detronat de pe scaunul său de patriarh. Toate însă Sfântul Atanasie cel Mare le-a biruit prin îndelunga sa răbdare. La fel de bine, un caz celebru de persecutare a fost Sfântul Ioan Hristostom care a fost exilat şi a murit în drumul spre exil.[136]

Deşi au trecut mulți ani de când sfinții părinți sau mai bine spus marii sfinți părinți ai bisericii au trăit scrierile şi experiențele lor au rămas de la fel de actuale pentru zilele noastre. Sfinții părinți au adus un mesaj universal pentru toată umanitatea şi pentru toate timpurile. Acest mesaj este un mesaj al speranței şi al optimismului. De mai multe ori omul se vrea pe sine stăpân al vieții şi a tot ceea ce are loc în existența lui. De la sfinții părinți aflăm că Dumnezeu este Cel care ne ordonează şi de coordonează viața omului şi că Dumnezeu are ultimul cuvânt în ceea ce îl priveşte pe om. Dumnezeu ne ajută atunci când îi cerem ajutorul şi el ne susține din acest punct de vedere pentru tot lucrul bun. Mântuirea este un lucru bun doar că foarte mulți concep mântuirea într-un mod privat sau într-un mod individual. Din acest punct de vedere omul este chemat să lucreze la mântuirea din momentul naşterii. De la naştere şi mai apoi de la botez noi ne angajăm pe drumul mântuirii. Dacă nu ar exista mântuire viața noastră nu ar avea nici un sens şi nici un rost. Patrologia creştin ortodoxă este o disciplină teologică care a încercat de mai multă vreme să rămână loială sfinților părinți şi în acest sens în biserica creştin ortodoxă s-a creat o tradiție care urmează sfinților părinți. Abordarea patrologică a mântuirii a fost din cele mai vechi vremuri una cât se poate de mult ascetică. Omul este chemat să se abțină de la tot ceea ce îl poate duce spre păcat şi spre patimă. Această tradiție ascetică s-a reactualizat pe sine din nou în secolul al XX-lea. Dintre cei mai semnificativi părinți ascetici sau duhovniceşti ai secolului al XX-lea vom amintii pe Părintele Arsenie Boca, Adrian Făgețeanu, Amfilohie din Patmos, Dometie Manolache, Ilie Cleopa, Efrem Filoteitul, Gheorghe Calciu Dumitreasa, Paisie Aghioritul, Nicolae Steinhardth, Sofian Boghiu sau Porfirie Bairaktaris. Aceşti mari părinți duhovniceşti şi ascetici sunt cât se poate de mult părinți care au urmat cu credincioşie şi fidelitate sfinților părinți din vechime. Modelul sfinților părinți este un model la care tânjesc şi aspiră mai mulți mari părinți şi din zilele noastre. Este important să ştim că părinții trecutului au deschis astfel un drum în dobândirea mântuirii. Mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune o realitate care ține de tradiția sfinților părinți ai patrologiei creştin ortodoxe. Sfinții părinți ai trecutului chiar au trăit din acest punct de vedere experiența lui Dumnezeu Tatăl. Sunt foarte mulți care afirmă că Dumnezeu este Tatăl lor dar ei nu experimentează acest lucru din punct de vedere practic. Faptul că Dumnezeu este Tată este un lucru care are ample implicații soteriologice. Cei care au îndoieli dacă soteriologia poate sau nu să îşi aibă un rost sau un rol pot să aibă certitudinea faptului că soteriologia este posibilă fiindcă Dumnezeu Tatăl o face aşa.

---

[135] Bonaventura, *Itinerariul minții în Dumnezeu* (Editura Polirom: Iaşi, 2012).
[136] J. N. D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom: Ascetic, Preacher, Bishop*. (Cornell University Press. 1998).

Patrologia creştin ortodoxă prin urmare este cea care îi acordă omului o nouă şansă şi o nouă modalitate de a se întoarce la Dumnezeu care Îl aşteaptă în cer sau în rai. Patrologia creştin ortodoxă este teologia energiilor necreate a lui Dumnezeu. Dumnezeu este Cel care l-a creat pe om şi El este Cel care îl menține pe om. Se spune că toți sfinții L-au văzut pe Dumnezeu într-o lumină eternă şi necreată. În acest sens, începând cu evul mediu şi mai ales cu secolul al XIV-lea patrologia creştin ortodoxă v-a deschide un nou capitol în patrologia creştin ortodoxă. Este vorba de ceea ce sfinții părinți ai ortodoxiei au numit isihasm. Ishihasmul a fost curentul patristic care concepea mântuirea ca şi liniştire sau starea de linişte care ne vine din cunoaşterea şi trăirea lui Dumnezeu. Isihaştii au fost conştienți că comuniunea cu Dumnezeu se face în linişte şi nu în zgomot şi în tulburare. Isihasmul s-a concentrat foarte mult pe rugăciunea „Doamne Iisuse Hristoase Fiul lui Dumnezeu miluieşte-mă pe mine păcătosul." Isihasmul a fost din acest punct de vedere un capitol nou în istoria sârguințelor în spre mântuire. Mântuirea se putea realiza prin liniştea care îi venea omului din comuniunea cu Dumnezeu. Această mântuire prin urmare a fost cât se poate de mult o lucrare lăuntrică a rugăciunii. Isihaştii au fost printre primii din istoria patrologiei creştin ortodoxe care au accentuat foarte mult rugăciunea lăuntrică. Dintre cei mai mari isihaştii ai patrologiei creştin ortodoxe amintim pe: Sfântul Grigorie Palama, Patriarhul ecumenic Filotei Kokkinos, Sfântul Grigorie Sinaitul, Nil Cabasila, Sfântul Nicolae Cabasila, arhiepiscopul Simeon al Tesalonicului, Sfântul Vasile de la Poiana Mărului sau Sfântul Paisie Velicicovski. Părinții isihasmului au fost cei care au susținut că mântuirea se realizează prin comuniunea cu lumina necreată a lui Dumnezeu care ajunge să fie contemplată prin rugăciunea neîncetată şi prin rugăciunea lui Iisus. Veacul central al isihasmului a fost fără de nici o îndoială secolul al XIV-lea dar de atunci prin sfinții care i-a dat isihasmul, el a devenit o practică acceptată de toată ortodoxia şi a devenit subiectul a mai multor studii de teologie patristică şi neopatristică. Patrologia creştin ortodoxă prin urmare a elaborat prin isihasm învățătura că la mântuire omul ajunge atât prin energiile necreate ale Dumnezeu cât şi prin linişte. Mântuirea nu poate fii dobândită într-o stare de zbucium şi de nelinişte. Aceasta a fost prin urmare învățătura creştin ortodoxă a energiilor necreate a ishaştilor. La mântuire omul ajunge prin liniştea sau pacea sufletului.[137]

După cum am spus, patrologia creştin ortodoxă este puternic impregnată de mai multe elemente soteriologice şi în acest capitol am făcut mai mult numai o trecere în revistă a principalelor elemente ale patristicii ortodoxe referitoare la mântuire. Mântuirea este un dar al lui Dumnezeu Tatăl pe care credinciosul trebuie să îl prețuiască şi pentru care el trebuie să îi mulțumească lui Dumnezeu Tatăl. Dumnezeu Tatăl ne iubeşte dar în acelaşi timp El este şi un Dumnezeu drept care răsplăteşte pe cei buni şi pedepseşte pe cei răi. În Domnul Iisus Hristos, Dumnezeu Tatăl ne cheamă pe toți la mântuire însă trebuie să ne dăm seama că faptul că suntem simplii fi ai lui Dumnezeu nu ne mântuieşte prin sine. Omul trebuie să facă mai multe lucrări şi mai multe fapte bune care să îl ducă la mântuire. Este adevărat că noțiunea de Dumnezeu Tatăl impune un grad de intimitate maxim între Dumnezeu şi om dar nu trebuie să uităm că totuşi Dumnezeu este dumnezeu. Patrologia creştin ortodoxă prin urmare a mai accentuat două trăsături fundamente ale mântuirii. Primul este de fapt cel mai important: mântuirea în patrologia creştin ortodoxă este hristologică, adică ea îl are în centru pe Domnul Iisus Hristos şi persoana Sa. De fapt în dogmatica creştin ortodoxă Domnul Iisus Hristos este centrul mântuirii şi El mai este numit şi Dumnezeu mântuitorul. Mântuirea după cum am spus nu este tema principală a patrologiei creştin ortodoxe dar patrologia creştin ortodoxă dacă este luată sistematic ea ajută foarte mult în mântuire. Sfinții părinți ai patrologiei creştin ortodoxe au fost foarte mult preocupați de problema şi de tematica mântuirii. Sfinții Părinți ne spun în acest sens că mântuirea necesită şi efortul omului şi ea nu este simpla lucrare a lui Dumnezeu. Un exemplu concludent de acest fel ne-a venit din secolul al XI-lea de la Sfântul Atanasie Atonitul. Se spune despre Sfântul Atanasie Atonitul că este întemeietorul vieții monahale de pe muntele Athos. Deşi forme de viață monahală au existat mai înainte de Sfântul Atanasie Atonitul, Sfântul Atanasie Atonitul care este şi el considerat un părinte al bisericii a fost cel care a ridicat prima mare mănăstire de la muntele Athos. Această mănăstire a fost Mănăstirea Marea Lavră Μεγηστη Λαυρα. Plin de dor şi de râvnă pentru Dumnezeu Sfântul Atanasie Atonitul a adus mai multe materiale

[137] După cum se ştie termenul de isihasm provine din grecescul ισιχια care înseamnă ceea ce am putea spune linişte şi liniştire. Comuniunea cu Dumnezeu după cum ne spus părinții isihaşti este linişte şi pace şi ea nu este în nici un caz tumult şi nelinişte. Nicolae Steinardt, *Drumul către isihie* (Editura Dacia, 20012).

de construcții pentru a construi Marea Lavră. Lucrurile nu au fost atât de simple pentru Sfântul Atanasie. Ceea ce Sfântul Atanasie construia în timpul zilei, diavolii dărâmau în timpul nopții. După mai multe încercări, sfântul Atanasie a crezut că totul este pierdut şi era pe punct de a îşi schimba intențiile. Pe când el se afla în deprimare şi era cât se poate de deznădăjduit referitor la acest lucru, se spune că într-o seară i s-a arătat Maica Domnului. Maica Domnului i-a spus că îi ştie durerea şi că dacă vrea să reuşească să construiască mănăstirea pe care o dorea el, să slujească în fiecare zii liturghia pe locul unde avea să construiască. În acest fel diavolii nu îi vor mai putea ruina planurile de construcție. Se spune că a doua zii Sfântul Atanasie s-a apucat de construcție şi mod miraculos de această dată construcția nu s-a mai dărâmat. Este interesant să ştim că mănăstirea Marea Lavră a rămas aproape intactă cum o vedem astăzi din secolul al XI-lea. Acest gen de abordare a problemei mântuirii este cât se poate de tipic patrologiei creştin ortodoxe. Asemenea Sfântului Atanasie Atonitul atunci când noi avansăm pe calea mântuirii diavolii vor găsii prilej să ne împiedice cu orice preț. Aceasta fiindcă ei sunt ființe ale răutății care vor şi fac numai răul. De la Sfântul Atanasie Atonitul învățăm un lucru elementar şi fundamental: să nu deznădăjduim de propria noastră mântuire. Sfântul Ioan Casian a fost primul sfânt părinte din patrologia creştin ortodoxă care a grupat sau sistematizat modurile în care diavolii îl împiedică pe om să se mântuiască. El a emis celebra listă a celor şapte păcate capitale sau fundamentale care îl ispitesc pe om şi care în cele din urmă duc la pierderea mântuirii: 1. lăcomia pântecelui, 2. desfrânarea, 3. lenea sau plictisul, 4. mânia, 5. avariția sau iubirea de bani şi de avuții, 6. invidia şi 7. mândria.

Patrologia ortodoxă a dat multe exemple de mântuire lumii şi ortodoxiei în special. În acei aproape 2000 de ani de istorie a patrologiei creştin ortodoxe au trecut mulți sfinți părinți şi foarte mulți mari nevoitori care au dobândit mântuirea şi care au ajuns în cele din urmă la starea de comuniune veşnică cu Dumnezeu. Dacă lumea ar fii preocupată de sfinții părinți şi de învățăturile lor lumea are avea mult mai multe şanse de mântuire şi de a se apropia de Dumnezeu. Prin Domnul Iisus Hristos ştim că Dumnezeu este Tatăl nostru şi din acest punct de vedere este bine să ştim care sunt lucrurile care îi sunt plăcute lui Dumnezeu Tatăl. Dacă Îl iubim pe Dumnezeu Tatăl, vom face toate faptele care sunt bune şi plăcute lui Dumnezeu. Dincolo de toate acestea Dumnezeu Tatăl este subiectul central al patrologiei creştin ortodoxe. Dumnezeu Tatăl este cel care oferă mântuirea ca şi un dar fiilor săi cu condiția ca aceştia să fie ascultători şi să facă cele plăcute lui Dumnezeu Tatăl. Tema mântuirii după cum am spus este centrul soteriologiei creştin ortodoxe dar ea este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune şi obiectul de studiu al patrologiei creştin ortodoxe. În acest capitol am voit să insistăm mai mult pe relația sau legătura care există între patrologia creştin ortodoxă şi soteriologie. Am arătat că prin practică sfinții părinți ai ortodoxiei au ajuns la mântuire. Urmând drumului pe care ei l-au parcurs vom ajunge şi noi la mântuire.[138]

CAPITOLUL AL VIII-LEA

MÂNTUIREA CA ŞI SOTERIOLOGIE CREŞTIN ORTODOXĂ

„Cine fuge de răbdare, fuge de mântuire."
Sfântul Ioan Hrisostom

În rândurile care vor urma vom vorbii mai multe despre soteriologia creştin ortodoxă sau ceea ce implică soteriologia creştin ortodoxă. Mai mult decât orice vom arăta că soteriologia creştin ortodoxă este logică. Elementul dominant al soteriologiei este unul logic care se bazează pe tot ceea ce este rațional. Care este logica soteriologiei creştin ortodoxe? Această logică este că după o viață de rugăciune, post, fapte bune asceză, participarea regulată la slujbele bisericii, spovedanie şi împărtăşanie omul merită să fie răsplătit. Despre acest lucru ne vorbeşte şi Noul Testament când se spune: „Bucurați-vă şi vă veseliți că plana voastră multă este în ceruri." Deşi sunt mai mulți care neagă acest lucru, soteriologia şi mântuirea omului în ortodoxie este una cât se poate de logică. Logica soteriologiei

[138] Klitos Ioannidis, *Patericul secolului al XX-lea* (Editura Egumenița: Galați, 2006).

este simplă: cei buni vor fii răsplătiți în timp ce cei răi vor fii pedepsiți.[139] Trebuie să precizăm că deşi mântuirea este o logică adică are o rațiune, un sens, o explicație, ea nu este o problemă de logică. Logica mântuirii este că Dumnezeu v-a face în cele din urmă o diferență dintre cei buni şi cei răi, dintre cei vrednici şi cei nevrednici. Este bine să ştim acest lucru şi în acel timp să ne dăm seama de ceea ce implică el. Din punct de vedere teologic, soteriologia este cât se poate de mult o ştiință a mântuirii şi a tot ceea ce implică ea. Este bine să ştim acest lucru şi să ne dăm seama de toate implicațiile lui pentru noi şi pentru umanitate. Am arătat că în termeni obiectivi Domnul Iisus Hristos a mântuit pe cruce toată umanitatea, însă subiectiv fiecare ne aducem aport la mântuire prin viața creştină sau creştinească pe care o ducem. Logica mântuirii este o logică pe termen lung sau mai bine spus un examen care durează timp de mai multă vreme. Mântuirea este examenul vieții din mai multe punct de vedere în care ne putem da seama dacă am dus o viață bună sau o viață rea. Viața cu Dumnezeu duce la mântuire, în timp ce viața fără de Dumnezeu duce la pierzanie. Auzim în zilele noastre oameni care nu au nici un fel de iubire sau simpatie față de Dumnezeu. Sunt mai mulți oameni care sunt imuni la existența lui Dumnezeu. Ba mai mult sunt oameni care sunt potrivnici lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi care este rostul mântuirii. Mântuirea are foarte de mult de a face o cu demarcație finală dintre cei buni şi cei răi care în această lume ambii şi-au manifestat acțiunile şi modul de a fii. De mai multe ori, lumea de azi nu vede nici un folos în soteriologie. Mai mult decât atât, în evul mediu Jean Calvin a susținut cu de fapt nici un există mântuire ci toate actele noastre şi faptele noastre sunt predestinate. Soteriologia creştin ortodoxă prin urmare a respins opinia că mântuirea este predestinație şi a susținut că ea este mai mult voință a liberă a omului sau mai bine spus ceea ce am putea denumii voința omului de a acționa şi a lucra în spre bine. Binele este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune lucrul care pus în practică îl duce pe om la mântuire. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este definiția generică a binelui pe care o conferă Biserica Ortodoxă şi ortodoxia. Soteriologia creştin ortodoxă prin urmare are o logică care îl poate mulțumii pe om în acest sens şi îi poate conferii mai multe răspunsuri la marile probleme care şi le ridică. Omul vrea foarte mult din acest punct de vedere ceea ce am putea spune un sens şi o funcționalitate ultimă a existenței şi a vieții sale. Logica mântuirii este că nu poate fii nici un punct de legătură între pozitiv şi negativ. Mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune sensul şi logica a tot ceea ce există şi a tot ceea ce a fost creat.

Din acest punct de vedere soteriologia creştin ortodoxă susține că toți oamenii ar putea să se mântuiască. Acest lucru a ridicat mai multe semne de întrebare dacă toți ar avea loc în rai. Dumnezeu a creat loc pentru toți în rai însă nu toți sunt vrednici de rai din acest punct de vedere. Este adevărat că dreptatea noastră este înaintea lui Dumnezeu „ca şi o cârpă lepădată," dat totuşi credem că la Dumnezeu este din punct de vedere o diferență dintre cei care o viață s-au ostenit pentru mântuire prin post, rugăciune şi înfrânare, în timp ce alții au risipit sau au pierdut viața lor în cine ştie ce fel de mod necumpătat şi destrăbălat. Din punct de vedere uman acest lucru este în cele din urmă o mare separație dintre cei buni şi cei răi.[140] Din acest punct de vedere se crede că un fel de simbol de soteriologie creştin ortodoxă a avut loc atunci când evreii au fost scoşi din pământul Egiptului. Se ştie că evreii au foarte mult ținuți în robie de evrei şi a trebuit să intervină Dumnezeu prin proorocul Moise pentru a îi elibera de această robie. Acesta este mai mult un fel de simbol sau de prefigurare propriei noastre mântuiri. În această lume suntem supuşi păcatelor, de mai multe ori devenim sclavi ai patimilor, suntem răpuşi de boli şi de suferințe. Toate aceste neputințe şi dificultăți pe care le întâlnim în lumea de aici vor înceta la un anumit moment. Aceasta fiindcă din istorie ştim că Dumnezeu a intervenit în mod miraculos în eliberarea evreilor de sub sclavia egiptenilor. La fel de bine credem că Dumnezeu v-a intervenii în cele din urmă şi pentru mântuirea celor drepți şi buni. Soteriologia creştin ortodoxă nu ne spune că mântuirea este un

[139] Referitor la pedeapsa celor damnați de Dumnezeu, ortodoxia ne spune că deşi această damnare este ultimă şi irevocabilă, rugăciunile celor vii pentru cei morți le pot schimba starea în viața de dincolo. La fel de bine, sfinții părinți ne spun că nu diavolul are ultimul cuvânt atunci când Dumnezeu damnează pe cineva şi chiar Dumnezeu. În acest sens, sfinții părinți ne spun în continuare că nimeni nu ajunge în iad fără de ştirea lui Dumnezeu. Faptul că Dumnezeu are putere asupra iadului este un lucru cât se poate de adevărat. Acest lucru a fost extrem de frumos ilustrat de Sfântul Ioan Damaschin într-un imn compus de el: „De Tine, Doamne, Cel ce eşti în toată zidirea, unde vom fugi noi păcătoşii? În cer? Însuți locuieşti. în iad? Moartea ai zdrobit. întru adâncurile mării? Acolo este mâna Ta, Stăpâne. La Tine scăpăm, înaintea Ta căzând, ne rugam: Cel ce ai înviat din morți, miluieşte-ne pe noi." Vecernia de sâmbătă seara pe glasul al VI-lea.

[140] Panaiotis Nellas, *Hristos. Dreptatea lui Dumnezeu şi îndreptarea noastră. Pentru o soteriologie ortodoxă* (Editura Deisis: Sibiu, 2012).

act miraculos sau o minune care o face Dumnezeu cu noi. Soteriologia creştin ortodoxă este din acest punct de vedere un act firesc, natural fiindcă după cum s-a spus de unii părinți contemporani soteriologia este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune una act care a fost rânduit de Dumnezeu în firea lucrurilor. Conceptul de pedeapsă şi răsplată există şi în lumea noastră. Legea îi cinsteşte pe cei care fac fapte bune şi au un comportament cât se poate de mult frumos. La fel de bine legea şi societatea îi pedepseşte pe cei care sunt răi şi fac fărădelegi. În mare acesta este firescul lucrurilor pe care l-a lăsat Dumnezeu în lumea noastră. Lumea noastră este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune în mod firesc orientată spre bine. Când vine o tiranie sau o dictatură care face în mod sistematic răul, omul se răzvrăteşte, el creează revoluții, răscoale, proteste şi mai multe lucruri de acest fel. Acest lucru după cum am spus este aşa fiindcă în firea lucrurilor lumea nu a fost creată pentru tiranie şi dictatură. Este bine să ştim că în firea lucrurilor Dumnezeu a lăsat ca cei buni şi drepți să câştige mântuirea. Este la fel ca şi copilul care a învățat bine lecția şi este răsplătit de profesorul său nu nota maximă. Lumea noastră este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune un lucru sau o realitate care ține de sensul ultim al soteriologiei. S-au scris mai multe tratate de soteriologie dar mai puține de soteriologie creştin ortodoxă. Soteriologia creştin ortodoxă este prin urmare ceea ce am putea spune sensul şi realitatea ultimă a omului.[141]

Soteriologia creştin ortodoxă a fost de mai multe ori împotriva a ceea ce am putea spune înțelegerii legale sau legaliste a mântuirii care este din mai multe puncte de vedere specifică occidentului. Este adevărat că mântuirea implică cu sine mai mult decât orice ceea ce am putea spune condiția ultimă şi deplină a răsplătirii şi a pedepsei. Acestea nu sunt din punct de vedere creştin ortodox ceea ce am putea spune concepții ortodoxe. Deşi există un element juridic în mântuire şi în soteriologie acesta nu este definitoriu sau mai bine spus nu este singurul care defineşte soarta mântuirii. Mântuirea este mai mult un act teologic care intră în sfera teologică. Din mai multe puncte de vedere s-a spus că mântuirea este foarte mult o două dimensiune de existență şi o nouă sferă a vieții. De fapt omul trece prin mai multe etape în această viață şi este bine să ştim acest lucru. De la copilărie omul trece la adolescență, de la adolescență la maturitate şi de la maturitate la bătrânețe. Acestea sunt etape pe care fiecare dintre noi le trecem. Din punct de vedere teologic moartea omului este o trecere definitivă într-un alt stadiu de existență. Deşi puterea morții este cumplită, totuşi sfinții părinți ne spun că moartea nu este dincolo de puterea lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere mântuirea este logica ultimă a vieții omului. Viața omului este foarte mult ceea ce defineşte sensul şi rostul mântuirii. Omul doreşte în acest sens ca viața lui pe pământ să aibă o finalitate. Această finalitate este mântuirea. Teoretic toți oamenii care există astăzi se pot mântui. Soteriologia creştin ortodoxă prin urmare are mai multe particularități. Pe unele dintre ele le-am enumerat mai sus. O caracteristică a soteriologiei creştin ortodoxe este cultul sfinților. Despre acest lucru am vorbit mai pe larg deja. Sfinții sunt din acest punct de vedere cei care ne duc la Dumnezeu ca şi unii care au experimentat drumul spre Dumnezeu. Calea pe care au trecut-o sfinții părinți este din acest punct de vedere mult mai sigură decât calea pe care o abordăm noi fiindcă aceasta este de cele mai multe ori nesigură şi cât se poate de instabilă. Din mai multe puncte de vedere am putea spune că mântuirea este o concluzie pe care Dumnezeu o face la finalul fiecărei vieți. Orice carte pe care o citim la final are mai multe concluzii. Ceea ce este esențial să ştim este prin urmare şi ceea ce ne spune soteriologia creştină. Este bine să precizăm că mai multe încercări de a realiza o soteriologie au început din Vechiul Testament odată cu momentul în care Dumnezeu a prevăzut că se v-a naşte un Mântuitor al lumii. Acest Mântuitor avea să fie cunoscut în lume ca şi Domnul şi Mântuitorul Iisus Hristos. Mântuirea este din acest punct de vedere un lucru care se realizează prin bunăvoința lui Dumnezeu. Dumnezeu ne cheamă la mântuire şi noi trebuie să răspundem. Chemarea lui Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune un lucru care ne face să fim serioşi referitor la mântuirea noastră. După cum am spus, soteriologia creştin ortodoxă crede că mântuirea este un proces care durează o viață, dar sunt şi cazuri excepționale când omul se poate pocăi în urma unei pocăințe intense.

Soteriologia creştin ortodoxă are însă o dublă înțelegere asupra pocăinței. Pocăința intensă o fac cei care au făcut păcate grele sau au dus o viață laxă fără de a cultiva şi a practica virtuțile creştin ortodoxe. Dar în sens

[141] Începând cu Sfântul Atanasie Atonitul Biserica a susținut foarte mult că ortodoxia este o condiție a mântuirii. Sunt foarte multe secte şi denominații care au susținut că nu este necesar să mărturisim o credință ortodoxă pentru a ne mântui. În acest sens de la Sfântul Atanasie cel Mare a devenit o condiție a mântuirii mărturisirea credinței ortodoxe. Molloy Michael, *Sfântul Atanasie cel mare. Apărătorul adevărului* (Editura Ioan: Bucureşti, 2011).

soteriologic pocăința poate fii practicată o viață întreagă ca şi un act de smerire şi de negație a egoului. Aceasta fiindcă ştim că „Dumnezeu celor mândrii le stă împotrivă iar celor smeriți le dă har." (Iacob4, 6). Pentru cei care sunt ispitiți de mândrie şi de orgoliu, pocăința este o stare care îi face să fie în comuniune cu Dumnezeu şi astfel să se mântuiască. Sfinții părinți au emis mai multe teorii şi ipoteze referitor la procesul de mântuire al omului. În acest sens, s-a putut observa că există alternanță între starea de păcătoşenie şi starea de virtute în viața omului. Unii sfinți părinți au fost de părere că omul se v-a mântui sau se v-a damna în funcție de starea ultimă în care se aflǎ. Mântuirea este din mai multe punct de vedere un lucru care este propriu celor care au dus o viață de virtute şi de credință, dar soteriologia creştin ortodoxă recunoaşte că sunt şi cazuri de excepție.[142] Soteriologia creştin ortodoxă nu consideră că mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune doar un lucru teoretic. Soteriologia creştin ortodoxă este ontologică şi existențială. După cum au spus mai mulți sfinți părinți, diavolii fac orice să ne împiedice drumul spre mântuire. Lumea de azi este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune o lume care duce în spre căi străine de mântuire. Sunt mulți care ştiu foarte bine calea mântuirii dar o ignoră.

Un alt capitol pe care îl aduce soteriologia creştin ortodoxă este foarte mult jertfa. Ce este jertfa şi cu ce poate ea ajuta în mântuirea omului? Jertfa este o temă care a fost interpretată de mai multe ori şi în mai multe feluri în religiile lumii. Aceasta până acolo că s-a ajuns la a sacrifica vieți omeneşti în numele zeilor antici. Antichitatea a cunoscut mai multe cazuri de jertfă umană adusă diferitelor divinități. Din cele mai vechi vremuri omul a simțit nevoia de a jertfii pentru a se reconcilia sau a se împăca cu Dumnezeu. Jertfa prin urmare are un anumit rol în mântuirea omului. Acest rol este de a îi demonstra lui Dumnezeu disponibilitatea omului de a se asculta şi a Îl recunoaşte pe Dumnezeu. Ortodoxia face mai multe jertfe în fața lui Dumnezeu: în primul rând jertfa centrală este jertfa de pâine şi vin pe care Mântuitorul Iisus Hristos a instaurat-o pentru a înlocui jertfele sângeroase ale Vechiului Testament. Apoi omul mai aduce ca şi jertfă mai multe lucruri la biserică: lumânări, cântece de laudă aduse lui Dumnezeu care sunt şi ele tot o jertfă, untdelemnul din candele, tămâie, pictura este şi ea din mai multe puncte de vedere o un act de jertfă pe care omul [pictorul] îl face în fața lui Dumnezeu. Tot acte de jertfă mai pot fii privite şi slujbele la care participă omul. Actul de jertfă a fost din mai multe puncte de vedere acceptat de soteriologia creştin ortodoxă. Însă nu trebuie să absolutizăm jertfa pe care omul o face în fața lui Dumnezeu pentru a se mântui. După cum am spus din soteriologia creştină se exclude sub orice formă sacrificiile sângeroase sau cele de acest gen. Cea mai mare jertfă pe care o poate face omul pentru mântuirea sa este din acest punct de vedere faptul că este un creştin care frecventează biserica şi nu se lasă dus de valurile necredinței şi destrăbălării din jur. Din acest punct de vedere soteriologia creştin ortodoxă mai are două dimensiuni. Una este ecclesiologică, adică mântuirea după cum am spus se face în Biserică şi prin Biserică după cum a spus Noul Testament: „Biserica nici porțile iadului nu o vor birui." Putem vedea că din punct de vedere istoric Biserica a suferit mai multe lovituri şi din nefericire continuă să o facă. La început au fost marile prigoane anticreştine, apoi după anul 313 data când religia creştină a devenit oficială Biserica s-a confruntat cu marile erezii hristologice şi pnevmatologice. Mai apoi Biserica s-a confruntat cu apariția islamului şi în zilele noastre din acest punct de vedere biserica se confruntă cu spiritul sectar care duce la decăderea ei.[143]

Soteriologia creştin ortodoxă este o ştiință teologică practică care mai mult se experimentează sau mai bine spus se trăieşte. Soteriologia după cum am spus, nu poate fii despărțită de contextul ei ortodox sau de matca ei ortodoxă. Acest lucru a fost contestat şi continuă să fie contestat de mai mulți catolici, luterani, calvini sau de baptişti. Este din acest punct de vedere bine să ştim care este sensul şi cum trebuie să interpretăm soteriologia creştin ortodoxă. Din acest punct de vedere sunt mai mulți care cred că soteriologia este o trecere sau mai bine spus, marea trece în spre lumea de dincolo. Acest lucru a fost de mai multe ori susținut de sfinții părinți. Antichitatea a avut şi ea anumite concepții soteriologice. Aceste concepții au fost de cele mai multe ori idolatre şi politeiste. Acum, deşi omul a avansat din punct

---

[142] Dominique Beaufils, *Credința ta te-a mântuit* (Doxologia, 2013).

[143] Ceea ce duce la formarea sectelor, care din mai multe puncte de vede pot pierde sufletul omului este foarte mult erezia. Ce este erezia? Erezia este distorsionarea sau deformarea unei anumite învățături de credință sau dogme în mod voluntar. Dacă creştinismul s-a stabilit ca şi adevăr în ortodoxie, sectanții sunt din acest punct de vedere noi ereziarhi ai lumii noastre. Arsenie Viangloftis, *Ereziile contemporane: o adevărată amenințare* (Editura Evanghelismos: Bucureşti 2006).

de vedere ştiinţific el de mai multe ori susţine că soteriologia aşa cum a fost ea sau cum a venit ea de la sfinţii părinţi nu mai este actuală şi nu mai are sens sau logică. Acest lucru este cât se poate de mult bine să îl ştim şi să îl punem în aplicare. De mai multe ori se spune că omul a încercat mai multe soteriologii fie ştiinţifice sau fie ideologice. Comunismul pe care mai multe ţări ale lumii l-au adoptat în secolul al XX-lea a înlocuit soteriologia creştin ortodoxă. Comunismul s-a prezentat la un moment dat nu numai ca şi o simplă ideologice ci ca şi religie care este capabilă să ofere răspunsuri la mai toate marile probleme ale lumii şi ale omului. De fapt mai multe ideologii politice inspirate de puteri ale întunericului oferă chiar soteriologii cât se poate de efective dar iluzorii. Ortodoxia ne învaţă în acest sens câteva lucruri fundamentale: nu poate exista mântuire afară de Biserică şi de persoana Domnului Iisus Hristos.

Din cele mai vechi vremuri omul a căutat mântuirea. Acest lucru el a făcut-o prin mai multe metode şi mai multe mijloace. Omul a căutat mântuirea prin mituri şi mitologie, prin legende, prin ştiinţă sau cultură. Un celebru caz de mântuire prin cultură a fost în secolul al XX-lea filosoful român şi european Constantin Noica. Constantin Noica a murit în anul 1987 şi se ştie că ultima parte a vieţii sale a fost trăită în regimul totalitar extremist din România. În acest regim extrem şi ateu, Noica avea să spună că „mântuirea sau izbăvirea" sa a fost cultura. Pentru a nu se influenţa de mediul extern cât se poate de mult totalitar şi tiranic, Constantin Noica a găsit o cale de ieşire prin cultură. De fapt mai mulţi români au făcut acest lucru în secolul al XX-lea. După cum am spus, din cele mai vechi vremuri omul a căutat mântuirea şi a voit să se ştie asigurat că el se v-a mântui. De fapt cel mai cumplit gând pe care l-ar putea avea omul este că nu există mântuire. Fără de mântuire toată viaţa şi existenţa omului ar fii un nonsens care este curmat necruţător de moarte. Mântuirea creştin ortodoxă rezolvă marea problemă a morţii. Acest lucru vine să actualizeze nevoia de cât mai multe cărţi de soteriologia creştin ortodoxă decât cea prezentă. În faţa cumplitei morţii soteriologia creştin ortodoxă îi mai dă omului o şansă sau mai bine spus, îi mai dă omului o speranţă. Această speranţă este mântuirea. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că moartea nu este un lucru firesc sau natural în existenţa omului. Din acest punct de vedere ortodoxia a afirmat credinţa în învierea morţilor. Ceea ce trebuie să ştim însă este că toţi vor învia pentru Dumnezeu şi rai şi unii vor învia pentru iad şi diavol. Acest lucru este cât se poate de mult un adevăr dogmatic pe care îl afirmă ortodoxia. Mântuirea şi învierea morţilor sunt astfel din punct de vedere teologic două lucruri distincte din punctul de vedere al soteriologiei creştin ortodoxe.

Sfinţii părinţi ne spun că momentul morţii este cumplit, poate cel mai cumplit moment pe care îl poate trăii cineva dar acest moment nu este în nici un caz un moment care să nu poate fii depăşit prin puterea lui Dumnezeu. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că în momentul morţii singura speranţă sau nădejde pe care o avem este ajutorul în puterea lui Dumnezeu. Acest lucru a fost extrem de bine sintetizat de Sfântul Ioan Damaschinul care este autorul principal al textelor care se citesc la slujba de înmormântare: **„**Vai, câtă luptă are sufletul când se desparte de trup! Vai, cât lăcrimează atunci, şi nu este cine să-l miluiască pe dânsul! Către îngeri ridicându-şi ochii, în zadar se roagă; către oameni mâinile tinzându-şi, nu are cine să-i ajute. Pentru aceasta, iubiţii mei fraţi, cunoscând scurtimea vieţii noastre**,** adormitului să-i cerem odihnă de la Hristos, şi sufletelor noastre mare milă**."**[144] Acest text ne spune foarte real că momentul morţii este crunt. Omul şi mai ales sufletul său se vede pe sine prins între două lumi pe care nu le-a mai văzut şi de care nu ştie mai nimic. Dar tot acest text ne spune la final că momentul morţii nu este dincolo de puterea lui Dumnezeu şi că Dumnezeu poate schimba acest moment al morţii în spre bine. În cele mai multe cazuri Dumnezeu face acest lucru fiindcă oferă omului mântuirea. Sfinţii părinţi ne spun că mântuirea nu vine exact în momentul morţii dar imediat după momentul morţii. De fapt prin moarte sfinţii părinţi ne spun, că omul intră într-o dimensiune în care nu mai există timp ci singurul timp care există dincolo de moarte este un prezent continuu.[145] Soteriologia creştin ortodoxă

---

[144] A se vedea slujba înmormântării din Molitvelnic.

[145] Relaţia dintre trup şi suflet în ceea ce priveşte soteriologia creştin ortodoxă este foarte mult o relaţie cât se poate de bine descrisă de următoarea parabolă: „O pilda spune ca un om bogat a plecat pentru timp mai îndelungat de acasă, încredinţând supravegherea livezii sale la doi servitori, unul şchiop şi unul orb, gândindu-se că aceştia nu vor fura. Văzându-se însă singuri, în lipsa stăpânului, orbul a luat pe şchiop în spinare şi astfel, conducându-se unul pe altul, au furat cele mai frumoase fructe din livadă. Când s-a întors stăpânul şi a văzut pagubă, ei au încercat să se scuze, dar stăpânul le-a cunoscut înşelăciunea si le-a zis: – Împreuna aţi păcătuit, împreuna sa fiţi pedepsiţi. Aşa este trupul şi cu sufletul. Cel dintâi este orb, fără lumina minţii, cel din urma este incapabil să facă ceva fără membrele trupului. Dar împreuna păcătuiesc şi împreuna primesc pedeapsa." http://tineretesiortodoxie.wordpress.com/pilde-si-invataturi.

se bazează mai mult decât orice pe mărturiile sfinților şi mai ales ale sfinților părinți. Aceştia au dar mărturie că mai există ceva sau mai bine spus mai există un alt loc sau o altă existență după această viață.

Textele principale pe care se bazează soteriologia creştin ortodoxă sunt în mare cele biblice dar pe lângă ele mai avem şi textele de la sfinții părinți de la alți sfinți ai bisericii care au adus mărturie despre mântuire din experiența proprie despre cum este şi cum se realizează mântuirea. Pe unul din aceste texte l-am enunțat chiar la începutul acestui capitol. Sfântul Ioan Hrisostom ne spunea că dacă fugim de răbdare vom fugii şi de mântuire. Mântuirea este prin urmare o lucrare directă pe care Dumnezeu o face cu noi pentru a de oferii răspunsurile finale în ceea ce ne priveşte. Este bine din acest punct de vedere să ştim că lumea de azi nu crede în soteriologie. De fapt sunt foarte puțini cei care au auzit cu adevărat cuvântul de soteriologie. Ceea ce este cât se poate de bine să ştim este foarte mult că mântuirea este o stare care nu se mai schimbă sau mai bine spus nu se mai modifică. Timpul pe care omul îl are pentru a dobândii mântuirea este timpul acestei vieții. De fapt sfinții părinți ne spun că mântuirea este mai mult o judecată finală pe care Dumnezeu o face despre modul în care ne-am petrecut timpul acestei veți. Din acest punct de vedere timpul istoriei sau timpul lumii este un preambul sau o închipuire a timpului lumii care v-a să fie. Sfinții părinți mai mulți dintre ei au trăit experiența lumii de dincolo sau a raiului. Aceste lucruri au fost făcute prin puterea lui Dumnezeu pentru ca noi să ajungem să învățăm şi să ştim despre ceea ce este raiul. Raiul este din acest punct de vedere şi o problemă sau o temă pedagogică. O prefigurare a luminii raiului a fost dată de Domnul Iisus Hristos pe muntele Tabor când s-a schimbat la față. De fapt, este foarte greu să facem o distincție reală între lumina lui Dumnezeu şi momentul mântuirii. Am putea spune că din punct de vedere al soteriologiei creştin ortodoxe, lumina lui Dumnezeu este foarte mult ceea ce defineşte mântuirea. Mântuirea este în acest sens o intrare în lumina lui Dumnezeu. Această lumină necreată care a fost văzută pe Tabor este cea pe care sfinții o experimentează atunci când ajung la cunoaşterea lui Dumnezeu. Nu putem să Îl separăm pe Dumnezeu de lumina necreată pe care o are Dumnezeu. S-a mai spus de unii sfinți că mântuirea înseamnă sălăşluirea în lumina eternă şi necreată a lui Dumnezeu. La concluzia acestui lumini ajungem din lumina fizică. Dacă noi cei de aici viețuim în lumina fizică a soarelui, cei care sunt mântuiți viețuiesc în lumina necreată a lui Dumnezeu. Această lumină a mântuirii a experimentat-o foarte mult Sfântul Serafim de Sarov. Se ştie că într-o discuție cu ucenicul său Motovilov, Sfântul Serafim de Sarov a fost dintr-o dată învăluit de o lumină care nu era cea de la soare. Aceasta este lumina necreată a lui Dumnezeu. De acea lumină se vor bucura veşnic toți cei care se vor mântui. Un al mare trăitor al luminii lui Dumnezeu care este din mai multe puncte de vedere şi lumina mântuirii a fost Sfântul Simeon Noul Teolog. Acest sfânt a dat mărturie de mai multe ori că pe când se ruga a fost învăluit de o lumină care nu era pământească. Aceasta lumină îi dădea Sfântului Simeon Noul Teolog sentimentul aspațialității şi eternității. Mai mulți sfinți părinți au descris momentul mântuirii ca şi intrarea în lumină. Unele mărturii ale celor care au avut parte de o moarte clinică ne spun că în momentul morții clinice au simțit cum intră pe un tunel de lumină. Din punct de vedere al soteriologiei creştin ortodoxe este greu să separăm mântuirea omului de lumina lui Dumnezeu. Lumina necreată a lui Dumnezeu este mântuitoare şi nu este vizibilă ochilor trupeşti. De fapt lumina fizică este doar o reflecție a acestei lumini sau a luminii necreate. În secolul al XX-lea au fost mai mulți care au dat mărturie despre Părintele Paisie Aghioritul că atunci când se ruga în chilie de mai multe ori au putut fii văzute raze de lumină care ieşeau din chilia lui. Este posibil ca Părintele Paisie Aghioritul care a fost un om extrem de credincios să se fii împărtăşit de lumina necreată a lui Dumnezeu.[146]

Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că prin mila şi bunătatea lui Dumnezeu cu toții avem şanse la mântuire. Mântuirea din acest punct de vedere însă trebuie să fie cât se poate de mult un act profund şi care să implice toată ființa omului. Prin păcat omul a eşuat să ajungă la starea la care a fost menit, dar prin mântuire el se restaurează din nou la starea la care a fost chemat de Dumnezeu să fie. Soteriologia creştin ortodoxă este din acest punct de vedere o ştiință a trecerii, dar foarte mult o ştiință a trecerii ultimă, a trecerii la Dumnezeu, la viața de apoi şi la starea de a fii în rai.[147]

---

[146] Ieromonahul Isaac Agjioritul, *Viața cuviosului Paisie Aghioritul* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2005).

[147] Poetul britanic John Milton, a scris două cărți care l-au făcut celebru şi l-a adus să rivalizeze în literatura britanică că William Shakespeare. În poemele Paradisul pierdut şi mai apoi Paradisul recâştigat, el ajunge foarte mult să pună într-o formă poetică marile adevăruri ale soteriologiei creştin ortodoxe. Dar oricum se pare că poemele lui Milton au avut mai mult o tentă de satiră politică decât de soteriologie creştin ortodoxă.

Raiul sau paradisul nu poate fii desprins de contextul generic pe care el îl are atunci când îl separăm de contextul soteriologiei creştin ortodoxe. Am mai spus că soteriologia creştin ortodoxă concepe raiul ca şi un exod, o ieşire dintr-un stadiu de existenţă şi accederea într-un altul mult mai avansat şi mai bine structurat. Un autor contestat de mai mulţi din zilele noastre a fost Sfântul Dionisie Areopagitul care analizând existenţele îngereşti a ajuns la concluzia că raiul este structurat pe mai multe nivele. Sfântul Dionisie Areopagitul ne vorbea de 9 cete îngereşti. Din acest punct de vedere unii au considerat că există 9 sfere sau nouă dimensiuni ale raiului. Ştim că Sfântul Apostol Pavel ne spunea că el a fost ridicat de Dumnezeu până la cerul al treilea şi el nu ştia dacă acest lucru a avut loc în trup sau în afară de trup. Noul Testament ne spunea şi el prin Domnul Iisus Hristos că „în casa Tatălui Meu mai multe sălaşuri sunt." Toate aceste lucruri ne spun că din mai multe puncte de vedere există o diversitate a raiului. Raiul este un loc divers dar nu trebuie să uităm că iniţial şi cel rău sau diavolul a existat în rai. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că starea de ortodoxie este din mai multe puncte de vedere existenţă la un anumit nivel şi în rai unde locuieşte Dumnezeu. Lumea de azi este cât se poate de mult o lume care este preocupată de ceea ce constituie plăcerea în rai. Sfinţii părinţi ne spun că în rai se găsesc raţiunile sau ideilor la toate plăcerile pământeşti doar că unele sunt distorsionate şi deformate. Această distorsionare a conceptului de plăcere a plecat din cauza păcatului. Păcatul aduce cu sine o înţelegere sau o percepere egoistă şi pătimaşă asupra plăcerii. Acest lucru a culminat cu hedonismul care este modul de viaţă care se rezumă exclusiv la plăcere. Din mai multe puncte de vedere hedonismul este foarte mult o nostalgie după rai, dar un rai în care nu Dumnezeu este centrul ci plăcerea. Plăcerea ne spun sfinţii părinţi este prezentă şi în rai şi aceasta într-un mod nelimitat, însă plăcerea raiului nu este identică cu plăcerea hedonistă fiindcă plăcerea raiului este o plăcere care Îl are pe Dumnezeu în centru.

Cei care susţin că conceptul de plăcere este desprins sau vine din rai au dreptate doar că ei nu sunt conştienţi că plăcerea poate degenera. Dacă rezumăm toată existenţa numai la plăcere şi la dobândirea plăcerii vom ajunge la concluzia că plăcerea în sine nu este suficentă ci ea trebuie să fie raţională. Raţionalitatea plăcerii când este aplicată la rai ne duce la conceptul de ortodoxie, de echilibru de cumpătare. Soteriologia creştin ortodoxă după cum am spus nu aduce orice fel de plăcere ci aduce sursa sau originea plăcerilor. Din acest punct de vedere prin soteriologia creştin ortodoxă ajungem la arhetipul sau începutul plăcerii. Aici putem vedea care este sensul şi menirea plăcerii. S-a spus în acest sens de mai mulţi psihologi că beţivul nu face decât să îl caute pe Dumnezeu în băutură şi în alcool. Dar diferenţa dintre beţiv şi un om credincios care şi El îl caută pe Dumnezeu este că beţivul Îl caută pe Dumnezeu pentru plăcerea pe care acest lucru o aduce. Fiindcă Dumnezeu nu se descoperă omului numai pentru plăcere, atunci beţivul recurge la un surogat care este alcoolul. Alcoolul în acest sens este un surogat pentru lipsa de răspuns pe care beţivul o simte din partea lui Dumnezeu când acesta Îl caută în mod hedonist. Din acest punct de vedere au fost mai mulţi cei care au obiectat că soteriologia creştin ortodoxă îndeamnă pe om la rugăciune pentru mântuire. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că „rugăciunea este cheia mântuirii." Din acest punct de vedere sunt mai mulţi care spun că de fapt deşi ei fac mai multe rugăciuni pentru mântuire ei nu primesc un răspuns imediat la rugăciunile lor şi din acest punct de vedere mai mulţi deznădăjduiesc şi nu se mai roagă pentru mântuire. Din mai multe puncte de vedere mântuirea se aseamănă cu această pildă sau întâmplare pe care o voi povestii: „Un creştin credincios, se ruga într-o zi:

- Vino, Doamne Iisuse, măcar odată în casa mea!...

Noaptea următoare, în vedenie de vis, Domnul i-a spus:

- Voi veni mâine în casa ta!"

Credinciosul s-a apucat a doua zi dimineaţa să-şi pregătească locuinţa în aşteptarea Domnului. A curăţit peste tot, a făcut bucate alese - toate, ca pentru un oaspete atât de mare şi de drag.

Şi, s-a pus să aştepte. Afară era frig şi ninsoare. Pe la prânz, iată că în dreptul casei lui, s-a arătat un drumeţ bolnav şi flămând. Creştinul l-a primit, i-a dat de mâncare şi l-a îngrijit. Acela, a plecat pe urmă...

Peste puţin, alt călător s-a ivit: o femeie văduvă, sărmană, care neavând de mâncare pentru cei trei copii ai ei, cerşea din casă în casă. Omul a primit-o şi pe ea, a ospătat-o şi a încărcat-o de daruri pentru copii. Pe urmă, a plecat şi ea...

Spre seară, s-a arătat alt călător: era un biet creştin, care, din dragoste pentru Domnul, mergea prin sate şi vindea cărticele sfinte. Era îngheţat şi flămând. Şi l-a primit, găzduindu-l peste noapte.

Aproape de a se culca, omul nostru a zis, cu mâhnire, rugându-se:

- Doamne, Te-am aşteptat şi n-ai venit!

Dar când a adormit, Domnul i s-a arătat în lumină de aur şi i-a zis:

- Fiul meu şi copile, ieri te-am vizitat de trei ori. Şi văduva necăjită, şi drumețul şi călătorul cu cărți sfinte, Eu eram".

A doua zi credinciosul a mulțumit lui Iisus, şi L-a rugat să vină cât de des la el."[148]

Asemenea ca şi creştinul din această pildă şi noi îi cerem lui Dumnezeu mântuirea şi aşteptăm această mântuire în funcție de propria noastră imaginație. De mai multe ori mântuirea vine atunci când nu ne aşteptăm şi nici nu de dăm seama. Prin urmare, este bine să ştim că mântuirea este foarte mult hristologică. În predica şi propovăduirea Sa de trei ani, Domnul Iisus Hristos a vorbit foarte mult de rai ca şi despre Împărăția cerurilor. După Noul Testament, moartea Îl duce pe om în împărăția cerurilor. Soteriologia creştin ortodoxă a rămas din acest punct de vedere foarte mult ancorată în ideea de Împărăția Cerurilor ca şi existență a raiului. Prin urmare, acesta este şi modul în care concepe soteriologia creştin ortodoxă raiul. Noul Testament ne spune că această Împărăție a cerurilor se instaurează lăuntric începând din această lume. Noul Testament pune foarte mult accent pe împărăția cerurilor ca şi dimensiune lăuntrică, sufletească şi nu ca şi una trupească şi eternă. Împărăția cerurilor înseamnă în sens eshatologic şi soteriologic că în cele din urmă răul v-a înceta. Tot în acest sens în împărăția cerurilor v-a începe bucuria şi fericirea eternă a omului.[149] Soteriologia creştin ortodoxă concepe mântuirea în analogie cu unele lucruri pământeşti dar credem că acestea sunt o reflecție destul de mică a ceea ce este de fapt raiul. Din mai multe puncte de vedere lumea a fost în sine concepută ca şi o altă sferă sau o altă dimensiune a raiului. Acest lucru însă a eşuat. Cauzele acestui eşec au fost atât umane cât şi externe sau dincolo de puterea şi putința omului. S-a mai spus de unii sfinți părinți că în acest sens soteriologia creştin ortodoxă este „restaurare" sau a ducere a omului la starea cea dintâi sau la starea inițială pe care a făcut-o sau „planificat-o" Dumnezeu la începuturi. În acest sens, se spune că fericirea la care omul v-a avea acces prin mântuire este în funcție de capacitățile sale duhovniceşti. Sunt unii care vor avea un grad mai mare de fericire în timp ce alții vor avea un grad mai mic. Sfântul Maxim Mărturisitorul numea starea din rai un fel de „odihnă activă." Ce înțelegem prin odihnă activă? Înțelegem că în rai persoana este concomitent în activitate şi în odihnă. Acest lucru este mai presus de înțelegea omului şi v-a fii experimentat în viața de apoi. De fapt soteriologia creştin ortodoxă ne spune că mântuirea v-a fii întrarea într-o nouă lume unde vor fii multe lucruri dincolo de cuprinderea şi de capacitatea omului de a le înțelege. În sine soteriologia creştin ortodoxă este un paradox metafizic. Deşi omul încetează de a mai exista în viața pământească el începe să există într-o altă viață, viața cerească sau viața raiului [paradisiacă].[150]

În acest sens, după cum spune şi rugăciunea Tatăl nostru, mântuirea este foarte mult dependentă de a face voia lui Dumnezeu. De fapt, dacă voim să descoperim „cheia" sau taina mântuirii ea se leagă foarte mult în a pune în concordanță voia omului cu voia lui Dumnezeu. Atunci când în ansamblu în viața lui pământească, omul a făcut voia lui Dumnezeu, el se v-a mântui. Oricum, s-au scris multe cărți despre rai ca şi o împărăție a cerurilor. Căutarea de a intra în „împărăția cerurilor" este din mai multe puncte de vedere filosofia Noului Testament. „Căutați mai întâi Împărăția lui Dumnezeu şi neprihănirea Lui, şi toate aceste lucruri vi se vor da pe deasupra." (Matei 6:33). O condiție a intrării în împărăția cerurilor este foarte mult curăția sau starea de neprihănire față de păcat. „Şi dacă ochiul tău te face să cazi în păcat, scoate-l; este mai bine pentru tine să intri în Împărăția lui Dumnezeu numai cu un ochi, decât să ai doi ochi şi să fii aruncat în focul gheenei." (Marcu 9:47).

Tot din punct de vedere al Noului Testament ni se spune că o altă condiție a mântuirii este nevinovăția. Acest lucru este foarte mult dat prin pilda copiilor: „Lasați copilaşii să vină la Mine, şi nu-i opriți; căci Împărăția lui

[148] Lascarov Moldoveanu, *Viața creştină în pilde* (Editura Cugetarea, 1940).

[149] Iată cum concepe Sfântul Ioan Hristostom împărăția cerurilor sau raiul: "am scăpat în sfârşit de dureri, de chinuri, de gemete; nu mai e suferință, întristare ori plâns; nu mai sunt împotriviri şi piedici; tulburarea şi neliniştea au pierit. Acolo sus e viața cea adevărata, fără de moarte şi plină de bunătăți neamestecate cu rău. Nu mai e nimic care să ne supere, nici griji, nici ispite, numai bucurie, iubire, veselie; toate sunt desăvârşite, toate nepieritoare." A se vedea Omiliile Sfântului Ioan Hrisostom despre rai.

[150] Faptul că există mai multe stări sau dimensiuni în rai este un lucru care pentru moment rămâne o taină sau un mister şi probabil vom afla desprea această taină numai în veacul care v-a venii.

Dumnezeu este a celor ca ei. Adevărat vă spun că oricine nu va primi Împărăția lui Dumnezeu ca un copilaş, cu nici un chip nu va intra in ea!" (Marcu 10:14-15). Noul Testament ne spune că cei putrezi de bogați sau cei care dețin bogății în exces au puține şanse de a se mântui: „Cât de anevoie vor intra în Împărăția lui Dumnezeu cei ce au avuții! Fiindcă mai lesne este să treacă o cămila prin urechea acului, decât să intre un om bogat în Împărăția lui Dumnezeu." (Luca18:24-25). Acest lucru nu înseamnă din punctul de vedere biblic al Noului Testament că bogăția este în sine un lucru rău ci ceea ce ne vorbeşte mântuitorul Iisus Hristos este faptul că cei extrem de bogați sunt în cele mai multe cazuri stăpâniți de lăcomie. Prin urmare, bogăția şi lăcomia sunt antagonice. Din acest punct de vedere, mântuirea este privită ca şi o naştere din nou: „Adevărat, adevărat îți spun că, dacă un om nu se naşte din nou, nu poate vedea Împărăția lui Dumnezeu." (Ioan.3:3). Noul Testament cuprinde mai bine de 20 de pilde despre Împărăția cerurilor.[151]

Ca şi un antropomorfism, împărăția cerurilor este o teologie în care Dumnezeu este împărat al raiului. Acest lucru este un atropomorfism dar este din mai multe puncte de vedere o ipoteză care se aseamănă foarte mult modului omului de a înțelege lucrurile spirituale şi pe cele duhovniceşti. Raiul este din acest punct de vedere împărăția lui Dumnezeu. Aceste lucruri au fost folosite de Domnul Iisus Hristos şi de autorii Noului Testament pentru a îi face să înțeleagă ceea ce este dincolo de lumea noastră sau ceea ce este sau cum este raiul. Evident, raiul nu este o împărăție asemenea cum au fost cele ale Greciei antice de pe vremea lui Alexandru Macedon, a împărăției perşilor, a imperiului roman sau a imperiului asirian. Dacă este să vorbim despre rai ca şi o împărăție este bine să ştim că această împărăție este cât se poate de mult eternă şi fără de sfârşit. Nu există nici un sfârşit în existența raiului. Din acest lucru omul poate învăța că din punct de vedere spiritual Dumnezeu şi „împărăția Sa" raiul este în antagonie cu iadul care este stăpânit de diavol sau Satan. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că această antagonie a existat mai înainte de facerea lumii, a universului şi a omului. Mai mulți filosofi au susținut că propriu zis această lume este prima lume pe care a făcut-o Dumnezeu dar acest lucru este negat de mărturia Bibliei, a Vechiului şi a Noului Testament.

Din acest punct de vedere soteriologia creştin ortodoxă susține că mântuirea este o adeziune şi a încadrare a omului în împărăția lui Dumnezeu. Acest lucru nu îl face pe om un sclav al raiului ci el este mai mult un cetățean al raiului. Sunt mai multe expresii care susțin că raiul este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii o existență ierarhică. În vârful ierarhiei este Dumnezeu şi mai apoi sunt îngeri după care urmează sfinții. Soteriologia creştin ortodoxă a oferit prin urmare mai multe răspunsuri la întrebările pe care şi le ridică omul despre ceea ce v-a fii sau cum v-a fii lumea de apoi. Raiul din acest punct de vedere este o realitate şi un lucru care este dincolo de timp, spațiu sau contingență. Raiul este un loc transcendent care este mai vechi sau mai bine spus este antecedent lumii noastre. Metodele de investigare ale raiului nu sunt cele ştiințifice sau empirice prin care investigăm lumea noastră ci sunt metode ascetice, pnevmatice sau spirituale şi metode mistice. Acest lucru este din mai multe puncte de vedere greu de înțeles omului modern care crede că raiul este din mai multe puncte de vedere doar o altă țară sau eventual o altă planetă. Raiul nu este în univers ci dincolo de univers. Acolo unde se opreşte universul sau mai bine spus acolo unde se încheie universul începe raiul. Scepticii şi atei au vorbit de mai multe ori de faptul că raiul este doar o simplă imaginație a omului. Dacă raiul este o imaginație a omului atunci am putea spune că şi Dumnezeu este imaginație a omului. Existența lui Dumnezeu şi existența raiului se intercondiționează reciproc. Soteriologia creştin ortodoxă atestă cu dovezi zdrobitoare existența raiului. Sfinți şi mari trăitori creştini ortodocşi au dat mărturie despre rai şi despre ceea ce au experimentat acolo. În Noul Testament s-au remarcat doi mari autori care au scris despre rai şi despre ceea ce este acolo: Sfântul Ioan Teologul şi Sfântul Pavel din Tars. Ambii au fost răpiți sau mai bine spus ridicați să vadă raiul. Din acest motiv Biserica Creştin Ortodoxă şi ortodoxia îi cinsteşte ca şi pe sfinți.

După cum am spus centrul soteriologiei creştin ortodoxe este persoana Domnului Iisus Hristos. Ortodoxia crede că nu poate exista mântuire afară de Domnul Iisus Hristos. Această mântuire este din mai multe puncte de vedere esența şi sensul final şi ultim al existenței şi al vieții. Viața noastră îşi v-a găsii sensul final numai în mântuire. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune cea mai mare filosofie şi cea mai înaltă înțelepciune. Dar această înțelepciune nu ține de puterile şi de viața omului. Omul este în căutarea lui Dumnezeu şi această căutare se v-a finaliza într-un stadiu care v-a aduce şi mântuirea. În ceea ce priveşte soteriologia creştin

[151] Arhimandrit Spiridonos Logothetis, *Împărăția cerurilor şi semnele vremurilor de pe urmă* (Editura Sofia: Bucureşti, 2011).

ortodoxă ea recunoaşte că omul trebuie să fie activ şi nu pasiv la mântuirea lui. Deşi Dumnezeu este Cel care realizează mântuirea soteriologia creştin ortodoxă îi cere omului ca şi el să participe la mântuirea Sa. Mântuirea este din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii sensul şi realitatea ultimă a existenţei şi a vieţii. Soteriologia creştin ortodoxă nu crede că mântuirea este o negaţie ci ea este foarte mult o afirmaţie a lumii de aici. Lumea noastră a fost creată de Dumnezeu ca şi o prefigurare a lumii de apoi sau a vieţii veşnice. Viaţa de apoi şi viaţa veşnică este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune un lucru sau o realitate care este cât se poate de mult sensul şi menirea a tot ceea ce există. Această viaţă de apoi este foarte mult condiţionată şi definită de modul de viaţă şi de atitudinea pe care noi avem pe pământ în timpul vieţii acesteia. Mântuirea noastră prin urmare este o lucrare sinergică şi activă şi nu una pasivă.

Dar tot soteriologia creştin ortodoxă mai vorbeşte de o a doua mântuire. Această mântuire este foarte mult mântuirea lumii. Există o singură mântuire dar în ansamblu fiecare mântuire personală contribuie la mântuirea finală a lumii. Acest lucru este aşa fiindcă după cum am mai afirmat soteriologia creştin ortodoxă consideră că mântuirea este un act comunitar sau un act cât se poate de mult un act de comuniune. Dar ce se v-a întâmpla dacă lumea în ansamblu nu se v-a mântui? Vor pierde şi cei puţini credincioşi mântuirea? Credem că nu. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că la finalul istoriei şi al timpului Dumnezeu v-a emite o judecată sau mai bine spus o concluzie ultimă referitor la faptul dacă lumea în ansamblu se v-a mântui sau nu. Această concluzie nu v-a schimba sau mai bine spus nu v-a afecta mântuirea personală a celor credincioşi. Tindem din acest punct de vedere să credem că această judecată pe care o v-a face Dumnezeu v-a fii mai mult nominală, fiindcă dacă lumea nu s-ar mântui atunci mântuirea v-a devenii un lucru imposibil. Soteriologia creştin ortodoxă spune că această opinie finală v-a fii dată de Dumnezeu pentru a evalua propria lui lume. Dacă lumea nu s-ar mântui atunci zadarnice ar fii ostenelilor atât de multor sfinţi părinţi care au dus o viaţă ascetică de înfrânare şi de nevoinţă.[152]

În ansamblu credem că la finalul timpului Dumnezeu v-a emite o judecată ultimă despre faptul dacă a fost sau nu o lume reuşită dar acest lucru nu v-a duce în cele din urmă la pierderea mântuirii sfinţilor şi a oamenilor credincioşi şi drepţi. Judecata de apoi v-a fii mai mult o recapitulare a lumii şi a istoriei şi în acelaşi timp o concluzionare a ei. Soteriologia creştin ortodoxă prin urmare susţine că sunt mai multe şanse de mântuire după judecata de apoi decât şanse de damnare. Aceasta fiindcă după cum am spus, soteriologia creştin ortodoxă se raportează la Dumnezeu ca şi la un Tată al umanităţii. Dacă judecata de apoi ar fii avut loc înainte de venirea Domnului Iisus Hristos care a fost Fiul lui Dumnezeu întrupat, probabil şansele de mântuire a persoanei şi a lumii ar fii fost mai mici fiindcă atunci lumea nu a avut încă posibilitatea de a se raporta la Dumnezeu ca şi la Dumnezeu Tatăl. Din punct de vedere soteriologic când se vorbeşte despre judecata de apoi se spune că această judecată este „înfricoşătoare" fiindcă ea v-a însemna sfârşitul lumii şi al umanităţii în starea pe care o ştiu cei care au trăit în această lume. Ca şi acţiune soteriologia creştin ortodoxă v-a înceta după judecata de apoi. Trebuie să privim mai mult judecata de apoi ca şi o concluzie la viaţa şi existenţa lumii. La fel cum au autor de cărţi dă o concluzie sau un final cărţii sale, şi Dumnezeu v-a da un final lumii. De fapt această concluzie şi finalitate este anticipată la moartea fiecăruia dintre noi. Unii sfinţi părinţi ne-au spus că moartea fiecăruia dintre noi este o anticipare a sfârşitului lumii. Cu fiecare moarte lumea realizează cum v-a fii sfârşitul lumii. Acest sfârşit nu este însă o tragedie, ci el v-a fii o concluzie, o finalitate a tot ceea ce existat în lumea noastră de la origini până la final. Din acest punct de vedere soteriologia creştin ortodoxă este cât se poate de mult eshatologică, adică ţine de finalitatea ultimă a omului şi a lumii. Din punct de vedere soteriologic Dumnezeu l-a făcut sau l-a creat pe om pentru a se mântui sau în vederea mântuirii. Mântuirea poate fii denumită o nouă naştere dar nu o reîncarnare. Tot ceea ce ştim despre lumea de dincolo ştim din acest punct de vedere parţial şi fragmentat. Aceasta fiindcă vom ajunge să ştim cum este lumea de dincolo numai după ce o vom părăsii de pe cea de aici. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că după lumea de aici v-a exista numai ceea ce a fost bun şi frumos din cele pe care le-am experimentat în această lume.[153]

---

[152] Paisie Aghioritul, *Nevoinţă duhovnicească* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2003).
[153] Arhimandrit Mina Dobzeu, *Unde merge Biseirca, unde merge lumea* (Editura Eikon: Cluj Napoca, 2008).

Soteriologia creştin ortodoxă rămâne în cele din urmă o mare taină a lui Dumnezeu. Pornind de la Decalogul lui Moise, ajungând la porunca iubiri dată de Domnul Iisus Hristos şi până la sfinţii din timpurile contemporane cum au fost Sfântul Nectarie de Pentapolis, Sfântul Siluan Atonitul sau Sfântul Ioan Maximovici[154] soteriologia creştin ortodoxă ne-a deschis noi şi noi drumuri şi perspective în căutarea şi în aflarea drumului spre mântuire. Soteriologia creştin ortodoxă este prin urmare ceea ce am putea spune o realitate care ne introduce într-un nou stadiu sau o nouă dimensiune de existenţă. Prin urmare, deşi există o singură soteriologie, sunt mai multe confesiuni creştine care privesc soteriologia din punctul lor de vedere. Dintre aceste confesiuni cele mai cunoscute sunt catolică, luterană, calvină şi reformată. Toate aceste confesiuni au propria lor soteriologie sau învăţătură ori doctrină. Cei care vor studia istoria şi trecutul Bisericii vor vedea că adevărul stă foarte mult în învăţătura ortodoxă. În paginile trecute am arătat cum s-a statornicit acest adevăr de credinţă. Am arătat că ortodoxia s-a statornicit în mai bine de 700 de ani de istorie. Aceşti ani au fost ani şi secole în care biserica a elaborat o învăţătură despre mântuire. Poate părea puţin exagerat fiindcă timp de mai multe sute de ani Biserica Ortodoxă a tot căutat modalităţi de mântuire a omului. Având în vedere importanţa şi semnificaţia învăţăturii despre mântuire s-au găsit mai muţi ereziarhi sau oameni de rea credinţă care să distorsioneze sau să răstălmăcească marile adevăruri de credinţă soteriologice ale Bisericii Creştin Ortodoxe. Cea mai mare lovitură în soteriologia creştin ortodoxă a avut loc odată cu schisma de la anul 1054 dintre Biserica Creştin Ortodoxă şi Biserica Creştin Catolică. Punctul central al acestei mari schisme sau separaţii a fost inovaţia sau improvizaţia adusă de catolicism referitor la un spaţiu intermediar între rai şi iad pe care ei l-au denumit purgatoriu. Purgatoriul era astfel din punctul de vedere catolic ceea ce ar fii însemnat un loc de mijloc între rai şi iad. În acest loc ajung după catolici cei care au trăit în această viaţă dar nu au făcut păcate mari sau mai bine spus nu au păcate de moarte. Acestora le vor fii aplicate mai multe chinuri şi suferinţe şi în cele din urmă ei se vor mântui.

Soteriologia creştin ortodoxă a respins învăţătura sau doctrina purgatoriului pentru că este mai mult o răstălmăcire a faptului că rugăciunile celor vii pot acţiona asupra celor morţi în sensul că cei morţi se pot mântui sau mai bine spus se pot scoate din iad prin rugăciunile Bisericii. Faptul că Biserica face rugăciuni pentru cei morţi nu înseamnă că există un spaţiu intermediar între rai şi iad. Acest lucru arată că Biserica are putere asupra iadului. La fel de bine, Biserica Creştin Ortodoxă înţelege durerea familiei şi a rudelor pentru cei care au morţi în familie şi în acest sens le îngăduie ca ei să poată face rugăciune pentru cei morţi care au fost rudele lor. Soteriologia creştin prin urmare susţine că rugăciunile bisericii pot schimba starea sau locul celor care au murit dar nu au avut păcate grele. Acest lucru nu înseamnă că între rai şi iad există un spaţiu intermediar pe care catolicismul în numeşte purgatoriu. Pentru faptul că Domnul Iisus Hristos a biruit puterea morţii şi a iadului, El poate în cazuri extreme, excepţionale şi de mare urgenţă să intervină pentru cei care poate din neştiinţă sau din ignoranţă au murit având unele păcate pe care nu le-au spovedit sau de care nu au fost conştienţi. Bunul simţ ne cere ca să credem că Domnul Iisus Hristos şi Biserica pe care El a întemeiat-o le mai dă celor morţi sau adormiţi o doua şansă. Din punct de vedere istoric aceasta a fost principala cauză care a dus la separaţia dintre cele două Biserici, ortodoxă şi catolică. În vremurile de azi, Biserica Catolică are o poziţie mai moderată referitor la purgatoriu dar în sens real nu a existat o renunţare la crezul în purgatoriu. Din acest punct de vedere Biserica Catolică are o înţelegere şi o abordare eronată asupra rostului rugăciunilor pentru cei morţi. Din acest punct de vedere soteriologia creştin ortodoxă susţine că cei morţi pot fii din acest punct de vedere cât se poate de mult ajutaţi de cei vii şi ei pot din acest punct de vedere să ajungă la o stare de iertare din partea lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere în rugăciunile ortodoxe pentru cei morţi spunem de mai multe ori „veşnică să îi fie pomenirea." Prin acest fapt îi îndemnăm pe cei vii să se roage pentru cei morţi când îşi aduc aminte fiindcă rugăciunile lor îi pot ajuta şi le pot schimba condiţia dincolo de această lume.

După cum am spus, Biserica Creştin Ortodoxă este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune cea care poate administra mântuirea morţilor sau celor care prin rugăciunile celor vii se vor mântui. Soteriologia creştin ortodoxă este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea denumii o realitate care ţine foarte mult capacitatea de mediere. Cei vii mediază sau mijlocesc la Dumnezeu prin rugăciune, în timp ce sfinţii care sunt deja în lumea de dincolo şi ei mediază la Dumnezeu pentru mântuirea celor vii. În acest mod se menţine o legătură spirituală sau o

---

[154] Gherman Podmoşenski., Serafim Rose, *Fericitul Ioan Maximovici, viaţa şi minunile*, (Ed. Sophia, Bucureşti, 2006).

legătură profundă între cei vii şi cei morţi. Lumea de azi este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune în căutarea unei soteriologii care să fie cât se poate mai uşoară şi mai rapidă. După cum am spus, soteriologia creştin ortodoxă consideră că mântuirea omului este o ecuaţie deschisă şi după moartea omului. Soteriologia creştin ortodoxă ne spune că mai sunt şanse de mântuire pentru cei care au murit deja. Acest lucru este aşa fiindcă Dumnezeu are ceea ce am putea spune stăpânire asupra morţii şi a iadului. Dumnezeu de mai multe ori îi poate încerca pe cei vii prin faptul că le poate cere să se roage pentru cei morţi.

CAPITOLUL AL IX-LEA

MÂNTUIREA ÎN ASCETICA ŞI MISTICA CREŞTIN ORTODOXĂ

„Făcând cele plăcute lui Dumnezeu, mai întâi ne vor folosi nouă, căci aşa vrea Dumnezeu, să dorim binele fraţilor noştri şi mântuirea tuturor oamenilor mai mult decât pe a noastră."

Sfântul Teodor Studitul[155]

În rândurile care vor urma vom vorbii mai multe despre cum este privită sau cum este concepută mântuirea în ascetica şi mitica creştin ortodoxă. Există o concepţie cât se poate de mult bine definită despre mântuire în ascetica şi mistica ortodoxă. Această concepţie ne spune că omul este chemat să facă acte ascetice care să îl ducă la mântuire. Prin faptul că mântuirea este un fapt mistic înţelegem că ea este mai prepus de înţelegere sau de priceperea omului. Acest lucru a fost afirmat de mai mulţi sfinţi părinţi dintre care pe unii i-am enumerat în cartea de faţă. Mântuirea are în cele din urmă un sens ascuns, ea este o taină a lui Dumnezeu şi nu poate fii explicată din punct de vedere omenesc. Mântuirea însă nu este o enigmă sau un mister în sine dar este un act care este dincolo de capacitatea sau posibilitatea omului de o înţelege şi a pricepe. Acest lucru este aşa fiindcă în sine raiul în care omul intră prin mântuire este mai presus sau dincolo de capacităţile sau posibilitatea de cuprindere sau înţelegere a omului. Prin urmare, din punctul de vedere al teologiei creştin ortodoxe mântuirea este nu numai un act ascetic ci şi un act mistic.[156] Dintru început trebuie să spunem că omul face asceză pentru a se mântui. Asceză nu fac numai creştinii ortodocşi ci şi alţi oameni din alte religii. Astfel în capitolele anterioare am vorbit despre cum este concepută sau ceea ce cred alte religii despre mântuire şi actul mântuirii. Atunci când omul devine conştient că există Dumnezeu şi că Dumnezeu a rezervat o a doua viaţă pentru cei vii după moarte omul simte mai multă curiozitate. El îşi dă seama din lectura Bibliei şi a sfinţilor părinţi că mântuirea presupune o triere pe care Dumnezeu o face între cei buni şi cei răi, între cei care au lucrat binele şi cei care au lucrat răul. Atunci omul devine interesat de ceea ce trebuie sau care sunt acţiunile pe care trebuie să le facă pentru a se mântui. Aceste acţiuni sunt foarte mult în sens generic acţiuni care îl duc pe om la mântuire prin asceză. Ce este asceza? Asceza este în primul rând un mod de viaţă care exclude excesul şi compromisul. La fel de bine asceza este modul de viaţă auster în vederea dobândirii mântuirii. Se ştie foarte bine că austeritatea este un lucru bun atunci când omul vrea să dobândească mântuirea. Austeritatea este foarte mult din acest punct de vedere ceea ce am putea spune caracterul cumpătat sau sobrietatea pe care cineva o adoptă sau o exercită. Noul Testament ne spune că cel mai de preţ lucru pe care îl poate dobândii un om este foarte mult mântuirea. Când se spune problema în acest mod omul este dispus să facă unele lucruri pe care în mod normal şi obişnuit el nu le-ar face. Ceea ce vom insista în rândurile care vor urma este că deşi omul este dispus să facă mai multe lucruri ieşite din comun pentru a se mântui, totuşi aceste acte trebuie să fie în limita firescului sau a ortodoxiei. Deşi Dumnezeu o poate, El nu îi cere omului să facă lucruri care sunt peste puterea sau împotriva naturii sale. La fel de bine marii sfinţi care fac mari acte de asceză de mai multe ori sunt

[155] Sfântul Teodor Studitul a fost un sfânt creştin ortodox care a trăit între 759 şi 826. Numele său vine de la o mănăstire ortodoxă de lângă Constantinopol care se numea Studion unde el a fost egumen mai multă vreme. A murit destul de bătrân după ce de mai multe ori a fost exilat şi bătut pentru credinţa sa ortodoxă şi pentru că a apărat cultul sfintelor icoane împotriva iconoclaştilor. *Iisus Hristos - prototip al icoanei Sale. Tratatele contra iconomahilor*, Editura Deisis, Alba Iulia, 1994. *Cuvintele Sfântului Teodor Studitul*, Episcopia Ortodoxă Română Alba Iulia, Alba Iulia, 1994.

[156] Nicolae Mladin, *Prelegeri de mistică ortodoxă* (Editura Veritas: Târgu Mureş, 1996).

ajutați de Dumnezeu în mod direct pentru faptele lor. Mântuirea este prin urmare concepută în Biserica Ortodoxă şi la fel de bine în teologia creştin ortodoxă, ca şi o stare de asceză cât se poate de profundă şi de amplă. Unii dintre sfinți au ajuns la grade avansate pentru dobândirea mântuirii.[157] Prin excelență, mântuirea este un act ascetic care impune cu sine controlarea patimilor şi a păcatelor care îl asaltează pe om. Sfinții părinți ne spun în acest sens că cel mai mare duşman al mântuirii omului sunt patimile şi păcatele.

Dar care este relația sau care este legătura dintre ascetică şi mistică? După cum am spus, mântuirea nu este un act public ci el este unul privat. Dumnezeu mântuieşte pe cei buni şi pe cei drepți dar acest lucru are loc în toată discreția. Dar după cum am spus asceza nu trebuie să fie un act ultim şi un act exagerat. Din acest punct de vedere au fost foarte mulți călugări şi creştini care fiind obsedați de ideea mântuirii şi a ascezei au ajuns să se autodistrugă pe sine şi sănătatea lor. În pustia Egiptului, a Siriei şi a Palestinei exista o vorbă a sfinților părinți că „dacă un începător în timpul rugăciunii începe să se ridice în aer în timpul rugăciunii şi să leviteze către cer, tu apucă-l de picioare şi adu-l la pământ fiindcă nu îi este de nici un folos." Acesta a fost una dintre principalele concepții ale sfinților părinți despre asceză. Asceza trebuie să fie dublată de un profund act de smerenie, adică de a nu trâmbița în jurul nostru la ce stadii şi grade avansate de credință şi mântuire am ajuns. În acest sens, smerenia este un act ascetic. Poate că smerenia este unul dintre cele mai profunde acte de asceză creştin ortodoxă. Smerenia prin urmare este un lucru care apare numai în lumea religioasă sau numai când omul vrea să ajungă la o cunoaştere a lui Dumnezeu.

„Trăia odată într-un sat un bătrân foarte sărac. El avea însă un cal foarte frumos. Atât de frumos încât lordul din castel vroia să i-l cumpere. Dar bătrânul l-a refuzat spunându-i: pentru mine acest cal nu este un simplu animal. El îmi este prieten. Cum aş putea să îmi vând prietenul? Dar, într-una din zilele următoare, când bătrânul a mers la grajd, a văzut că i-a dispărut calul. Toți sătenii i-au spus

- Ți-am spus noi! Trebuia să îi vinzi calul lordului. Dacă nu ai acceptat el ți l-a furat! Ce mare ghinion.
- Ghinion sau şansa, zise bătrânul, Dumnezeu le ştie pe toate? Doamne miluieşte-mă pe mine păcătosul!

Toți au râs de el. După 15 zile însă calul s-a întors şi nu era singur, avea în spate o mulțime de cai sălbatici. El a scăpat din grajd, a curtat o tânără iapă şi, când s-a întors, restul cailor s-au luat după el.

- Ce mai noroc!" strigară sătenii. Bătrânul, împreună cu fiul său, a început să îmblânzească acei cai noi veniți. Dar, o săptămână mai târziu, fiul bătrânului şi-a rupt piciorul în timp ce încerca să dreseze unul dintre cai.
- Ghinion! îi ziseră prietenii bătrânului. Ce ai să te faci acum, fără ajutorul fiului tău? Tu eşti deja în pragul sărăciei!
- Ghinion, şansă, Dumnezeu le ştie pe toate. le răspunse bătrânul. Doamne miluieşte-mă pe mine păcătosul!

După câteva zile de la tragicul accident, soldații lordului trecură prin sat şi îi obligară pe toți flăcăii să li se alăture pentru război. Doar fiul bătrânului a scăpat datorită piciorului său rupt.

- Ce noroc pe tine! strigară vecinii. Toți copiii noştri au fost duşi în război, doar tu ai avut şansa să îl păstrezi lângă tine. Fiii noştri ar putea fi ucişi.

Bătrânul le răspunse:

- Ghinion, şansă… Dumnezeu le ştie pe toate? Doamne miluieşte-mă pe mine păcătosul! Viitorul vine către noi bucățică după bucățică, puțin câte puțin."[158]

Această întâmplare vine să ne spună că atunci când omul ajunge la smerenie el ajunge foarte multă să fie în voia lui Dumnezeu şi să se încreadă în Dumnezeu mai mult decât în sine însuşi. Spunem că smerenia este un act ascetic din punct de vedere religios fiindcă ea se adresează celor avansați în drumul mântuirii care au ajuns la un nivel sau grad mai superior de viață duhovnicească. Viața duhovnicească este din acest punct de vedere un periplu sau o încercare cât se poate de mult continuă sau de lungă durată de a îl face pe om să dobândească mântuirea. După ce omul a fost mântuit evident, asceza îşi încheie menirea. Din acest punct de vedere deşi asceza nu este un act sau un fapt mistic,

157 Sfântului Simeon Stâlpnicul, *Cuvintele ascetice* (Editura Doxologia, 2013).

158 http://www.pelerinaj.net/pilda/106/Un-batran-plin-de-smerenie.

mântuirea este. În lumea aceasta din punct de vedere spiritual cel care păşeşte pe calea mântuirii v-a simţii întotdeauna o tensiune şi o stare de nelinişte. Aceasta fiindcă ispitele şi încercările vin asupra celui care vrea să se mântuiască. Sfinţii părinţi ne spun că cine aduce aceste stări neplăcute asupra celor care doresc să se mântuiască este cel rău sau diavolul. De mai multe ori după cum am spus, omul ajungă să facă lucruri care nu sunt naturale şi care se legă cel mai mult de conceptul de plăcere. Patimile care îl pot stăpânii la un moment dat pe om de cele mai multe ori se leagă de conceptul de plăcere. Doar că acest sentiment de a dobândii plăcerea este de cele mai multe ori iraţional fiindcă schimbă sensul vieţii omului în dorinţa de a dobândii cât mai multe plăceri. Aşa s-a născut sau mai bine spus aşa se naşte concepţia sau viziunea „consumistă" sau cosumeristă a vieţii şi a existenţei. Prin urmare mântuirea s-a identificat în ortodoxie prin ceea ce am putea numii abstinenţa de la ceea ce am putea denumii ca şi plăcerile păcătoase, pătimaşe şi voluptoase.

Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune lucrul care îl face pe om să aibă o viaţă curată şi plină de fapte bune. Toate acestea omul le face pentru a dobândii mântuirea şi a se integra pe sine în împărăţia cerurilor. Aşa s-a născut concepţia ascetică sau mai bine spus modul ascetic al vieţii şi al trăirii ortodoxe. După cum am spus, ortodoxia a susţinut că asceza este cea care contribuie cel mai mult la dobândirea lumii. Din nefericire trăim într-o lume în care de cele mai multe ori valorile ascetice şi cele duhovniceşti sunt desconsiderate. Lumea din cele mai vechi timpul a mers şi a acţionat de cele mai multe ori în contradicţie cu viaţa ascetică care îl duce pe om la mântuire. Austeritatea vieţii ascetice este cea care îl face pe om să ajungă la un mod de viaţă opus. Din acest punct de vedere de cele mai multe ori omul modern se vede pe sine superior faţă de epocile care a fost mai înainte de el în istorie. Din acest punct de vedere ortodoxia a stabilit una dintre cele mai ascetice rugăciuni care a fost scrisă de Sfântul Efrem Sirul şi care se rosteşte în Postul Mare. Această rugăciune cuprinde în sine concepţia ortodoxă despre mântuire ca şi un act ascetic, ca şi un act al renunţării a tot ceea ce este pătimaş, voluptos şi păcătos. „Doamne şi Stăpânul vieţii mele, Duhul trândăviei, al grijii de multe [deznãdejde], al iubirii de stãpânie şi al grãirii în desert nu mi-l da mie! Iar duhul curãţiei, al gândului smerit, al răbdării şi al dragostei, dãruieşte-mi-l mie, slugii Tale! Aşa, Doamne, Împãrate, dãruieşte-mi ca sã-mi vãd greşelile mele şi sã nu osândesc pe fratele meu, cã binecuvântat eşti în vecii vecilor. Amin."[159] Se spune că dintre toate rugăciunile Bisericii Creştin Ortodoxe această rugăciune are unul dintre cele mai profunde caractere ascetice şi poate şi din acest motiv ea a fost introdusă în ca şi rugăciune principală care se citeşte în timpul postului mare. Am arătat în rândurile de mai sus că ortodoxia este un complex de fapte şi de acţiuni ascetice care au menirea de a îl duce pe om la mântuire. Din acest punct de vedere este bine să ştim care este sensul şi care este menirea vieţii ascetice fiindcă sunt foarte mulţi care cred că ortodoxia practică asceză fără să aibă un ţel sau un scop în sine. Ca şi concepţie ascetică ortodoxia ne pune în faţă o cale mai puţin plăcută şi care este presărată cu mai multe renunţări şi greutăţi dar care duce la mântuire. Sfinţii părinţi au fost de părere că cei care se ostenesc în această viaţă pentru bine şi pentru virtute vor fii răsplătiţi în viaţa care v-a urma cu mai multe lucruri bune dintre care cel mai important este mântuirea. Dar evident, mântuirea nu trebuie să devină o obsesie şi poate de aici Biserica a legat termenul de mântuire cu termenul de ortodoxie care înseamnă în acest context un lucru firesc şi natural care are loc în conformitate cu tot ceea ce este potrivit.

Concepţia ortodoxă despre mântuire se leagă foarte mult de cele pe care sfinţii le-au experimentat. Se ştie din Patericul egiptean că pe când Sfântul Antonie cel Mare se nevoia el a fost dintr-o dată asaltat de gânduri rele, de akedia, de lene şi de plictis. În această situaţie el nu mai ştie ce să facă. Dumnezeu s-a milostivit de el şi i-a trimis din cer un înger care fãcea o muncă manuală [rucodelie în termenii monahismului egiptean]. Îngerul i-a spus Sfântului Antonie cel Mare: fã aşa pe cum mă vezi pe mine fãcând şi te vei mântui. Este clar că îngerul l-a îndemnat pe Sfântul Antonie cel Mare la asceză dar această asceză nu era un spectaculară cum cred mai mulţi dintre noi că trebuie să o facem. În asceză la fel ca şi în filosofie, principiul socratic „cunoaşte-te pe tine însuţi" este unul care dă rezultate şi funcţionează.

---

159 Arhimandrit Serafim Alexiev, *Vederea păcatelor noastre. Tâlcuire la rugăciunea Sfântului Efrem Sirul* (Editura Sofia: Bucureşti, 2008).

Ortodoxia nu îi cere omului să facă asceză şi nevoință peste puterile lui, dar îi spune omului că în asceză şi nevoință el trebuie să de-a tot ceea ce este mai bun din el. Aceasta fiindcă el face toate aceste lucruri spre mântuirea lui. Din acest punct de vedere ținem să precizăm că în lumea în care trăim există o modă a laudelor în care oamenii se laudă cu cei mai bogați, cu cele mai multe bogății, cu cele mai luxoase maşini, cu cele mai mari conturi în bancă, cu cele mai scumpe maşini şi de multe ori cu cucerirea celor mai frumoşi bărbați şi femei. Foarte puțini se laudă însă cu faptele şi cu activitățile lor ascetice. Adevărul este că de cele mai multe ori calea pe care ne-o pune lumea în față este una laxă şi o cale de cele mai multe ori îndoielnică. Din nefericire lumea are dezmățul la mare cinste. Dar de cele mai multe ori dezmățul şi goana de plăceri infinite aduc după el mai apoi amarul şi dezamăgirea. Concepția ascetică asupra mântuirii şi a vieții vine de cele mai multe ori pe fondul în care lumea de azi de cele mai multe ori vrea să trăiască o viață în care plăcerile sunt trăite la infinit. Fie că sunt carnavalurile senzuale şi voluptoase de la Rio de Janiero, cluburile de noapte din Amsterdam, jocurile de noroc de la Las Vegas şi Monaco sau cabaretul Moulin Rouge din Paris, vedem cât de uşor se vinde omul contemporan pentru plăceri şi tot ceea ce este senzual. Ori aici găsim în antagonie concepția Sfinților Părinți ai Bisericii Ortodoxe cu acest mod de viață uşuratic şi promiscuu.

Asceza este din acest punct de vedere şi un act de demnitate umană. Dumnezeu i-a lăsat omului la crearea sa sau mai bine spus atunci când i-a dat viață o mare demnitate: demnitatea de a fii om prin faptul că l-a făcut pe om „după chipul şi asemănarea Sa”.[160] Acest „chip şi asemănare” este un lucru pe care omul îl păstrează cel mai mult prin actul ascetic şi prin faptele ascetice. Omul ajunge la mântuire din acest punct de vedere prin faptul că el dă curs chemării pe care Dumnezeu a lăsat-o în el de a fii chip şi asemănare a lui Dumnezeu. Este bine să ştim din acest punct de vedere care sunt modalitățile şi care sunt actele care ne pot duce la mântuire. Pentru a ajunge la mântuire omul are la dispoziție întreagă viața sa. Mântuirea este un examen care are loc pe termen lung. La fel de bine sfinții părinți ne spun că nu este un examen sau o încercare uşoară. Din cele mai vechi vremuri biserica a simțit că unii vor vrea să fie cât se poate de mult siguri de mântuirea lor. În acest sens, începând din secolul al IV-lea Biserica a acceptat monahismul care este foarte mult o cale mai sigură spre mântuire. Dacă cei care trăiesc în lume şi au familii sunt de cele mai multe ori încercați şi confruntați cu marile probleme ale lumii: instabilitate, gâlceavă, dezbinare, lipsă de cumpătare, nelinişte şi griji lumeşti, Biserica Creştin Ortodoxă a acceptat în acest sens monahismul şi calea celor care vor să trăiască numai pentru a dobândii mântuirea. Trecutul a demonstrat că au fost foarte mulți dintre aceştia.[161] Din acest punct de vedere în timpurile noastre se crede că monahismul este o metodă mai uşoară sau mai lesne de a câştiga mântuirea. Pentru acest motiv omul a simțit nevoia de a face mănăstirii unde să ducă o viață de asceză pentru a se mântui. Cele mai cunoscute mănăstiri ale ortodoxiei au atras după sine foarte mulți pelerini care le-au călcat pragul. Aceştia au dorit să ajungă la o stare de comuniune cu cei care au renunțat la tot ceea ce ține de această lume pentru a se mântui. Mănăstirile creştin ortodoxe nu sunt nimic mai mult decât centre ascetice sau mai bine spus laboratoare ascetice. Aici călugării fac mai multe exerciții duhovniceşti în vederea mântuirii. Din fericire mai mulți monahi s-au bucurat de descoperiri de la Dumnezeu care i-a asigurat că ei sunt pe drumul cel bun şi pe calea mântuirii. Din acest punct de vedere monahii se aseamănă foarte mult Domnului Iisus Hristos care a fost în stare să îl înfrângă pe cel rău sau pe diavol prin faptul că a ales să viețuiască într-un loc sărăcăcios, Nazaret asumându-şi cea mai umilă condiție umană. Cel rău a fost din acest punct de vedere luat prin surprindere. În cele din urmă el a fost biruit de Domnul Iisus Hristos. Urmând acestui model al smereniei şi monahii urmează Domnului Iisus Hristos şi se retrag în pustii şi în deşerturi unde se nevoiesc pentru mântuirea lor. Deşi viața este aspră ea este totuşi frumoasă fiindcă monahii trăiesc în armonie cu natura.

O povestire care ne spune despre sensul nevoinței şi a ascezei creştin ortodoxe ne vine de la Mănăstirea Filoteu din muntele Athos. Se spune că mai în vechime a trăit un călugăr care era foarte sporit în viața duhovnicească. El s-a nevoit mult timp în pustie şi în mănăstirea sa. De la o vreme pe călugăr a început să îl macine gândul dacă faptele ascezei şi a nevoințelor sale sunt plăcute în fața lui Dumnezeu. După mai multe rugăciuni a auzit o voce din cer care i-a spus:

---

[160] Preot Dr. Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*. Căderea în păcat și restaurarea omului, (Ed. IBMBOR, București, 1996).

[161] Ioaniche Bălan, *Patericul românesc,* (Editura Arhiepiscopeii Tomisului: Galați, 1990).

- Dacă doreşti să vezi slava Mea, mergi în pustia cea mai adâncă şi acolo ți se vor descoperi multe taine.

Călugărul a făcut cum i-a spus acest glas care a venit de la Dumnezeu. Odată ajuns în pustie a întâlnit un tâlhar care l-a prins şi care i-a spus pe un ton extrem de violent că el este un tâlhar şi că după legea tâlharilor el a făcut un legământ că se v-a putea mântui numai dacă v-a ucide 100 de oameni. El ucisese 99 de oameni. Aşa că avea de când să îl omoare pe 100. Călugărului i se făcuse sete. El i-a spus că ultima dorință este să meargă şi să aducă nişte apă de la râu. Tâlharul s-a dus. În acest timp, călugărul a început să gândească că acesta era un semn de la Dumnezeu că nevoința sau asceza pe care o făcea el este un lucru ce nu a fost primit de Dumnezeu şi din acest motiv el avea să moară acum. Dar minune mare, tâlharul când s-a aplecat să i-a apă din râu a murit instantaneu. Văzând că întârzie călugărul a mers să vadă ce este cu tâlharul legat la mâini cum era. Văzându-l mort s-a bucurat şi s-a minunat în acelaşi timp. Imediat s-a arătat un înger care i-a spus:

- Vezi, avva, pe cel care stă mort înaintea ta? Pentru tine a primit el această moarte năpraznică, ca să scapi şi să nu te omoare. De aceea, îngroapă-l ca pe unul mântuit. Pentru că ascultarea pe care a făcut-o pentru tine şi faptul că şi-a băgat sabia ucigaşă în teacă, ca să meargă să-ți aducă apă şi să-ți potolească flacăra setei tale, au potolit urgia lui Dumnezeu, Care l-a primit ca pe un lucrător al ascultării. Iar mărturisirea celor 99 de ucideri ca spovedanie i s-a socotit. Aşadar, îngroapă-l şi să-l ai împreună cu cei mântuiți. Iar prin aceasta să cunoşti noianul iubirii de oameni şi al milostivirii lui Dumnezeu. Şi acum mergi la chilia ta bucurându-te şi să fii râvnitor în rugăciunile tale; să nu te mâhneşti şi să spui că eşti păcătos şi nevrednic de descoperiri. Iată, aşadar, că Dumnezeu ți-a descoperit o taină. Să ştii şi aceasta că toate ostenelile nevoinței tale sunt primite de Dumnezeu, pentru că nu este nici o osteneală ce se face pentru Dumnezeu şi care să nu ajungă înaintea Lui.

Atunci călugărul, auzind acestea, l-a îngropat pe cel mort.[162]

Acest gen de întâmplare sau de pildă vine să ne confirme sau să ne demonstreze că Dumnezeu ascultă rugăciunile noastre şi mai ales mai presus de toate El se uită şi este atent la nevoința şi la acesza noastră. De mai multe ori ne găsim ca şi acest călugăr cu viață îmbunătățită, nu ştim dacă Dumnezeu priveşte cu plăcere la viața şi la nevoințele noastre. Nevoințele noaste sunt privite şi analizate de Dumnezeu care în funcție de ele ne v-a conferii mântuirea.[163] Din acest punct de vedere este bine să ştim că nici un act de asceză pe care îl facem nu rămâne trecut cu vederea la Dumnezeu. Mai mulți dintre noi cei care ne nevoim pentru mântuire de mai multe ori suntem deznădăjduiți de propria mântuire fiindcă simțim un fel de tăcere de la Dumnezeu în ceea ce ne priveşte la fel cum a simțit şi monahul din această întâmplare. Tăcerea lui Dumnezeu este din mai multe punct de vedere un lucru care pe mai mulți îi face să îşi ridice semne de întrebare sau să chestioneze dacă mântuirea are loc cu adevărat. Tăcerea lui Dumnezeu are loc din cauza faptului că noi nu ştim cu adevărat să cuprindem sau să deducem modul în care Dumnezeu ne vorbeşte. Tot o pildă sau o întâmplare creştin ortodoxă ne spune despre o văduvă că a voit să Îl vadă pe Dumnezeu foarte mult. A făcut mai multe rugăciuni şi în cele din urmă a primit de la Dumnezeu un răspuns.

- Mâine voi venii la tine şi ne vom întâlnii.

A doua zii femeia a făcut multe pregătiri şi foarte multe cumpărături. În cele din urmă la uşa lui a venit un sărman care a cerut ceva de mâncare.

- Nu am să îți dau să mănânci. Pleacă fiindcă aştept pe cineva, a răspuns văduva.

La ora amiezii a venit un alt drumeț care şi el cerut de mâncare. Femeia a răspuns la fel şi la respins pe drumeț. În cele din urmă la ceasul înserării a venit un alt cerşetor care şi el i-a cerut femeii ajutor şi mâncare. La fel, şi de data aceasta femeia l-a respins. Noaptea a venit şi femeia s-a pus să se culce. Era deprimată şi dezamăgită. În gând i-a spus lui Dumnezeu:

- Domne ai spus că azi vei venii să mă vezi şi nu ai venit, a spus femeia.
- Cu adevărat îți spun că azi am venit la tine de 3 ori şi de 3 ori M-ai respins. Cei care au venit şi au cerut ajutor de la tine am fost chiar Eu Dumnezeu,.

[162] http://ascultainima.blogspot.ro/2013/02/pustnicul-si-tilharul.html.
[163] *Părinții bisericii despre post,* (Editura Sofia: Bucureşti, 2010).

Această întâmplare ne spune că din neatenție şi urmând preconcepțiilor noastre de mai multe ori noi eşuăm în a da răspuns chemărilor şi modului în care Dumnezeu ne vorbeşte. Dumnezeu nu ne vorbeşte numai prin viu grai aşa cum vorbim noi ci şi prin întâmplări, împrejurări şi contexte. De cele mai multe ori noi ne facem că nu vedem aceste lucruri. În acest sens, sunt mulți care deşi au practicat asceza în cele din urmă au renunțat la ea fiindcă au simțit că nu au primit nici un răspuns de la Dumnezeu. Când ne angajăm în drumul dialogului cu Dumnezeu este nevoie mai mult decât orice şi mai mult decât toate de stăruință. Rugăciunea şi nevoința stăruitoare nu se poate să nu rămână fără nici un răspuns de la Dumnezeu.[164] Dar ceea ce este cel mai trist este că sunt mulți care atunci când vorbesc cu Dumnezeu îl condiționează pe Dumnezeu. Se ştie în Noul Testament că doi dintre apostolii Mântuitorului Iisus Hristos i-au cerut acestuia mai mult condiționându-L ca în virtutea faptului că ei au fost aleşi apostoli, unul să stea de-a dreapta şi altul de-a stânga în Împărăția lui Dumnezeu. Acest lucru a fost respins de Domnul Iisus Hristos fiindcă însemna a condiționa voința lui Dumnezeu. În mare omul nu poate să Îl condiționeze pe Dumnezeu fiindcă Dumnezeu are libertatea absolută de a face şi a realiza tot ceea ce voieşte. După cum am arătat este cât se poate de evident, că mântuirea este privită în ortodoxie ca şi un act care îl leagă pe om de Dumnezeu şi mai ales de voința lui Dumnezeu. Ortodoxia a respins concepțiile moderne în care mântuirea este privită ca şi o nouă etapă din ciclul evoluției lumii. Lumea de azi crede că mântuirea după cum a fost ea concepută de sfinții părinți şi de autorii biblici este foarte mult ceea ce am putea spune o concepție veche şi care ține de trecut. Mântuirea este o concepție care nu se schimbă în funcție de etapele sau epocile istoriei. Acest lucru a fost contestat de mai mulți savanți şi chiar de unii filosofi. Mântuirea nu este o etapă din evoluția lumii ci ea este stadiul ultim la care poate ajunge lumea sau persoana umană.[165]

Mântuirea ca şi fapt ascetic este ceea ce defineşte foarte mult concepția creştin ortodoxă a mântuirii. Nu poate exista mântuire fără de exercițiul de a renunța la tot ceea ce este păcătos, înclinație, impuls pătimaş, şi la toate cele care sunt cât se poate de mult lucrurile rele şi perverse. Din acest punct de vedere sfinții părinți ne spun că omul îşi rânduieşte singur mântuirea şi tot ceea ce ține de mântuire. Asemenea unui bărbat care iubeşte o femeie acesta v-a face toate actele care vor demonstra iubirea sa față de acea femeie. Nici un bărbat care iubeşte o femeie nu se poartă violent sau agresiv cu femeia respectivă. La fel şi cei care vor să dobândească mântuirea vor face actele care duc în spre acest act. Mântuirea este un act suprem pe care Dumnezeu îl conferă celor care sunt vrednici de El. Paradoxul este că nici unul dintre cei care sunt vrednici de Dumnezeu nu se consideră pe sine vrednic de Dumnezeu. Actul iubirii de Dumnezeu este un act care este indispensabil mântuirii omului. Aceasta fiindcă cel care nu Îl iubeşte pe Dumnezeu nu poate să îşi dorească mântuirea care este comuniune cu Dumnezeu. Poate unul dintre cele mai puternice acte de asceză este iubirea de Dumnezeu. Atunci când omul Îl iubeşte cu adevărat şi sincer pe Dumnezeu el este atent foarte mult cu sentimentele sale de iubire şi de afecțiune. Omul nu îşi mai permite să iubească orice şi oricum. Iubirea de Dumnezeu devine astfel o iubire ascetică şi mai apoi o iubire mistică. Asceza creştin ortodoxă cum am spus, este cea care îl ancorează pe om foarte mult de Dumnezeu fiindcă prin ea omul ajunge foarte mult să simtă ceea ce simte Dumnezeu. Mântuirea este din mai multe puncte de vedere ceea ce ține de sensul şi de realitatea ultimă a iubirii de Dumnezeu. Această iubire este foarte mult o iubire agapică care ține de sensul şi de exprimarea finală a omului în relația sau legătura sa de comuniune cu Dumnezeu. În acest sens, mântuirea este răsplata pe care Dumnezeu o conferă celor care din iubire față de El s-au nevoit şi au dus o viață de asceză. Iubirea este o stare care când devine teologică nu poate să nu fie şi ascetică. Cu cât omul se nevoieşte mai mult cu atât şansele sale de mântuire cresc dar trebuie să ştim că mântuirea nu cere o nevoință care este dincolo de posibilitățile şi capacitățile omului. Dumnezeu nu îi cere omului mai mult decât poate duce. Din acest punct de vedere asceza şi nevoința este un act liber şi benevol al omului. Ştim astfel că nu toți se pot nevoi la fel. Unii ajung la stadii avansate şi înalte de mântuire cum au fost sfinții părinți. Sfinții părinți sunt de părere că asceza este foarte mult starea în care omul ajunge la o iubire jertfelnică față de Dumnezeu. Acest gen de iubire este foarte mult ceea ce am putea denumii modul din care este alcătuită structura iubirii teologice. De fapt asceza este un răspuns pe care omul îl oferă lui Dumnezeu prin faptul că în Domnul Iisus Hristos, Dumnezeu este dispus să Îl mântuiască pe om. Iubirea de Dumnezeu este din mai multe puncte de vedere ceea ce motivează asceza

[164] Arhimandrit Sofronie Saharov, *Nevoința cunoaşterii lui Dumnezeu* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, ediția a II-a 2013).
[165] Hieroteos Vlahos, *Persoana în tradiția ortodoxă* (Editura Bunavestire: Bacău, 2002).

creştin ortodoxă. Sfântul Antonie cel Mare, ca şi o concluzie la multele sale nevoințe şi asceze: avea să exprime acest mare adevăr printr-o sintagmă celebră: eu nu mai am frică de Dumnezeu fiindcă eu Îl iubesc pe Dumnezeu. Deducem din acest lucru că frica de Dumnezeu este un sentiment primar sau de început în legătura sau relația pe care cineva o are cu Dumnezeu. Sunt mai mulți care fac faptele mântuirii din frică. Această frică vine foarte mult din cauza chinurilor iadului. Acest gen de asceză deşi este primit de Dumnezeu este totuşi inferior, fiindcă sunt mai mulți care fac asceză din iubire de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce am putea spune că definitivează starea noastră de comuniune cu Dumnezeu. Poate unul dintre cele mai mari modele de asceză şi nevoință creştin ortodoxă a fost Sfântul Ioan Botezătorul. Domnul Iisus Hristos afirma că nu este om mai mare dintre cei născuți din femeie decât Sfântul Ioan Botezătorul. Este adevărat că Sfântul Ioan Botezătorul a fost un om excepțional dar asceza sa îl loc să fie uşurată de contemporanii săi a fost în cele din urmă îngreuiată şi a dus în cele din urmă la omorârea sa. Sfântul Ioan Botezătorul a rămas peste timp unul dintre cele mai mare modele de asceză şi nevoință. A trăit în deşert şi nu a făcut nici un compromis cu păcatele şi patimile lumii. Dacă ar fii să privim lucrurile lumeşte, viața sfântului Ioan Botezătorul a fost un eşec. Nu este un eşec când o raportăm la Dumnezeu. Tot ceea ce a făcut Sfântul Ioan Botezătorul a făcut din iubire de Dumnezeu. El nu a făcut asceză şi nici nevoință pentru a dobândii faima lumii deşi s-a bucurat pentru puțin timp şi de acest lucru. Unul dintre cele mai puternice modele de asceză din Biserica Ortodoxă rămâne Sfântul Ioan Botezătorul.[166]

În cele care urmează vom vorbii mai multe despre mântuirea privită de creştinismul ortodox ca şi act mistic sau mistică. Am spus că mistica se referă la ceea ce ține de taină de mister şi de ceea ce este ascuns. Cum se aplică acest lucru la mântuire? Acest lucru se aplică prin faptul că mântuirea este mai mult decât toate ceea ce ține de discreția lui Dumnezeu. Dumnezeu mântuieşte pe oameni dar acest lucru este făcut discret şi în mare discreție. Referitor la discreție în procesul şi în dobândirea mântuirii ne spunea mai multe şi Noul Testament: „Luați aminte ca faptele dreptății voastre să nu le faceți înaintea oamenilor ca să fiți văzuți de ei; altfel nu veți avea plată de la Tatăl vostru Cel din ceruri. Deci, când faci milostenie, nu trâmbița înaintea ta, cum fac fățarnicii în sinagogi şi pe ulițe, ca să fie slăviți de oameni; adevărat grăiesc vouă: şi-au luat plata lor. Tu însă, când faci milostenie, să nu ştie stânga ta ce face dreapta ta, Ca milostenia ta să fie într-ascuns şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție. Iar când vă rugați, nu fiți ca fățarnicii cărora le place, prin sinagogi şi prin colțurile ulițelor, stând în picioare, să se roage, ca să se arate oamenilor; adevărat grăiesc vouă: şi-au luat plata lor. Tu însă, când te rogi, intră în cămara ta şi, închizând uşa, roagă-te Tatălui tău, Care este în ascuns, şi Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție." (Matei 6, 1-6). Toate aceste lucruri ne cer să fim cât se poate de discreți în procesul mântuirii şi să nu facem din faptele noastre bune un prilej de laudă şi de mărire. La fel de bine, mântuirea nu vine pe o cale şființifică care să fie pusă sub microscop, telescop sau lumina reflectoarelor de spectacol. Înțelegem prin faptul că mântuirea este un fapt mistic nu în sensul că este un secret de stat care trebuie bine păzit, ci în sensul discreției. Mântuirea este un act discret şi acest lucru face din mântuire un act mistic. De mai multe ori lumea simte lipsă de interes față de cea ce este mistic şi mai ales față de tot ceea ce ține de mistică. Poate unul dintre cele mai mari exemple de discreție şi în acest sens un exemplu de discreție a fost Domnul Iisus Hristos care a venit în această lume şi a trăit timp de aproape 30 de ani în anonimat. Domnul Iisus Hristos nu a venit nici ca şi fiu de împărat, nici ca domnitor la o curte regală sau imperială cum credea sau cum îşi imagina omul că ar trebui să vină un mântuitor al lumii. Aspectul mistic al vieții şi al mântuirii pe care a adus-o Domnul Iisus Hristos a fost că El a trăit ca şi un fiu de tâmplar din Nazaretul Palestinei. Acest lucru vine să ne pună în față discreția lui Dumnezeu față de om şi față de umanitatea. Să nu uităm că Dumnezeu a fost Cel care a creat lumea şi stelele, a despărțit Marea Roşie în două, a făcut să cadă foc din senin peste cetățile Sodomei şi Gomorei ceea ce este foarte mult în zilele noastre echivalentul unui bombe nucleare, prin Iosua a făcut să stea soarele pe loc timp de o zii, ei acest Dumnezeu s-a manifestat în mod diferit atunci când a venit vorba de mântuirea omului. Persoana Domnului Iisus Hristos ne spune că mântuirea este un act discret şi care are loc în discreție. Din acest motiv mântuirea devine un act mistic.

Mistica creştin ortodoxă este mai mult decât toate o mistică a discreției. Dumnezeu se descoperă pe sine ca fiind discret şi cât se poate de mult dornic de a îl mântui pe om. Mistica ne spune că cea mai mare taină sau taina tainelor

[166] Ioan Caraza, *Sfântul Ioan Botezătorul- înainte mergătorul Domnului* (Editura Episcopiei Sloboziei şi Călăraşilor. 2000).

este însuşi Dumnezeu. Din acest punct de vedere Biserica Creştin Ortodoxă a conceput mântuirea ca şi un o acțiune mistică. În sine mântuirea este şi ea o taină a lui Dumnezeu. Aceasta fiindcă omul nu poate ştii cu exactitate cum îl mântuieşte Dumnezeu pe om. Când vorbim de mântuire în teologia creştin ortodoxă nu se poate să nu vorbim despre mistică. Mistica este tot ceea ce nu se vede sau tot ceea ce este în sine o taină. Sfinții părinți ne spun că în viața de acum mântuirea este o taină dar ea se v-a descoperii în viața de apoi. Acum omul ştie numai mistic că există rai şi bucuria raiului. De acest lucru el se v-a convinge numai în viața care v-a venii. În acest sens teologia creştin ortodoxă ne spune că există o „cunoaştere mistică" care este foarte mult modul în care omul ajunge la propria lui mântuire. De ce este mântuirea un fapt mistic? Credem că mântuirea este un fapt mistic fiindcă omul ajunge la mântuire prin voia şi lucrarea lui Dumnezeu şi nu prin voia şi lucrarea proprie. În acest sens, pentru om mântuirea este o taină, ea este taina lui Dumnezeu. Trebuie să admitem un element de mistică atunci când ne referim la Dumnezeu fiindcă Dumnezeu este dincolo de cuprinderea şi priceperea sau înțelegerea noastră. Misticii sunt cei care Îl cinstesc pe Dumnezeu prin faptul că îi recunosc taina şi la fel de bine recunosc că mântuirea este o taină. Omul are o minte inchizitivă şi care vrea să ştie tot ceea ce îl priveşte pe Dumnezeu pe cale rațională. În evul mediu s-a creat şi o teologie care urmărea acest mod de gândire şi care se chema scolastică. Acest mod de gândire a eşuat în cele din urmă fiindcă atunci când ne raportăm la Dumnezeu nu totul poate fi cunoscut pe cale rațională. Aşa s-a născut mistica. Prin mistică omul recunoaşte limitațiile sale în fața lui Dumnezeu.

Mistica este o arie şi o categorie a teologiei creştin ortodoxe care recunoaşte că taina este ceea ce defineşte în cel din urmă relația sau legătura omului cu Dumnezeu. Omul a căutat însă pe parcursul timpului mântuirea în ştiință, în tehnică, în cultură sau în epistemologie. Aceste căutări ale omului au fost din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii dorința omului de a realiza lucruri mari şi extraordinare. De mai multe ori sedus de aspecte exterioare omul contemporan găseşte ortodoxia demodată şi neactuală în procesul de mântuire. Mai nou, sunt mulți care cred că mântuirea este un fel de contact pe care omul îl v-a stabilii cu ființe din univers altele decât omul. Astfel după unii mântuirea este o nouă etapă în evoluția cosmică a omului. Acest fel de concepții sunt foarte mult de origine mistică care se găsesc undeva la intersecția dintre ştiințific şi ocult. Sunt mai mulți savanți care cred că mântuirea şi salvarea omului ține în cele din urmă de contactele pe care le face omul cu alte planete şi galaxii. Unii cred că mântuirea este de fapt mutarea rasei umane pe o altă galaxie şi într-o altă constelație.[167] Mai multe curente sincretiste privesc mântuirea ca şi o stare astrologică sau o stare care are proporții de comuniune ultimă cu spațiul cosmic. O viziune mistică asupra mântuirii a adus secolul al XX-lea cu mai multe curente sincretiste. Sincretismul este un fel de curent religios care susține că omul poate ajunge la mântuire prin mai multe stadii şi prin mai multe grade de evoluție. Astrologia sincretică este foarte mult o formă de ocultism. Este interesant de subliniat din acest punct de vedere că mai multe curente religioase îi asimilează pe extraterestrii cu ocultul care ține de astrologie. Din acest punct de vedere în timp ce astronomia nu a vorbit de extratereştrii ci de Dumnezeu, astrologia o face de mai multe ori. Sunt mai multe concepții religioase care susțin din acest punct de vedere ceea ce am putea denumii că mântuirea este intrarea în contact cu ființe de pe alte planete şi galaxii şi în cele din urmă aceasta v-a duce la o schimbare a persoanei şi a umanității.[168] Trebuie să spunem că un lucru care se opune foarte mult mântuirii în sens ortodox este ocultismul care este negativul misticii. Ocultismul este din acest punct de vedere partea opusă a misticii sau mai bine spus pervertirea misticii. Ocultismul are mai multe elemente de origine mistică dar care sunt din acest punct de vedere pervertite şi deformate. Din mai multe puncte de vedere este bine să ştim care sunt şansele pentru mântuire ale omului din punctul de vedere al misticii. După cum am spus, mântuirea nu este un lucru care se produce în mod spectacular pentru ca să fie în lumina reflectoarelor şi să fie la fel de bine dezbatere la ştirile pe care le vedem la televizor. Mântuirea este un act mistic şi tainic la fel cum este şi existența lui Dumnezeu. Deşi au fost foarte mulți cei care au spus că Dumnezeu nu are nimic de a face cu mistica, acest lucru este negat de sfinții părinți. Sfinții părinți ne spun în acest sens că iubirea noastră de Dumnezeu este foarte mult ceea ce ține de sensul şi de realitatea ultimă a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu sau gradul de

[167] Jaques Valle, *Revelations: alient cotact and human deception* (New York, 1991).

[168] Poate că dintre toate aceste mişcări s-a remarcat cel mai mult mişcarea New Age. Dan Bădulescu, *Împărăția răului: new age* (Editura Christiana: Bucureşti, 2001).

iubire față de Dumnezeu este foarte mult ceea ce ține de esența mântuirii. Acest lucru îl făcea pe Sfântul Isaac Sirul să afirme că „iubirea lui Dumnezeu este rai pentru cei care o acceptă şi iad pentru cei care o resping." Sunt foarte mulți cei care resping iubirea lui Dumnezeu. De fapt respingerea iubirii necondiționale şi totale pe care o arată Dumnezeu este din acest punct de vedere ceea ce duce la pierderea mântuirii noastre.

Mistica creştin ortodoxă este o mistică a iubirii de Dumnezeu. Aceasta fiindcă după cum am mai precizat nu poate exista mântuire în afara iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu şi mântuirea se condiționează una pe alta sau reciproc. Sfinții părinți dintre care cel mai mult s-a remarcat Sfântul Simeon Noul Teolog au elaborat o mistică a iubirii de Dumnezeu. Iubirea de Dumnezeu după cum am spus începe sau mai bine spus este testată în această viață şi ea se v-a desăvârşii în veacul care v-a să fie. Ținem să arătăm că aspectul mistic al mântuirii constă în faptul că omul nu ştie exact ceea ce îl defineşte în veacul care v-a să fie. Fiindcă nu ştim exact ceea ce este dincolo de moarte în rai ortodoxia a denumit mântuirea ca şi un act mistic sau un act al misticii. S-a spus din acest punct de vedere că mântuirea nu este un act al misticismului şi un act mistic. Aceasta fiindcă între misticism şi mistică este foarte mult o mare diferență sau o separație extrem de mare. Misticismul este forma pervertită a misticii în care acesta este separat de funcția de a menține taina în existența lui Dumnezeu. Noul Testament ne spunea că „nu se cuvine să dăm mărgăritarele noastre porcilor." Din acest punct de vedere este bine să ştim că de mai multe ori trebuie să legăm mântuirea de mistică fiindcă probabil ar fii foarte mulți care ar privi-o precum porcii privesc un mărgăritar. Mântuirea ca şi fapt mistic înseamnă că tainele mântuirii se descoperă celor care sunt vrednici şi celor care au fost inițiați în acest sens. Mai în toate epocile trecutului şi ale istoriei Dumnezeu şi-a ales oameni care să fie inițiați în căile mântuirii. Ei au fost din acest punct de vedere sfinții. În acest sens, sfinții părinți ne spun că nici unul dintre cei care se vor mântui nu se vor mântui fără voia lui Dumnezeu şi fără să fie vrednici de mântuire. Aici de fapt avem de a face cu un paradox. Acest paradox, se leagă de faptul că cu cât omul se consideră mai nevrednic de mântuire cu atât are mai multe şanse să o dobândească. De ce este aşa? Fiindcă s-a spus în Noul Testament că „Dumnezeu celor mândrii le stă împotrivă şi celor smeriți le dă har." (Iacob 5, 4). Mântuirea ne spune în acest sens că mistica creştin ortodoxă este încă actuală pentru cei care vor să se mântuiască. Din punctul de vedere al misticii creştin ortodoxe mântuirea nu este un act care ține foarte mult de starea ultimă a omului şi a umanității ci de faptul că unii cu adevărat merită să se mântuiască. Mistica creştin ortodoxă ne spune că nu trebuie să facem caz şi să ne mândrim cu propria noastră mântuire. Ne mântuim atunci când suntem cât se poate de mult în stare de smerenie. Mistica şi smerenia sunt foarte mult lucruri legate şi care au mai multe puncte de legătură. Mistica creştin ortodoxă concepe mântuirea ca şi un act personal şi nu ca şi un act impersonal. Mântuirea în sine este o taină sau o mistică a persoanei. În sine persoana nu este un mister şi nici o taină, dar dacă o raportăm la existența lui Dumnezeu, ea devine o taină.[169]

Din acest punct de vedere în ortodoxie mântuirea a devenit ceea ce am putea denumii o mistică. Mistica mântuirii a fost elaborată de mai mulți sfinți părinți. Se presupune astfel că pentru a dobândii mântuirea de mai multe ori omul trebuie să treacă printr-o etapă mistică. Această etapă mistică a fost sumarizată de un mare mistic şi sfânt al Bisericii Creştin Ortodoxe. Este vorba despre Sfântul Serafim de Sarov. Sfântul Serafim de Sarov a elaborat o maximă celebră referitoare la mântuire: „dobândeşte pacea lăuntrică şi mulțime mare de sufletele se vor mântui în jurul tău." Această sintagmă însă are în sine un puternic element sau o puternică credință în mistica creştin ortodoxă a mântuirii. Mai înainte de a populariza mântuirea omul trece printr-o etapă de inițiere care îl face sigur de dobândirea mântuirii. „Pacea lăuntrică" este o stare sau un lucru care îl duce pe om la mântuire. Lumea din jur de mai multe ori se interpune în drumul omului spre mântuire: intrigi guvernamentale şi politice, nelinişte socială, proteste şi greve, instabilitate economică, lupte de supremație financiară toate acestea sunt prezente în lumea noastră şi de mai multe ori îl duc pe om într-o direcție cât se poate de nesigură. Din acest motiv ortodoxia îi cere omului să facă efortul sau încercarea misticii. Prin această încercare de mai multe ori omul ajunge să se interiorizeze, să ajungă la o dimensiune mistică a mântuirii sale. Acest lucru se leagă foarte mult cu ceea ce spunea Domnul Iisus Hristos când ne spunea că „Împărăția cerurilor este înăuntrul vostru." (Luca 17, 21). Dimensiunea lăuntrică sau internă a mântuirii este ceea ce am putea spune aspectul mistic al mântuirii. Din acest punct de vedere este bine să ştim că cei care vor să se mântuiască trebuie să fie

[169] Paul Evdokimov, *Femeia şi mântuirea lumii* (Editura Christiana: Bucureşti, 1995).

conştienţi de principiile mistice ale ortodoxiei. În acest sens, o dimensiune mistică este biserica care este spaţiul mântuirii noastre. La liturghia ortodoxă spunem de mai multe ori „noi care pe heruvimi [îngeri ai înţelepciunii] cu taină închipui.” Biserica sau spaţiul nostru ecclesial este foarte mult ceea ce am putea denumii „corabia mântuirii”. Din acest punct de vedere au fost foarte mulţi care deşi au fost conştienţi că Biserica este cea care ne mântuieşte s-au opus bisericii şi au căutat metode de a denigra sau de a o distruge.

Spaţiul ecclesial este un spaţiu al mântuirii şi este bine să ştim acest lucru. În spaţiul ecclesial vedem că mai multe lucruri care noi le considerăm nesemnificative primesc alte proporţii şi alte sensuri. Din punct de vedere mistic mai putem spune că mântuirea este ajutorul lui Dumnezeu. Cu toţii avem nevoie de ajutorul lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere Biserica are mai multe rugăciuni de ajutor. Adevărul este că în această viaţă Dumnezeu ne oferă ajutorul său dacă îl cerem. De mai multe ori oamenii fac rugăciuni pentru a cere ajutorul lui Dumnezeu şi nu primesc un răspuns instantaneu. Din acest motiv mai mulţi se descurajează şi deznădăjduiesc. Sfinţii părinţi ne spun că atunci când omul se roagă la Dumnezeu pentru un anumit lucru dar nu primeşte nici un răspuns, înseamnă că Dumnezeu fie că are un lucru sau ceva mai bun rezervat pentru acel om sau ceea cere omul nu este bun pentru el. Din viaţa mai multor celebrităţi s-a ajuns la concluzia că la foarte multe dintre ele bogăţia în exces şi celebritatea nu le-a fost un lucru benefic. Aceasta fiindcă foarte multe celebrităţi au apucat pe calea pierzaniei: alcool, desfrâu, droguri sau destrăbălare. Celebritatea de mai multe ori aduce cu sine libertinajul moral. În special în cazul muzicii rock s-au putut vedea mai multe astfel de manifestări.[170] Aceste manifestări au ţinut foarte mult de sensul şi de realitatea ultimă a ceea ce nu este mistic sau a modului de viaţă care este străin de mistică. Mistica ne spune că mântuirea este un act final al vieţii şi al existenţei omului. Asemenea unei cărţi firul epic al povestirii trebuie să ajungă la un punct de final sau la o concluzie ultimă. Mistica ne spune că mântuirea este din acest punct de vedere deznodământul final al existenţei omului. O povestire cu conţinut mistic ne spune că în această viaţă Dumnezeu ne trimite ajutorul său pentru a ne mântui.

„Veni o furtună puternică şi Domnul Dumnezeu permise ca râurile să iasă din matcă. Peste tot se zicea că ţara este sub apă. Printre cei cărora apa le-a inundat casele era şi un ţăran temător de Dumnezeu. Când apa pătrunse în bucătărie se mută cu familia sa la etajul casei. Când el şi familia priviră pe fereastră, au văzut o barcă ce trecea prin faţa lor. Echipajul făcu din mână şi striga:

- Veniţi ! Vă vom duce în siguranţă !

  Dar ţăranul temător de Dumnezeu răspunse:

  - Dumnezeu ne va salva.

  Apa crescu mai mult. Se urcă până la etajul superior şi ţăranul cu toţi ai săi au trebuit să se mute la mansardă. Din nou veni o barcă şi oamenii din ea au strigat către ţăran să vină la bord. Dar ţăranul răspunse la fel:

  - Lăsaţi, Dumnezeu ne va ajuta. Dar apa urca şi mai mult. Ţăranul cu ai săi au trebuit să stea pe acoperiş şi să se ţină de horn. Apa le spăla picioarele. Atunci veni barca pentru a treia oară şi oamenii au vrut să le dea o mână de ajutor. Dar ţăranul temător de Dumnezeu, în încrederea sa de nezdruncinat în Domnul, refuză acest ajutor:

  - Domnul ne va salva din acest mare impas, strigă încă o dată ţăranul. Atunci veniră valuri puternice şi luară acoperişul pe sus şi duseră la vale pe toţi din familie.

- Ţăranul muri, iar sufletul său fu luat de îngeri pentru a fi dus să se închine în faţa lui Dumnezeu. Sufletul ţăranului intră decepţionat la tronul celui Preaînalt şi-i spuse lui Dumnezeu:

  - Ce ne-ai promis şi ce ai făcut ? De ce n-ai venit în ajutorul meu şi al celor ai mei, când ne aflam în cea mai mare strâmtorare ?

  Dumnezeu îi spuse calm:

  - Astă-seară ţi-am trimis de trei ori o barcă....”[171]

[170] Sorin Dumitrescu, *Rock şi popi* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1998).
[171] http://ascultainima.blogspot.ro.

Această povestire cu conținut mistic ne spune că Dumnezeu se îngrijeşte mistic sau tainic de noi şi de mântuirea noastră. De mai multe ori Dumnezeu ne-a trimis sfinți, ne-a trimit pe prooroci, ne-a trimit pe ierarhi, pe episcopi şi pe patriarhi pentru a ne povățui pe drumul care duce la mântuire. Din acest punct de vedere sunt foarte mulți cei care ignoră chemările lui Dumnezeu l-a mântuire. De mai multe ori omul se depărtează de Dumnezeu şi se lasă furat de diferite concepții materialiste, panteiste, sincretice sau neopăgâne ale vieții şi ale modului în care omul trebuie să îşi petreacă viața sa. Mântuirea este din acest punct de vedere un lucru care este mistic şi pune în acțiune mistica dialogului dintre Dumnezeu şi om. Omul este o ființă mistică şi este bine să ştim acest lucru. Mistica mântuirii constă în faptul că omul este partea văzută a mântuirii în timp ce Dumnezeu este partea nevăzută. În acest sens, Sfântul Ioan Hrisostom ne spunea că „mântuirea este atât lucrarea lui Dumnezeu cât şi lucrarea noastră." După cum am spus, mistica creştin ortodoxă este foarte mult ceea ce am putea definii o stare de tranziție. Tranziția mântuirii este o etapă care ne duce în spre rai. Acest gen de tranziție a fost de mai multe ori prefigurat în viața religiei şi a credinței. Sfinții părinți ne spun că Vechiul Testament a fost din mai multe puncte de vedere o stare de tranziție în spre întruparea Fiului lui Dumnezeu. Din punct de vedere mistic, viața noastră este o prefigurare a ceea ce v-a să fie. Mântuirea este în sens mistic intrarea noastră în rai. Acest lucru este sfârşitul uneia dintre cele mai lungi perioade de pregătire şi de tranziție din viața omului. Mistica creştin ortodoxă ne spune că mântuirea nu este un lucru care trebuie luat sau mai bine spus analizat în sine. În viața omului sunt mai multe perioade de tranziție. Probabil cea mai importantă este trecerea de la copilărie la maturitate. Această perioadă se ştie că se numeşte adolescență. În acest sens, viața noastră este în ansamblu o tranziție în spre ceea ce este dincolo de lumea aceasta. S-a spus de mai mulți sfinți părinți că lucrurile după cum sunt ele în această lume necesită o explicație. Această explicație v-a venii în plan mistic prin mântuirea celor buni şi damnarea celor răi. Mistica creştin ortodoxă este o mistică care se bazează pe mântuirea omului. Mistica creştin ortodoxă ne spune că omul ajunge la mântuire nu prin acte ştiințifice, culturale, sociale sau economice ci prin acte religioase şi ascetice. Ascetica şi mistica ortodoxă sunt prin urmare cei doi plămâni ai mântuirii omului. Ei ne ajută în acest sens să dobândim mântuirea.

Am arătat în acest capitol că mântuirea este atât un act ascetic cât şi un act mistic. Aceste două acte se intercondiționează unul pe altul şi nu se pot exclude unul pe altul. În primul rând în drumul mântuirii omul trece prin faza ascetică care este o stare în care se pregăteşte mântuirea omului. Apoi urmează etapa mistică care duce în cele din urmă la stabilizarea omului în mântuire. Mistica este din acest punct de vedere o disciplină a mântuirii. Mistica este cât se poate de mult ceea ce aduce aportul ultim la mântuirea omului.

CONCLUZII

„După cum hainele mai mari decât măsura împiedică la mișcare pe cei ce se luptă, așa și dorința avuției peste măsură împiedică sufletele să lupte sau să se mântuiască."

Sfântul Antonie cel Mare[172]

Cartea noastră despre mântuirea ca şi ortodoxie în religia comparată se încheie aici. Această carte este produsul a mai multor luni, săptămâni, zile şi ore de rugăciuni, meditație şi studiu. Am voit să punem în fața cititorului nu numai o carte care să îl ajute din punct de vedere informațional ci şi o carte care să îi fie de folos în drumul mântuirii. Din acest punct de vedere ținem să spunem cititorului că această carte nu mântuieşte automat pe cel care îi deschide paginile dar cu mila şi cu ajutorul lui Dumnezeu îi poate fii de folos în drumul spre mântuire. Am dorii să adresăm în acest sens faptul că acest gen de cărți sunt foarte obişnuite tradiției şi vieții pnevmatologice a ortodoxiei şi a Bisericii

[172] Sfântul Antonie cel Mare (251-356) a fost un sfânt din Egipt care este considerat întemeietor al monahismului creştin ortodox. S-a născut în satul Coma. El îşi v-a vinde toate avuțiile şi mai apoi se v-a retrage în deşert. Vine de mai multe ori în sprijinul Sfântului Atanasie cel Mare care a fost de mai multe ori exilat şi persecutat de adepții ereziei lui Arie.

Creştin Ortodoxe. Din punct de vedere dogmatic această carte este o carte de soteriologie creştin ortodoxă şi ea îşi ridică la cel mai serios nivel problema mântuirii omului. După cum am vorbit în rândurile de mai sus ale cărții, această carte se înscrie în duhul cu care în secolul al XIX-lea la muntele Athos, călugărul ortodox grec Agapie Criteanul scria şi el o carte asemănătoare *Mântuirea păcătoşilor.* Această carte se aseamănă cu cartea lui Agapie Criteanul dar nu în întregire. Diferența este că cartea noastră este scrisă din perspectiva religiei comparate. În cuprinsul acestei pagini am arătat care sunt concepțiile despre mântuire ale principalelor religii care există la ora actuală în lume. Am vorbit prin urmare de cele mai importante religii cum sunt: budismul, hinduismul, taoismul, islamul, iudaismul sau zoroastrianismul. Ceea ce a am voit cel mai mult să facem prin scrierea acestei cărți de folos sufletesc şi spiritual a fost să deschidem din nou investigațiile de ordin duhovnicesc şi academic în problema mântuirii. Suntem conştienți că viața academică nu ajută prea mult la problema mântuirii dar atunci când vine vorba să ne exprimăm modul academic ne poate fii de folos. Cartea pe care o punem aici în fața cititorului este cât se poate de mult scrisă într-o formă academică. Din acest punct de vedere este puțin mai pretențioasă decât alte cărți de spiritualitate creştin ortodoxă. Aceasta fiindcă viața spirituală şi viața academică se pot îngemăna într-un mod pozitiv atunci când adresăm problema sau tema mântuirii.

Dorința noastră cea mai mare a fost să prezentăm faptul că atunci când vine vorba de mântuire, deşi aceasta este o problemă extremă şi mai grea, Dumnezeu îi îngăduie libertate omului sau mai bine spus, Dumnezeu îl lasă pe om să aleagă. Omul este liber în demersurile sale de a se mântui. Am arătat că nu poate exista mântuire fără de religie, fiindcă religia presupune o legătură sau o reconectare a omului cu Dumnezeu. Din acest punct de vedere toate religiile sunt la un anumit nivel bune fiindcă deşi există un singur Dumnezeu, există mai multe modalități de a ne lega sau a ne conecta de Dumnezeu. Între mântuire şi religie există prin urmare o legătură inseparabilă, acestea presupunându-se sau mai bine spus condiționându-se reciproc. Acesta a fost unul dintre principalele puncte ale cărții noastre. Am mai prezentat şi faptul că mântuirea este prezentă în mai multe mari mitologii ale lumii care au elaborat poveşti şi chiar mituri ale mântuirii. După cum am arătat, mântuirea este o temă centrală a oricărei religii şi din acest punct de vedere este de înțeles faptul că mai multe religii ale trecutului cum a fost orfismul sau mitraismul[173] au eşuat. Religia comparată ne spune că omul este cel care trebuie să iese în căutarea lui Dumnezeu şi nu invers. Din acest punct de vedere dacă demersurile omului nu sunt corespunzătoare din punct de vedere religios, ele pot devenii un eşec. Am arătat prin urmare, că mai înainte de a se mântui omul presupune că are o religie sau o credință. Aceasta fiindcă numai prin religie omul poate ajunge la comuniunea cu Dumnezeu şi mântuire şi fără de comuniunea cu Dumnezeu nu poate exista mântuire. Prin urmare, religia este o acțiune care are scopul de a îl mântui pe om. Acest lucru nu este întotdeauna un lucru uşor şi din acest punct de vedere este bine să fim conştienți de acest lucru.

Cartea noastră s-a voit o carte care să arate în primul rând care este concepția sfinților sau cum au ajuns sfinții creştin ortodocşi la mântuire. Am făcut în acest sens o mică incursiune în istoria bisericii şi a Bisericii Creştin Ortodoxe pentru a arăta pe principalii sfinți părinți şi concepția lor despre mântuire. Aceasta a fost ceea ce a însemnat a prezenta aspectul aghiografic al mântuirii sau legătura mântuirii cu aghiografia care este disciplina teologică care se ocupă cu studiul vieților sfinților. Viețile sfinților sunt prin urmare una dintre cele mai bogate resurse aghiografice care poate fii consultată atunci când omul este interesat sau devine preocupat de mântuirea sa. Sfinții au fost cei care nu au vorbit teoretic despre mântuire ci ei au trăit-o practic. Din acest punct de vedere am prezentat faptul dacă o persoană care nu a ajuns la sfințenie se poate mântui sau nu. Am prezentat că răspunsul este afirmativ, doar că din punct de vedere spiritual dreptul care nu a ajuns la sfințenie nu este identic cu sfântul în fața lui Dumnezeu. În această carte am voit să vorbim mai pe larg de concepția apocatastazei a mântuirii care din mai multe puncte de vedere a fost respinsă de ortodoxie în trecut, mai precis în secolul al VI-lea la anul 553. Pe o linie de gândire orientată în trecutul ortodoxiei au fost mai mulți care au afirmat că mântuirea în ortodoxie implică o restaurare finală care îi priveşte chiar şi pe diavoli. Am prezentat că acest lucru este neortodox şi este o concepție care a fost respinsă de ortodoxie. Ortodoxia a considerat

[173] Franz Cumont, *Misteriile lui Mithra* (Editura Herald: Bucureşti, 2009).

căderea diavolilor de la Dumnezeu că a fost una act premeditat şi din acest punct de vedere el este ireversibil.[174] Din acest punct de vedere am arătat că mântuirea îl priveşte foarte mult pe om şi înseamnă din mai multe punct de vedere o restaurare finală pe care Dumnezeu o face omului. Ceea ce am voit să precizăm cel mai mult a fost că sfinții părinți au fost cei care bazați pe adevărurile biblice au întemeiat sau au fondat marile adevăruri dogmatice sau soteriologice prin care o anumită persoană se mântuieşte. Sfinții părinți ne-au arătat faptul că mântuirea este un lucru personal care are loc în urma mai multor acțiuni care sunt cât se poate de mult cu un caracter soteriologic.

Soteriologia creştin ortodoxă prin urmare este comunicarea unei experiențe spirituale de mai multe secole şi a mai multor sfinți părinți ai trecutului. Am prezentat că în Biserica Creştin Ortodoxă această soteriologie a devenit o tradiție care are ca şi fundament Biblia şi scrierile sfinților părinți. Sfinții Părinți au lăsat rânduri şi scrieri care sunt valabile pentru toate secolele şi pentru toate timpurile istoriei prin care noi putem ajunge la dobândirea mântuirii. Am arătat din acest punct de vedere că Biserica Creştin Ortodoxă consideră că mântuirea este un act ireversibil la fel cum şi moartea este un act de acest fel. Imperativul moral al mântuirii este cât se poate de mult adevărat fiindcă omul are nevoie de o mângâiere sau un sprijin în cel mai greu şi mai cumplit moment al morții sale. Mântuirea este speranța pe care Dumnezeu o oferă celor care sunt pe punctul cel mai cumplit al vieții: moartea. Tot în acest sens am prezentat care sunt implicațiile eshatologice ale mântuirii din punct de vedere al ortodoxiei. Am prezentat că din punct de vedere eshatologic, mântuirea implică cu sine demarcația ultimă de natură morală pe care Dumnezeu o v-a face în lumea noastră. Ortodoxia a considerat din acest punct de vedere că în fața lui Dumnezeu cei care au petrecut viața liber în crime în serie, bețiі, răutate şi perversiune nu pot fii identici cu cei care s-au nevoit pentru bine, pentru virtute, pentru credință şi în cele din urmă pentru Dumnezeu. Aceasta separație finală pe care Dumnezeu o face între cei buni şi cei răi duce din punct de vedere la mântuirea unora şi damnarea altora. Ortodoxia este prin urmare o credință a diferențelor în care lumina este diferită de întuneric, căldura de frig şi binele de rău. Tot în această carte am arătat că în sens inițial termenul de ortodoxie a fost un termen preluat din filosofia grecească dar el a fost creştinizat şi a primit cu totul alte conotații. Acestea se leagă foarte mult de conceptul de balanță, echilibru, cumpătare şi nu în cele din urmă de conceptul de echitate. Ortodoxia este din acest punct de vedere o credință a echității. A fii ortodox am arătat că implică cu sine a fii foarte mult echitabil. Nevoia de ortodoxie ca şi concept nu numai filosofic dar şi religios, a venit pe fondul unei lumii a extremelor care de cele mai multe ori se pendulează între lăcomie şi asceză extreme, dreptate totală sau nedreptate deplină, sfințenie absolută sau păcătoşenie şi degradare totală, libertate universală sau totalitarism şi despotism deplin. Din mai multe epoci ale istoriei se poate vedea că lumea a pendulat între aceste noțiunii extreme. Ori tocmai acest lucru şi l-a propus ortodoxia, a evita extremele, a evita tendința de a absolutiza lucrurile atunci când nu este cazul şi nici momentul.[175]

Din acest punct de vedere ortodoxia a fost şi continuă să fie o credință şi o religie care se opune totalitarismului religios. Vom vedea că acest lucru are logică dacă vom studia mai bine istoria religiilor şi a Bisericii Creştine. Tendința esențială pe care o au adepții anumitor religii sau culte religioase este de îşi absolutiza concepțiile şi crezurile religioase. Din acest punct de vedere se cunosc mai multe facțiuni religioase care practică extremismul religios. Fie că este vorba de jihadul islamic sau de cruciadele catolice, au fost mai mulți cei care au găsit de cuviință să ducă lucrurile la extrem în religie şi în credință. Ori din acest punct de vedere ortodoxia a propovăduit toleranța şi acceptarea religioasă. A ucide sau a omorî în numele lui Dumnezeu aşa cum au făcut-o de mai multe ori adepții mai multor religii şi credințe religioase este un lucru care îl îndepărtează pe om de mântuirea sa. De fapt de mai multe ori în spatele religiei, deci a legăturii cu Dumnezeu s-au ascuns mai multe interese meschine de ordin financiar sau politic. Am prezentat că acesta este un grad ultim de degradare umană în care omul pierde legătura sau comuniunea cu Dumnezeu şi care cel mai probabil poate duce la damnarea sa. Am prezentat că un astfel de caz a avut loc din punct de vedere istoric începând cu anul 1453 data căderii Constantinopolului şi a imperiului bizantin, când în spatele puterii politice

[174] Nicolae Dragoş Kerekeş, *Origenismul în secolele III-VIII* (Cluj Napoca, 2010) teză de doctorat.
[175] Andrei Scrima, *Ortodoxia şi încercarea comunismului* (Editura Humanitas: Bucureşti, 2008).

opresive, conducătorii imperiului otoman au islamizat lumea de la acea perioadă de timp. Din acest punct de vedere otomani au comis mai multe crime în numele unei ciudate asocieri dintre puterea politică şi credinţa religioasă.[176] Acest lucru vine din mai multe puncte de vedere să accentueze importanţa şi semnificaţia ortodoxei. Ortodoxia este calea de mijloc, calea care evită extremele de orice natură ar fi ea. Având în vedere că trăim într-o lume a extremelor cu cât devenim mai ortodocşi au atât devenim mai stabili şi mai greu de învins sau biruit în confruntarea cu lumea din jur.

Am arătat în această carte că termenul de ortodox şi de ortodoxie nu a existat în sens iniţial şi literal în perioada biblică sau a propovăduirii Domnului Iisus Hristos. Totuşi, în Noul Testament se fac mai multe menţiuni şi îndemnuri de a păstra dreapta credinţă în Dumnezeu şi de a o păzii de diferitele învăţături false şi greşite. Din acest punct de vedere, credinţa biblică avea să se numească credinţa ortodoxă. Acest lucru evident a fost contestat de mai multe ori nu numai de marile religii ale lumii ci chiar de cei din interiorul creştinismului. Acest lucru a dus în cele din urmă ca în anul 1054 Biserica Creştin Ortodoxă să se separe de Biserica Creştin Catolică. Acest lucru a fost ceea ce din punct de vedere istoric s-a numit marea schismă dintre ortodoxie şi catolicism. Acest lucru a avut şi continuă să aibă ample implicaţii de ordin soteriologic fiindcă sfinţii părinţi de după anul 1054 cum a fost Sfântul Grigorie Palama sau Sfântul Nicodim Aghioritul au ajuns să considere că nu există mântuire în Biserica Catolică. Mai multe încercări de restabilire a unităţii dintre Biserica Ortodoxă şi Biserica Catolică au fost făcute în jurul anului 1964 de către fostul Patriarh Ecumenic Atenagoras Spirou.[177] Dar oricum marile diferenţe dintre Biserica Ortodoxă şi cea Catolică continuă să existe şi în zilele noastre. Sfinţii părinţi ai Bisericii Ortodoxe susţin că dogma ortodoxă s-a stabilit la cele 7 sinoade ecumenice care au început în anul 325 la Niceea şi la fel de bine la sinoadele locale care au avut loc în această perioadă de timp şi imediat după. Unii cred că perioada ortodoxiei a intervenit în istoria Bisericii şi a creştinismului odată cu edictul de la Milano din anul 313 când pentru prima dată creştinismul a fost recunoscut ca şi religie de stat. În această carte am insistat mai mult asupra acestor aspecte ale trecutului şi am voit să prezentăm o privire obiectivă. Din punct de vedere religios şi al credinţei ortodoxia a considerat că în problemele legate de Biserica Creştin Ortodoxă, Sfinţii Părinţi sunt autorităţile ultime. Sfinţii părinţi nu au fost oameni care au cunoscut teoretic marile adevăruri de credinţă ci ei l-au trăit practic şi concret. Am arătat în acest sens, că asceza este o formă care duce în cele din urmă la mântuirea omului sau în orice caz îl ajută pe om în dobândirea mântuirii. Mântuirea în sens ortodox este un act care ţine de libertatea şi de voinţa liberă a lui Dumnezeu.

Tot în această carte am arătat că există o diferenţă dintre filiaţia faţă de Dumnezeu pe care omul ajunge să o dobândească în Domnul Iisus Hristos şi mântuirea sa. Deşi aceste două lucruri se presupun reciproc din mai multe punct de vedere ele nu sunt identice. Mântuirea omului şi filiaţia omului faţă de Dumnezeu prin credinţa în Domnul Iisus Hristos se intercondiţionează. Ortodoxia consideră că nu poate să existe mântuire separat de filiaţia omului în Dumnezeu prin Iisus Hristos. În Domnul Iisus Hristos, omul nu îi mai spune lui Dumnezeu numai Dumnezeu ci Dumnezeu Tatăl. Acest lucru însă nu schimbă nevoia omului de mântuire şi de a se mântui. Filiaţia omului în Dumnezeu deschide şi mai multe şanse de mântuire a omului însă nu le reduce la nimic.[178] Acest raport al filiaţiei omului de către Dumnezeu şi nevoia sa de mântuire am încercat să îl prezentăm cât mai mult în rândurile care au fost scrise în paginile cărţii. Mântuirea ne vine în Mântuitorul Iisus Hristos, dar la fel de bine şi filiaţia noastră de către Dumnezeu ne vine tot din Domnul Iisus Hristos. Am încercat să prezentăm care sunt aceste acte şi faptul că din mai multe puncte de vedere ele sunt distincte. În Domnul Iisus Hristos îi putem spune lui Dumnezeu Tatăl nostru, dar

---

[176] Pe lângă domnitorul Constantin Brâncoveanu şi cei patru fii ai săi, ortodoxia mai cunoaşte martiriul unui sfânt grec pe nume Cosma Etolianul. Acesta a fost omorât şi el de turci, nu fiindcă nu s-a supus puterii politice otomane ci fiindcă nu a voit să renunţe la credinţa sa ortodoxă. Constantin Cavarnos, *Sfântul Cosma Etoloanul: viaţa, învăţături profeţii* (Editura Bunavestire: Bacău: 2002).

[177] Virgil Gheorghiu, *Viaţa patriarhului Atenagoras* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2009).

178

Vasile Vlad, ***Comentariile patristice la "Tatăl Nostru" în biserica primelor cinci secole**: **Perspectivă morală*** **(Editura Emia, 2005).**

mântuirea noastră ţine atât de Domnul Iisus Hristos cât şi de Dumnezeu Tatăl. Din acest punct de vedere unii au considerat că mântuirea însemnă momentul în care Dumnezeu ne acceptă ca şi fii Săi. Acest lucru este numai parțial adevărat fiindcă ortodoxia a conceput din cele mai vechi vremuri mântuirea ca şi intrare în rai sau acceptarea omului în rai imediat după moartea sa. Din acest punct de vedere mântuirea este o stare de accedere la un al grad de existenţă şi de viață. Viața de aici este doar o pregătire sau un început pentru viaţa de apoi care v-a urma. S-a spus de mai multe ori că dacă nu ar exista viaţa de dincolo, nu ar trebui să existe nici conceptele sau principiile de bine şi rău. Din acest punct de vedere am arătat în această carte că soteriologia creştin ortodoxă ne deschide calea înțelegerii conceptelor de bine şi rău. Aceste concepte au existat cu mult înaintea noastră sau a creației omului şi a lumii. Dumnezeu a creat o lume anterioară nouă care nu este lumea extratereştrilor ci este lumea îngerilor. Sfinții părinți ne spun că un înger răzvrătit împotriva lui Dumnezeu pe nume Satan a fost autorul moral al morții şi a răului. Acesta a voit să i-a locul lui Dumnezeu pentru eternitate şi fiindcă nu i s-a îngăduit acest lucru el s-a întors la răutate şi la rău. Autor moral al răului este prin urmare diavolul. Aceste lucruri prin urmare au avut loc mai înainte de creația omului şi a lumii aşa cum o ştim azi.

Cartea de față îşi doreşte să fie un sprijin pentru mai mulți creştini ortodocşi şi nu numai care se află pe drumul mântuirii. Orice om doreşte să se mântuiască. Aceasta fiindcă mântuirea înseamnă intrare în rai care este bucuria şi fericirea veşnică. După cum am arătat nu toți însă recunosc existenţa raiului. Sunt mulți care se îndoiesc de acest lucru asemenea cum şi Sfântul Apostol Toma s-a îndoit de învierea Domnului Iisus Hristos. Este firesc şi obişnuit să ne îndoim de existenţa raiului fiindcă după cum am arătat în paginile acestei cărți, raiul este o problemă sau o temă care ține foarte mult de mistică şi de mistica creştin ortodoxă. Existenţa raiului s-a descoperit însă de mai multe ori. Cele mai concludente cazuri au fost că mai mulți sfinți după moarte au fost găsiți neputreziți sau mai bine spus trupurile lor nu au cunoscut stricăciunea. În acest sens, se spune că în regiunea unde au fost descoperite moaştele Sfântului Dimitrie Basarabov ocrotitorul Bucureştiului, de mai multe ori se vedea ca o lumină care ieşea din acel loc. În cele din urmă s-au făcut săpături în acel loc şi a fost găsit trupul întreg al Sfântului Dimitrie Basarabov. Ale dovezi ale existenței raiului au fost expuse în această carte şi ne vin în special de la Sfântul Ioan Teologul şi Sfântul Pavel din Tars. Aceştia ambii ne spun în scrierile lor că au fost învredniciți de Dumnezeu pe o cale mistică de a vedea raiul şi ceea ce este în el. Prin urmare ortodoxia a autentificat existenţa raiului pe mărturiile a mai multor sfinții cărora Dumnezeu însuşi le-a descoperit acest lucru. Dacă Dumnezeu a descoperit acest lucruri este bine să credem celor spuse de Dumnezeu. Dar probabil cel mai evident şi mai concludent caz în acest sens a fost Domnul Iisus Hristos care ne-a vorbit despre existenţa raiului. Raiul este ceea ce defineşte sensul ultim al mântuirii. Ortodoxia concepe această viață ca şi o pregătire pentru rai. Raiul defineşte starea de a fii mântuit şi momentul ultim al vieții omului.[179]

Hotărârea sau decizia de a scrie această carte a venit pe fondul de a oferii elevului teolog, studentului teolog, diaconilor, preoților şi ierarhilor Bisericii Creştin Ortodoxe un mic compendiu de soteriologie creştin ortodoxă. A făcut acest lucru pe fondul unor vremuri sau timpuri confuze în care de mai multe ori concepția ortodoxă tradițională a mântuirii este de mai multe ori pusă la îndoială şi neglijată. Dacă această carte v-a ajunge în mâinile slujitorilor Bisericii Creştin Ortodoxe ea îşi v-a fii ajuns menirea sau planul pentru care a fost scrisă. Am scris această carte din iubire față de acei oameni credincioşi care caută sincer şi dezinteresat mântuirea şi pe Dumnezeu. Căutarea mântuirii nu poate fii separată de căutarea lui Dumnezeu. Teologia creştin ortodoxă este de cele mai multe ori o teologie a mântuirii şi scopul ei este de a îl mântui pe om. După cum am spus, este bine să ştim că numai împreună ne vom mântui. Am arătat în această carte că dialogul şi comuniunea este un imperativ categoric al mântuirii. Omul este chemat la dialog şi la sfătuire atunci când vrea să se mântuiască. Am prezentat că din punct de vedere teoretic mântuirea este foarte mult o temă a soteriologei creştin ortodoxe. Soteriologia creştin ortodoxă este o ştiință a mântuirii. Din cauza faptului că nu toți sunt realmente interesați şi preocupați de mântuire şi mai ales de mântuirea lor, Biserica Creştin Ortodoxă a elaborat o mistică a mântuirii. Această mistică se bazează pe învățătura creştin ortodoxă a Noului Testament care

[179] Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului* (Editura Babel, ediția a III-a, 2012).

susține că mântuirea este cât se poate de mult un lucru sau o acțiune care ține de Biserică s-au de spațiul ecclesial. Domnul Iisus Hristos a spus că El a venit în această lume pentru a întemeia sau fonda Biserica pe care nici porțile iadului nu o vor birui. Soteriologia creştin ortodoxă este o disciplină teologică sau o ştiință teologică care se fondează pe convergența a mai multor ramuri de studiu sau a mai multor categorii de studiu teologic. Am arătat că un puternic factor în studiul soteriologiei creştin ortodoxe îl are foarte mult patristica sau patrologia creştin ortodoxă care ne face foarte mult conştienți de experiențele şi învățăturile sfinților părinți.

Din acest punct de vedere sfinții părinți au devenit normativi pentru credința ortodoxă şi modul în care ea ajunge la dobândirea mântuirii. Dintre principalii sfinți părinți ai ortodoxiei care au fost preocupați de tema mântuirii este bine să ne amintim de Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Grigorie Teologul, Sfântul Ioan Hrisostom, Sfântul Atanasie cel Mare, Sfântul Antonie cel Mare, Sfântul Grigorie de Nyssa, Sfântul Ioan Damaschin, Sfântul Maxim Mărturisitorul, Sfântul Teodor Studitul, Sfântul Simeon Noul Teolog, Sfântul Grigorie Palama sau Sfântul Nicodim Aghioritul. Aceşti sfinți părinți ai trecutului au fost din mai multe puncte de vedere ceea ce am putea spune cei care au lăsat în urma lor mai multe scrieri şi mărturii care ne spun ce să facem să ne mântuim. Mântuirea este din mai multe punct de vedere pentru noi o intrare în tradiția şi în structurile credinței ortodoxe. Biserica Creştin Ortodoxă nu a susținut că numai creştinii ortodocşi se vor mântui ci sunt mai mulți şi cei care deşi nu sunt botezați creştin ortodox sunt cât se poate de mult în drumul spre ortodoxie. Am arătat că soteriologia creştin ortodoxă se bazează foarte mult pe lucruri concrete dintre care primele trei şi poate cele mai importante sunt: credința, nădejdea şi iubirea. Mai apoi am prezentat care este în ansamblu concepția ascetică a mântuirii ca şi ascetică. Am arătat că urmând sfinților părinți ai trecutului ortodoxia a elaborat o tradiție a duhovnicilor care urmează posibilitatea mântuirii omului.[180] Din acest punct de vedere după cum am spus, mântuirea este un act eshatologic şi el nu variază de la timp la timp sau de la epocă la epocă. Am arătat că aderența la ortodoxie este de mai multe ori găsită ca o incrusiune plictisitoare în istorie şi în trecutul Bisericii Creştin Ortodoxe. Din acest punct de vedere pentru sfinții părinți un criteriu de a dobândii şi a câştiga mărturia a fost din totdeauna mărturisirea credinței ortodoxe. De mai multe ori sfinții părinți consideră faptul de a mărturisii credința ortodoxă o virtute şi un lucru bun sau o faptă bună. Trăim într-o lume care nu mai crede în valorile tradiționale ale ortodoxiei care susține nevoia de curăție, de rugăciune, de feciorie, de post şi asceză, de fapte bune, de ajutorarea săracilor şi cumpătare. De mai multe ori cultura media şi marile mode muzicale, de televiziune şi de cinema încurajează practicarea unor lucruri străine de ortodoxie. Acestea pot duce în cele din urmă la pierderea mântuirii omului. Am scris această carte pentru gradul de înțelegere şi gradul de pricepere a omului secolului al XXI-lea. Acest om îşi ridică de mai multe ori problema mântuirii sale, dar de cele mai multe ori o face secvențial şi fragmentar. Într-o cultură a internetului, a conecților la satelit şi a transmisiunilor de televiziune, de cele mai multe ori omul modern găseşte învechit şi arhaic mesajul tradițional al mântuirii pe care îl aduce ortodoxia. Omul secolului al XX-lea de cele mai multe ori este în aşteptarea a ceva care este nou şi potrivit cu aspirațiile şi preocupările sale de secol al XXI-lea. Acest lucru este şi motivul pentru care în timpurile şi în vremurile noastre vedem atât de multe secte, grupuri religioase cu tendințe oculte, mişcări interreligoase dubioase şi alte formațiuni religioase ieftine şi instabile. Omului secolului al XXI-lea de fapt îi este greu să afle că mântuirea este identică pentru toate timpurile şi pentru toate epocile şi prin urmare şi pentru a lui. Biserica Ortodoxă care este „corabie a mântuirii" cu turlele şi cu clopotele ei i se pare omului secolului al XXI-lea neactuală şi învechită pentru o lume care trăieşte de cele mai multe ori în aglomerația blocurilor zgârie nori şi a maşinilor de mare viteză.

Unul dintre principalele motive care m-au determinat să scriu cartea aceasta este de a da mărturie a continuității mântuirii aşa cum a fost ea elaborată de la începuturi în ortodoxie şi în credința ortodoxă. Facem în acest sens un apel la tradiție şi la lucrurile bune pe care le-am moştenit din trecut. Dorința noastră cea mai mare a fost să punem în mâna

[180] În secolul al XX-lea Ieromonahul român Nicodim Sachelarie a fost cât se poate de mult preocupat de problema sau de tema mântuirii. El a lăsat posterității o carte foarte cunoscută pe numele ei *Pravilă Bisericească: manual pentru duhovnicie*. Cartea a fost publicată pentru prima dată în anul 1940. În ediția a III-a ea a fost publicată în anul 1999 de către parohia valea Plopului. Nicodim Sachelarie, *Pravila bisericească* (Valea Plopului, 1999).

cititorului câteva pagini care nu numai să îi facă plăcere să le parcurgă dar să îi fie şi fie de folos în drumul său spre mântuire. Dorim ca din acest punct de vedere cartea noastră să fie o reuşită şi să aducă conştiinţa în mai mulţi că mântuirea nu o câştigăm individual ci comunitar. Biserica este din acest punct de vedere o instituţie comunitară şi a comuniunii. Biserica Creştin Ortodoxă ne spune în acest sens că mântuirea o câştigăm prin comuniune, nu numai cu Dumnezeu ci şi între noi. La fel de bine, Biserica Creştin Ortodoxă ne mai spune că suntem chemaţi să ne fim de folos unii altora în drumul spre mântuire. După cum am spus, mântuirea nu este o temă a individualităţii umane ci ea este o temă a comuniunii şi a iubirii. Dacă această carte a fost de folos cititorului în drumul său spre mântuire, ea şi-a îndeplinit misiunea.

BIBLIOGRAFIE

P. Tzamalikos, *Origen: philosophy of history & eschatology,* (Brill, Leiden, 2007).
Ilarion Argatu. Pr. Alexandru Argatu - *Vă sfătuiește arhimandritul Ilarion Argatu - Despre vrăji și farmece și lupta împotriva lor* (Ed. Mila creștină, 2006).
Harold G. Coward, *Sin and Salvation in the World Religions*: *A Short Introduction* (Oneworld, 2003).
Richard Mayhue, *Unmasking Satan: Understanding Satan's Battle Plan and Biblical Strategies*, (Grand Rapids: Michigan, 1988).
Patericul egiptean (Alba Iulia, 1990).
Ioan Coja *Marele manipulator şi asasinarea lui Culianu, Creauşescu, Iorga* (Editura Miracol, Bucureşti, 1999).
Ieromonah Rafail Noica, *Celălalt Noica* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1993).
Fer. (Sf.) Augustin – *Confessiones*– E. Munteanu, *Confesiuni*, ed. a 2-a, Nemira, București, 2006; trad. Gh. I Șerban, *Confesiuni*, ed. a 3-a, Humanitas, București, 2007.
John of the Gentiles, *Demonic theory of the UFOs* (SUA, 2012).
Mircea Eliade, *Şamanismul şi tehnicile arhaice ale extazului* (Paris, 1951).
Claude, Lévi-Strauss *Totemism* (1963), James George Frazer *Totemism* (1887).

Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Iisus Hristos sau restaurarea omului* (Sibiu, 1941).
Ilarion Alfeiev, *Hristos, biruitorul iadului. Pogorârea la iad din perspectiva ortodoxă* (Editura Sofia: Bucureşti, 2008).
Patañjali, *Yoga Sutra*, traducere: Sorin Voinea, (Editura RAM, Bucureşti, 2006).
Emil Jurcan, *Maestrul oriental şi duhovnicul creştin* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2002).
Radu Teodorescu, *Binele în religia comparată* (Cugir, 2013).
Igantie Brancianinov, *Despre înşelare* (Editura Apologeticum, 2005).
Heinrich Zimmer, *Filosofiile Indiei* (Editura Humanitas: Bucureşti, ediția a II-a, 2012).
Părintele Mitrofan, *Despre viața repausaților noştri* (Editura credința strămoşeacă: Argeş, 2010).
N. J. Girardot, *Mit şi sens în taoismul primar: tema haosului* (Univesitatea din California, 1983).
Martin Palmer, Yin and Yang: *Understanding the Chinese Philosophy of Opposites and how to Apply it to Your Everyday Life*, (Piatkus Books, 1997).
Moti Lal Pandit, *Buddhism: a religion of salvation* (Munshiram Manoharlal Pub., 2004).
William Jackson, *Conceptul antic al mântuirii după Avesta, Biblia lui Zoroastru* (Universitatea din Columbia, JSTOR, 1913).
Solomon Alexander Nigosian*, The Zoroastrian Faith: Tradition and Modern Research*, (Universitatea MacGill, 1993).
Hans Jonas, *Religia gnostică* (Boston, 1958).
Ioan Petru Culianu, *Gnozele dualiste ale occidentului* (Nemira, 1995).
Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Chipul nemuritor al lui Dumnezeu* (Editura Cristal: Bucureşti, 1995).
Paul Evdokimov*, Cunoaşterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană. Învăţătură patristică, liturgică şi iconografică*, traducere, prefață şi note de Pr. Lect. Univ. Dr. Vasile Răducă, (ed. Christiana, Bucureşti, 1995).
Sujit Das, *Unmasking Muhammad - The Malignant Narcissist and His Grand Delusion Allah* (America, 2010).
. Jessica Stern, *Terror in the name of God* (New York, 2004).
Olivier Clement, *Hristos pământul celor vii. Eseuri teologice* (Editura Curtea Veche: Bucureşti, 2010).
Daniel Boyarin, *Socrates and the fat rabbis* (Chicago, 2009).
Ioan Culianu, *Religie şi putere* (Editura Polirom: Iaşi, 2005). Ediția a II-a.
Robert Geraci, *Apocalyptic AI: Visions of Heaven in Robotics, Artificial Intelligence, and Virtual Reality* (Oxford University Press (3/5/2010).
Sfântul Ciprian al Cartaginei, *Despre unitatea Bisericii universale. Despre condiția muritoare a omului* (EIMBOR: Bucureşti, 2013).
Paul Perry, *Saved by the Light: The true story of a man who died twice and the profound revelations he received*. (New York: Villard Books, 1994).
Paul Evdokimov, *Ortodoxia* (EIMBOR: Bucureşti, 1996).
Walter Raymond Drake, *Gods and spacemen in ancient near east* (Sphere, 1973).

Leon Magdan, *Pilde şi povestiri ortodoxe cu talc* (Editura Mateias: Bucureşti, 20102).

Garcia, **King**, *Is* ***Goodness Without God Good Enough?****:* ***A Debate on Faith, Secularism, and Ethics,*** **(**Rowman & Littlefield Publishers, 2008).

Kenneth Copley, ***The Great Deceiver****:* ***Unmasking the Lies of Satan*** **(**Moody Press, 2001).

D. G. Kousoulas, *The life and times of Constantine the Great* (Book Surge Publishing; 2nd edition, 2007).
Arhim. Ilie Mastroyannopulos, *Întoarceri*, Atena 1970, pp. 21-27; vezi şi cartea *Persoana Teandrică*, Atena 1990.
Filocalia (Bucureşti, 1970-1990).
Frithjof Schuon, *Despre unitatea transcendentă a religiilor* ((Editura Humanitas: Bucureşti, 1994).
Paulin Leca, *De la moarte la viață* (Editura Paideia, 1997).

Ilarion Alfeiev, *Hristos biruitorul iadului. Pogorârea la iad din perspectiva ortodoxă* (Editura Sofia: Bucureşti, 2008).
Arhimandrit Ioanichie Bălan, *Părintele Paisie duhovnicul,* (Editura Doxologia, 2005).
Hristos Yannaras, *Libertatea moralei* (Editura Anastasia: Bucureşti 2004).
John Piper, Ric Ergenbright, *The misery pf Jod and the mercy of God* (Good News Pub, 2002).
Preot Profesor Doctor Ioan Rămureanu, *Istoria bisericii universale* (EIBMBOR; Bucureşti, 1991).
. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, *Ortodoxia sub presiunea istoriei* (Editura Bizantină: Bucureşti, 1995).
Edward Francis Gray, *Leif Eriksson, discoverer of America 1003* (Universitatea Oxford, 1930).
Andrei Andreicuț, *Spovedanie şi comuniune* (Alba Iulia, 1997).
Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața Sfântului Antonie cel Mare* (Bucureşti, 1988).
Adrian Lemeni, *Sensul eshatologic al creației* (Editura Asab: Bucureşti, 2004).
Dumitru Stăniloae, *Ascetica şi mistica ortodoxă* (Bucureşti, 1993).
Andres Nygren, *Eros şi agape* (Stockholm, 1930).
Antonie Plămădeală, *Tâlcuiri noi la texte vechi* (Sibiu, 1993).
http://babylenutapentrusuflet.blogspot.ro/p/pilde-si-povestiri-ortodoxe-cu-talc.html.
Paisie Eznepidis, *Viața de familie* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2003).
Sfântul Teofan Zăvorâtul, *Mântuirea în viața de familie* (Editura Sofia: Bucureşti, 2004).
Lucien Regnault, *Viața cotidiană a părinților deşertului* (Editura Deisis: Sibiu, ediția a doua, 2013).
http://www.crestinortodox.ro/pilde/calugarul-i-purtator-haine-negre-136105.html.
Sfântul Ioan Scărarul, *Scara* (traducere de IPS Nicolae Corneanu, Amarcord, Timișoara, 1997).
http://ascultainima.blogspot.ro/2012/12/speranta.html.
Olivier Clement, *Adevar si libertate. Ortodoxia in contemporaneitate. Convorbiri cu Patriarhul Ecumenic Bartolomeu I* **(Editura Deisis: Sibiu, 1997).**
Sfântul Ioan Hrisostom, *Despre mărginita putere a diavolului* (EIBMBOR: Bucureşti, 2002).
Arsenie Papacioc, *Singur ortodoxia* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia 2004).
Nicoale Steinhardt, *Jurnalul fericirii* (Editura Dacia, 1991).
Ioan G. Savin, *Ascetica şi mistica ortodoxă* (Sibiu, 1996).
Jean Meyendorf, *St Grégoire Palamas et la mystique orthodoxe* (Athens: Ekdoseis "Akritas," 1983).
Ernst Cassirer, *The Philosophy of the Enlightenment,* Princeton University Press 1992.
http://www.roportal.ro/discutii/topic/96802-pilde-crestine/page-5.
Placide Deseille, *Nostalgia ortodoxiei* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1995).
Petroniu Tănase, *Chemaerea sfintei ortodoxii* (Editura bizantină: Bucureşti, 2006).
Razăvan Theodorescu, *Constantin Brâncoveanu între casa cărților şi Ievropa* (Editura Rao: Bucureşti, 2006).
Sorin Ioan Usca, *Facerea. Vechiul Testament în tâlcuirea sfinților părinți* (Editura Cristiana: Bucureşti, 2008).
Ioan Maximovici, *Predici şi îndrumări duhovniceşti* (Apologeticum, 2006).
Ioan Ică Jr. *Mystagogia Trinitatis. Probleme ale teologiei trinitare patristice şi moderne cu referire specială la triadologia Sfântului Maxim Mărturisitorul* **(Editura Deisis: Sibiu, 1998).**
Agapie Criteanul, *Mântuirea păcătoşilor* (Bucureşti, 1893).
Richard Swinburne, *The existence of God* (Clarendon Press, 2004).
Lascarov Munteanu, *Cartea creştină de pilde* (Bucureşti, ediția a II-a).
http://saccsiv.wordpress.com/2011/02/09/au-existat-sfinti-ce-au-mutat-la-propriu-muntii-din-loc-argintarul-ioan-si-muntele-adar-din-egipt.
Ne vorbeşte părintele Ilie Cleopa (Editura Episcopiei Râmnicului, 1995).
Paul Evdokimov, *Rugăciunea în biserica de răsărit* (Editura Polirom: Iaşi, 1996).
Alexander Schmemann, *Postul mare* (Editura Univers Enciclopedic, 1995).
Radu Teodorescu, *Binele în religia comparată* (Cugir, 2013).

Serafim Rose, *Nihilismul: o filosofie lucifericră sau unde duce înțelepciunea acestui veac* (Editura Egumenița: Galați, 2004).
Radu Teodorescu, *Aghiografie creştin ortodoxă* (Cugir, 2011).
Calinic Botoşăneanul, *Sfinții: mlădițe din Hristos. 51 de predici* (Iaşi, 2010).
Antonie Plămădeală, *Tâlcuiri noi la texte vechi* (Editura Sofia: ediţia a II-a: Bucureşti, 2010).
Episcopul Fotie, *Noul catehism catolic contra credinţei sfinţilor părinţi* (Editura Deisis: Sibiu, 1994).
Nichifor Crainic, *Sfinţenia - împlinirea umanului, Curs de teologie mistică* (Iaşi, 1993).
Horia Ioan Groza, *Viața Maicii Domnului* (Editura Reflecţii, 2011).
Sfântul Paisie de la Neamț, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti* (Iaşi, 1999).
Christian Bădiliță, *Şi cerul s-a umplut de sfinți* (Curtea veche, 2012).
Nicodim Măndiță, *Vămile văzduhului și mărturii despre existența lor* (Ed. Agapis, 2008).
Pantokratoros Sotiros Christou (Ed.): *Das Leben und die Wunder des Heiligen Spyridon. Trad. Anastasia Daskaroli, Ed. Mydonia.* (Thesalonic 2005).
Sfântul Atanasie cel Mare, *Viața sfântului Antonie cel Mare* (PSB: Bucureşti, 1988).
Dieter Schlesak, *Există o viață după moarte* (Editura Paralela 45, 2001).
Radu Teodorescu, *Teologia paternității lui Dumnezeu* (Cugir, 2011).
A. Sevestre, *Dictionaire de patrologie* (Paris, 1855).
Sfântul Vasile cel Mare, *Omilii la haxaimenron* (PSB 17: Bucureşti, 1986).
Nicolae Velimirovici, *Piramida raiului* (Editura Sofia: Bucureşti: 2013).
Joachim Jeremias, *Cartea fiului risipitor* (Editura Deisis: Sibiu, 1998).
Sofronie Saharov, *Îl vom vedea pe El precum este* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2005).
Sfântul Nicodim Aghioritul, *Scarã Nouã*, (Tesalonic, 1976).
Bonaventura, *Itinerariul minții în Dumnezeu* (Editura Polirom: Iaşi, 2012).
J. N. D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom: Ascetic, Preacher, Bishop*. (Cornell University Press. 1998).
Nicolae Steinardt, *Drumul către isihie* (Editura Dacia, 20012).
Klitos Ioannidis, *Patericul secolului al XX-lea* (Editura Egumenița: Galați, 2006).
Panaiotis Nellas, *Hristos. Dreptatea lui Dumnezeu şi îndreptarea noastră. Pentru o soteriologie ortodoxă* (Editura Deisis: Sibiu, 2012).
Molloy Michael, *Sfântul Atanasie cel mare. Apărătorul adevărului* (Editura Ioan: Bucureşti, 2011).
Dominique Beaufils, *Credința ta te-a mântuit* (Doxologia, 2013).
Arsenie Viangloftis, *Ereziile contemporane: o adevărată amenințare* (Editura Evanghelismos: Bucureşti 2006).
Ieromonahul Isaac Agjioritul, *Viața cuviosului Paisie Aghioritul* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2005).
Lascarov Moldoveanu, *Viața creştină în pilde* (Editura Cugetarea, 1940).
Arhimandrit Spiridonos Logothetis, *Împărăția cerurilor şi semnele vremurilor de pe urmă* (Editura Sofia: Bucureşti, 2011).
Paisie Aghioritul, *Nevoință duhovnicească* (Editura Evanghelismos: Bucureşti, 2003).
Arhimandrit Mina Dobzeu, *Unde merge Biseirca, unde merge lumea* (Editura Eikon: Cluj Napoca, 2008).
Gherman Podmoşenski., Serafim Rose, *Fericitul Ioan Maximovici, viața şi minunile*, (Ed. Sophia, Bucureşti, 2006).
Cuvintele Sfîntului Teodor Studitul, Episcopia Ortodoxă Română Alba Iulia, Alba Iulia, 1994.
Nicolae Mladin, *Prelegeri de mistică ortodoxă* (Editura Veritas: Târgu Mureş, 1996).
Sfântului Simeon Stâlpnicul, *Cuvintele ascetice* (Editura Doxologia, 2013).
Arhimandrit Serafim Alexiev, *Vederea păcatelor noastre. Tâlcuire la rugăciunea Sfântului Efrem Sirul* (Editura Sofia: Bucureşti, 2008).
Preot Dr. Vasile Răducă, *Antropologia Sfântului Grigore de Nyssa*. Căderea în păcat și restaurarea omului, (Ed. IBMBOR, București, 1996).

Ioaniche Bălan, *Patericul românesc,* (Editura Arhiepiscopeii Tomisului: Galați, 1990).
Părinții bisericii despre post, (Editura Sofia: Bucureşti, 2010).
Arhimandrit Sofronie Saharov, *Nevoința cunoaşterii lui Dumnezeu* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, ediția a II-a 2013).
Hieroteos Vlahos, *Persoana în tradiția ortodoxă* (Editura Bunavestire: Bacău, 2002).
Ioan Caraza, *Sfântul Ioan Botezătorul- înainte mergătorul Domnului* (Editura Episcopiei Sloboziei şi Călăraşilor. 2000).
Jaques Valle, *Revelations: alient cotact and human deception* (New York, 1991).
Dan Bădulescu, *Împărăția răului: new age* (Editura Christiana: Bucureşti, 2001).
Paul Evdokimov, *Femeia şi mântuirea lumii* (Editura Christiana: Bucureşti, 1995).
Sorin Dumitrescu, *Rock şi popi* (Editura Anastasia: Bucureşti, 1998).
http://ascultainima.blogspot.ro.
Franz Cumont, *Misteriile lui Mithra* (Editura Herald: Bucureşti, 2009).
Nicolae Dragoş Kerekeş, *Origenismul în secolele III-VIII* (Cluj Napoca, 2010) teză de doctorat.
Andrei Scrima, *Ortodoxia şi încercarea comunismului* (Editura Humanitas: Bucureşti, 2008).
Constantin Cavarnos, *Sfântul Cosma Etoloanul: viața, învățături profeții* (Editura Bunavestire: Bacău: 2002).
Virgil Gheorghiu, *Viața patriarhului Atenagoras* (Editura Reîntregirea: Alba Iulia, 2009).
Vasile Vlad, *Comentariile patristice la "Tatăl Nostru" în biserica primelor cinci secole: Perspectivă morală* (Editura Emia, 2005).
Nichifor Crainic, *Nostalgia paradisului* (Editura Babel, ediția a III-a, 2012).
Nicodim Sachelarie, *Pravila bisericească* (Valea Plopului, 1999).